

LUI GI CAPUANA MARCHIZUL DE.ROCCAVERDINA
Toate drepturile asupra acestei ediții sâni rezervate
EDITURII PORUS

LUI GI CAPUANA ÎL MARCHESE
DI.ROCCAVERDINA GARZANTI EDITORE. MILANO 1961

LUI GI CAPUANA

Traducerea de ȘTEFAN CRUDU

Editura PORUS 1991

Consilier literar: CORN ELI U POPESCU Coperta de
GHEORGHE BALTOC

I.S.B.N. 973 - 9127 - 07-X

— A venit avocatul! anunță mama Grazia, băgând
capul pe ușă.

Și fiindcă marchizul nici nu se întoarce și nici nu-i
răspunse, bătrâna doică înaintă câțiva pași în odaie,
spunând:

— Marchize, fiule, ești mulțumit? O să plouă, în
sfârșit!

Fulgera într-adevăr și tuna de-ai fi crezut că va ploua
în curând cu găleata, iar unele rare picături se strecurau
chiar înăuntru, pătrunzând prin ușa cu geamuri a
balconului, care rămăsese deschisă. Cu mâinile la spate,
marchizul de Roccaverdina părea adâncit în contemplarea
spectacolului fulgerelor dese care se aprindeau în
întunericul serii, urmate de bubuitul aproape neîntrerupt
al tunetelor.

— A venit avocatul! spuse bătrâna încă o dată,
apropiindu-se.

El tresări, se uită la doică și. de-abia după câteva
clipe, păru să deslușească atât sunetul glasului ei, cât și
înțelesul cuvintelor. Răspunse:

— Poftește-l să intre!

Apoi, fiindcă bătrâna se îndrepta spre ușă ca s-o
închidă, adăugă:

— Închid eu!

Se auziră îndată izbiturile puținelor picături pe geamurile care tremurau, zguduite de aerul frământat de unduirea tunetelor.

Masa era strânsă. O lampă de alamă, în patru colțuri, lumina slab odaia. Marchizul nu putea să sufere petrolul, iar pentru nevoile de „fiecare seară continua să se slujească de vechile lămpi cu ulei. Numai în salon-și fiindcă-i fuseseră dăruite de către baroana de Lagomorto, mătușa sa din partea tatălui se vedeau două lămpi înrumoase de porțelan, cu petrol. Nu erau, însă, aprinse mai niciodată. În foarte rarele împrejurări când trebuia să primească vreo persoană de seamă, el prefera lumânările mari de ceară ale sfeșnicilor de argint, cu opt brațe, care împodobeau consolele aurite.

Cu avocatul Guzzardi nu era nevoie de așa ceva. Era de-al; asei, venea la orice oră. Intra până în odaia de dormit, dacă marchizul era încă în pat.

Judecând după chipul întunecat al marchizului, se părea că vizita aceea, la ora aceea, pe asemenea vreme, nu îi făcea plăcere.

Rămânând în picioare, încruntat, mușcându-și buzele, trecându-și degetele prin părul des și negru, se întorsese cu fata spre ușă, în așteptare. Avocatul îi trezea un fel de spaimă, de când se apucase de experiențe spiritiste. Într-o zi sau alta, îndeletnicirile acelea diavolești aveau să-l facă să înnebunească pe bietul avocat! Din fericire, inteligenta i se păstra deocamdată întreagă și de aceea marchizul continua să-i încredințeze toate procesele și toate treburile sale:

Și unde să găsești la Rabbato un alt avocat mai priceput și mai cinstit deeft *don* Aquilante Guzzardi? Trebuia să-l iei așa cum era, cu ciudățeniile acelea ale lui, care la urma urmelor, veneau din prea multă învățătură. Latinist, elenist, filosof, teolog, jurisconsult, el se bucura pe drept de o foarte mare prețuire și în localitățile vecine.

— Păcat că a înnebunit din pricina duhurilor! spunea toată lumea.

Marchizul nu ajunsese încă să spună astfel. Dar acele „solomonii”, cum le numea el, îl puneau pe gânduri pentru viitor. Și cu toate că nu era sigur că ar fi fost vorba de îndeletniciri diavolești sau de închipuiri și năluciri, nu se putea apăra de simțământul de groază care, în clipa aceea, îl tulbura mai puternic, poate. pentru că vântul, fulgerele și tunetele care hțntuiau afară îi înrăureau nervii și sporeau efectul acelei senzații obișnuite și de neînvins.

Când silueta înaltă și slabă a avocatului se ivi în pragul ușii, decupată parcă pe zidul celeilalte odăi, luminați de lampa adusă în mână de către mama Grazia, marchizul sîrr Hi ca un fior rece, din cap până-n picioare.

Văzându-l în chipul acela, i se păru mai înalt, mai slab, mai ciudat, cu fata palidă rasă pe de-a-ntregul, cu gâtul lung înfășurat în basmaua neagră de mătase alo cărei colțuri alcătuiau un mic nod în față, cu poalele hainei negre ce coborau până peste genunchi, cu ciorapii negri, aproape lipiți pe pulpele uscate și. interminabile, cu brațele lui slăbănoage, care se agitau într-un salut respectuos:

— Bună seara, marchize!

Marchizului, care răspunse cu un semn din cap și cu un gest al mâinii poftindu-l. să șadă, i se păru că vocea, ieșind parcă din golul adânc al stomacului, era și ea mai întunecată ca de obicei.

— Se părea că o s-avem cine știe ce furtună, nu-i așa? Și când colo! exclamă *don Aquilante*. De asta nu am vrut să amân până mâine vestea bună pe care sunt în măsură să v-o aduc.

Și de îndată ce marchizul se așeză de cealaltă parte a mesei, *don Aquilante* urmă:

— S-a făcut, în sfârșit!

Marchizul deschise ochii mari. În. bător.

— Neli Casaccio va fi arestat în noaptea asta.

— Dar... începu celălalt.

Glasul i se înecă deodată.

— Mărturia nevestei lui Neli a sfârșit prin a-l convinge pe judele instructor. Mandatul de arestare a fost semnat acum patru ore și încredințat comandantului de jandarmi. Vedeți dar, marchize, că nu m-am înșelat de loc în presupunerile mele!

— Ce-a spus femeia?

— A confirmat mărturiile depuse de Rose Stânga, de Paolo Giorgi, de Michele Stizza. Neli spusese în câteva rânduri; „Dacă Rocco Criscione nu se potolește, îi fac de petrecanie!” Iar când s-a convins că acesta nu încetase să se (mă după nevastă-sa... Totul se explică, totul este limpede acum și putem să reconstituim scena. L-a așteptat pe drunv. M dinspre Margitello, ascuns în spatele gardului viu de nopali, unde șoseaua face o cotitură. Trecuse spre Margitello dimineața, prefăcându-se că vânează prin părțile acelea. „Noroc, cumetre Neli”, „Noroc, cumetre Rocco”. Există mărturia bouarului. „Dacă te-ntorci astă-seară acasă, o să trec din nou pe aici: vom face drumul împreună”. „Nu te deranja, cumetre, o să mă-ntorc foarte târziu”. Avem și mărturia argatului lui Santi Dimaura, care a auzit aceste cuvinte și s-a băgat în vorbă, spunând: „Catârul dumitale știe drumul mai bine decât dumneata și nu se teme de noroaiele de la Margitello”. „Cu catârul meu m-aș duce chiar și-n iad! ** a răspuns Rocco. „Se spune că drumul într-acolo ar fi și mai rău”. „În rai trebuie să mergem, cu voia Domnului! ** Răspunzând astfel, Neli Casaccio s-a îndepărtat, chemându-și câinele după el. El însuși a mărturisit că servitorul lui Santi Dimaura a spus adevărul. Argatul nu s-a priceput să spună dacă tonul acelor cuvinte a fost simplu, firesc, sau cu un oarecare accent de ironie: dar ironia sigur că a existat. Rocco, glumind, vorbea despre drumul iadului, iar Neli v-orbea...

despre rai, ca să nu spună deschis: „O să te trimit în iad, în noaptea asta!”

— Nimeni, totuși, nu l-a văzut pe Neli Casaccio.

— Înțeleg. Dumneavoastră, marchize, ați dori să fiți absolut convins. În cazul acesta, nu ar măi fi fost nevoie nici de judele instructor și nici de atîția martori, pentru a culege un indiciu de ici, un altul de colo și pentru a le strînge, a le confrunta, a le da o dezlegare. Neli Casaccio e viclean. Vânător de meserie ce să mai vorbim?! Este însă fanfaron, are limbă lungă, „îi fac de petrecanie! 1* Când, după amenințare, urmează fapta, oare mai ai nevoie de altceva?

Vorbind, *don* Aquilante încrunta din sprîncene, strîmba din buze, holba ochii, dădea din mâini, împreunându-și arătătorul și degetul mare de la ambele mâini și resfirîndu-și celelalte degete, într-un gest demonstrativ, ca un om care vrea să-și facă argumentele cât mai evidente. Și rostind aceste cuvinte cu un glas întunecat, se opri, privindu-l drept în față pe marchiz, care se uita la el cu ochii rătăciți, îngrozitor de palid, ulmezindu-și cu limba buzele uscate

— A venit la mine, ieri dimineață, biata văduvă a lui Rocco! vorbi mai departe *don* Aquilante, văzând că marchizul nu scotea un cuvânt. Parcă era Maica Domnului îndurerată: „N-o să am pace pînă când ucigașii soțului meu n-or să fie la pușcărie!”

— De ce spune: ucigașii? întrebă marchizul.

— Fiindcă socoate că au fost mai mulți.

— S-a tras un singur foc de armă.

— Ce putem să știm? Unul a fost cel care l-a ucis. Și nici pe acela nu l-a auzit nimeni. În noapte.

Don Aquilante închise ochii pe jumătate, clătină din cap și făcu o pauză lungă.

Din când în când, parcă zvârlite. cu forța, câteva picături izbeau în geamuri ca o grindină. Tunetele bubuiau

cu ecouri prelungi, printre strigătele de bucurie ale celor sărmani care aşteptau nerăbdători ploaia, pe ulicioarele în pantă din preajma casei familiei Roccaverdina, izolată jur-împrejur şi aproape cocoţată în acel colţ al colinei din Rabbato. În vârful căreia se aflau turnurile străvechiului castel, năruite de cutremurul din 1693. Spre bulevardul care ducea într-acolo, casa Familiei Roccaverdina avea intrarea cu un singur cat, în vreme ce, spre latura opusă, faţada de piatră äoplită se înălţa cu trei caturi semeţe deasupra sărmanelor căsuţe de ghips care o înconjurau. Celelalte laturi, spre miazăzi şi spre miazănoapte, irmau urcuşul rapid al terenului şi îi dădeau privitorului impresia că edificiul s-ar fi scufundat, în urma unei prăbuşi **r** a colinei. Balconaşul sufrageriei dădea spre apus, iar vântul năvalnic îl izbea din faţă.

În timpul pauzei lungi, marchizul privise cu nelinişte crescândă atitudinea avocatului care, ţinând ochii pe jumătate închişi şi clătinând capul, părea să vorbească singur, pe şoptite, căci, din când în când, îşi mişca buzele fără să scoată însă. vreun sunet.

— În ce mă priveşte, spuse *don* Aquilante - trezindu-se pe neaşteptate din îngândurarea care-l făcuse să amuţească încerc să fac o anchetă mai concludentă decât instrucţia procesului. Poate, însă, că-i prea devreme.

— Să nu mai vorbim despre prostiile astea! Iartă-mă, domnule avocat, dacă mă exprim astfel! îl întrerupsese marchizul.

— Şi rău faceţi-Cu fata luminată de un-zâmbet de compătimire orgolios, </on Aquilante îşi ţinea coatele pe masă, îşi încrucişa degetele mâinilor şi-şi sprijinea bărbia în ele, în timp ce, cu glas rar şi întunecat, continuă:

— L-am văzut ieri pentru întâia dată. Încă nu e conştient că a murit. La fel se-ntâmplă cu toţi cei simpli. Rătăceşte pe drumurile ţinutului, se apropie de oameni, întreabă, se supără (**a** nimeni nu-i răspunde.

— Da, e-n regulă. Mie însă nu-mi place să vorbesc despre asemenea lucruri îl întrerupse iarăși marchizul, care nu izbutea totuși să-și ascundă tulburarea. Să lăsăm morții în pace.

— În schimb, morții suferă văzându-se dați uitării. Eu, însă, o să mi-l apropii, o să-l întreb, ca să aflu chiar de la el.

— Și după ce o să aflu, ce valoare o să aibă mărturia dumitale?

— Nu să mărturisesc vreau, ci să știu doar, să știu. Iată: aflasem, pe alte căi, că asasinul fusese unul singur, pitulat după gardul viu de nopali. „Numele! 1* am întrebat eu. Nu mi l-a putut dezvălui, din pricina unor legi inviolabile ale lumii de dincolo, a căror rațiune nu o cunoaștem.

— Dar dacă ceea ce vrei dumneata să-mi dai de în (eles ar fi adevărat, spuse marchizul, n-ar mai rămâne niciun delict nepedepsit. iar guvernul ar putea să desființeze poliția.

— Asta-i altă chestiune! răspunse *don* Aquilante.

— Las-o baltă. N-o să mă convingi niciodată, niciodată! Și apoi Biserica interzice îndeletnicirile acestea diavolești. Este lucru dovedit că-i vorba de înșelătorii ale diavolului. Iar dumneata, așa învățat cum ești, te-ai lăsat ademenit. De altfel, dumneavoastră, ăștia învățații, cădeți în păcat mult mai mult decât noi, cei neștiutori.

— N-o să mai vorbiți astfel peste câteva luni!

— Ah, te rog să-l lași în pace „adică să mă lași în pace! se corectă marchizul. Mă gândesc la arestarea lui Neli Casaccio. Dacă judele instructor s-a hotărât să o dispună...

— Justiția omenească face ce poate. Sau dovezi evidente, sau indicii care să ducă la o dovadă morală: alte mijloace nu are.

— Și-n felul acesta, osândește, deseori, vreun

nevinovat!

— N-o face dinadins. *Errare humanum est*¹! În cazul nostru însă. e greu să greșească. Rocco era un om de ispravă. Nu avea dușmani. Scandalagiu, da. Afemeiat, la fel! Dar, de când se însurase... Cu toate astea, îi plăcea să glumească. Însăși nevasta lui Casaccio i-a spus judei instructor: „Acum câtva timp, e adevărat, începuse să se tină după mine, nu mai scăpăm de el. Și-mi trimitea vorbă prin câte cineva, când n-avea prilejul să-mi vorbească el însuși. Iar eu: „Ești nebun, omul lui Dumnezeu! Nu-i fac eu una ca asta lui bărbatu-meu! Săracă, dar cinstită! Pe urmă se liniștise. Iar bărbatu-meu știa și nu-l mai amenința. Se împrieteniseră iarăși”.

— A spus: se liniștise?

— Să fi fost adevărat? Femeia are interes să se apere pe ea și pe bărbatu-său.

— Se liniștise! șopti marchizul, făcând cu ochiul, ridicându-se de unde ședea.

Respira adânc, de parc-ar fi simțit că în odaie nu era destul aer. Deschise mai întâi obloanele ferestrelor, iar apoi ușa cu geamuri și privi spre balconaș. *Don Aquilante* veni alături de el.

Îndărătul norilor risipiți și alungați de vânt, luna părea să alerge în goana mare pe cer. Iar în lumina ei voalată, clopolnițele și turllele bisericilor din Rabbato se distingeau lămurit în masa cafenie a caselor, înghesuite în arcuirea colinei.

Pe neașteptate, tăcerea adâncă fu sfâșiată de o voce răgușită, care striga aproape blestemfnd:

— O sută de mii de draci în casa Roccaverdina! Vai, vai! O sută de - mii de draci în casa Pignataro! Vai, vai! O sută de mii de draci în casa Crisanti! Vai, Vai!

— Este mătușa Mariangela, nebuna! spuse marchizul.

1 A greși este omenește (în limba .latină).

În fiecare noapte același lucru.

Iar țipătul izbucnea iarăși, ca un fel de cantilenă înfiorătoare.

— Bărbatu-său o ține în lanțuri „ca pe un animal răspunse don Aquilante. Ar trebui ca autoritățile să intervină: să o închidă într-un balamuc.

Nebuna tăcu. Vântul sfârșise de măturat norii. Furtuna se îndepărtase, luând cu ea și fulgerele care incendiau o largă întindere de cer, către Aidone, în spatele colinelor de la Barzino.

— Merey la fel! Va fi o mare nenorocire și anul ăsta! spuse *don Aquilante*. Noapte bună, marchize!

Marchizul se pregătea să răspundă, când un alt strigăt ascuțit, sfâșietor, îi opri vorba în gură:

— Dragulels Dragul meu!

— E” nevasta lui Neli Casaccio! spuse avocatul, întorcându-se în direcția de unde venea strigătul. Jandarmii s-au dus să-l aresteze. Uită-te acolo, în Piazzetta delle Orfanelle.

În lumina lunii, puteau să vadă grupul jandarmilor care-l duceau cu ei pe arestat.

Iar drăgăstosul strigăt al nevestei lui Neli Casaccio vibra iarăși în beznă, dureros, printre șuierăturile vântului, care începea să bată din nou, cu furie.

— Dragule! Dragul meu!

2

Două zile mai târziu, marchizul de Roccaverdina îl văiu ivindu-se din nou pe avocat, care, de data aceasta, nu venea singur.

Anticamera era plină de țărani și de muncitori, toți în picioare în jurul biroului la care marchizul, stând jos, examina listele de plăți, mâzgălite cu un scris cât toate zilele.

— Iertați-mă, marchize! spuse avocatul, înaintând printre oamenii care se dădeau la o parte să-i Facă loc.

Trebuie să discutăm ceva care nu suferă întârziere. Se află aici cumătrul Santi Dimaura.

— Excelenta-voastră să mă binecuvânteze! adăugă acesta, săltându-și capul de după *don Aquilante*.

— Duceți-vă dincolo. Termin numaidecât.

Don Aquilante schiță un gest care voia să spună: „Nu vă grăbiți!” și-i făcu semn bătrânului țăran să-l urmeze.

Din odaia în care intraseră, auziră, puțin mai târziu, glasul puternic al marchizului, care părea să se certe cu cineva. Răspunsuri timide întrerupeau, din când în când, răbufnirile, muștrările, vorbele urâte, blestemele care-i țâșneau din gură șuvoi. Și asta ținu tocmai bine o jumătate de oră.

Cu picioarele puse unul peste celălalt, cu o mină în fața ochilor și cu bărbia în piept, cufundat într-o meditație profundă, *don Aquilante* nu răspunse la două sau trei întrebări ale bătrânului care, stând într-un colț, alături de ușă, și înspăimântat parcă de urletele neîntrerupte ale marchizului, își frământa în mâini bereta de postav negru de Padova.

În cele din urmă, se auzi trântindu-se ușa de la intrare și, aproape imediat, aprins la față din pricina sângelui ce i se urca la cap ori de câte ori se înfuria, marchizul năvăli în odaie, făcându-l să sară în picioare pe avocat, care, în momentul acela, rătăcea cu închipuirea cine știe pe unde.

— Într-o bună zi o să-mi plesnească o vână în piept! Vor să facă lucrurile după pofta lor! Iar dacă nu stai pe capul lor ca un zbir. Ui fură până și aerul pe care-l respiri! Pot să fiu pretutindeni? Nu-s Dumnezeu!

Era. ultima vâlvătaie.

— Ce-i nou? întrebă el apoi, îmbunându-se dintr-odată și potrivindu-și pe cap bereta de jder.

— Spune cumătrul Santi... începu avocatul.

— Ca să-i fac pe plac excelenței-voastre! adăugă

bătrânul țăran.

— Pe placul meu?! Pe-al dumitale, mai curând. E vorba, presupus, de limba aceea de pământ, nu-i așa?

— Da, excelentă.

— Cumătrul Santi fusese rău sfătuit, spuse *don Aquilante*.

— Sunt bătrân, excelentă. Mi-am mâncat viața pe brazdei alea. Ce vreți? Eu am plantat copacii ăia, și mă uit la ei ci la niște copii ai mei. Iar căsuța aia am clădit-o tot eu, ci aceste biete mâini. Excelenta-voastră tine la Margitello? Țirn la conacul de acolo? La fel și eu! Cine are puțin, îndrăgești mult. Oamenii ticăloși, însă, vor să am parte de o bătrânețe nenorocită. Cum de-au putut spune că îl uram de moarte pl răposatul cumătru Rocco? Și excelența-voastră a crezut! l-ai judele instructor m-a ținut două ceasuri în clești, să-mi smulgă din gură „eu l-am ucis!” De ce să-l fi ucis? Fiind **d** cumătrul. Rocco apăra interesele stăpânului său? Fiindcă mănvinovățise în câteva rânduri de-a fi călcat hotarul? Pretorul n-a putut totuși niciodată să mă condamne. Destul! Am spus: „să terminăm! Vrea domnul marchiz astfel? Facă-i-se voia!”

Glasul bătrânului tremura. Vorbele îi ieșeau domol din gură. muiate parca în lacrimi.

— Ți-am explicat doar! spuse *don Aquilante*. Domnul marchiz n-are nimic de-a Face cu faptele judei instructor. Justiția își Face datoria ei, nu ține seama de nimeni.

— Acum l-au arestat pe bietul Neli Casaccio!

— Ce te privește? * Vezi-ți de treaba dumitale!

— O să alegem noi experți, spuse marchizul. Eram gata să zic nu, auzind cum te văicărești. Nu-ți fur bucățica aia de pământ, ți-o plătesc. Ți-ar plăcea, dacă cineva ar veni în casa dumitale să-ți ocupe o odaie? La fel și dumneata, la Margitello. Ești în mijlocul moșiei mele, aidoma acelui străin.

— Dar eu mă aflu acolo încă de pe vremea când

pământurile din jur erau ale altor proprietari. Dacă ei le-au vândut excelenței-voastre, ce vină am eu? Când o să trebuiască să-mi dau consimțământul în \g la notarului, o să simt că mi se smulge o bucățică din inimă! Din păcate, pe lumea asta, oala de pământ, care vrea să se ciocnească cu o piatră, pică întotdeauna rău.

— Nu mai știi ce vorbești! Îl certă *don Aquilante*.

— Ba știu foarte bine, domnule avocat! Iar pentru plânsul care mă podidește pe mine, Iisus Cristos trebuie să-l pună să plătească, cu lacrimi de sânge, pe ucigașul cumătrului Rocco Criscione. Fără asta, n-aș fi fost silit - ca să-mi trăiesc liniștit ultimele câteva zile de viață-să-mi vând avutul pe care mi l-a lăsat taică-meu și care a Fost al bunicului meu și care urma să fie al fiilor fiului meu. orfani de doi ani. Vor rămâne sărmani și goi, pe drumuri, fiindcă pământul mi-l ia nimeni cu el, iar banii se tocesc între degete, ca zăpada.

— O să poți cumpăra altă bucată de pământ.

— Vai, domnule avocat. N-o să fie niciodată ăla pe care l-am stropit atâta. amar de ani cu sudoarea frunții mele. Lacrimi de sânge trebuie să plângă cel care i-a luat viața țumătrului Rocco Criscione! Nu-i așa, excelență? Pentru excelența-voastră a fost ca și când i-ar fi tăiat cineva mâna dreaptă. Cumătrul Rocco era un al doilea stăpân.

Posomorându-se la chip, marchizul se plimba înapoi și încolo prin încăpere, frângându-și mâinile.

— Vezi? spuse *don Aquilante*. marchizul nu vrea nici măcar să dea impresia că-ți face o nedreptate. Ți-a cerut cineva, ceva? Ai venit la mine de bunăvoie și nesilit de nimeni. Iar acum te trezești spunând niște vorbe!

— Nu vă fie cu mirare, domnule! Inima își caută și ea o ușurare.

Și bătrânul țăran își șterse ochii cu dosul unei mâini pe jumătate anchilozată de truda aspră a câmpului.

Întrezărind, cu coada ochiului, ceva negru care se oprise pe tăcute în pragul ușii, marchizul săltă capul.

— Ce vrei? Ce cauți aici? strigă el cu glasul tulburat.

Avocatul și cumătrul Santi se întoarseră. Și, recunoscând-o pe văduva lui Rocco Criscidne, se traseră deoparte. Înveșmântată în doliu, înfășurată în larga bucată de pânză neagră care-i acoperea fruntea, de-abia lăsând să i se zărească ochii, nasul și gura printre cutele pe care, cu amândouă mâinile, le ținea strânse pe bărbie, femeia nu tăcu niciun pas, nici **b** mișcare. Răspunse aproape în șoaptă:

— Am venit după vreo veste, dacă nu cumva...

Atitudinea aceea și tonul cu care vorbea îl iritau, fără îndoială, și mai rău pe maechiz.

— Nu cumva sunt judecător de instrucție? spuse el plânios. Știu tot atât cât știi și tu, cât știe toată lumea!

Și deodată, dându-și seama că o tutuia, își mușcă buzele și încercă să se stăpânească:

— O să fie proces la Jurați, la Caltagirone. O să fi chemată. Vor fi acolo trei avocați de partea dumitale. Iar ăsta de aici - adăugă marchizul arătându-l pe *don* Aquilante - face cât zece! Cheltuielile mă privesc pe mine. Nu e nevoie să vii să mă îmboldești, să stărui-Ce pot face mai mult decât am făcut și decât fac? Era bărbatul dumitale, dar era totodată și vechilul meu, mâna mea dreaptă, cum spunea mai adineauri cumătrul Santi. Iar eu l-am plâns și-l plâng mai tare decât dumneata. De ce-i" nevoie să vii aici? Ți-am spus în atâtea rânduri: la mine vii de pomană!

Vorbind, marchizul se iritase din nou, ridica glasul, gesticula plin de furie.

Chiar și un om care n-ar fi știut ce se petrecuse între femeia aceea și el și-ar fi dat seama cu ușurință că mânia depășea motivul aparent, și că atât vorbele, cât și tonul cu care fuseseră pronunțate însemnau mult mai mult decât

ceea ce spuneau cu adevărat.

La Rabbato, nu era nimeni care să nu știe că Agrippina Solmo fusese până cu trei ani în urmă „tiitoarea” marchizului, cum se obișnuia să se spună prin partea locului, cu un cuvânt puțin îngăduitor. Nu era nimeni care să nu știe că el o adusese pe țărancă aia încă de când ea de-abia împlinise șaisprezece ani; că o ținuse mai bine decât pe o doamnă și că o bucată de vreme chiar rudele lui crezuseră că până la urmă avea să săvârșească nebunia de a o face marchiză de Roccaverdina.

În legătură cu Faptele petrecute mai apoi, nu se știa nimic sigur. Fiecare își dădea cu părerea, ca să explice neașteptata hotărâre a marchizului de a o mărita. Lucrul se petrecuse între marchiz și Rocco Criscione, zis și „Rocco al marchizului”, fiindcă era *factotum* în casa marchizului de Roccaverdina. O singură dată numai, vorbind cu un prieten, pe Rocco îl luase gura pe dinainte:

— Dacă marchizul mi-ar fi poruncit „aruncă-te din clopotnita de la Sant’ Isidoro”, m-aș fi aruncat cu ochii închiși!

Văzând că femeia stătea acolo, pe pragul ușii, în spatele marchizului, cu privirea ținută cerșind parcă milă, înfășurată în năframa ei neagră și nemișcată ca o statuie, *don Aquilante*, care găsisese între timp o explicație a acelei scene, se gândi că era bine să intervină. Și apropiindu-se, prinse să-i vorbească, cu glas încet:

— Marchizul are dreptate. De-aci încolo, totul este în mâna justiției. În ce-l privește, fii sigură, și-ar da până și ultima picătură de sânge, dacă ar fi nevoie. Întoarce-te la dumneata acasă. Iar când o să vrei să afli vești, vino la mine, o să fie mai bine. Hai, du-te!

Agrippina Solmo lăsă ochii în jos, rămase o clipă nehotărâtă, iar apoi, fără o vorbă, fără un gest, se întoarse binișor și se **l** acu nevăzută, ca și când ar fi avut vată pe tălpile încălțărilor.

Marchizul, mestecând parcă ceva amar, se apropiase de fereastră, pentru a evita să se uite la văduvă.

„Îmbrăcată în negru, cu fata palidă, cu ochii ațintiți și cu buzele decolorate, trebuie să-i pară o piază-reă! se gândea *don* Aquilante. Poate și pentru că se teme de o reluare a vechii legături, ce ar putea da naștere urmărilor acelora pe care el voise să le evite, când o măritase cu Rocco Criscione!”

— Inspiră milă, sărmana de ea! spuse el, revenind la locul lui. Și anunță: A plecat!

— Proasta aia de mama Grazia, de ce-i dă voie să intre? bombăni marchizul.

Și scuturându-se, adăugă:

— O!... Uitasem că dumneata erai aici pentru povestea cu Margitello. În sfârșit, ce hotărâre luăm? O să ne putem împăca între noi, fără experți și fără nimic altceva? Cincizeci de uncii!

— Cum poate excelența-voastră să spună una ca asta? grăi bătrânul țaran, care rămăsese aproape de ușă.

— Șaizeci?

— E cea mai bună bucată de pământ, excelentă, inima moșiei Margitello!

— Mai multe pietre decât pământ. Nu cumva ai vrea să ți-o cântăresc în aur?

— Atât cât face, excelentă!

— Dacă ai de gând să mă strângi de gât...

— Nici vorbă, excelentă!

— Atunci, să auziră: ce pretenții ai?

Bătrânul rămase puțin pe gânduri, își duse mâna dreaptă la piept, ca și când s-ar fi pregătit să rostească un jurământ, și îngăimă:

— O sută de uncii, excelentă!

Marchizul avu o izbucnire neașteptată.

— Ca să-mi faci pe plac, ai? O sută de uncii! Să-mi Faci pe plac? Ți se par nimica toată o sută de uncii! Și vii

să mi-o spui aici! Ba îl mai deranjezi și pe avocat, de parc-ar fi sluga dumitale! O sută de uncii!

— Dar cumătrul Santi... încercă *don* Aquilante să-l întrerupă, ca să-l liniștească.

Marchizul nu-i dădu însă ascultare și continuă să strige, ca scos din minți:

— O sută de uncii! Vrei să pui rămășag că te fac să nici nu mai calci pe moșia dumitale? Desigur qî o socotești o moșie, de vreme ce pretinzi o sută de uncii. Închid toate potecile! O să ne judecăm. Până atunci, o să trebuiască să te duci cu balonul pe marea dumitale moșie de o sută de uncii! Așa trebuia să fac încă de mult. Mâine o să trimit să desfunde cu un plug potecile și drumeagurile. Iar cine crede că are drepturi, să aibă grijă să și le valorifice!

— Dar, excelentă...

— Taci din gură, cumetre Santi! spuse avocatul. Lasă-mă să vorbesc eu!

— O sută de uncii! tipa marchizul.

— Și dacă v-aș împăca eu? propuse avocatul.

Bătrânul consimți printr-un gest și adăugă:

— Faceți cum credeți! Am venit aici să mă las spânzurat. Cu picioarele mele am venit! Domnul marchiz n-ar trebui să profite de împrejurări. Dumnezeu nu vrea una ca asta!

— Tăcere! șaptezeci de uncii! aruncă vorba *don* Aquilante.

Și făcu un gest de parc-ar fi deschis pumnul plin de monezi și le-ar fi împrăștiat pe pământ.

Bătrânul lăsă capul în jos și-și prinse bărbia între arătător și. degetul mare. Apoi, dădu din umeri, resemnat

— Să mergem la notar, excelentă! încheie tot el, cu glas de-abia șoptit.

De fiecare dată când intra în odaia cea mare, cum i se spunea salonului baroanei de Lagomorto, *don* Silvio La

Ciura se simțea cuprinsă de un simțământ de admirație, care-l făcea mai timid ca de obișnuit.

Rămăsese în picioare, cu un colț al pălăriei de preot sprijinit de buze, și părea aproape înspăimântat printre vechile mobile ca ei dădeau acelei odăi prelungi în aer de decrepitudine și de părăsire. Așteptând ca baroana să se ivească pe una din cele patru își înalte până la cornișă, clipă e ieși aruncase o privire către portretele prăfuite, către tablourile înnegrite și crăpate, către oglinzile cu rame baroc, încetoșate și pe jumătate jupuite de umezeală, care acoperea u pereții, către scrinurile vopsite în verde pal, cu flori și cu dungi albe, pe marginile și pe mijlocul sertarelor, în stil pompeian, către scaunele gingașe, cu spătare aurite, către fotoliile și către cele două canapele, în stil *empire*, îmbrăcate în damasc roșu, acum decolorat și tocit, *don* Silvio se oprise să contemple marele tablou fără ramă, în care se distingeau cu greu țeasta cheală a Sântului Petru, precum și cinci chipuri de slujnice și de soldați, care-l înconjurau în pretoriul lui Pila și un cocoș cățarat pe balustrada porticului, cu ciocul deschis, ca și când ar fi cântat.

I-ar fi plăcut să vadă tabloul acela în biserică, pe altarul unei capele, și nu acolo, agățat, fără niciun fel de respect, deasupra spinetei² 1 istruită în galben deschis, cu dungi negre rezemată de zid, cu claviatura către fereastra cea mare. Nu cutează însă să-i sugereze încă odată baroanei ideea de a-l dărui parohiei.

Tabloul acela fusese adus de la Roma, în veacul al șaptesprezecelea, de către unul dintre strămoșii soțului ei, iar a voia să păstreze neatinsă toate amintirile de familie, așa cum le găsisese în ziua în care, cu mai bine de jumătate de veac în urmă, venise – din casa familiei Roccaverdina în cea a familiei Ingo-Corillas, baroni de Lagomorto, ca

2 Spineta: instrument muzical, asemănător clavecinului.

nevastă a tânărului baron *don Alvaro*.

Fâșâitul fustei pe dalele lustruite ale pardoselei îi anunță preotului prezența baroanei numai când ea trecu pe lângă el, ca să se ducă să se așeze pe acel colț al canapelei unde obișnuia să se cuibărească în rarele dăți când primea vizita unei rude sau a unor prieteni foarte apropiați. *Don Silvio* era dintre aceștia. Înaltă, slabă, plină de riduri, dar încă zdravănă, cu părul complet alb împărțit în două cozi care-i acopereau urechile și-i micșorau, fata, printre cutele basmalei de mătase neagră înnodată sub bărbie, îmbrăcată într-un veșmânt de stofă subțire, cenușie, și purtând pe mâinile descărnate și subțiri mănuși fără degete, făcute dintr-o ață de aceeași culoare, baroana intrase, fără să facă nici un zgomot, pe ușa din spatele lui *don Silvio*.

Preotul făcu o plecăciune adâncă și se apropie să-i sărute mâna de îndată ce ea, așezându-se, îi indică un Fotoliu. Apoi, cu umilință și cu voce slabă, începu:

— Mă trimite Iisus Cristos...

— Iisus Cristos te trimite la mine prea des! îl întrerupse baroana, zâmbind cu bunăvoință.

— Se adresează celor care pot și care se milostivesc bucuros! răspunse *don Silvio*.

Și grăind astfel, voi parcă să-și micșoreze făptura lui scundă, slabă, care - după cearcăne și după obrajii palizi și scofâlciți - amintea de posturile și de canoanele cu care-și chinuia trupul prăpădit.

— Dar Iisus Cristos, vorbi din nou baroana clătinând din cap. își amintește de săracii care nu au cu ce să-și potolească foamea și uită că, bogați și săraci, avem cu toții nevoie de ploaie pentru semănături, pentru vii, pentru măslini!

— Va ploua la vreme, dacă păcatele noastre nu vor pune vreo piedică.

— Te pocăiești dumneata pentru toți! adăugă

baroana.

— Eu, unul, sunt mai păcătos decât ceilalți!

— Spune-i-o, spune-i-o lui Iisus Cristos. E nevoie de ploaie. Doamne! * E nevoie de ploaie!

— O să i-o spun! grăi cu simplitate preotul. Deocamdată, vin să v-o recomand din nou pe acea biată femeie, nevasta lui Neli Casaccio. Acum, când bărbatul ei este în închisoare, pierd din pricina lipsurilor, sărăcuța de ea, cu patru copii care nu-i pot da niciun ajutor! Și jură, în fața (a lui Dumnezeu și a sfinților, că bărbatul ei este nevinovat.

— Dacă-i așa, nu-l vor putea condamna.

— Când era liber, avea el grijă de familie, cu meseria lui de vânător.

— O să-i trimit un sac cu grâu, ba chiar cu făină! Va fi mai bine!

— Domnul să vi-l înapoieze peste o sută de ani, în paradis.

— Mai degrabă aș vrea, continuă baroana, ca Domnul să mi-l înapoieze cât de cât și pe lumea aceasta. Fie chiar înzdrăvenindu-i mintea nepotului meu marchizul și scăpându-l de farmecele acelei Femeiuști. Umblă să-l înhațe din nou, nerușinata! N-am închis ochii azi-noapte, după ce am aflat...

— Facă-se voia domnului! exclamă *don* Silvio, împreunându-și mâinile cu resemnare.

— Voia Domnului n-are nimic de-a face cu asta! răspunse baroana aproape furioasă. Domnul nu poate îngădui anumite nesăbuiiri. Nu poate să vrea ca fata unei culegătoare de măline să ajungă marchiză de Roccaverdina. *Pares cum paribus**, a spus Domnul.

— În fața lui suntem toți egali!

— A, nu, nu! protestă ea. De ce atunci a ținut Iisus Cristos să se nască dintr-o mamă de vită regească? Sfântul

Iosif, dulgherul, a fost numai tată putativ³.

Baroana se apări pentru o clipă, așteptând ca - *don* Silvio să-i dea dreptate. Și fiindcă preotul rămânea tăcut, cu ochii în pământ, continuă:

— Pe vremea mea, toate lucrurile erau puse la punct cu brațul autorității. Astăzi însă... Am trimis totuși s-o cheme pe femeia aia. Ar trebui să fie aici, dacă nătărăul de *don* Carminelo...

În clipa aceea, bătrânul servitor, care Făcea pe majordomul, pe valetul și pe bucătarul în casa baroanei, își vârî capul pe una din uși, dând de veste că Femeia aceea aștepta **h** anticameră:

— Pot să-i dau drumul?

— Chiar acum! răspunse baroana.

Agrippina Solmo salută, dând din cap, mai întâi pe baroană, iar apoi pe *don* Silvio și, în Fășurată în șalul ei, dreaptă, aproape semeată, aruncând priviri neîncrezătoare și cercetătoare când spre baroană, când spre preot, se apropie încetișor de canapea.

— Ce porunciți, excelență?

Tonul glasului era umil, dar nu și atitudinea.

— Nu poruncesc nimic. Stai jos!

Și adresându-se lui *don* Silvio, baroana adăugă:

— Mă bucur că sântști martor. Stai jos! spuse ea încă o dată, văzând că Agrippina rămăsese tot în picioare.

Pe urmă, după o pauză de câteva clipe, cu un aer sever și cu un ton aspru, spuse:

— Să vorbim lămurit, fata mea! Dacă ai pus pe cineva să-l omoare pe bărbatul dumitale...

— Eu?! Eu?!

Fără să se lase intimidată nici de protestul energic și nici de privirea aprinsă de indignare ce-l întovărășea, baroana continuă:

³ Tată putativ: aparent, nu și adevărat.

— Există unii care bănuiesc asta și-o vor aduce și la cunoștința justiției!

— Și de ce, de ce aș fi pus eu să-l ucidă? Eu?! Vai, Preasfântă

Fecioară!

— Cine știe ce ți-a trecut prin cap! Ispite de-ale diavolului, cu siguranță. Căpătaseși îndurarea Domnului, măritindu-te... Nu te învinovățesc de ceea ce s-a petrecut înainte, ba chiar te compătimesc. Mizeria, sfaturile rele, tinerețea... Poate că nici nu înțelegeai răul pe care erai îndemnată să-l săvârșești. Până la urmă, te-ai purtat aproape ca o femeie cinstită Pe de altă parte, nepotul meu și-a făcut datoria. A scăpat de orice muștrare de cuget. Ești bogată, se poate spune, cu zestrea pe care ți-a dat-o! Și atunci, de ce nu-i dai pace? Ce-ți trece prin minte? Te faci că nu pricepi ce-ți spun, ai?

— Dar, doamnă baroană...

— Greșești, Tata mea, dacă-ți închipui că ai putea să izbutești acum, ceea ce n-ai izbutit rândul. trecut!

— Ce anume, doamnă baroană?

— Înseamnă-ți-o bine în minte. Există oameni care stau atenți și te supraveghează! Dacă ți-ai omorât bărbatul ca să...

Agrippina Solmo sări de pe scaun, lăsă să-i lunece pe spate basmaua și, ridicându-și brațele, blestemă:

— Fulgerele cerului, Doamne! Să-i ardă focul și pe lumea asta, și pe cealaltă, pe cei care-mi vor răul!

Și acoperindu-și fața cu mâinile, izbucni într-un plâns cu hohote.

— Liniștește-te! interveni *don* Silvio. Baroana vorbește spre binele dumitale...

— Dumneavoastră, care sunteți un sfânt slujitor al lui Dumnezeu suspina văduva, ștergându-și lacrimile și silindu-se să le oprească. Vorbesc față de un duhovnic, ca și când aș fi pe palul de moarte. L-au ucis... pe bărbatu-

meu... prin trădare! Ah! Să pun eu pe cineva să-l ucidă! Cine-o spune? Și vină în fața mea! Să jure pe sfânta cuminecătură! Dacă este un Dumnezeu în ceruri...

— Este, este, fiica mea! exclamă *don* Silvio, întinzând mâinile, ca și când ar fi vrut să-i închidă gura și s-o oprească să mai blesteme.

— Și-n ce scop te duci atunci atât de des la nepotu-meu? strigă baroana. El nici nu te caută, nici nu trimite să te cheme!

— Pentru proces, pentru martori.

— Pentru proces? L-a cercetat judecătorul. Pentru martori? E dator oare nepotu-meu să-i găsească? Pretexte! Pretexte! Până acum ar fi trebuit să pricepi. Dacă tragi nădejde s-o iei de la început, dacă ți-ai băgat în cap... să te cocoți mai sus de starea dumitale... Iată de unde vin bănuielile oamenilor: ea a pus să-l omoare pe bărbatu-său!

Agrippina Solmo stătuse din nou jos. Nu mai plângea. Părea încremenită sub povara cumplitei învinuiri pe care bătrâna doamnă i-o aruncase în Față. Și, ca și cum ar fi continuat cu glas tare raționamentul lăuntric care-i mișca buzele și o Făcea să rătăcească cu priviri speriate departe, departe, vorbea Fără să se adreseze nimănui, când domol, când repezită:

— Dumnezeu singur poate s-o știe!... Aveam șaisprezece ani. Nu mă gindeam la rău. Dar, stăruințe, rugăminți. Făgăduieli, amenințări... Cum să te împotrivești? Și i-am fost slujnică, sclavă i-am fost, timp de zece ani, iubindu-l ca pe un binefăcător! Ca /dovadă, în ziua când mi-a spus, pe neașteptate: „Trebuie să te măriți cu bărbatul pe care ți-l dau eu”. Ah, doamnă baroană! Avem și noi, astea săracele, o inimă! Aș fi vrut să fiu mai departe numai slujnica sa, sclava sa... Cu ce-l puteam eu înkurca? Și totuși, nici n-am suflat. A poruncit, și am ascultat. Ce eram eu față de el? Un vierme al pământului! Iar acum, ticăloșii! Spun că am pus eu pe cineva să-l

omoare pe bărbatu-meu, fiindcă aş vrea... Dar la cine trebuie să apelez în această împrejurare? Nu mai am pe nimeni pe lume!

— Ai încredere în Dumnezeu, fiica mea!

— Dacă Domnul voia să mă ocrotească, nu-mi lua bărbatul! îi răspunse ea, repezită, lui *don* Silvio, ridicând din umeri.

— E păcat strigător la cer ceea ce spui!

— Pierzi până şi credinţa, uneori!

Îşi strânse şalul, şi-l potrive pe cap, îndreptă mânioasă cutele din fată în jurul obrazului şi, dreaptă, încruntându-şi sprâncenele şi strângând din buze, aşteptă ca baroana s-o lase să plece.

În clipa aceea, baroana vorbea însă încetişor la urechea lui *don* Silvio.

— Dar, până la urmă, e adevărat? întrebă preotul.

— Neruşinatele de teapa ei sunt în stare de orice!

— Mai porunceşte altceva, excelenta-voastră?

Agrippina Solmo nu-şi ascundea nerăbdarea de a pleca.

— Ia seama la ceea ce faci! Un om pus în gardă e pe jumătate salvat! răspunse plictisită baroana.

Şi-o urmări până la uşă, cu o privire tăioasă, întunecată de mânie, de parc-o împingea afară, din spate.

— Asta e ghimpele pe care-l am în inimă! exclamă ea. După ce m-am zbatut atâta ca să-l conving pe nepotu-meu să o mărite! Dispăruse măcar primejdia de a-l vedea săvârşind vreo nebunie!... Şi-aşa, noi aştia din familia Roccaverdina suntem, care mai mult, care mai puțin, cam scrântiţi la minte. Fratele meu, marchizul, tatăl nepotului meu, risipea vremea şi banii cu cursele ogarilor săi. Dumneata nu l-ai cunoscut. Îşi comandase un costum ca de paiaţă - după moda englezească, spunea el - şi pornea haihui prin localităţile învecinate, la fiecare sărbătoare a sfinţilor patroni, făcând concurenţă armăsarilor arăbeşti...

Fratele meu cavalerul, ș-a ruinat din pricina antichităților! Dezgroapă oase de mort. Vase, ulcele, opaițe, monezi ruginite, și are casa plină de cioburi. Fiu-său a plecat la Florența să studieze pictura în aparentă; să arunce banii pe fereastră, în realitate; ca și când singur taică-său nu era în stare să facă averea praf!

— Nepotu-meu, marchizul actual... Ah! Mânia domnului s-a abătut asupra casei noastre!

Se întrerupse când văzu pătrunzând pe ușa rămasă întredeschisă patru câini negri, mărunți, pe jumătate fără păr, cu ochii urduroși, bătrâni aproape cât ea, care voiau să-i sară cu toții pe genunchi.

— Nebunia mea o știu, spuse ea, îndepărtând câinii cu blândețe, sunt ăștia. Eu însă nu ruinez pe nimeni. Iar cât despre afaceri, nu mi-e rușine, am mintea la locul ei. S-o fi avut tot atât de zdravănă și soțul meu, baronul!... Bravo, *don Carmine*!

Târându-și piciorul, ținând cu amândouă mâinile ditamai castronul cu pâine și lapte, bătrânul înainta cu grijă, să nu verse mâncarea, stânjenit de încăierarea celor patru animale care, la vederea hranei, alergară lătrând și împiedicându-i mersul.

Zadarnice precauții! înghesuindu-se, lovind castronul cu labele și cu boturile, câinii făceau să sară pe pardosea o parte din mâncare. Iar baroana, înduioșată, se apleca doar să-i mângâie, chemându-i pe nume, ca să nu-i lase să se muște, exclamând întruna:

— Bietele animale! le era teame, bietele animale!

Dori Carmine, încovoiat până la pământ, cu mâinile la spate, clătina din cap, văzând cum se murdăreau frumoasele dale de Valencia.

— Nu trebuie curățit, curăță ei sigur! îi spuse baroana, în vreme ce el se apleca să ia înapoi castronul care fusese golit.

Iar câinii, după ce linseră bine pardoseala, se duseră

liniștiți să se culce, ghemuindu-se doi câte doi pe fotoliile rezervate lor într-un colț, cu perne puse anume pentru ei.

— Și asta e o pomană, dragă *don* Silvio! spuse baroana luându-și rămas bun de la el.

4

Puțin mai departe de poarta prin care ieșise, Agrippină Solmo se pomeni față în față cu meșterul Vito Noccia, cizmarul.

— Ce ți s-a întâmplat, cumătră Până? Ai o înfățișare...

— Nimic. Lasă-mă să-mi văd de drum!

Nu voia să se oprească. Celălalt însă adăugă:

— Am primit chiar acum citația de martor la Jurați. Ascultă, cumătră Până: în ce-l privește pe Neli Casaccio, nu știu nimic, ți-o jur. Nu vreau să-mi atrag osânda iadului, cumătră!

— Cine te silește să mărturisești strâmb?

— Cutra aia de *don* Aquilante.

Ea îl întrerupse:

— Ai auzit cumva spunându-se c-aș fi pus eu pe cineva să-l ucidă pe bărbatu-meu?

— Dumneata?! Vai, Fecioară Maria!

— Acum mi s-a zvârlit în față treaba asta, meștere Vito!

Și arătă, cu o privire plină de înțeleș, terasă centrală de deasupra porții casei Lagomorto.

— Ai auzit vorbindu-se ceva? stăruie ea, cu un freamăt mocnit în glas. Eu, eu, mi-aș da tot sângele din vine ca să-l fac să învie măcar pentru o clipă!

— Dar marchizul ce crede despre asta?

— Vai, meștere Vito! Nu se mai poate vorbi cu el. Se face fiară de îndată ce vine vorba de Rocco.

— Bietul marchiz! îl iubea prea mult. Nu te necăji însă din pricina asta. Vorbe de oameni răi.

— Cu bine! Iartă-mă!

Mergea cu pași repezi, săltându-și fusta cu o mână,

uitându-se unde punea piciorul, ca să ocolească băltoacele roșietice formate de apa amestecată cu drojdia scursă dintr-o pivniță în care se pritocise vinul. Și, între timp, se gândea la marchiz, care se preschimba, așa cum spusese ea, într-o adevărată fiară ori de câte ori se ducea la el să-i vorbească despre proces.

— De ce? De ce?

Nu era în stare să se lămurească. Bănuia deci și el același lucru pe care-l spuneau gurile rele? Era cu neputință!

Și grăbea și mai mult pasul. Ochii i se acopereau de lacrimi, inima îi bătea cu violență și se gândea mai mult la ciudata lui atitudine.

Se schimbase, de dimineată până seara, cu câteva zile înainte de nenorocire. O dată, de îndată ce o văzuse intrând, în timp ce se pregătea să-și desfacă șalul, îi strigase:

— Pleacă de-aici! Pleacă de-aici!

Aproape că o alungase. Pe urmă, chemând-o înapoi, se îmbunase dintr-odată. Și câte întrebări!

— La ce oră s-a întors Rocco de la Margitello? De ce a venit și-a plecat fără să dea ochii cu mine?

Ca și când ar fi pus pe cineva să-l spioneze sau l-ar fi spionat chiar el.

Gândindu-se iarăși la unele amănunte cărora nu le dăduse niciodată atenție, simțea o tulburare adâncă, un fel (j)derătăcire. Și grăbea și mai mult pasul. „De ce? De ce? se întreba ea din nou. E cu putință? Are și el bănuieli? Vai, Doamne!”

Mama Grazia, care mătura în anticameră, o văzu ivindu-i-se în Față ca o fantomă.

— Unde-i?

— Dar bine, creștino, nu știi că nu te primește?

— Lasă-mă să intru. Unde-i?

— O să mă certe! O să se supere pe mine!

— Fii liniștită. O să-i spun că am intrat cu de-a sila.

Și străbătând odăile, deschizând larg ușile și căutând peste tot, se revedea acolo nu ca slujnică, cum îi spusese baroanei, ci ca o adevărată stăpână, cu cheile de la cămară sau de la magazie la cingătoare, ca să le aibă la îndemână când veneau argații cu mustul sau cu griul, în timpul culesului de vii sau la strânsul recoltei. Se revedea ocupată să cerceteze albiturile, să le pună la loc în dulapuri pe cele spălate și călcate; cu treburi de-ale casei, împreună cu mama Grazia, care mormăia supărată, biata bătrână, fiindcă se socotea lipsită de autoritatea ei de doică:

— L-ai fermecat!

I-o spunea. În față, biata bătrână! Și, cu toate astea, o respecta, fiindcă acela pe care îl hrănise cu laptele ei îi poruncise:

— Așa vreau, mamă Grazia!

Dar unde era? Nu îl găsisese nici în odaia lui, nici în sufra: gene, nici în salon, nici în birou și nici în încăperea aceea plină de șei vechi și noi, de hamuri, de căpestre și de tot felul de scule trebuincioase pentru trăsuri și pentru căruțe. Acolo, într-un colț, cu părul despletit își dăduse ea pumni în cap cu nemiluița! Chircită pe pământ, gemuse și plânsese o noapte întreagă, atunci când Fusesse înștiințată:

— Măine o să te duci la tine acasă, de ochii lumii. Într-o lună, o să te măriți!

Trecuseră aproape trei ani, dar în clipa aceea i se părea că vede în colțul acela o altă Agrippina. și se simțea cuprinsă de o milă adâncă. Ah! S-ar fi trântit din nou pe pământ, dându-și pumni în cap, ca să se ușureze și de data asta, plângându-și soarta ei ticăloasă!

Unde era? Cum de nu-l găsea? Ajunsă la balustrada scării care ducea la catul de jos, începu să coboare. Capul îi vâjâia atât de tare* încât simți că trebuie să se sprijine de perete, ca să nu alunece pe trepte.

— Vreau s-o știu! Din gura lui vreau s-o știu!

Și străbătu alte încăperi și deschise larg alte uși, până jos, în fund, la cămăruța aceea în care dormise în primele luni, atunci! și unde stătuse câteva săptămâni aproape ascunsă, rușinându-se să fie văzută de mama Grazia, de Rocco și de ceilalți oameni ai casei. Iar când dădu să întindă mâna spre minerul de aramă al ușii – ca și când zidul ar fi dispărut dintr-odată – i se păru că vede și pătuțul cu cuvertura albă, și măsuța cu oglindă, și lavoarul de fier, și hainele agățate de perete; și lada nouă de brad, vopsită în verde, alături de ușă, cu albiturile pe care și le cususe singură, cu ciorapii pe care și-i lucrase singură, la ea acasă, înainte ca; marchizul să se hotărască s-o aducă acolo, plictisindu-se să se tot 4 ucă la ea, noaptea târziu, în ulicioara aceea depărtată unde-și avea locuința.

Întinse mâna. Ușa rezistă.

— Cine e? Mama Grazia?...

Glasul acela plin de mânie o îngrozi.

Dacă ar fi răspuns și s-ar fi lăsat recunoscută, sigur că marchizul nu i ar fi deschis. Și învărti din nou mânerul deși își dăduse seama că ușa era încuiată pe dinăuntru.

Auzi zgomotul făcut de un obiect tare, trântit pe birou. Auzi scânteitul scaunului mișcat din loc.

— Tu?! Tu?!

Și marchizul se dădu înapoi la această apariție neașteptată. Ea însăși se dădu înapoi dinaintea acelui chip desfigurat.

— Iertati-mă, excelentă!

Nu-i spusese niciodată altfel, chiar în clipele cele mai intime, plină de un adânc respect pentru acela pe care îl socotise în totdeauna mai mult stăpân decât iubit.

Ieșind afară și închizând ușa după el, marchizul o cerceta cu niște priviri îngrozitoare, strângând din pumni, săltându-și umerii largi, ca și când ar fi vrut să se năpustească asupra ei.

— Ascultați-mă, excelentă! se rugă ea. Veți face pe urmă ce-o să vreți, dar ascultați-mă, vă rog!

Părea îmbătrânit cu zece ani, cu fata nerasă de câteva zile, cu părul des răvășit.

— Cine știe cin te trimite! bombăni el. Dumnezeu sau diavolul?

— Pentru ce, excelentă?

— Ce vrei? Vorbește! Grăbește-te!

— A trimis baroana după mine. Spune că...

— Ce spune?

— Spune că... eu am pus pe cineva să-l omoare pe bărbatu-meu!

— Și vii să mi-o spui mie?!

— Văd și eu! Nu mai însemn nimic pentru excelenta-voastră! Mă alungați ca pe-o cățea turbată? Ce-am făcut? Ce-am făcut? Așadar, și excejența-voastră crede că...

— Ce-ți pasă ție de ceea ce cred sau nu cred?

— E o rușine!

— Ah! Există rușini și mai mari pe lumea asta!

— Dar ce-am făcut, Sfântă Fecioară?

— Ce-ai făcut?! Ce-ai făcut?! Nimic!

Agrippina Solmo, căznindu-se să înțeleagă și ținându-se după el, îl implora, cu ochii plini de lacrimi.

— Nimic! Nimic! spunea întruna marchizul, învârtindu-se prin cameră, absorbit de trista idee care părea să îl chinuie, morfolind cuvinte cărora, de bună seamă, nu voia să le dea drumul din gură.

— Mă duc! spuse Agrippina Solmo, resemnându-se. E cea din urmă oară când excelenta-voastră mă vede aici. Dumnezeu ar trebui să-mi ia zilele înainte de a ieși pe poartă.

Și dădu să plece.

Marchizul se întorsese. Ea crezu că voia să-i spună ceva. Nu:

O privea numai, poate pentru a fi sigur jea într-

adevăr pleca.

— V-am iubit! se tângui ea, fără ca din vorbele ei să se desprindă vreo intenție de dojană. V-am adorat ca pe sfântul trup al lui Iisus!... M-ați luat de pe stradă, m-ați copleșit cu binefacerile, o știu!... Dar nu v-am dat oare în schimb cinstea mea, tinerețea mea, inima, totul? Nimeni n-o să știe niciodată cât am suferit din ziua în care excelența-voastră... Ca și când aș fi fost o zdreanță de azvârlit!... Ah! Aveați dreptul să faceți ce credeți de cuviință și ce vă plăcea. Mi-ați spus: „Trebuie să juri! ** Și-am jurat, în fața Crucifixului. M-aș fi vrut pulbere, să fiu călcată de picioarele dumneavoastră! Crede poate excelența-voastră că nu mi-a fost silă?... Că nu mă muștra cugetul?... Ce conta? Păcătuisem, când e voia sortii, ce poate face o femeie?, și rămâneam în păcat, ca și până atunci. Din pricina asta jurasem, ridicând mâna dreaptă în fața Crucifixului! Și-acum, plec!... Îmi plesnea inima, dacă nu vorbeam!... Crede excelența-voastră că eu am pus pe cineva să-l ucidă pe Rocco Criscione? Dați-mă pe mâna justiției! Să fiu osândită pe viață!... Dar nu, excelența-voastră nu crede una ca asta, nu poate s-o creadă!...

— Adevărat! Nu pot s-o cred!

Și cu un glas încă și mai mohorât, marchizul adăugă:

— Era mai bine și pentru tine și pentru mine să fi fost așa! Cine te-a pus să vii în clipa asta? Dumnezeu ori diavolul?

Agrippina Solmo, încrucișându-și deznădăjduită brațele și clătinându-și capul cu un aer de compătimire, prinse din nou să se tângueie, cu un glas și mai slab:

— Nu tot astfel vorbea excelența-voastră pe vremea când eu îi tot spuneam: „Lăsați-mă-n pace! Lăsați-mă-n pace!” Iar maică-mea plângea, sărăcuța: „E o năpastă pentru tine, fata mea! ** Și-a fost adevărat! Ce-mi pasă dacă - azi nu duc lipsă de nimic? Aurul, casa, lucrurile, excelența-voastră poate să și le ia pe toate înapoi... Alta n-

ar vorbi astfel! Iar între timp, baroana - Doamne, iart-o - spune că vin aici s-o iau de la-nceput cu excelenta-voastră, ca să... Mi-e rușine să repet tot ce mi-a azvârlit în față!... Când oare? Când oare?... Nici măcar atunci când excelenta-voastră spunea în fiecare zi: „Ești stăpână aici, o să fii totdeauna stăpână!” Vai, nu vă înfuriați. Mă duc!... Orice aș fi putut să cred, dar nu să mă văd tratată astfel! „E o năpastă pentru tine, fata mea!” Avea dreptate, maică-mea!

— Taci! Taci! urlă marchizul.

Ea ieși mai frământată, mai îngrozită decât era când venise, și simțind în inimă ceva care aducea a remușcare.

Privirile acelea tulburi ale marchizului îi pătrunseseră în came ca un tăiș rece, o răscoliseră până în cele mai ascunse unghere ale conștiinței, unde ea însăși nu cuteza să privească. Și i se părea că descoperiseră acolo trădarea pe care fusese gata s-o săvârșească și pe care cu siguranță că ar fi săvârșit-o, dacă arma ucigașului nu l-ar fi atins pe Rocco Criscione printre tufele de nopar de la Margitello, în timp ce ea, pe întuneric, îl aștepta la fereastră, cum îți aștepți un iubit!

5

VBzând-o ivindu-se din nou în anticameră, mama Grazia o mustrase:

— Ești mulțumită? Parcă de supărări ar duce lipsă bietul meu băiat!

Îi spunea astfel de mai bine de patruzeci de ani. De altfel, acum, când casa se golise atât din pricina căsătoriilor, cât și din pricina morților, rămânând numai marchizul și ea, simțământul ei matern crescuse până acolo, încât îruinele momente i se părea nu numai că-l alăptase, dar și că-l născuse, cu aceleași dureri cu care-l adusese pe lume, rod al unei iubiri nefericite, pe acel biet copilăș care zburase în paradis la numai câteva zile după naștere. Trăiau pe atunci marchizul-tată și sfânta aceea de

marchiză, frumoasă ca o madonă, pe care paralizia, picioarelor o ținuse la pat, după avortul care-o ținuse între viață și moarte timp de mai multe luni! Și erau încă în familie cavalerul și domnișoara, unchiul și mătușa marchizului, care-i spuneau și ei totamamă, deși erau oameni în toată firea: Domnișoara, ajunsă baroană, continua să-i spună mama Grazia, cu toate că era de-o vârstă cu ea. Cavalerul la feU Pentru el însă nu simțea nicio afecțiune. Cel pe care îl îndrăgise din toată inima era marchizul, hrănit cu sângele viu al sânelui ei.

Nu-și putea afla liniștea, văzându-l atât de schimbat de când fusese ucis Rocco Criscione. Se putea spune că nu mai mânca și nu mai dormea, ca și când odată cu aceasta i-ar fi fost răpită și lui jumătate din viață. Îl auzea uneori, noaptea, umblând încolo și înapoi prin odaia lui și prin celelalte. Și-atunci, se scula din pat și alerga, pe jumătate dezbrăcată:

— Te simți rău, băiatul meu? Ai nevoie de ceva?

— De nimic, mamă. Grazia! Dormi liniștită, nu-i nimic!

Iar mama Grazia adormea, spunând rugăciunile în cinstea Fecioarei. Și se apuca să se roage și-n timpul zilei, de: ndată ce termina prin casă puțină curățenie pe care-o socotea neapărat trebuincioasă.

Don Aquilante nu izbutea să priceapă cum de putea marchizul s-o vadă în preajmă-i, complet despletită, cu niște haine care păreau zdrențe și cu niște papuci care-i scăpau, din picioare, la fiecare doi pași:

— Curățenia nu e, ce-i drept, pasiunea mamei Grazia!

— Biata bătrână, răspundea marchizul, face și ea ce poate!

Puțin, aproape nimic. Din fericire, el trăia ca un urs.

Plătea cotizația lunară de membru la club, dar nu dădea niciodată pe acolo. Cu unchiu-său, cavalerul, nu vorbea de ani de zile. Pe la mătușa baroană se arăta în

fugă, numai de sărbătorile Crăciunului, ale Anului Nou și ale Paștilor, sau când baroana îl chema prea stăruitor. Cu cavalerul Pergola, altă rudă, o rupsese în '60, fiindcă acesta, revoluționar și ateu, după ce o sedusese pe fiica unchiului, cavalerul, se căsătorise cu ea numai la primărie, după cinci ani de necinste pentru familie, cu doi copii care creșteau ca doi pui de animal și care înjurau mai dihai decât tatăl.

Singura desfătare a marchizului era plimbarea, acolo sus, pe Esplanada castelului, printre ruinele meterezelor și ale turnurilor dărâmate de cutremurul din 1693. Prea puțin rămăsese din ele. Marchizul *cel mare*, cum i se spunea lui bunicu-său pe când trăia, nu avusese muștrări de cuget, slujindu-se de piatra cioplită a acestor ruine istorice ca să acopere cu ea fațada casei sale și nimeni nu cutezase, să se împotrivească acelui act de vandalism. Tot astfel acum, plimbându-se pe Esplanadă, cu mâinile la spate, în papuci, îmbrăcat cum se nimerea, marchizul se simțea aproape ca la el acasă și „dădea audiente**” așezat pe treptele de ghips ale postamentului deasupra căruia, cu ani în urmă, misionarii liguri așezaseră o cruce pe care o pală de vânt o smulsese, prăbușind-o la pământ, și care nu mai fusese pusă la loc.

În amurg, țăranii din vecinătate urcau până acolo ca să observe ce vreme se pregătea și pentru a arunca o privire peste câmpuri. Iar marchizul binevoia să intre-n vorbă cu ei, le puneă întrebări și le dădea sfaturi. Dar dacă se nimerea și câte unul care îndrăznea să-i atragă atenția că așa se lucrase întotdeauna, de la Adam încoace, și că era mai bine să se facă la fel și final departe, marchizul ridica glasul, năpustindu-se asupra lui:

— De-asta ați fost întotdeauna niște nenorociți! De-asta pământul nu mai rodește! Vă e frică să nu vă rupeți mâinile săpând ogorul cât mai adânc? îl gâdilati puțin la suprafață și pe urmă pretindeți că recoltele să fie la

înălțime! Sunt la înălțimea muncii pe sponci! Și-o sij fie încă și mai rău!

Părea gata să se încaiere cu cineva: cei ce se înapoiau de la câmp îl auzeau de la poalele colinei și-i recunoșteau glasul: „Marchizul predică! ** Acum știa toată lumea despre ce era vorba.

În timpul verii, veneau acolo să ia o gură de aer proaspăt chiar «și câțiva „domni** de la Club, precum și canonicul Cipolla, după slujba de vecernie, în biserica Sant' Isidoro. Marchizul însă evita cât putea să intre-n vorbă cu acei „domni. Nu voia să se amestece în „niciun chip în tulburile lor intrigi de partide municipale. I-ajungea să plătească impozitele, care erau prea multe! Domnii aceia, într-adevăr, nu știau să vorbească despre altceva decât despre primarul care se lăsa dus de nas de către secretar, despre consilierul juridic care ruina comuna și pe debitorii ei, din motivul cunoscut: *Construcții și procese, părinte stareț*; despre consilierul cu aprovizionarea, care închidea un ochi și chiar pe amândoi când era vorba de măcelari și de br dări, fiindcă cele mai bune bucăți îi erau păstrate lui! Veșnic aceleași învinuiri la adresa tuturor, veșnic același cântec:

— Vai, marchize, dumneavoastră ați putea face mult bine pentru comună! Cu dumneavoastră, ca primar, lucrurile ar merge cu totul altfel! E nevoie de oameni ca dumneavoastră!

Veneau acolo sus, ca diavolul, să-l ispitească. El însă nu-i lăsa nici măcar să sfârșească:

— Și treburile casei mele? De-abia am timp să-mi văd de ele! Pentru slujirea comunei e nevoie de oameni fără nicio treabă! Bună seara, domnilor!...

Și fugea, când nu putea să stea să-i asculte, și-și continua plimbările în sus și-n jos, de la fortăreață la treptele postamentului, și de la trepte la fortăreață, afundându-și picioarele în tufe de nalbă, care acopereau

Esplanada.

Nici măcar cu canonicul Cipolla nu-i prea plăcea să discute. Ce-i păsa lui, marchiz de Roccaverdina, și de papa Pius al IX-lea, și de mănăstirile, și de schiturile pe care guvernul dorea să le desființeze? Papa era departe, iar la Palermo se afla Monarhia*, care ținea loc de papă pentru sicilieni. Cât despre mănăstiri și schituri, însemnau desigur o sursă de venituri pentru anumite familii... Dar călugării nu-i ajutaseră pe revoluționari? Și era foarte bine dacă revoluționarii le mulțumeau acum cu lovituri de plciior! El nu voia să se încurce nici cu politica, nici cu administrația comunală, nici cu papa „nici cu mănăstirile!

— Îmi văd de treburile mele, domnule canonic! Și, vedeți, treburile mele sunt acolo, jos, la Margitello. Și acolo sus, pe colinele de la Casalicchio. Și-n partea aceea, la Poggiogrande. Și-n partea astălaltă, la Mezzaterra, de-a lungul râului. Iar acolo eu sunt și papă, și stare (Cât pe-aici să spun: chiar și maică stareță!

— Canonicul Cipolla zâmbea, gândindu-se că în timpul acela marchizul și-o ținea pe maica stareță închisă în casă și că nu era o pildă frumoasă de moralitate! Deocamdată însă îi răspundea:

— Aveți dreptate! Toate sunt numai palavre și nimic altceva!

Și-l lăsa să măsoare Esplanada cu compasul picioarelor.

Pe atunci, rămânea deseori acolo sus, până noaptea târziu, împreună cu Rocco ori cu avocatul. Avocatul îi povestea năzbâtiile lui spiritiste, stând în fața lui, pe bastionul care domină valea cea largă, iar marchizul îl certa cu asprime. Nu începuse încă să-i fie teamă.

Între timp, în spatele colinelor răsărea luna, imensă, roșiatică, și se înălța în sus pe cer, aproape cătărându-se în grabă înapoia norilor, inundând într-o lumină albicioasă imensitatea câmpiei, până la munții îndepărtați care se

confundau cu cerul la orizont. Iar marchizul îl întrerupea pe avocat, ca să-i arate:

— Vezi lumina aceea de jos? E-n staulul de la Margitello. Se dau paiele la catâri. Acum, Rocco închide ferestrele de la conac. Una, două, trei! Parc-ar fi o lumină care se aprinde și se stinge. Continuă! E Rocco, care trece dintr-o odaie într-alta...

Erau mai mult de două luni de când marchizul renunța deseori la plimbarea aceea, de care se păruse că n-o să se poată lipsi. De fapt, oricine avea nevoie să-i vorbească la orele acelea, se îndrepta degrabă într-acolo, convins că-l va găsi plimbându-se ori „dând audiente” pe treptele de ghips ale soclului fără cruce.

La tară, se dusesese numai de patru sau de cinci ori, și nu la Margitello, ci la Poggiogrande ori la Casalicchio. Iar de două săptămâni nu se clinea din casă, punând mobilele și lucrurile cu susu-n jos, parcă spre a se obosi cu munca aceea manuală primindu-l numai pe avocat care venea ca liliicii, doar noaptea, sau pe vreunul din argații de la Margitello trimis de vechil după porunci, fiindcă nimeni nu voia să-și asume răspunderea vreunei hotărâri. Argatul pleca de-acolo, scărpinându-s? în cap. Azi o poruncă, mâine una de-a-ndoaselea. Iar da *ci* șovăia:

— Dobitocule! Ar fi trebuit să-nțelegi!

Nu-i era bine deloc.

Mama Grazia îl compătimea:

— Dacă nu se judecă procesul, iadul ăsta n-o să se mai lerni ine!

Dar acum, când era vorba numai de zile, marchizul era și mai prost dispus ca de obicei și tipa la *don* Aquilante:

— Despre ce cercetare îmi tot povestești? Ce proces? Totul-a fost prost însăilat. Mărturiile? Dovezile? Va fi de ajuns ca avocatul apărării să sufle numai o dată, ca să le dărâme pe toate! O s-o luăm de la-nceput. Va trebui să stau

iarăși luni și luni de zile cu sufletul la gură.

— De ce? Curios!

— Pentru că dacă mă spăl pe mâini, se va spune: Marchizului nici nu i-a păsat de bietul Rocco. Cine moare, putrezește, cin-trăiește, huzurește! Și se vor isca noi scorneli. O să vezi dumneata!

— De ce? Cnrids!

— Ți se pare curios, fiindcă nu vezi altceva decât procesul, procesul ăla grozav și pledoaria aia grozavă pe care o s-o faci. Dar dacă jurații o să-l achite pe Neli Casaccio? Cineva l-a ucis totuși pe bietul Rocco, de vreme ce e mort... și nu s-a omorât cu propriile-i mâini. Aia e!

— Să așteptăm ca jurații să judece. Venisem să aflu exact ora plecării.

— Fcând o să vrei. Trăsura este la dispoziția dumatăle. Eu nu merg.

— Sunteți citat și, dumneavoastră.

— Depoziția mea se află scrisă la dosar, pot s-o citească.

— Va folosi însă și prezența dumneavoastră. Jurații, știți, judecă după impresia de moment, după cugetul lor nici măcar n-au nevoie de fapte precise.

Și a trebuit ca *don* Aquilante să-și dea toată silința ca să-l decidă să meargă împreună cu el la Curtea cu Juri. Aproape că-i părea rău.

— Atenție, marchize! Atenție! se ruga el.

Marchizul însă nu-l lua în seamă și continua să dea cu biciul în catări, năpustindu-i într-o cursă vertiginoasă pe acele urcușuri ale șoselei ce se răsucea în pantă în jurul muntelui, pe vârful căruia se afla Rabbato, în bătaia tuturor vânturilor, care uneori păreau că și-l zvârl unul altuia.

— Atenție, marchize!

Și în zadar Titta, vizitiul, așezat pe capră alături de

marchiz, se întorcea din când în când să-l liniștească.

Don Aquilante își amintea, înfiorându-se, că numai cu câțeva vreme înainte, catării, înnebuniți parcă, scăpaseră din mâna marchizului tocmai pe viroagele alea și îl târâseră în jos pe povârniș, printre mărăcini și pietre, până lângă malul înalt al prăpastiei, unde se opriseră printr-o adevărată minune. Și se gândea că unele minuni nu se repetă atunci când se repetă nenorocirile. Trebuia să-și amintească de-acest lucru, marchizul!

În loc de asta, catării, spumegând de nădușeală, de-abia mai răsuflau, – fremătând sub loviturile de bici care cădeau cu nemiluita. Era limpede că marchizul își vărsa tot necazul pe ei, ca și când cercetările și procesul le-ar fi făcut acele biete dobitoace și a lor ar fi fost vina dacă Neli Casaccio ar fi achitat.

Zburaseră ca un fulger pe lângă căruțele cu martori, care doborau fără grabă. *Don Aquilante* îi zărise pe Rosa Stânga, pe meșterul Vito Noccia și pe Michele Stizza, și nu avusese vreme să răspundă la salutul lor. Îi invidia. Stăteau prost, e-adevărat, în căruțe, în bătaia soarelui și în praf. Dar cel puțin mergeau liniștiți, fără a fi în primejdie să-și rupă gâtul.

— Atenție, marchizei

Și pentru a se distra, *don Aquilante* se silea să se gândească la marchizul *cel mare*, în legătură cu care se mai spunea încă povestea cu martorii. Acela era un adevărat Roccaverdina! Alte vremuri, alți oameni! Trebuia să câștige un proces? Era nevoie de dovezi? Îi și scria omului său, la țară: „Trimite repede, dar repede, o altă căruță cu martori!” Se cumpărau cu doi doi *tari*⁴ unul! Mincinoși, bineînțeles! Marchizul *cel mare*, ha, ha, nuse-ncurca prea mult în mărunțișuri! În aRumite privințe, spița nu s-a schimbat de loc. Când un Roccaverdina își pune

4 Tari: monedi mici, sicilieni, de argint.

ceva în cap, e-n stare de orice, atât în bine, cât și în rău! Chiar și cu riscul de a-i face de petrecanie unuia care nu-i intra în voie.

Atenție, marchizei

Marchizul însă cobori de pe capră tocmai când, ajungând în câmpie, șoseaua se desfășura dreaptă până hăt, departe, **h** orizont, în țăriiiiul greierilor, prin miriști și prin măslini.

— Se spune c-o s-avem cale ferată peste patru-cinci ani.

— Și trenurile scapă din mâna mașiniștilor când se întâmplă vreo ciocnire! răspunse marchizul zâmbind ciudat. Iar când e vorba de mașini, zadarnic țipi: „Atenție, marchize!”

6

La Rabbato se și aflase, prin telegraf, vestea despre condamnarea lui Neli Casaccio: Cincisprezece ani! Iar după două zile, înapoi ndu-se, martorii erau asaltați de lumea care voia să cunoască toate amănuntele procesului.

Neli, îndată ce auzise: „Cincisprezece ani!”, își acoperise fata cu mâinile, izbucnind în hohote de plâns. Pe urmă, ridicând mâna dreaptă, strigase:

— Doamne, o jur în fața dumnezeiescului tău chip: sunt nevinovat! Iar dacă nu spun adevărul, fă să cad mort, aici, în fața ta!

În sală, toate privirile se îndreptaseră spre crucifixul agățat de perele, în spatele scaunului președintelui, ca și când crucifixul ar fi putut da într-adevăr un răspuns la gestul și la vorbele osânditului. Jandarmii însă, luându-l pe acesta de braț, îl scosese ră afară, de-abia ținându-se pe picioare și bâlbâindu-se:

— Sărmani copii! Sărmanii ri Ki copii!

Iar nevasta!... Se aruncase la picioarele președintelui Curtii, cu părul despletit, cu fata înecată în lacrimi, cerșind îndurare pentru soț:

— E nevinovat ca Iisus Cristos, excelentă!

I se agățase de genunchi, deznădăjduită, și nu, mai voia să-i dea drumul.

— Eu nu-s rege, copila mea! Grațierile nu le poate da decât el.

— Excelența-voastră poate totul! Excelența-voastră are în mână dreptatea! Un tată a patru copii...

A trebuit să fie desprinsă cu forța.

Și dintre oameni, unii socoteau că Neli Casaccio fusese osândit pe nedrept, iar alții pe bună dreptate. Nu spusese el: „Îi fac de petrecanie!”? Asta ar trebui să-l învețe pe fiecare akdsă-și pună lacăt gurii: cine nu vorbește, nu greșeste.

Domnii de la „Clubul de conversație” așteptau înapoierea marchizului de Roccaverdina și a (ui *don* Aquilante, ca să cunoască întregul mers al dezbaterilor și verdictul juraților. Ti refuzaseră chiar și circumstanțele atenuante? Nu era cu puțință! De aceea, câțiva dintre cei mai curioși se strânseseră în „Piazza dell’Orologio, pentru a opri trăsură, când svea să treacă.

Și a fost o adevărată surpriză vederea ciudatei amabilități a marchizului care, coborând din trăsură împreună cu *don* Aquilante, înconjurat de domnii aceia și urmat de o mulțime de oameni, se îndreptă către Club, unde, cu toate că era membru, nu pusese piciorul decât de două sau de trei ori în atâta amar de ani. Între altele și fiindcă, după părerea lui, lumea proastă era primită acolo cu prea multă ușurință.

— Marchizul părea schimbat la față. De două zile, *don* Aquilante îl privea uluit și-l asculta și mai uluit.

Membrii Clubului se grupaseră în semicerc, iar. Înapoia scaunelor se îngrămădea mulțimea curioșilor care, invadând salonul de la parter, întindeau gâturile și se înălțau pe vârlul picioarelor ca să-i audă vorbind pe marchiz și pe avocat, așezați acolo, în față, pe canapeaua

de lângă perete. Ca să vadă și să audă mai bine, unii se cățara seră până și pe soclurile celor patru coloane de marmură artificială, care sprijineau bolta salonului.

Asta M supără rău de tot pe marchiz.

— Ce-i aici? Teatru de păpuși? Ce vor ăștia toți? Aici nu suntem în Piazza dell'Orologio... Chelner!

Și descoperindu-l pe bietul chelner, care se căznea zadarnic să-i scoată afară pe intrușii aceia, îl muștră:

— *Don Marmotta!* Ce-i asta „vă rog, domnii mei?!” Luați-i de guler, dacă nu știu cum să se poarte!

Atunci, câțiva membri se ridicară de la locurile lor și începură să împingă din spate oamenii care șovăiau și se întorceau să se mai uite o dată după ce făcuseră câțiva pași, neputându-se resemna să plece fără a-și potoli curiozitatea.

Între timp, marchizul începuse să vorbească. De fapt, și pentru el procesul fusese minunat organizat. Judele instructor, la început, mersese pe dibuite, fără nicio indicație, fără nicio îndrumare. Apoi, descoperise firul conducător, iar dovezile ieșiseră la iveală, limpezi și strălucitoare.

— Ah, procurorul acela al regelui! Un șuvoi de elocvență. Gelozie? Forță irezistibilă? Să-nchidem așadar închisorile, să lăsăm ca oamenii să fie asasinați! Ne aflăm aici în fața unei premeditări îndelungate! Da, domnilor jurați, există lege și pentru cei care tulbură liniștea casnică a altora, care uneltesc împotriva onoarei familiilor! Dacă toți am voi să pe Facem dreptate cu mâinile noastre, adio societate! Fiecare socoate că are dreptate, mai ales când greșeste. Singur magistratul, nepărtinitor și drept, fiindcă e dezinteresat, singuri judecătorii populari, instituți în acest scop...

Se părea că el ar fi fost procurorul regelui și că membrii aceia, rânduți în semicerc acolo, în jurul său, ar fi fost jurații însărcinați să judece. Glasul îi căpăta obișnuitul

ton semet, ca atunci când «dădea audiențe” acolo sus, pe Esplanada castelului. Iar cei scoși afară din salon și rămași în fața uriașei uși cu geamuri, care stătea deschisă, puteau să-l audă mai bine decât dacă ar fi rămas înăuntru, pentru că vocea răsună datorită sonorității bolții și, vibrând, se făcea auzită tocmai din mijlocul pieței.

— Și astfel, bietul avocat al apărării se pomenise cu gura închisă, înainte de a fi vorbit. Ah. nu fiindcă n-ar fi vorbit! Un ceas și jumătate, cu gesturi repezite, bătând cu pumnul în masă. S-a agățat chiar și de „personalitățile de frunte” care îngăduie, prin pilda pe care o dau. samavolniciile subalternilor lor! Ca și când, în cazul acesta, marchizul de Roccaverdina i-ar fi spus lui Rocco: „Du-te de-i fură nevasta lui Neli Casaccio!” Bietul avocat! își pierduse capul de tot. Dădea din mâini și din gură, după ce procurorul regelui îi retezase încă dinainte obișnuitele argumente. Gelozia! Forță de neînvins! Se vedea limpede că vorbea numai ca să vorbească. Și pe urmă, prea multe voia să dovedească. Proces pe bază de indicii! Mărturiile? Am auzit spunându-se! Mi s-a spus! A amenințat! Este un om crunt, vânător de meserie! Se pot lua hotărâri în legătură cu libertatea unui cetățean, pe niște temeuri atât de șubrede

Și marchizul imita glasul și gesturile avocatului, cu un mai mult evident accent de compătimire ironică, râzând numai fiindcă râdeau cei de față, bucurosi de efectul produs asupra acelor care i se părea că sunt chiar jurații, sau alți jurați, care să judece în apel, atât de mult se însuflețea, repetând frazele cele mai răsunătoare și cele mai comune ale avocatului și sporind intonația ironică până la replica procurorului regal, care ținuse să vorbească ultimul, pentru a da lovitura de grație.

— O lovitură de maestru a dat-o, de asemenea, avocatul nostru, aici de față. Puține vorbe, dar pline de tâlc, grele, din cele care nu îngăduie replică.

Don Aquilante care, cu mâinile încrucișate și cu ochii pe jumătate închiși, aci strâmba din buze, aci clătina din cap și părea să nu-și dea seama de murmurul de aprobare care urmase după cuvintele marchizului, se scutură tresărind, auzindu-l pe acesta dându-și druiul la glas – asemenea unui tunet – pentru a-i răspunde doctorului Meccio, poreclit nu se știe de ce și „*San Spiridone*”. Așezat chiar în Fața marchizului, doctorul Meccio îl ascultase cu capul plecat, cu bărbia sprijinită de măciulia aurită a bastonului său, aproape mai înalt decât el; nu se clintise din loc, nu făcuse niciun alt semn de aprobare și nu râsese ca toți ceilalți. Și săltându-se pe neașteptate pe interminabilele sale picioare slăbănoage – vechiul lui joben atingea parcă bolta – doctorul Meccio rostise:

— L-au condamnat pe degeaba. Asta-i părerea mea.

Marchizul izbucnise:

— Cum adică, pe degeaba? Cu atâtea dovezi? Ce știți dumneavoastră?

— Este părerea mea. Jurații nu sunt infailibili.

— Și atunci, cine l-a ucis pe Rocco?

— Nu l-a ucis Neli Casaccio.

— Dar cine atunci? Trebuie să ai o mare cutezanță ca să vorbești ast Fel! De ce nu v-ați dus să-i spuneți asta judecătorului în timpul instrucției, când mai era vreme? Nu vă muștră cugetul de-a fi lăsat să fie osândit, după părerea dumneavoastră, un nevinovat? Iată unde am ajuns! Este părerea mea! Dar părerea dumneavoastră nu face nici doi bani în Fața hotărârii juraților! Judele instructor a fost deci un dobitoc? Președintele și judecătorii Curții cu Juri au fost tot dobitoci? Cine este deci asasinul? Unde se află?

— Nu vă-nfierbântați prea tare, marchize!

— Spuneți, spuneți: cine a fost asasinul? Unde se află?

Marchizul, în picioare, palid de mânie, gesticula, urla

repetând:

— Cine a fost asasinul? Unde se află?

— Poate să se afle aici, printre noi, în mulțimea aceea din Fața ușii, și râde poate de mine, de dumneavoastră, de jurați, de judecători, de justiție! Iar dacă spun o prostie, lăsați-mă s-o spun! Cuvântul este liber!

San Spiridone îl înfruntă fără teamă, în vreme ce unii încercau să-l ia de acolo, pentru a pune capăt acelei scene nepotrivite, iar alții. îl înconjurau pe marchiz, rugându-l să-l ierte pe un înfumurat care spunea întotdeauna nu, atunci când altul spunea da, dintr-un nărav firesc, dintr-o obișnuință...

— Și de ce mi-o spune în față? Nu cumva am făcut eu procesul? Am cercetat eu pricina? L-am osândit eu pe Neli Casaccio?

— Și așezându-se din nou, reluă povestirea de la capăt, amănunțit, relatând mărturiile una câte una, rechizitoriul procurorului regal, pledoariile avocaților...

— Și în definitiv ce mă poate interesa pe mine dacă l-au osândit pe unul, în locul altuia? Este treaba juraților, a judecătorilor Curții. Din nefericire, încheie el, pentru asasinatele pe care le săvârșesc medicii ignoranți nu există nici procese și nici Curte cu Juri.

Doctorul Meccio însă nu putu să răspundă la această răutate. Plecase, bolborosind:

— Să nu-și închipuie marchizul că și Clubul este tot una cu Esplanada castelului!

7

— Bine, bine! spuse baroana. Și acum, când totul s-a sfârșit, o să-mi dai ascultare, nepoate?

— Am altceva în cap! răspunse marchizul.

— O știu, din păcate: femeiușcă aia.

— Nu-mi mai vorbiți de ea, mătușă!

— Ba, dimpotrivă, trebuie să-ți vorbesc.

— E în zadar, vă asigur, pentru mine, este ca și când

n-ar mai exista, v-o jur.

— Tu îmi cunoști intențiile.

— Vă sunt recunoscător și vă mulțumesc, mătușă!

— Testamentul meu se află în mâna notarului Lomonaco. Nu vei fi vrând să mă silești să-l refac.

— Sunteți liberă să faceți. ce vreți cu averea dumneavoastră.

— Țin ca neamul Roccaverdina să înflorească din nou. Unchiu-tău e un târâie-brâu. Și-a risipit aproape toată averea. Iar fiu-său e încă și mai nebun decât el. De nepoată, nici să nu mai vorbim, a necinstit Tamilia. Trăiește în păcat de moarte, căsătorită numai la primărie, din pricina tiraniei celui eretic de soț pe care ea singură l-a vrut. Să și-l țină!

— Ce putem face? Nu e vina noastră.

— Ascultă-mă. Se obișnuiește să se spună: căsătorii și episcopate de către cer sunt hotărâte. Iar căsătoria despre care vreau să-ți vorbesc este ai siguranță a dintre cele hotărâte de către cer, dacă nu mă înșel. Îți amintești? Da, da, nu a fost nicio făgăduială între voi amândoi. Nu v-ați spus niciodată o vorbă de dragoste, dar nici nu trebuia să v-o spuneți. Bați prea tineri pe atunci, iar ochii și faptele grăiau mult mai mult decât orice vorbă. În felul acesta, ea s-a socotit întotdeauna legată. Și chiar dacă s-ar fi închis într-o mănăstire, tot n-ar fi putut să trăiască mai în afara lumii. A așteptat mereu, nu a deznădăjduit nici măcar atunci când erai prins cu totul de femeiușcă aia și te dădeai în spectacol, ținând-o în casă.

— Mătușă!

— Nu mă întrerupe, lasă-mă să vorbesc. O spun spre binele tău.

Marchizul lăsă capul în jos, resemnându-se.

Îl chemase, pretextând că voia să-l consulte cu privire la anumite îmbunătățiri ce se cereau înfăptuite în via de la Lagomorto. El însă, pricepând imediat despre, ce

era vorba, își pregătise răspunsurile. De data asta, totuși, în ciuda oricărei intenții a sa, marchizul se simțea stânjenit de o ciudată moleșire a voinței.

La început, îl liniștiseră întrucâtva întrebările în legătură cu procesul și cu osândirea lui Neli Casaccio. Și se întinsese cu povestirea, anume pentru a o deruta pe mătușa baroană.

I se părea că vede fluturându-i pe buze stăruitoare sfaturi cu care îl copleșea ori de câte ori venea să o vadă, chemat, de cele mai multe dăți. Și încercase să lungească povestirea, tocmai pentru a evita plictiseala predicii de care se temea: „Însoară-te!”

Se înfierbântase totuși din pricina ideii fixe a baroanei, care susținea că Agrippina Solmo ar fi pus să-i fie ucis bărbatul, cu intenția de a fi iarăși ceea ce fusese. altă dată și de-a-și atinge un scop pe care nu și-l putuse împlini din pricina căsătoriei cu Rocco Criscione.

Și tocmai faptul că îl văzuse înfierbântându-se de îndată ce-i pomenise de această bănuială o hotărâse pe baroană să renunțe la orice amânare. Fusesse silit s-o asculte, răspunzând aproape neatent, rotindu-și privirile prin salon fixând un portret, uitându-se la o mobilă veche, privind câinii care stăteau tolăniți pe pernele celor două fotolii ale lor și care se odihneau deschizând din când în când ochii și săltându-și capetele, ca și cum ar fi priceput că nu se cădea să se miște, ca să nu întrerupă conversația.

Din înaltul unuiia dintre balcoane pătrunsese pe neașteptate o fulgerare de soare în amurg. Dâra de lumină roșietică luminase pentru câteva clipe ornamentația de deasupra ușii din față, iar marchizul strângea din ochi ca să distingă chipurile înnegrite din acea *Judecată a lui Paris*, urât pictată, căutând să-și abată și în chipul acesta atenția de la predica pe care baroana începuse să i-o facă și care amenința sa nu se mai sfârșească! Pe urmă. În penumbra înserării și-n vreme ce mătușa îi evoca

amintirea aceea din tinerețe - ștearsă aproape din memoria lui - se simțise cuprins de un regret care-l tulbura ușor și-i încrețea fruntea, îndemnându-l s-o întrerupă cu acel: „Mătușă! 1* care. nu era o negare, niciun protest, și nu putea să aibă deloc puterea de a o împiedica să continue!

— Lasă-mă să vorbesc: o spun spre binele tău. Sunt ani de când o tot văd. Mereu aceeași! Punând mereu numai culori închise, ca o văduvă, sărăcuța de ea! Și tăcută, mai ales după prăbușirea familiei sale, care e tot atât de nobilă ca și a noastră, nepoate. Ți-ai asigura și fericirea ta, și-ai face și o faptă bună! Demnă, ba chiar orgolioasă. În mizeria aceea pe care trebuie s-o ascundă, n-a făcut niciodată vreo aluzie la tine sau la nădejdea ei neclintită. Iar când i-am pomenit eu despre asta, acum câțeva vreme, s-a înroșit mai întâi, după care a pălit, răspunzând doar: „Acum, baroană?! Sunt bătrână!” La treizeci și doi de ani? Nu e adevărat. Este fină, delicată, distinsă, iar când surâde, pare că întreaga ei făptură se înseninează și se luminează, lăsând să i se vadă sufletul nobil și milos. De ce nu vrei? De ce te încăpățânezi să trăiești singur? Ce farmece ți-a făcut oare femeiușcă aia?

Din păcate, femeiușcă ăia trebuie că aruncase asupra-i cine știe ce farmece îngrozitoare. O simțea și se înfiora. Mătușa baroană făcea însă și mai rău, amintindu-i-o; acum, el tocmai încerca să și-o smulgă din inimă, nemaiputând să îndure stăpânirea ei și furios de neputința lui de a o birui și de a scăpa de ea. Nu o mai iubea pe Agrippina Sol mo, ci o ura. Ura fosă o păstra înrădăcinată în sufletul lui mult mai mult decât dragostea! Ah, dacă mătușa baroană ar fi știut! Nu mințise însă când îi jurase: „Pentru mine, este ca și când n-ar mai fi!” Nu voia s-o vadă nici măcar de departe. Îi interzisese să treacă pragul casei Roccaverdina. Deocamdată!

Și se ridică din fotoliu, repetând:

— Am altceva în cap, deocamdată. Vom mai vorbi, mătușico!

Cei patru clini, sărind toți deodată de pe fotoliile lor, întinzându-se și căscând, Îi înconjurară pe marchiz și-i arătară că-l recunosc, dând bucuroși din coadă, gudurându-se în jurul lui și lătrând. Baroana îi privea zâmbind emoționată.

— Nici măcar nu-i mângâi! spuse ea.

Lui însă, ce-i drept, îi trecea prin minte cu totul altceva decât să mângâie acele patru javre jigărite, pe jumătate năpârlite și cu ochii plini de urdori! Mătușa baroană avea dreptate. De ce nu voia? De ce se încăpățâna să trăiască singur?

Și înapoiindu-se acasă, i se păru că intră într-o cavernă. Mama Grazia, care încăvnu aprinsese luminile, veni să-i deschidă, ținând în mână murdarul opaiț de pământ ars, acoperit cu cositor, cu fitilul în ulei, pe care îl folosea în bucătărie.

La mătușa baroană, toate erau numai vechituri, dar se vedea supravegherea unei stăpâne pricepute și curate. Dincoace se simțea mirosul greu al neîngrijirii, al dezordinii și al lăsării în părăsire. Din ziua în care *ai*anu-i mai spunea pe nume nici măcar în gând - plecase, el nu se mai îngrijise de nimic, lăsând-o pe mama Grazia să facă puținul pe care putea să-l facă, neîndrăznind să o mustre ori să o certe din pricina vârstei și a respectului pe care i-l purta, ca doică și ca vechi om de casă. Altă femeie de serviciu nu voia, chiar și pentru a nu o necăji pe biata bătrână.

— Servitori nu-i plăcea să aibă în jurul lui, căci îi socotea obraznici și ffecari.

Era asta viață?! Singurătatea Îi făcea acum să-i simtă toată plictiseala și sila. Viață animalică! Oare profită el, marchizul - de Roccaverdina, de pe urma bogățiilor moștenite? Vătafi ifcăi, arendașii săi profitau mai mult

decât el. De mai bine de zece ani se transformase într-un sălbatic, ocolind legăturile <ț oamenii, devenind grosolan, închis în caverna sa, de unde le-ea numai pentru a face doi-trei pași pe Esplanada castelului sau pentru a trăi la țară, printre sătenii care-l temeau și nu îl iubeau, fiindcă-i trata mai rău ca pe sclavi, fără să găsească niciodată o vorbă bună pentru ei.

— Vai, mătușa baroană avea dreptate! De ce nu voia?

În alte dăți, mătușa îi vorbise în general. Dte data asta precizase, fără să o numească totuși pe cea care fusese tainica aspirație a celor șaisprezece ani ai lui, 1 atunci când, timid și șovăielnic, se mulțumise să-și dezvăluie sentimentul care-i fremăta în adâncul inimii numai din priviri sau prin copilăreasca intimitate a glumelor și a gesturilor, poate și mai puțin expresive decât glumele, și când îi fusese de-ajuns să vadă sau să ghicească din atitudinea ei rușinoasă, că observase și conșimțise și ea, cu o și mai mare seriozitate în gânduri, niciodată dezmințită pe urmă. Iar el o uitase! Iar el o jignise, preferând-o pe cealaltă femeie, devenită apoi chinul și pedeapsa lui.

De ce nu voia acum? Nu știa nici el!

Stătea la masă. Mama Grazia, care adusese castronul cu salată, văzând – că mânca cu un aer întunecat, ferindu-se s-o privească și să-i vorbească, se oprise să se uite la el, încrucișându-și mâinile sub șortul de pânză groasă. Două suvi (e cărunte din puținul păr prost pieptănat i se împrăstiau pe fruntea plină de zbârcituri, căzându-i peste ochii-i dintre care unul, cu marginile pleoapelor roșii, nu mai vedea –, din pricina unui accident nenorocit petrecut cu mul (i ani în urmă, când ea, după înțărirea marchizului, rămăsese ca slujnică la familia Roccaverdina.

— La ce te gândești, fiul meu? spuse ea drăgăstoasă.

La auzul neașteptatei întrebări, marchizul își crispă toți mușchii fetei, ca și când ar fi voit s-alunge astfel în cel

mai întunecat colț al creierului gândurile care îl tulburau și să le ascundă chiar față de el însuși.

Ea care, în alte două sau trei rânduri și în împrejurări identice, remarcase o mișcare asemănătoare, fu mâhnită.

— Mie îmi poți spune! adăugă ea, apropiindu-se de masă. Sunt mama Grazia a ta!

— Nu găsesc niște hârtoage mai vechi, tocmai mă gândeam unde să le caut, răspunse marchizul.

— Mai jos, la mețanin, sunt o grămadă.

— Ai dreptate.

— Mai sunt încă multe altele într-un cufăr. Știu eu care e cheia.

— O să mi-o dai mâine.

— O să aerisesc odăile alea. Trebuie să fie pline de soareci. Nimeni n-a mai intrat acolo de ani de zile.

— Da, mamă Grazia.

Fără să fie convinsă de răspuns, după câteva clipe de tăcere, ea continuă.

— Ce te frământă, fiule? Spune-mi. O să mă rog Domnului și Preasfintei Fecioare. Am pus să se citească un acatist pentru sfintele suflete din Purgatoriu, pentru ca ele să-ți aducă liniștea sufletească. Ascultă: dacă e din pricina *ălei a cheam-o totuși îndărăt. X*) s-o slujesc, ca și înainte.

Marchizul își ridică fruntea și deschise ochii mari, îngrozit de pătrunderea clarvăzătoare a acelei Ființe grosolane și simple.

— Vai, mamă Grazia! A venit aici? Ce ți-a spus? Nu vreau s-o mai văd, nu mai vreau să știu nimic despre ea! Ți-a cerut poate să-mi vorbești astfel?

— Nu, fiule! Nu te supăra, am vorbit ca o proastă bătrână!

Marchizul însă se supăraseră din pricina rușinii de a se simți ajuns parcă la cheremul altora. Nu mai știa, nu mai era în stare, așadar, să se prefacă?

Văzând șapaima care-i tulbura privirile, mama Grazia,

intimidată, grăi:

— Nu te supăra, am vorbit ca o bătrână proastă!
Și plecă, târșându-și papucii.

8

Cu toate că a doua zi mama Grazia îl înștiințase că aerisise odăile de la mezanin, lăsând cheia în broasca ușii, fiindcă pe scara interioară nu trecea nimeni, marchizul nu coborâse să caute vechile hârtoage. Punând să se înhame catării la trăsură, plecase la Margitello.

Titta, vizitiul, se minuna văzându-și stăpânul stând ghemuit în fundul trăsurii închise și păstrând o tăcere neobișnuită, încercase, dar zadarnic, să-i scoată o vorbă din gură.

— E nevoie de ploaie! Priviți, excelență, niciun fir de iarbă.

Câmpia se întindea în toate părțile, cu ogoarele arse și crăpate, cu tufe rare de mărăcini țepoși pe marginea șoselei. Și era sfârșitul lui octombrie! Ici și colo, o pereche de boi înjugați la plug se căzneau să despice bulgării împietriți, de-abia mișcându-se din pricina rezistenței pe care-o întâmpinau. Câte-un catâr, un măgar, o iapă cu mânzul după ea, pășteau - legați cu o frânghie lungă sau cu piedici la picioarele din față - prin cele câteva miriști încă neuscate.

— Anul ăsta paiele or să se scumpească. N-o să se găsească altceva pentru bieteile dobitoace.

Trăsura, părăsind șoseaua principală, o să se la stânga, pe drumul de care dinsp e Margitello, pintre două prăuri vii de nopali închirciți, prăfuiți, cu Florile veștejite pe frunzele spinoase, uscate și aproape galbene din pricina lipsei de sevă. Catării mergeau la trap, ridicând nori de pulbere și hurducăind trăsura din pricina terenului desfundat. Într-un loc, roțile izbiră într-o grămadă de pietre care ocupau jumătate din drumul de care.

— Aici s-a întâmplat nenorocirea! spuse Titta...

Grămada aceea de pietre arăta locul unde fusese găsit cadavrul lui Rocco Criscione, cu țeasta zdrobită de glonte care Fusese tras aproape de lângă el, din tufișul de-alături. Cei ce trecuseră pe acolo în zilele acelea, aruncaseră câte o piatră, spunând un *requiem*, pentru ca toți să-și aducă aminte de creștinul ucis acolo și să spună o rugăciune întru mântuirea acelui suflet plecat pe lumea cealaltă Fără spovedanie și Fără împărtășanie. Și astfel, grămada se înălțase și se lățise, căpătând Forma unei mici piramide.

Dar nici măcar de data aceasta Titta nu auzi răspunzându-i-se ceva. Biciui deci catării, gândindu-se la ce avea să se întâmple la Margitello, unde nimeni nu aștepta sosirea stăpânului.

Cârduri de porumbei domestici, ieșiți după hrană, se înălțau în zbor pe marginile drumului când auzeau zgomotul Făcut de clopoței catărilor și de roțile trăsurii care goneau acum pe pietrișul răspândit de pământ, la mică distanță de conac. Printre eucaliptii care-l înconjurau din toate părțile, se zăreau împrejmuirea curții și ferestrele închise.

Împotriva prevederilor lui Titta, vechilul și argații scăpaseră ușor. Marchizul vizitase camera, grajdurile vacilor, tânăria, paiele. Cercetase cu de-amănuntul plugurile de tip nou aduse de la Milano cu un an înainte, pivnița și odăile de locuit ale țăranilor, urmat de vechil, care se ținea după el, temându-se de vreo săpuneală. Și nu scosese o vorbă nici măcar atunci când însuși vechilului i se păruse nimerit să-și ceară scuze pentru un lucru nelalocul lui, pentru o neorânduială care putea fi evitată, pentru vreo unealtă aruncată neglijent, stricată și nereparată.

Pe urmă, marchizul se urcase singur în odăile de sus. Iar vechilul, din curte, îl vedea deschizând larg Ferestrele, îl auzea trecând dintr-o încăpere într-alta, deschizând și

închizând dulapuri și sertare de birouri și de scrinuri, mutând scaunele din loc și trântind ușile. De două sau de trei ori, marchizul se arătase când la o fereastră, când la alta, voind parcă să cheme pe cineva. În realitate, dăduse roată cu privirile până hăt, departe, peste câmpie ori spre cerul care părea de bronz, senin, fără nicio yuvită de nor vreme de zece luni, încins de soarele care pârjolea ca în plină vară.

După trei ore coborâse, îi poruncise lui Titta să înhame din nou catării și plecase fără. să dea nicio poruncă, fără să se arate nici mulțumit, nici nemulțumit.

La jumătatea drumului spre Margitello, acolo unde se găsea bucata de pământ a cumătrului Santi Dimauro, care fusese silit s-o vândă pentru a scăpa de cine știe ce neplăceri, marchizul, zârindu-l de la fereastra trăsorii pe bătrânul țaran așezat pe o piatră alături, de gardul viu de nopali, cu coatele sprijinite pe genunchi și tu bărbia în mâini, îi pofuncise lui Titta să oprească.

Cumătrul Santi înălță capul și îl salută pe marchiz, săltându-și cu o mână partea din față a beretei albe. de bumbac.

— Binecuvântați, excelentă!

— Ce faci aici? îl întrebă marchizul.

— Nimic, excelentă. Aflându-mă la moară, am vrut să arunc o privire...

— Mai plângi încă după pietroaiele astea?

— Inima mea e întotdeauna lângă ele! Într-o bună zi, o să viu să mor aici.

— Mai ai obraz să te și plângi, după ce ți le-am plătit cu șaptezeci de uncii?

Bătrânul strânse din umeri și se așeză la loc.

— Urcă-te pe capră, lângă Titta, adăugă marchizul.

— Mulțumesc, excelentă. Am lăsat măgarul la moară.

Mă duc să-l iau de-acolo, cu făina.

Lui Titta lucrul i se păruse atât de neobișnuit, încât,

se întoarce, dornic să se încredințeze că stăpânul vorbise serios când îl poftise pe cumătrul Santi să se urce pe capră. Curiozitatea sa rămase însă nesatisfăcută. Marchizul îi făcu semn cu mâna să mine mai departe, iar catării porniră din nou la trap, la prima pocnitură de bici.

Cât timp panta urcase pieptiș, Titta cruțase bieteles dobitoare. Dar, la cotitura de la Cappelletta, de unde șoseaua începea să urce mai blând, le mână din nou la trap. Iar din pricina smunciturilor, clopoțelii de la căpețele sunau în umbra măslinilor și a migdalilor care-și arătau dincolo de șanțurile șefeele coroanele lor argintii și verzui, în care mai țărâiau câțiva greieri întârziati, pe care căldura stăruitoare îi amăgise, poate, că vara avea să mai dănuie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă marchizul, simțind neașteptata oprire a trăsurii.

Și, uitându-se pe fereastră, îl văzu pe *don* Aquilante, avocatul, bălăbănindu-și picioarele lungi de pe parapetul unei podiști, cu pălăria de fetru negru cu boruri largi care-i apărau de soare, ca o umbrelă, fata rasă, ținând strâns într-o mină bastonul cel gros de trestie-de-mare și sprijinind u-se cu el în borna de dedesubt.

Don Aquilante închise ochii pe jumătate, clătină din cap cu mișcarea lui obișnuită, își duse cealaltă mină la stomac, de parc-ar fi vrut să-și salte cingătoarea desfăcută a pantalonilor, și coborî de pe parapet, încruntând din sprâncene și strângând din buze, cu aerul unui om tulburat când nu trebuie.

— Aici, cu soarele ăsta? grăi marchizul, deschizând ușa trăsurii.

Don Aquilante făcu numai o mișcare ce voia să însemne: dac-ai ști! Și, acceptând invitația care-i fusese făcută printr-un gest, se urcă alături de marchiz. Catării porniră din nou la trap.

— Aici, cu soarele ăsta? îl întrebă celălalt, încă o

dată.

— Dumneavoastră sunteți sceptic. N-are importanță! Într-o bună zi, o să vă convingeți! răspunse *don* Aquilante.

Marchizul simți că-l străbate un fior prin tot trupul. Făcând lotuși pe viteazul, zâmbi. Și deși îl rugase pe *don* Aquilante să nu-i mai vorbească de „lucrurile alea”, iar acum simțea mai mult ca oricând o groază de neînvins, încercă o lovitură prin surprindere pentru a învinge acel simțământ care, acolo, în aer liber și cu toată lumina aceea, i se părea pueril.

— Aha! Ai venit să cauți duhurile până și pe-aici?

— L-am urmărit de la o depărtare de zece pași, fără să-l pot atinge. Acum este agitat. Începe să-și dea seama de noua sa condiție... Dumneavoastră nu puteți pricepe. sunteți în afara adevărului, în bezna prejudecăților religioase.

— Și atunci? bolborosi marchizul.

— Într-o zi o să vă convingeți, în cele din urmă, că nu sunt în halucinat și niciun nebun. Există oameni, adăugă el cu oarecare asprime în glas, care au însușirea deosebită de a. edea ceea ce alții nu văd, de a auzi ceea ce alții nu aud. Pentru ei, lumea oamenilor și cea a duhurilor nu sunt două lumi distincte și diferite. Toți sfinții au avut această însușire de seamă. Nu-i totuși nevoie să fii un sfânt ca să o capeți.

Împrejurări deosebite i-o pot acorda și unui pârlit de avocat ca mine.

— Și n-ai izbutit să-l ajungi! spuse marchizul, cu un accent care ar fi vrut să fie ironic, dar care trăda neliniștea ce-l tulbura.

— S-a oprit lângă podișcă și a rămas o clipă în ascultare. Pe urmă, deodată, auzind clinchetul clopoțelilor catârilor și zgomotul roților trăsurii dumneavoastră, care urca pe pantă, s-a prăvălit peste malul din fată. Fără îndoială, a vrut să evite să se întâlnească cu

dumneavoastră.

— De ce?

— V-am spus. Începe să-și dea seama de noua lui condiție. În această situație, lot ceea ce amintește viața inspiră groază. Este momentul cel mai penibil al celeilalte existente. Rocco, care a și-nceput să-și dea seama că nu mai este în viață...

Marchizul nu îndrăznea să-l întrerupă și nu îndrăznea nici să se întrebe dacă cel care-i vorbea în chipul acela își pierduse cumva mințile, sau era încă în deplină stăpânire a rațiunii. Tot auzindu-l vorbind despre aceste trăsnăi, cum obișnuia să le spună marchizul, se simțea atras de ele, cu toate că de la o vreme încoace, în ciuda scepticismului și a credințelor sale religioase, îl făceau să se teamă îngrozitor de tainele necunoscute.

Iar infernul? Paradisul? Purgatoriul? *Don Aquilante* explica totul în felul său. Dar Biserica nu spune oare că-i vorba de lucruri diavolești?

Ca să-și facă o intrare frumoasă în târg, Titta dăduse drumul catârilor în trap săltat, cu plesnitori de bici, cu clinchete de clopoței și cu uruit de roti. Iar asta îl scoase pe marchiz din tulburele amestec de gânduri și de spaime care-i treceau prin minte, în timp ce vorbea *don Aquilante*.

Amestec de gânduri și de spaime ce-l apucă totuși din nou de îndată ce puse piciorul în încăperile acelea goale, în care nu era alt semn de viață decât târșăitul papucilor mamei Grazia și de bolboroseala rugăciunilor ei, când nu avea nimic de făcut.

— Am lăsat cheia în broasca ușii! îi aminti mama Grazia.

Iar marchizul, ca să-și găsească ceva de făcut, cu toate că de fapt n-avea nicio hârtoagă veche de căutat, cobori la mezanin.

Mama Grazia aerisise cele două odăi, dar cu toate astea damful de închis te înăbușea. Pânze mari de păianjen

atifnau în colțurile tavanului. Un strat gros de praf acoperea cele câteva mobrte vechi și dărăpănate, lăzile, mesele rupte care umpleau prima odaie, dar se distingeau cu greu, fiindcă aceasta primea lumină de la cealaltă, care dădea în stradă.

Intrând aproape cu neîncredere, strâmbând din nas din pricina puternicului iz de mucegai, strângând tare din ochi ca să vadă, marchizul se opri de câteva ori, spre a se putea descurca. Numai lucruri bune de aruncat! Se aflau acolo, încă de pe când trăia marchizul *cel mare*. Nimeni nu se gândise niciodată că facă o curățenie ca lumea. Avea să pună el pe cineva s-o-facă, și chiar imediat.

Dar, tocmai când se gândea la asta, în minte începeau să i se rotească din nou cuvintele lui *don Aquilante*, ca și când cineva i le-ar fi repetat în șoaptă din ungherul cel mai îndepărtat al creierului:

— A vrut să evite să se întâlnească cu dumneavoastră! începe să-și dea seama de starea sa!

Și chiar așa! Ce trebuia să-i pese lui de năzdrăvăniile avocatului? Dar dacă era adevărat? Ei bine, nu! Dar dacă, până la urmă, era totuși adevărat? Și se opri, cu un simțământ de groază copilărească, de îndată ce trecu pragul celeilalte odăi. Aceeași impresie neliniștitoare de odinioară, cu mulți și mulți ani în urmă! N-avea pe atunci decât opt sau nouă ani.

Dar pe atunci cearșaful care învăluia trupul lui Cristos pe cruce, în mărime naturală, agățat pe peretele din stânga, nu fusese încă făcut ferfeniță de molii. Și nu se vedeau ieșind printre rupturi aproapeântreg capul încunurat cu spini și aplecat pe un umăr, nici mâinile chircite, nici genunchii îndoiți și însângerați, nici picioarele puse unul peste celălalt și sfâșiate de pironul care le țântuia în lemn.

Vederea acelui trup omenesc, pe care cearșaful îl modela înfășurându-l, îl îngrozise atât de mult pe vremea

copilăriei, încât se agățase de bunic, de marchizul *cel mare*, care îi adusese acolo, nu-și mai amintea acum pentru ce anume, iar țițetele lui le făcuseră s-alerge pe mama Grazia și pe marchiza noră, pe care nu o lovise încă paralizia. Bunicul încercase să-l convingă că acela era Iisus Răstignitul și că n-avea de ce să se teamă. Și se urcase pe lavița de dedesubt ca să scoată acele din cearșaf și să i-l arate pe Domnul cel răstignit de către iudei, despre patimile și moartea căruia mama îi povestise totul într-o sfântă vineri, înainte de a-l duce să asiste, în biserica Sant' Isidoro, la sfânta slujbă a înmormântării. Chiar și de data aceea el țițase de gntază, ca și ceilalți copii de vârsta sa, iar mama Grazia fusese nevoită să-l ducă afară în Brațe, făcându-și cu greu loc prin mulțim a femeii or care se-nghesuiau, lăcrimând sau plângând în hohote în biserica întunecată, în timp ce un preot izbea cu un ciocan în lemnul crucii, pentru a scoate cuiele Crucifixului, iar o trâmbiță suna atât de melancolic, încât părea că plânge și ea.

Aceste amintiri îi trecură ca un fulger pe dinaintea ochilor minții. Iar în timpul acesta, groaza din copilărie se ivea din nou în el, la fel de puternică, ba chiar dublată de faptul că vechiul cearșaf sfâșiat cu desăvârșire, făcea, și mai îngrozitoare statuia aceea în mărime naturală, care parcă-l privea cu ochii aproape stinși și voia să-și miște buzele vinete, înțepenite de supremul spasm al agoniei.

Câte minute stătuse fără să aibă puterea și îndrăzneala de a înainta sau de a se întoarce înapoi?

Când putu să se învingă și să se stăpânească, avea mâinile înghețate, iar inima îi bătea puternic. Și nu izbutea să-și facă o idee de timpul care trecuse. Își impuse însă, cu sila, să se uite țință la Crucifix, ba chiar să se și apropie de el.

Și numai după ce se simți ceva mai liniștit, ieși din odaie, zăbovi o clipă în cealaltă încăpere și închise ușa cu

cheia. Urcând însă pe scară, i se părea că ochii aceia aproape stinși continuau să-l privească prin grosimea zidurilor și că buzele acelea vinete, înțepenite de supremul spasm al agoniei, *r* se frământau, poate, spre a striga după el cine știe ce corânt îngrozitor.

9

Don Silvio La Ciura se ridicase în câteva rânduri de la măsuța pe care ținea deschis în fața ochilor unul din cele patru tomuri ale breviarului.

Se părea că în seara aceea vânturile de răsărit și de apus și-ar fi dat întâlnire la Rabbato spre a se lua la trântă. Și suflau, șuierau, trosneau, târându-se de-a lungul zidurilor, zgâlțâind obloanele, smulgând țiglele de pe acoperișuri, învolburindu-se pe la colțurile caselor, pe ulițe, prin piețe, cu țipete mânioase, cu urlete prelungi, când apropiate, când îndepărtate, care-i dădeau fiori bietului preot. Sub atacurile repetate, oblonul slab al balconașului odăitei sale amenințase să cedeze, să se deschidă larg, să lase casa invadată de cel care părea să fie un dușman asediator, întăntat și mai mult de împotrivirea pe care o întâlnea.

Întrerupându-și citirea rugăciunilor, *don Silvio* fusese silit să-l sprijine cu o bucată de scândură și cu o stinghiuță. Deși oarecum liniștit, se oprea totuși destul de des la jumătatea versetului unui psalm și se simțea mic. mic de tot, la auzul acelor urlete, acelor atacuri șuierătoare care, uneori, făceau să sune prelung clopotul cel mic al mănăstirii Santa Colomba din apropiere și doborau din când în când, pe pietrișul drumului, câte o țiglă sau câte un vas cu flori, ce se spărgeau cu un zgomot înfricoșător.

Căsuța sa cu un singur cat, așezată la colțul ulicioarei scurte și întortocheate, lovită dintr-o parte de vântul de răsărit, iar din față de cel de apus, părea să se clatine. Toate-ușile odăilor se frământau, geamurile

ferestrelor și cel al ușii dinspre balconaș se zdruncinau, iar pe acoperiș era un veșnic zăngănit de țigle, ca și când ar fi sărit pe ele o coșcogeamitea jivină.

Don Silvio își ridica ochii de pe breviar, întindea mâinile împreunate către chipul îndurerai al Fecioarei, agățat la căpătâiul pătuțului, chemând-o în ajutor „ori se întorcea către crucifixul de alamă, pe care-l avea în față, pe măsută.

— Facă-se-fântă voia ta. Doamne! Ai milă de noi, Stăpâne!

Se părea însă că vânturile, întăritate de ruga aceea, se năpusteau aturrci cu și mai multă violentă asupra căsuței și urlau cu și mai multă putere în spatele ușii, în spatele ferestrelor și al balconașului. Din această pricină, *don* Silvio nu era sigur decă lovit urile acelea, pe care i se păruse că le aude în ușa casei, erau pricinuite de furia mânioasă a vântului, ori de vreun ins, venit să-i ceară ajutorul duhovnicesc pentru un muribund.

De alături, bătrâna, sora lui, îl strigă:

— Silvio! Silvio! N-auzi? Bate cineva la ușă!

Coborând cu o lampă în mină treptele de ghips, el întreabă din dosul ușii:

— Cine sunteți? Ce doriți?

— Deschide, *don* Silvio! Eu sunt!

— Aha, domnul marchiz! exclamă el, uluit, recunoscându-l lupă glas.

Și așezând lamp. a pe o treaptă, trase stinghia de scoruș, care bara ușa de intrare, de-a curmezișul.

O răbufnire de vânt, stinse lampa.

— Dă-mi voie mie! spuse marchizul, închizând imediat ușa și proptind-o cu o mână, în vreme ce, cu cealaltă, căuta pe dibuite stinghia pe care *don* Silvio o sprijinise într-un colț-Am chibrituri! adăugă el, după ce o pusese la locul ei, de-a curmezișul, vârându-i capetele în cele două găuri laterale, care trebuiau s-o tină neclintită.

Și aprinse din nou lumina.

— Domnule marchiz! Ce s-a-ntâmplat? La ora asta? Cu iadul ăsta dezlănțuit?

Înalt, spătos, cu mantaua de postav negru a cărei glugă îi ascundea jumătate din față, marchizul de Roccaverdina părea un uriaș față de trupșorul uscat al preotului, în odăița aceea spoită cu var și care, drept orice altă mobilă, n-avea decât măsuta cu crucifixul de alamă de pe ea, volumele breviarului și câteva hârtii claie peste grămadă, pătuțul cu învelitoarea albă. Fecioara îndurerată de la căpătâi și două scaune cu fundul de paie, împletit grosolan, din care unul în fața măsuței, iar altul alături de pat.

— Dă-mi voie!, spuse marchizul, scoțându-și mantaua pe care o azvârli pe scaunul cel mai apropiat.

Don Silvio nu îndrăznea să-l întrebe iar ceva, după ce nu primise niciun răspuns la piciorul scării:

Marchizul își trecu de câteva ori mâinile peste față și își scoase din cap boneta de jder, punând-o peste manta. Apoi, făcând parcă un efort, spuse:

— Vreau să mă spovedesc!

Și întâlnind privirea uimită a lui *don Silvio*, adăugă

— Mă și grăbesc chiar!

— Sunt gata! răspunse preotul. O clipă, și vin imediat.

Se duse dincolo, își liniști sora pe jumătate oarbă și cam bolnavă, fără să-i spună cine venise, și înapoindu-se în odăiță, închise după el ușile celorlalte câtorva odăi.

Marchizul rămăsese în picioare, iar umbra trupului său, proiectată de lampă, se profila neagră și uriașă pe perețele alb, ocupându-l cu lărgimea umerilor și a pieptului, și atingând bolta tavanului cu capul, în jurul căruia se răspândeau, uriașe ca niște tentacule de polip, suvițele de păr pe care și le zbârfise cu o mișcare repezită a degetelor neliniștite.

Între timp, scoțând din sertarul măsuței o sftă de stofă neagră, cu două. cruciulițe de galon argintiu la capete, *don*

Silvio și-o trecu pe după gât, lăsând ca marginile ei să-i cadă pe piept. Luă lampa de pe măsuță, punând-o pe jos în odaia de alături, lângă ușă, astfel ca odăița să rămână în penumbră. Apoi, așezându-se pe scaunul din fata măsuței și făcându-și semnul crucii, repetă: „Sunt gata!” invitându-l în același timp pe marchiz, printr-un semn, să îngenuncheze.

Marchizul avu o clipă de șovăială. Întorcându-se neliniștit către mica terasă, pe care vântul o lua cu asalt, trase cu urechea la urlatul sălbatic care, năpustindu-se pe ulicioară, trecea grăbit mai departe, urmat d. e alte urlete, de alte șuierături, de alte țipete, aproape omeneste, ce treceau tot în grabă, într-un avânt sinistru, lăsând în urmă un răstimp de tăcere și de moarte, încă și mai sinistru decât ele.

Și astfel, în timpul unuia din aceste intervale, putu să audă foarte bine cuvintele grave pe care duhovnicul i le adresa cu glas încet, după ce îl ajutase să spună pe dinafară rugăciunea numită *confiteor* K

— Uitați acum sărmana mea persoană și locul mizer în care vă aflați. În față. celui Dumnezeu, care vă citește în inimă și care este Părinte al milei și al iertării, mărturisiți-vă cu umilință slăbiciunile, greșelile, de vreme ce sfânta lui îndurare v-a împins la acest act, pentru mântuirea veșnică...

Glasul lui *don* Silvio căpătase un accent solemn. Iar marchizul care, deși în genunchii se afla cu fruntea la aceeași înălțime cu capul preotului – susținut de un braț ce se sprijinea pe măsuță – rămase uimit de aspra demnitate a celui chip palid, slăbit de posturi, de rugăciuni și care, în împrejurări obișnuite, avea o expresie umilă de blândețe surâzătoare și de bunătate aproape feminină. Pentru a

birui această impresie care-l tulburase destul de mult, marchizul așteptă ca vântul să înceapă din nou să sufle și să urle. Și chiar în clipa în care se păru că acesta, în furia sa, voia să smulgă din loc toate casele de pe ulicioară, bolborosi:

— Părinte, eu l-am ucis pe Rocco Criscione!

— Dumneavoastră?! Dumneavoastră?! exclamă *don* Silvio, cu glasul tremurător, sculându-se pe jumătate de unde ședea, atât de cumplit i se păruse ceea ce auzise.

— Merita să fie ucis! mai spusese marchizul.

— Așadar, nu vă căiți de păcat, fiul meu! exclamă preotul, regăsindu-și întrucâtva liniștea.

1 Primul cuvânt al unei rugăciuni, în limba latină, pe care catolicii o spun la începutul spovedaniei.

— Mă aflu aici, la picioarele dumitale, ca să capăt iertarea.

— Și ați lăsat, continuă celălalt, cu asprime, ca justiția omenească să-l osândească pe un nevinovat?

— Învinuirea nu a venit de la mine.

— Dumneavoastră însă nu ați făcut nimic pentru-o a împiedica infamia aceea!

— E vina juraților și a judecătorilor, dacă l-au osândit pe nedrept, aproape fără dovezi.

— Și pentru ce, pentru ce l-ați ucis pe Rocco Criscione?

— O merita!

— Cine v-a dat dreptul să vă faceți arbitru al vieții și al morții unei creaturi a lui Dumnezeu?

— De vreme ce Domnul a îngăduit-o...

— Vai! Nu blestemați în chipul acesta pentru a vă scuza și a vă justifica.

— Domnul ne ia mințile, în unele împrejurări.

— Când merităm asemenea pedeapsă!

— Eram-nebun, poate, fără îndoială, în noaptea aia îngrozitoare...

— Dar, apoi? Nu v-ați gândit, nu ați avut remușcări?

— Vai, părinte! Ce zile și ce nopți, vreme de luni îndelungate!

— Ei bine. Era glasul lui Dumnezeu care vă dădea ghes, vă sfătuia, vă chema...

— Și am venit! Lasă-mă să vorbesc. Nu-mi răpi, cu asprimea dumitale, puterea de a spune totul. Ajută-mă, mai degrabă, fii milostiv!

— Spuneți, spuneți, fiul meu! Vă vor veni în ajutor Preafericita Fecioară și sfinții invocați de dumneavoastră în *confiteor*.

Ah, de ce tăcea vântul chiar în clipa aceea? Marchizului îi era teamă de însuși glasul său, în penumbra odăiței goale. Cuvintele fatale le și rostise însă: „Eu l-am ucis pe Rocco Criscione! Taina aceea, de care fusese chinuit atâtea și atâtea luni, îi scăpase, în cele din urmă, din gură! Iar acum, mai mult decât să se acuze, simțea nevoia să se apere, ba chiar să se dezvinovățească!

După ce justiția omenească nu-l mai putea lovi, se simțea apăsător de groaza justiției dumnezeiești. Privirile aproape stinse ale acelui uriaș Crucifix îl urmăreau până acolo, din mezanin. Iar acum, ca și când le-ar fi avut în fața ochilor, vedea zbuciumându-se buzele acelea vinete care i se păruseră c-ar fi voit să pronunțe cuvântul: Asasinule! și să-l strige cu pute e, pentru ca toată lumea să-l audă și pentru ca toată lumea să-l afle.

Zadarnic încercase să se încredințeze că toate acestea erau opera imaginați «sale exaltate. Sentimentele religioase în care fusese educat de către mama lui, atenuate de vârstă, de întâmplările vieții, de puțină stăruință cu care le exteriorizase, mai ales în anii aceștia din urmă, trezite în ziua aceea de impresia atât de vie pe care i-o făcuse neașteptata vedere a Crucifixului, îi reînviaseră în inimă, de o săptămână, la fel de sincere, la fel de curate ca pe vremea când era copil. El le opusese,

ce-i drept, un fel de rezistentă, din instinct de conservare, de apărare personală, parcă. În noaptea aceea însă, în răsturnarea aceea a firii, cutezanța sa, orgoliul său se clătinaseră, cedaseră.

Și ieșise din casă, împins totuși de siguranța că în timpul furtunii dezlănțuite peste Rabbato, nimeni, n-avea să-l vadă intrând la preot, nimeni n-avea să bănuie ceva în legătură cu ceea ce urma să săvârșească. De asta nu se arătase Umil în fața duhovnicului, de asta se încăpățâna să repete: „O merita!” vorbind despre cel ucis.

Văzând că marchizul înțelegea să se întindă asupra povestirii și înțelegând că ar fi suferit stând prea mult în genunchi, *don Silvio* îl întrerupse:

— Prin puterea care mi-a fost dată, vă scutesc de a vă mărturisi în genunchi. Stați jos. Veli putea vorbi mai liber.

Marchizul ascultă, recunoscător pentru ceea ce i se părea a fi o dreaptă considerație față de persoana sa, și continuă:

— Mătușa mea avea dreptate: nu puteam să mă căsătoresc cu femeia aceea, pentru a nu știrbi cinstea familiei noastre, în care nu s-a săvârșit niciodată o încrucișare cu sângefără noblețe. Nu eram însă în stare să mă despart. Trăiam de aproape zece ani cu ea...

— În păcat de moarte! șopti preotul.

— Ca atâția alții! răspunse marchizul. Societatea nu-i o mănăstire de călugări, care au făcut legământ de neprihănire. Carnea își are silniciile ei. Iar prejudecățile sociale sunt uneori mai puternice decât înseși legile omenеști și dumnezeiești. Am făcut rău, ca atitii alții, dar nu-mi dădeam seama că făceam rău. Și totuși, voiam să mă împiedic să ajung până la excesul temut de mătușă-mea și de celelalte rude ale mele. Aș fi ajuns mai târziu, dacă nu luam hotărârea... A fost o înțelegere între noi trei. Într-o seară, l-am chemat pe Rocco și i-am spus: „Trebuie să tensori cu Agrippina Solmo”. Contam pe devotamentul lui,

pe credința lui. Mi-a răspuns: „Cum vrea excelenta-voastră”. „O să trebuiască să-i fii bărbat numai cu numele!” N-a șovăit. Mi-a răspuns: „Cum vrea excelentavoastră”. „Jură!” A jurat. Putea să refuze...

— A fost însă o mare nelegiuire! exclamă preotul.

— Atunci, am chemat-o pe că Eram sigur de răspunsul ei. Timp de aproape zece ani o văzusem înaintea mea umilă, ascultătoare ca o sclavă, fără niciun fel de ambiții. Asta era forța ei, puterea ei asupra inâmii mele. I-am spus: „Trebuie să te măriți cu Rocco!” M-a privit rugătoare, dar mi-a răspuns și ea: „Cum vrea excelenta-voastră!” „Îi vei fi însă - nevastă numai cu numele, de ochii lumii. Jură!” Și a jurat. Putea să refuze...

— A fost o mare nelegiuire! A (i înlocuit concubinajul cu adulterul! îl întrerupse *don* Silvio, cu un accent de nespusă durere.

— Nu trebuia, nu era cu putință să mă însor cu ea, dar voiam să fie mereu a mea. Nu mi-a păsat de altceva. În inima mea era pe atunci o furtună mult mai înfricoșătoare decât asta care răscolește văzduhul afară. Dumneata ești un sfânt. Nu poți înțelege.

Cuvintele îi muriră pe buze.

Cele două vânturi în luptă își relau în clipa aceea urletele lor, țipetele lor. Loveau în obloane, se târau de-a lungul zidurilor, pe uliță, ca o ceată de tâlhari răsculați, care - se urmăresc unul pe altul, iar clopotul de la Santa Colomba suna prelung, ca și când ar fi vestit, tânguitor, un dezastru apropiat.

— S-ar fi convenit să-mi dau imediat seama că-i expuneam pe cei doi la o grea încercare! vorbi mai departe marchizul, acoperindu-și fata cu mâinile. Devotamentul dovedit de Rocco îmi dădea însă încredere. Recunoștința și dragostea ei, nu mai puțin dovedite, îmi dădeau încă și mai multă încredere! Iar obstacolul ce se întrevedea dădeș existenței mele o savoare nouă, nu aveam altă bucurie! Ca

să-l răsplătesc pe Rocco pentru sacrificiul său, îi lasam mână liberă. La Margitello, la Casalicchio, la Poggiogrande, el era stăpân. Cheltuia și risipea cu femeile: cu atât mai bine. Luam asta drept un liniștitor semn de credință față de jurământ. Ei în dăruisem, ca zestre, chiar și casa aceea de lângă casa mea. Venea la mine în fiecare zi, sub pretextul de a ajuta la treburi pe mama Grazia, care nu bănuia nimic și o suporta fără plăcere. Iar față de toată lumea, respectam aparentele cu mare grijă. M-am distrat cu jocul acesta până în clipa când a început să mi se strecoare în suflet o bănuială josnică. Pentru care motive? N-aș putea s-o spun cu precizie. Îmi pierdusem liniștea. Ea și-a dat seama imediat, iar atitudinea ei nu a mai fost curată și sinceră ca înainte. Vait ce rană cumplită pentru inima mea! Gelozia mă făcea să deschid larg ochii asupra celei mai neînsemnate fapte a lui Rocco și a ei, dar îmi dădea totodată puterea de a mă preface. Acum, el nu mai alerga după Femei. O urmărise cu stăruințele sale pe frumoasa nevastă a lui Neli Casaccio. Apoi, se liniștise. A confirmat-o chiar ea, în mărturia depusă în fața judeului instructor. de ce? Ce se întâmplase? Trebuia s-o prevăd! Erau căsătoriți în fața Bisericii și-a legii. Erau tineri și nevoiți să trăiască sub același acoperiș, să se vadă aproape zilnic. Dar, nu acceptaseră pactul? Nu juraseră? Dacă s-ar fi înfățișat înaintea mea și mi-ar fi mărturisit: „Nu mai vrem, nu mai putem!”. eu nu știu ce-aș fi răspuns, nu știu ce-aș fi făcut. I-aș fi iertat poate, i-aș fi dezlegat de jurământ. Dar...

— Dar de legea domnului nu v-amintiți niciodată?

— Dumneavoastră sunteți un sfânt, nu puteți pricepe! Ea a mers până la a-mi ascunde că celălalt o făcea să sufere, până la a pretinde că aparentele să fie păstrate chiar și față de el! Simțeam însă că-mi scapă din mână. Îmi ieșeam din minți gândindu-mă la lovitura ticăloasă pe care cei doi mi-o dăduseră, sau erau gata să mi-o dea.

Nerecunoscători! Sperjuri! Mă prefăceam, totuși. Voiam să fiu sigur. Ori toată a mea, ori nici a mea, nici a altuia. Ideea Fixă, care-mi clocotea în creier și-mi întuneca judecata. Iar când mi s-a părut că nu mă mai puteam îndoi... Așa s-a întâmplat! De aceea l-am omorât! Și merita!

Iar asprimea tonului cu care marchizul pronunțase aceste ultime cuvinte vibră în acel interval de liniște ca un pocnet de bici și umplu parcă odăița.

Palid de tot, cu capul plecat, cu ochii pe jumătate închiși, plin de groază și de milă, preotul îl ascultase pe cel ce se pocăia, uitându-și aproape Funcția sa de duhovnic. Acea mare ticăloșie omenească, ale cărei josnice înșelăciuni și temeri el nu le cunoșta, făcea să-i picure din pleoape lacrimi Fierbinți, care-i cădeau pe mână. Ca duhovnic, nu mai întâlnise niciodată un caz care să aibă măcar o cât de îndepărtată asemănare cu acesta. Iar ceea ce-l îndurera cel mai mult era atât Fărădelegea mărturisită, cât starea sufletească a celui care părea să nu aibă o idee limpede în legătură cu marea taină a spovedaniei, la care tocmai recursese. În timp ce marchizul vorbea, el își înălțase gândul către Domnul, rugându-se pentru mântuirea păcătosului, cerând har pentru ca sfaturile sale să ajungă să lumineze sufletul acela tulburat și întunecat.

— Plecați-vă din nou în fața Domnului! spuse el cu o voce molcomă.

Marchizul se lăsă să cadă greoi în genunchi, copleșit, și își acoperi încă o dată fata cu mâinile agitate.

— Dumnezeu îl iartă pe acela care s-a pocăit, pe cel care e gata să îndrepte răul săvârșit. Simțiți dumneavoastră un adânc

sentiment de remușcare adâncă în urma asasinatului săvârșit și a păcatelor grele care l-au precedat și l-au pregătit?

— Da, părinte! răspunse marchizul.

— Sunteți gata să reparați toate daunele pricinuite persoanei și reputației altuia, dând astfel singura dovadă pozitivă a căinței dumneavoastră?

— Da, părinte! Dacă e cu puțință! adăugă celălalt, șovăind.

— Există un nevinovat care suferă din vina dumneavoastră. Trebuie dovedită nevinovăția lui, trebuie salvat.

— În ce chip?

— În chipul cel mai simplu și mai direct.

— Nu înțeleg.

— El execută pe nedrept o osândă care-ar fi trebuit să cadă asupra dumneavoastră.

— Îl voi ajuta, îi voi îngriji nevasta și copiii, în toate chipurile...

— Nu-i de ajuns.

— Ce altceva aş putea face?

— Să-l eliberați, luându-i locul. Numai cu această condiție.

— Părinte, dați-mi orice canon greu.

— Asta v-o spune Domnul, prin gura umilului său slujitor. De asta depind și liniștea dumneavoastră în această viață, și mântuirea dumneavoastră veșnică, în cealaltă.

— Am auzit că există un mijloc de răscumpărare a păcatelor, făcând danii bisericilor, instituțiilor religioase sau celor de caritate.

— Dumnezeu nu-și târguiește iertarea. El, care v-a acordat bogăția, poate să v-o ia într-o clipă, dacă vrea. A fost nețărmurit de milostiv, dându-vă gândul de a alerga în fața sfintei sale judecăți.

— Ar trebui să necinstesc numele de Roccaverdina?

— Numai o mândrie nefericită vă face să vorbiți astfel. Luați seama! Dumnezeu e drept, dar neînduplecat!

El va ști să-l răzbune pe cel nevinovat. Căile sale sunt nesfârșite.

Marchizul lăasă capul în jos și nu răspunse.

— Când răul pe care l-am făptuit nu poate fi îndreptat, ajunge, în tata milostivirii Domnului, să pe pocăim. Dar dacă îndreptarea e cu puțință și cât se poate de grabnică, pocăința nu are nicio valoare. Eu unul n-aș. putea să ridic mâna în numele Domnului și să vă dau iertarea. Și oricât de greu ar fi canonul pe care aș găsi de cuviință să vi-l dau, el s-ar dovedi insuficient, ridicol. Gândiți-vă bine!

— Mă voi gândi! grăi marchizul, cu o mânie surdă în glas. Acum însă, băgați de seamă, v-am dezvăluit vina mea, sub pecetea spovedaniei. Nu mă puteți denunța justiției.

— Să vă denunț? Ce vă trece prin minte? Gândiți-vă mai degrabă că în clipa asta respingeți mila Domnului.

— Dati-mi iertarea! Mă voi pocăi! Se rugă marchizul. Voi repara în orice alt chip! Totul se plătește pe lume!

— Auziți? răspunse duhovnicul. Dumnezeu ne vorbește chiar și cu vânturife, cu cutremurele, cu foametea, cu ciuma, și ne arată mânia sa și ne dojenește.

— Mă voi înapoia altă dată.

Și marchizul se ridică în picioare.

— Domnul să vă ajute! grăi preoții.

Și în timp ce marchizul își punea iarăși pe cap bereta de jder și-și îmbrăca paltonul, el se duse să ia iarăși lampa. Iar pe i. ața aceea palidă și scofâlcită se ivi din nou obișnuitul surâs blând, de-o bunătate aproape feminină.

— Nu mă veți putea denunța! spuse marchizul.

Și amenința parcă.

— Am și uitat! răspunse *don* Silvio. Vai, domnule marchiz! Vai, domnule marchiz!

10

Nu avusese răgaz să se gândească prea mult, în timpul obositorului ocol prin străduțe și fundături pe care

îl făcuse pentru a evita cât de cât furia vântului. Închizând însă cu grijă ușa casei și aprinzând lumina, marchizul respiră din adâncul plămânilor, simțindu-se parcă scăpat de o apăsare de nesuferit.

Era mulțumit. Își dădea seama, cu o uimire plină de bucurie, că era liniștit. Conștiința nu-l mai mustra, sau cel puțin nu-l mai îngrozea cu întunecatele ei năluciri care – zâmbea satisfăcut, acum – fuseseră cât pe-aci să-l împingă la sinucidere, în ziua aceea când se dusesse să se închidă în odăița de la al doilea etaj, hotărât să-și tragă un glonte, de revolver în tâmplă. De două ori fusesse pe-punctul de ia apăsa pe trăgaci și Je aceea, trezindu-se pe neașteptate față în /ață cu Agrippina Șolmo, spusese:

— Cine știe cânte trimite! Dumnezeu sau diavolul?

Acum, nu-l mai interesa să știe cu exactitate cine o trimisese în ziua aceea. Se gândea numai că Justiția. omenească își legase mâinile singură, osândindu-l pe Neli Casaccio, și că justiția divină trebuia să fie cât de cât împăcată cu mărturisirea făcută, spontan și sincer, acum o oră. Și nu era vipa lui dacă duhovnicul nu voise să-i, dea un canon și refuzase să-i acorde iertarea.

Poate că, alegând un alt preot... Se mângâiasă cu gândul că *don* Silvio La Ciura, socotit drept un sfânt de către cei de jos – îi erau atribuite chiar și unele minuni – avea să judece mai bine decât toți ceilalți împrejurările în care un marchiz de Roccaverdina putuse să devină asasin.

Și, dezbrăcându-se să se culce, își cerceta cu nepăsare starea sufletească din zilele acelea. O văpaie de nebunie pusese, stăpânire pe el! Se crezuse într – , adevăr fermecat, fum spunea mama Grazia. Glonte care-l ucisese pe Rocco sfâșiasă, fără nicio îndoială, și opera diavolească a acelei" femei, de vreme ce el se simțise cuprins imediat de o aversiune de neînvins. de ură față de ea, tocmai când putea să fie în întregime a lui, numai a lui, cum o dorise și cum o voise înainte de a-l ucide pe sperjur!

Iar omul acela sfânt, care era *don* Silvio, îi propunea să se denunțe, să ia locul lui Neli Cassaccio!

Dacă Dumnezeu, între timp, îngăduise ca acesta să fie osândit, însemna probabil că-i apăsa pe umeri cine știe. ce altă fărădelege, rămasă ascunsă.

Cât despre sine, văzând că duhovnicul refuzase să-i dea iertarea, de ce nu i s-ar fi adresat oare celui care stă deasupra oricărui duhovnic, celui care are depline puteri să te dezlege de toate păcatele, papii în persoană? Papa este Dumnezeu pe pământ. Sub pretextul unei călătorii pe continent, s-ar fi dus la Roma să se prosterne la picioarele Sanctității-sale. Trebuia să instituie un altar cu slujbă permanentă? Să înzestreze un orfelinat? Să-i dăruiască Sfântului Petru un potir de aur cu briliante? Orice, pentru ca numele și - cinstea marchizilor de Roccaverdina să nu fie pătate! Ah, Pius al IX-lea și-ar fi dat seama imediat de bunele sale intenții. Nu era slab de minte, ca *don* Silvio!

Și adormise în genunchi în fața lui Pius al IX-lea, care înălța mâna să-i dea iertarea.

În felul acesta se întorcea la viața obișnuită, cu o înflăcărată dorință de a se îndeletnici cu ceva, de a se ameți, ca și când puterile organismului său ar fi vrut să-și ia revanșa asupra inerției în care le îngăduise să zacă timp de atâtea luni, lăsându-și treburile de la țară pe mâna unor argați nevolnici și fără scrupule, ori pe a unor arendași care, cu pretextul unei recolte proaste, pe lângă că nu plăteau arenzile, mai vendau și să-i plângă în față ca să-i ajute cu sămânță și să le ikse pentru câteva zile plugurile acelea de un model nou, aduse de el de la Milano. Seceta îndelungată făcuse pământurile tari ca fierul, iar brăzdarele obișnuite nu mai izbuteau să le sfărâme, pentru a pregăti ogoarele.

— Mâna lui Dumnezeu este deasupra noastră! încheiau ei discuția, cu tristețe.

Nu îndrăznea însă să le răspundă „ca-n alte dăți:

— Adevărata mină a lui Dumnezeu, care vă apasă pe umeri, e lenea voastră!

Privea, descumpănit oarecum chiar și el, câmpiile acelea unde nu se zărea un fir de iarbă, cerul acela care de lijni întregi nu arăta ochilor nerăbdători nici măcar umbra unui norișor la orizont. Singură Etna fumega, ca și când ar fi vrut să înșele lumea, făcând-o să ia drept nori valurile groase de fum ale craterului său, pe care vântul le împrăștia în depărtare.

Pe înserat. Esplanada castelului se popula cu țărani, cu oameni de toate condițiile, care veneau să cerceteze cerul pentru a descoperi o oarecare prevestire îmbucurătoare. Serile erau călduroase, cu toate că venise sfârșit'ul lui noiembrie. Nu se simțea nici măcar o adiere.

Canonicul Cipolla, care citise gazetele la Club, prezicea apropierea ploii/

— La Florența plouă de o lună, zi și noapte! în Lombardia, râurile umflate se revarsă, inundă câmpiile. Vremea rea este pe drum: va sosi și aici!

Iar țăranii, stând să-l asculte cu gura căscată, roteau ochii spre răsărit ca să descopere un cât de mic semn prevestitor al apropiatei sosiri a „vremii rele, care se afla pe drum” și care ar fi. fost o vreme binecuvântată!

Anul celălalt, nu se culesese nici măcar atât cât să se scoată sămânțș aruncată în brazde. Măslinile se uscaseră în pomi. Din pricina asta, toată lumea se silise să semene de două ori mai mult, legumind griul măcinat, strângându-și cureaua nădragilor în jurul burții, trăgând nădejde să se refacă odată cu noua recoltă.

Iar marchizul vorbea puțin și fără să ridice glasul, aci plimbându-se în sus și-n jos pe Esplanadă, de la bastion până la postamentul crucii, aci așezându-se pe una din treptele acestuia din urmă, simțind cum îl năpădea cu încetul consternarea ce se citea pe toate fetele și în vorbele de jale ce ieșeau din gura acelor nevoiași. Aceștia

plecau ori unul câte unul, ori câte doi, întorcând capul pentru a arunca o ultimă privire către cerul acela cu desăvârşire senin, către câmpiile acelea uscate, către munţii aceia îndepărtaţi care nu se acoperiseră cu zăpadă şi dincolo de care nu se ivea de luni de zile nicio fâşie de norişor.

Chiar şi cei de la Club, care urcau până acolo nu ca să se bucure de răcoare, ci ca să cerceteze pe furiş, la fel cu cei sărmani, cerul de bronz, orizontul fără aburi şi fumul pe care-l răspândea Etna, chiar şi cei de la Club nu mai discutau despre primar, despre, consilieri, despre toate bietelelor neînţelegeri în legătură cu primăria, din pricina cărora se încăierau ori de câte ori se strângeau laolaltă.

— O să fie o recoltă mai proastă decât cealaltă!

— Furtaşagurile nu mai pot îi numărate!

— De vreţi? Foamea-i un rău sfătuitor!

— Trebuie să ne gândim la treburile noastre, marchize!

— Fiecare cu necazurile lui! răspundea el.

Şi fiindcă într-o seară urcase până acolo, împreună cu alte persoane, şi cavalerul Pergola, vărul său, cu care era certat, marchizul se văzu nevoit să stea de vorbă şi cu acesta, care se apropiase de el, salutându-l cel dintâi. Cavalerul, dinadins sau nu, îl atinsese în punctul slab, întrebându-l dacă era adevărat că anul ac) a avea să se folosească de batoză, la Margitello.

— Poate că da, de probă, luând-ocu împrumut de la Asociaţia agricolă provincială.

— Dumneavoastră puteţi s-o faceţi. Dar micii proprietari?

— Ar trebui să-şi transporte snopii. Cheltuiala ar fi compensată din plin de iuţeala şi de perfecţiunea lucrului. Margitello este un punct central. Avem ceea ce merităm! adăugase marchizul. Nu ne îngrijim să ne întovăraşim, să

ne unim forțele. Eu unul aș vrea să iau inițiativa, dar nu știu ce trebuie să fac! N-avem încredere unul într-altul! Nu vrem să ne facem griji intruntând găteutățile și nici riscând pericolul unei speculații. Suntem ca niște, copii ce așteaptă să li se dea cu lingurița în gură. Vrem păpică bună și gata pregătită!

— Vorbe de aur!

— Vinurile noastre ni le ia Franța pe mai nimic și ni le trimite înapoi preschimbate în Bordeaux. Uleiurile noastre sunt bune numai pentru săpunuri și pentru mașini, deși avem cele mai bune măslina din lume. În ce mă privește, am produs, așa, de probă, vinuri în stare să lase în urmă toate bordeauxurile, toate xeresurile, toate rinurile din lume, uleiuri mai bune decât cele de Lucca și de Nissa; Ar trebui însă să producem mult, să exportăm. Și nu mai vorbesc de brânzeturi, de unt!

Rămăseseră singuri acolo sus, fără să observe că se înserase de-a binelea. Luna plină înșela. În cele din urmă, cavalerul Pergola îi spuse:

— Din păcate, așa e! Suntem încă pe jumătate barbari! Iată: chiar noi, de ce să n-o spunem, dacă tot s-a ivit prilejul, ne uităm chiorâș, unul la altul. Și pentru ce? Pentru o prejudecată. Nu m-am căsătorit la biserică! Este marea mea crimă. Unchiul dumneavoastră nu vrea să-și vadă fata, nici măcar de departe! Dumneavoastră ați făcut cu mine același lucru.

— Vina este a dumneavoastră, vere! Sunteți excomunicat, n-o știți? Și-o siliți să trăiască în păcat de moarte și pe sărmana aceea!

— Fiindcă un popă jegos nu ne-a stropit cu câteva picături de apă sărată?

— Sfințită, vărule! Așa vrea Dumnezeu!

— Care Dumnezeu? Cine l-a văzut pe Dumnezeul ăsta?

— Vă răspund ca *don* Silvio La Ciura, când *don* A

inilante voia să-i demonstreze că persoanele Sfintei Treimi sunt patru: Tatăl, Fiul, Sfântul Duh și Dumnezeu, care este alcătuit din îmbinarea a toți trei.

— Și ce-a răspuns dobitocul ăla?

Trei! Trei! Trei! Și-a îngenuncheat, și-a sărutat pământul. Jă lăsăm însă discuția asta...

— Ei bine, așa excomunicat cum sunt, stau tot atât de bine cât și alții! Cu ce-mi dăunează așa-zisa excomunicare? Cu nimic! Dacă ar fi adevărată, s-ar cuveni să văd cum îmi curg hainele de pe mine. Ogoarele mele n-ar mai trebui să rodească. Treburile ar urma să-mi meargă anapoda. Când colo, ia priviți! Ce mare scofală fac neghiobii ăia care se-nghesuie în spatele lui *jion* Silvio, mergând în procesiune pe străzi, cu crucea și felinarele, și spunând rugăciunile Fecioarei? Își strică ghetetele și sănătatea. De luni de zile, în fiecare seară, bat drumurile, mâhnind lumea, cerșind ploaia. De-ar exista cu adevărat un Dumnezeu atotputernic, ar fi trebuit să-l cuprindă mila. Nu plouă și n-o să plouă până când legile Naturii...

— Natura? Ce-i asta?

— Lumea, cerul, universul, materia, nimic altceva! Și plouă când trebuie să plouă, când poate să plouă. Iar dacă noi crăpăm de foame, Natura nu se tulbură de loc. Suntem niște găze imperceptibile față de Univers.

— Dar Natura asta cine-a făcut-o?

— Nimeni. S-a făcut de la sine, și prin sine.

— Cine v-a învățat toate scornelile astea?

— Cine?! Cărțile pe care dumneavoastră ceilalți nu le citiți. Scorneli? Adevăruri sfinte. Iar preoții, cărora le e teamă să nu-și piardă huzurul, dacă ele se-mprăstie în popor...

— Aveți ce-aveți cu preoții!

— Sunt dușmanii oricărui bine al omenirii.

Tăcură, ca să privească mulțimea ce se oprise și îngenunchease jos, în fața bisericii șantș Isidoro, rostind

rugăciunile Maicii Domnului, în spatele lui *don* Silvio, care ducea crucea neagră între douăsprezece felinare. Se auzeau deslușit cuvintele cântate.

— Și de-o sută de mii de ori fie lăudat și slăvit!...

În clipa aceea, clopotul mănăstirii șanț Antonio vestea cel dintâi ceas al nopții.

Marchizul se îndepărtă.

În lumina lunii, se vedea mulțimea credincioșilor care porneau din nou, înaintând pe drumul din față, în urma crucii negre – și a luminițelor galbene ale felinarelor ce parcă tremurau.

11

Rocco Criscione, Agrippina Solmo, Curtea cu Juri și chiar noaptea spovedaniei erau acum pentru marchizul de Roccaverdina ființe și întâmplări atât de îndepărtate, încât se minuna el însuși de acea Ață ciudățenie a memoriei sale. Din când în când, totuși, la intervale îndelungate, câte una din aceste figuri îi răsărea pe neașteptate în fața ochilor și îl Făcea să tresară, ca o apariție aievea, aproape.

Ti revedea, când pe Rocco, când pe Agrippina, într-o anume atitudine, cum îi văzuse cu ani în urmă, în cine știe ce împrejurare neînsemnată, la tară sau la el acasă. Și nu izbutea să-și explice din ce pricină amintirile acelea îi țâșneau din întunecatele adâncuri ale creierului, limpezi, precise, fără ca nicio chemare aparentă să le îi putut trezi.

Rocco, când mânua vreo unealtă țărănească sau când mânca pe lavița de piatră, în curtea de la Margitello, o salată de pătlăgele roșii, cu stacana de pământ. ars căptușită cu tablă de cositor de o parte, și cu codrul de pâine neagră de cealaltă, tăindu-și bucăți mari din el spre a le înmuia în zeamă. Agrippina, numai în cămașă, când își pieptăna părul despletit și dădea pe spate, cu o grațioasă mișcare a capului, o parte din pletele negre și dese, legate cu o panglică, lângă ceafă. Sau când, spălată și pieptănată, stropea glastrele cu busuioc și garoafe, sus pe balcoane,

mândră de tufele dese și rotofee de busuioc pe care le mângâia cu mâinile, ca să și le îmbibe de parfumul lor și să le miroasă apoi, încântată. Și niciodată, nici pe el, nici pe ea, în împrejurări grave, în atitudini de mustrare ori de învinuire, sau măcar stând de vorbă cu el ori ascultându-l, ci numai îndrelețnicindu-se cu vreo treabă de-a lor, fără să bănuie că sunt observați.

Se iveau pe neașteptate și dispăreau tot astfel, fără să-i lase altă impresia în afară de tresărirea aceea și de curiozitatea de a afla pentru care ascunsă pricină apăruseră și dispăruseră. Numai atunci când. În același chip, revedea crucifixul uriaș, care-l privea și iar îl privea cu ochii umbriți de spasmele agoniei, frământându-și buzele umflate și vinete ca să rostească vorbe ce nu deveneau sunete, atunci numai se simțea tulburat de o spaimă aproape copilărească și striga numaidecât:

— Mama Grazia!

În clipa aceea voia pe cineva care să-i stea alături și să-l ajutesă învingă starea aceea. Mama Grazia dădea fuga.

— Ce dorești, fiule?

Iar el, folosind un pretext oarecare, stătea de vorbă cu ea, până când viziunea lăuntrică își pierde din putere, se estompa și-l lăsa iarăși liniștit.

Uneori îl încerca și teama ca *don* Silvio să nu se ducă să-l denunțe, dintr-o pornire nevinovată sau din milă pentru cel osândit pe degeaba, întâlnindu-l, ce-i drept, acest om sfânt îl saluta cu umilință, ca de obicei, cu acel zâmbet gingaș care-i lumina chipul palid și descărnat. Salutul: „Bună ziua, marchize! Sluga dumneavoastră, marchize!” avea lotuși, ori i se părea lui, aceeași intonație a ultimelor sale cuvinte din noaptea aceea, amestecate cu compătimire și rhustrare: „Am și uitat... Vai, domnule marchiz! ** Îl liniștea însă convingerea că duhovnicii, printr-o anume grație dumnezeiască, nu pot da pe față

păcatele celor care se pocăiesc.

În cele din urmă, ce dovezi ar fi putut să aducă *don* Silvio? Numai afirmația sa nu era de ajuns!

Din toate aceste pricini, cu câteva seri în urmă, ascultase fără să se indigneze infamiile vărului Pergola, iar apoi se gândise îndelungla ele, repetându-și întruna:

— Dar dacă are dreptate? Nu-i siâlgurul care gândește astfel... Dar dacă are dreptate?

Marchizul nu se ocupase niciodată cu asemenea chestiuni încâlcite, după cum nu se ocupase niciodată nici cu politica, nici cu administrația comunală, nici cu atâtea alte lucruri care nu-l priveau de aproape. Trebuia să-și vadă de treburile sale și nu voia să-și facă dureri de cap pentru nimeni. Ce-i pasă lui dacă era rege Ferdinand al II-lea, sau Franciscuțu⁵, sau Victor Emanuel? Oricum, cântecul era același: Să se plătească impozite! Libertatea? El unul făcuse însă întotdeauna ce-i trecuse prin minte. La el acasă se simțea mai bine decât dac-ar fi fost rege. Porunca și era mai ascultat decât Victor Eitianuel care, după cât se spunea, nu putea să facă nimic - fără consimțământul miniștrilor. Și atunci, ce mare scofală era să fii rege?

Cât despre religie... Nu! Nu! Vărul Pergola, cu cărțile alea interzise, își dăduse sufletul pe mâna diavolului. Era protestant, francmason, ateu. Înjura mai dihai ca un turc. Înjura și el, ce-i drept, da rdinir-o proastă deprindere, fiindcă avea de-a face cu oameni care nu pricepeau argumentele, ci vorbele urâte. Și, pe urmă, una era să nu fii prea religios și alta să negi existența lui Dumnezeu, a Maicii Domnului, a Sfinților!

Între timp, tocmai când se oțelise cât de cât împotriva efectelor discursurilor vărului, bănuiala începea

⁵ Franciscuțu: e vorba de Francisc al II-lea de Bourbon, rege al Celor două Sicilii (1859—1861). poreclit și Franceschiello Dio Guardi (Franciscutu ferește-ne Doamne).-

să-l zgândăre din nou: „Dar dacă are dreptate? Dar dacă are dreptate?”

Într-o dimineață, diavolul acela ispititor venise pe neașteptate să-i facă o vizită.

— Vedeți, dragă vere! Sunt mai creștin decât voi toți ceilalți: uit jignirile. N-o să vă displacă, sper, că am venit să vă văd. Sunt indulgent. Înțeleg slăbiciunile omenеști, cum le numesc preoții. Când vă bârfea toată lumea, fiindе-o țineați în casă pe Agrippina Solmo, vă luam apărarea, singur, împotriva tuturor rudelor. Socrul meu, unchiul dumneavoastră, scotea foc și pară pe gură și pe ochi. Mătușă baroană, și mai și. Credeți că din pricina moralei? Din vanitate, din interes. Se temeau c-o veți lua în căsătorie. Ah, eu m-aș fi căsătorit cu ea, numai ca să le fac în ciudă! Frumușică, tânără, cinstită și așa mai departe, mai de – ispravă decât un știu câte femei măritate la un loc. Ați fost prea bun! Gata, ați făcut ce v-a plăcut: ați scăpat de ea. Veți putea începe cu o alta.

— Ah, nu! spuse marchizul, hotărât.

— Și de ce? Pentru ceea ce ar spune lumea? Lăsați-o să urle! Duceți o viață imposibilă. Sunteți marchizul de Roccaverdina și nu vă bagă nimeni în seamă. Dacă-aș fi eu în locul dumneavoastră un pai nu s-ar clinti în oraș fără consimțământul meu. Și chiar pentru a face un pic de bine. V-ați închis aici, de parcă lumea nici n-ar exista.

— Îmi văd de treburile mele.

— Ați putea să vă vedeți de ele la fel de bine. Strângeți bani? Cu ce scop? Când nu-ți dă puțința să te bucuri de viață, banul nu are nicio valoare.

— Mă bucur de ea în felul meu.

— Sunteți legat la ochi, dragă vere. Dacă vă închipuiți în rai! Raiul e aici, pe pământ, cât timp respirăm și trăim. După asta, devenim un pumn de cenușă și totul s-a sfârșit.

— Dar sufletul?

— Care suflet? Sufletul este trupul care funcționează. A murit trupul, a murit și sufletul. Cine-a văzut oare un suflet? Numai *don*. Aquilante și cei câțiva nebuni aidoma lui și-nchipuie că stau de vorbă cu duhurile.

— Cine ne-asigură că lucrurile se desfășoară cum spuneți dumneavoastră?

— Știința, experiența. Nimeni nu s-a înapoiat după lumea cealaltă. Dar de pentru dumneavoastră, scornelile popilor sunt adevăruri sfinte.

— Le-a revelat Dumnezeu.

— Cui? Dacă v-ați gândi un moment, v-ați da seama din ce îngrămădeală de contradicții este alcătuită credința. Iar popii, Gare știu multe în această privință, spun: „Faceți ce vă spunem noi, nu ce facem noi!”

— Sunt oameni și ei.

— Tot oameni suntem și noi. Să ne lase în pace!

— Și-atunci, de ce ne-a mai făcut Dumnezeu?

— Nu ne-a făcut nimeni! Natura a dat naștere unei prime ființe și din ea, prin transformări și perfecționări, am ieșit noi. Suntem copii de maimuță, animale ca toate celelalte animale.

— Ei, nici chiar așa!

— Hiperanimale! Numai că în locul instinctului, avem rațiunea. Și e același lucru. Cu scuza rațiunii, săvârșim totuși o mulțime de lucruri absurde. Am născocit sufletul nemuritor, paradisul, infernul. Păsările, câinii au de asemeni suflet. Unde merg sufletele lor după moarte? Există un paradis al clinilor? Există un iad al păsărilor? Nerozii! Aiureli! Numai născociri de-ale popilor. Iar când își dau seama că una dintre neghiobiile lor nu mai stă în picioare, născocesc imediat alta. Preoții păgâni: Jupiter, Junona, o sută de mii de divinități. Preoții catolici l-au luat pe Dumnezeu de la evrei și l-au scornit pe Iisus Cristos.

— Tăceți din gură! Scornit?

— Iisus Cristos era un om ca dumneavoastră și ca

mine, de treabă, milos, care-i ura pe preoți, care nu voia temple. Ce-au făcut preoții din el? Un Dumnezeu, cu papă, cu cardinali, cu biserici pline de fanteze, cu madone, cu sfinți...

— Tăceți din gură! Tăceți din gură!

Cavalerul Pergola izbucni în râs.

— Ce e? Vă e frică să nu vi se scufunde podeaua sub picioare? Uite, nu se scufundă nimic! Ha - ha - ha! Vreau să v-aduc niște cărți. Trebuie 's' a le citiți.

— Oricum, tot n-aveți nimic de făcut.

— Sunt interzise.

— Închipuiți-vă! Popii ar vrea să-mpiedice triumful adevărului.

Și-n vreme ce cavalerul Pergola, vorbind, își bâțâia cele patru fire ale țacăliei care-i ținea bărbia, marchizul se minuna, văzând cum sta să-l asculte cu atâta interes. Daoar fi fost așa cum spunea vărul? Se simțea tulburat, ca și când o mână nemiloasă ar fi încercat să-i smulgă din măruntaie ceva viu și greu de desprins.

— După dumneavoastră, spuse el, oricine ar putea să - săvârșească o crimă și puțin să-i pese, de vreme ce nu există nici iad, nici rai.

— Există legea-până unde poate s-ajungă. Există conștiința umană, care ne spune: Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face!

— E una dintre cele zece porunci ale lui Dumnezeu.

— Ale lui Moise, care era un mare înțelept, un politician, cum nu se mai nasc alții. Se făcea că se urcă pe muntele Sinai să stea de vorbă cu Tatăl Ceresc, tocmai când era vreme proastă și tuna, iar apoi venea jos: Tatăl Ceresc mi-a spus cutare lucru, Tatăl Ceresc poruncește următoarele! Și bine făcea. Așa trebuie procedat cu vulgul cel ignorant... După ce-o să citiți cărțile alea despre care v-am vorbit...

— N-o să le citesc. Mi le împrumuți degeaba. Nu

vreau să-mi tulbur mintea.

Și, totuși, le citi, cu un fel de groază, și le reciti încă o dată. Vorbeau mult mai lămurit decât vărul, care înfățișa lucrurile otova și care, când simțea că-i lipseau argumentele, trântea două-trei înjurături una după alta, pentru a-și vărsa focul împotriva preoților, împotriva papii și chiar împotriva, guvernului, care nu-i spânzura pe toți.

— Ei?! îl întrebă cavalerul. V-ați convins?

Toate lucrurile citite i se învolburau în minte și în cuget, fără ca el să aibă îndrăzneala de a-i arăta ce-l zguduise. I se părea că pătrunsese într-o regiune nouă unde se respira mai bine, cu niște plămâni mai mari, dar unde – ca oamenii sosiți de curând – se simțea încă puțin năucit și singur. Trebuia să se obișnuiască și își dădea seama cu bucurie că nu era greu.

Zi după zi, gândindu-se la cele auzite și citite, înțelegea că biruise încă o greutate, încă o reținere, încă o piedică.

Când se întâlnea cu *don* Silvio, la salutul: „Sluga dumneavoastră, marchize! 1* răspundea acum cu un ton de ascunsă ironie, ca și cum ar fi vrut să-i spună: „Nu mă mai duci dumneata pe mine, părintele!” Și se mira, când se surprindea gândind astfel.

În unele seri, în timpul cinii, prin ușa deschisă a balconului îi ajungea la urechi zgomotul confuz al glasurilor celor care mergeau, cântând rugăciunile Fecioarei, în urma lui *don* Silvio, făcând penitență, pentru înlăturarea secdei. Înălța atunci din umeri, compătimindu-i pe acei sărmani care-și stricau pingecele și sănătatearepeta înseși vorbele vărului – cu nădejdea că cerul se va înduioșa de mila lor.

Și nu se mai tulbura dacă auzea noaptea răgușitul refren lălăit al mătușii Mariangela:

— O sută de mii de draci în palatul Roccaverdina! Vai! Vai! O sută de mii...

Dracii ăia împrăștiati de sărmana nebună, o sută de mii aici, o sută de mii dincolo, în toate casele celor bogați, îl făceau numai să revadă cu imaginația chipul acelei nefericite care purta părul tuns bărbătește, toată numai zdrențe, vânată la fată din pricina sângelui ce i se urca la cap. Fără perdea ia gură, dar neprimejdioasă, rățacea astfel pe străzi, când bărbatul nu o lega în lanțuri la zid, ca pe o fiară sălbatică, pentru a o sili să stea în casă.

Pe urmă însă, de îndată ce socotea că a căpătat o oarecare siguranță, începea iarăși să-l cuprindă, încetul cu încetul, nedumerirea. În pat, înainte de a adormi, la țară, supraveghind muncile și dând porunci, în veșnicul du-te-vino dintre Rabbato și Margitello, ori la Casalicchio, ori la Poggiogrande, ghemuit în fundul trăsorii, toate „poveștile” acelea ale vărului, toate cele citite și recitite i se năruiau în minte, ca un castel de cărți de joc.

Și începea să se gândească din nou la călătoria pe care plănuise s-o facă la Roma, pentru a căpăta iertarea din partea papii. Având îndoieli, nu era mai bine să se pună la adăpost?

Între timp, îl cuprindea iarăși neliniștea. Vărul Pergola avea dreptate când îl spunea:

— Duceți o viață imposibilă!

Iar mătușa baroană avea și ea dreptate:

— De ce nu vrei? De ce?

Afară de a4 ta, în partea cea mai ascunsă a inimii sale, ura îi răscolea acum și mai des amintirile în legătură cu Agrippina Solmo.

— O să puteți începe cu o alta! îi sugerase vărul Pergola.

— Ah, nu! Ah, nu!

Și regreta Fericirea liniștită a acelor ani în care nu-i dădea nimănui socoteală și făcea numai ce-i plăcea, casa îi era curată ca o oglindă, iar el avea nu o armată obișnuită, ci o adevărată sclavă, bună, supusă... și care mai avea și

marele merit de a nu face copii.

Ah, dacă n-ar fi dat ascultare muștrărilor și sugestiilor mătușii baroane! Nu s-ar mai fi întâmplat nimic din ceea ce se întâmplase! Iar el nu s-ar mai afla cu o crimă pe cuget - i se părea aproape de necrezut! - iar Agrippina Solmo ar sta încă acolo...

— Și când te gândești că există oameni care mă pizmuiesc! suspina el, clătinând din cap.

12

În duminica aceea, ducându-se, împotriva obiceiului său, la mătușa baroană, fără să fi fost chemat, marchizul avu surpriza să o găsească acolo pe domnișoara Mugnos, întovărășită de sora mai mică și de o slujnică. Recunoscând-o în anticameră, unde *don* Carmelo îi dădea lămuriri, în felul lui, în legătură cu portretele unor străvechi personaje din familia Lagomorto, atârdate pe cele două laturi ale încăperii, deasupra lavițelor înguste și lungi, cu spătare împodobite cu blazonul nobiliar grosolan pictat, marchizul ghicise imediat că domnișoara Mugnos se afla la mătușă. Și prima lui mișcare fusese aceea de a se retrage: din timiditate, ca pe vremuri, când nu cutezase să-i facă tinerei fete o declarație deschisă și chiar din pricina rușinii de a se găsi față-n față cu ea, care cunoștea intențiile mătușii baroane și, poate, chiar reticențele lui, prudența nefiind una din virtuțile de seamă ale bătrânei doamne. *Don* Carmelo se grăbise însă să-l anunțe stăpânei:

— A venit marchizul!

Și timp de câteva clipe, baroana însăși's egăsise în încurcătură.

— Se vorbea despre recolta aceeași aproastă! spuse ea, revenindu-și. Se poate oare vorbi despre altceva? Lumea săracă moare de foame. E un calvar!

— Se spune că guvernul va trimiteajutoare! grăi marchizul.

— Și bucătăriile astea... cum le spune?

— Economice. Vor împărți, pentru câțiva bani, sau gratis, supă de orez și pâine. Cei de la primărie sunt foarte ocupați cu punerea lor pe picioare.

Tăcură. Domnișoara Zosima, cea mai mare dintre surorile Mugnos, nu scosese o vorbă și nu ridicase privirile. Mezina continuase să facă înconjurul salonului, cercetând amănunții vechile mobile și tablourile, după ce răspunsese cu o înclinare la salutul marchizului, când acesta intrase.

Aflându-se deci acum lături de baroană și față în față cu aceea care fusese scurta lui pasiune din tinerețe, marchizul stătea ca pe spini. Și fiindcă nu știa cum să reia conversația, se mânia în sinea lui împotriva mătușii, care nu-i venea în ajutor și care o făcea parcă anume, spre a-l sili să vorbească.

Vai! Se schimbase mult domnișoara Mugnos! Iar fata palidă, cu părul castaniu, pieptănat după moda veche, simplu, cu eșarfa aceea din mătase de culoare închisă care i-o înconjura, și cu rochia aproape neagră, cât se poate de simplă și ea, o făceau să arate mai în vârstă decât era în realitate.

Câte ceva însă din gratia de altă dată se mai păstra totuși în trăsături, în expresie. Ceva gingaș, nobil, cu toate că decenta modestă a veșmintelor lăsa să se vadă condițiile triste în care ajunsese familia, din vina tatălui. Aceasta voise să trăiască mereu ca un nobil, fără să facă nimic, îndatorindu-se, vânzând una după alta moșiile, casele, concesiunile, totul, din pricina viciului lăcomiei și dintr-al celui a jocului de cărți. Murise pe neașteptate, la masă. Și, de dimineață până seara, familia se văzuse prăbușită într-o prăpastie.

Jumătate din dota firavă a văduvei, smulsă cu greu din mâinile lacome ale creditorilor care se repeziseră fără zăbavă, ca niște corbi, le îngăduia, ei și fetelor, să trăiască în mizerie. Munceau toate trei, ascunzându-se de rușine,

cosând, brodind sau torcând în - așa umbla zvonul - până noaptea târziu, închise în casă ca niște călugărite, ieșind numai duminicile pentru slujbă și pentru câte o foarte rară vizită. Și se ofileau în odăile acelea aproape goale, dormind pe paie, fiindcă fuseseră nevoite să vândă până și lâna din saltele, prea mândre totuși pentru a cere cuiva, ceva. Mama, invocând în tăcere moartea, care uitase să vină s-o ia, și temându-se totodată ca nu cumva să vină, dar numai pentru cele două ființe îngerești; fetele, cu desăvârșire resemnate și fără să se plângă vreodată.

O parte din aceste lucruri el le aflase de la baroană. O altă parte, de la *don* Aquilante care, ca avocat, trebuise să se îngrijească de unele încurcături ale lor, slujindu-le cu bunăvoință prietenească și dezinteresat. Iar baroana, spunându-i, data trecută: „Ți-ai asigura fericirea ta și-ai săvârși și o faptă bună”, făcea aluzie tocmai la această situație pe care ea se silise tot timpul s-o îndulcească, folosind felurite pretexte pline de gingășie și ferindu-se să jignească nobila pudoare a celor trei femei.

Marchizul însă, în timpul acelor momente de tăcere, se simțea cuprins de o pornire neașteptată. Glasul conștiinței îi șoptea: „Dacă scapi prilejul acesta, dacă nu-vei vorbi acum, n-o să-ți mai fie cu putință niciodată și mo să ai ce să mai faci!” Glasul acesta era consecința a ceea ce gândise și născocise cu închipuirea în zilele dinainte, când se și temuse chiar ca nu cumva să se vadă stăpânit iarăși de noile remușcări, care-l făceau să regrete trecutul, ca și cum presupusele farmece ale Agrippinei Solmo ar fi început să lucreze asupra-i.

Era și consecința hotărârii pe care o luase de a duce o viață nouă, cu teluri noi: de a se amesteca cu ceilalți, de a acționa împreună cu ceilalți, de a nu rămâne și pe mai departe o umbră, un nume, cum fusese până atunci.

Vărul spunea foarte bine:

— Raiul este aici pe pământ, dacă știm să ne

bucurăm de el!

Iar acum, marchiziil voia să se bucure de el, din plin, convins că, o dată mort, ești mort pe vecie. În privința asta, cel puțin nu se știe nimic sigur. Și se putea întâmpla, în orice caz, ca pe lumea cealaltă să se găsească duhovnici mai indulgenți decât aici.

Cât despre Neli Casaccio... Ajutându-i familia pe ascuns, prin mijlocirea mamei Grazia, marchizul își împăcase cugetul. Și fiindcă se afla acolo, în fața domnișoarei Mugnos, care nu îndrăznea să i se uite în ochi; și fiindcă simțea pornirea de a nu lăsa să-i scape prilejul, iar inima îi spunea: „Ori acum, ori n-o s-o mai poți face niciodată! 1*”, el căuta un cuvânt, o frază, cu care să reia discuția, când iată că baroana rupse tăcerea:

— Ei bine? Nu vă spuneți nimic? Parcă nu v-ați fi cunoscut niciodată!

— Zosima! rosti marchizul. Îngăduie-mi să-ți spun astfel, ca și cu ani în urmă. Ți amintești?

Donlșișoara Mugnos înălță ochii, iar pe buze îi înflori un surâs dureros, care se stinse însă imediat.

Baroana se ridică atunci de unde stătea, cu scuza de a-i arăta celelalte surori câteva lucruri ciudate, păstrate într-un sertar al scrinului din colț, în fața căruia se oprise.

Rămași singuri, Zosima și cu el, marchizul avu o clipă de șovăire. Gestul mătușii baroane îl făcuse să piardă șirul ideilor și căuta să-l regăsească.

— Ți amintești? spuse el din nou.

— Nu am uita niciodată!

— Dar în inimă nu ai nimic, chiar nimic, împotriva mea?

— Ce rău mi-ai făcut?

— Ți-am făcut mult rău, și dumitale și mie. Acum înțeleg. Și, dacă ar fi cu puțință...

— De-acum încolo! răspunse ea, cu o ușoară mișcare va umerilor.

— Viața mea de până aici a fost o mare greșeală, de la un cap la altul! continuă marchizul. Poate chiar mai rău decât o greșeală! Dar nu sunt atât de bătrân încât să nu pot lua măsuri de îndreptare.

— S-au schimbat atâtea lucruri. Eu, măi ales, M-ai fi recunoscut, dacă mă întâlneai în altă parte? suntem două fantome, apărute cine știe cum! Nu o s-o pare?

— Vreau să renunț la izolarea mea, vreau să trăiesc la fel cu ceilalți, în mijlocul celorlalți.

— Bine faci.

— Mătușa baroană ți-a vorbit uneori.

— Baroana e bună. și-și face iluzii în privința mea!

— Cum adică? De ce-și face iluzii?

— Nu știu ce să spun. În clipa aceasta parcă visez că mă aflu aici, că stăm de vorbă împreună.

— Și nu ți-ar părea rău să te trezești și să-ți dai seama că n-a fost decât un vis?

— Sunt ani de când nu-mi mai pare rău de nimic. Știi ce s-a petrecut în familia noastră. Tocmai de aceea mi se pare natural ca nenorocirile să vină în șir și să semene una cu rîta, ba chiar să nu semene!

— Vremea bună și vremea rea nu durează multă vreme! spune proverbul.

— Proverbele spun atâtea lucruri!

— Gândește-te, dacă te reîntâlneam acum un an, nu ți-aș fi, vorbit astfel. Aș fi evitat, poate, chiar să te întreb ceva. Eram alt om acum un an! Eram o brută! Lasă-mă să o spun! Lasă-mă să roșesc în fața dumitale! Astăzi mi se pare că totul se potrivește de minune pentru ca lucrurile să ia o nouă întor „satură atât pentru dumneata, cât și pentru mine. Nu știam c-o să te întâlnesc aici. Nu credeam c-o să am îndrăzneala să-ți vorbesc, și cu sufletul cu care ți-am vorbit. Ții minte?

— Sora mea se-ntoarce tot timpul să mă privească, mirată să ne vadă discutând împreună. Când mă va întreba

„Ce ți-a spus?” nu voi ști...

— Spune-i: „Mi-a cerut să-i răspund dacă vreau să-i fac cinstea de a fi marchiză de Roccaverdina!”

— Nu, marchize! Prea târziu! Și pentru multe motive. Cinstea ar fi a mea. Dar, mai gândește-te! Prea târziu!

— Și dac-aș stărui? Și dacă ți-aș spune că ai săvârși o faptă rea refuzând să iei parte la reînnoirea vieții mele? Nu cer un răspuns imediat... Dacă, până la urmă, inima te-ar sfătui să soții nu, dacă trecutul meu ți-ar inspira silă - se poate și asta - n-ar fi drept să te sacrifici. Sfătuiește-te cu mama dumitale. Răspunsul i-l vei da mătușii.

Era atât de mare uimirea sa de a fi putut vorbi astfel - cu gingășii de care habar n-avea, în glas și în atitudini - și nu mai puțin mare teama că n-o să poată merge mai departe fără să-și reia obișnuita lui grosolănie, încât se aplecase spre ea pentru a-i spune aceste ultime cuvinte cu umilință și grabă”.

Baroana se înapoie la locul ei.

— V-ați recunoscut, în sfârșit!

— Oarecum! răspunse marchizul, râzând.

Domnișoara Mugnos îl imploră, din priviri, să nu revină asupra subiectului convorbirii lor. Și, liniștind-o, în același chip, el fu bucuros să observe în ea o transformare adâncă, a eflorescentă de grație și de tinerețe, care îi coloră ușor pielea albă a feței, îi învioră buzele, îi aprinse pupilele și îi puse un tremur dulce în glas, atunci când o întrebă pe surioara Cristina dacă credea că mama putea să fie îngrijorată, văzându-le că întârzie.

Fata, apropiindu-se cu timiditate, răspunse:

— Vama știe că după slujbă urma să venim aici.

— Tu nu-l cunoști bine pe nepotul meu, îi spuse baroana.

— Era copilă, pe atunci, adăugă marchizul.

— Din vedere, da! răspunse Cristina. Mi l-a arătat Zosima, de la fereastra care dă spre șosea. Trece deseori,

în trăsură.

— Cum e și lumea asta! exclamă baroana. În același oraș, în același cartier - nu, e drept că voi stați în cartierul San Paolo, dar, în sfârșit, nu e la capătul pământului! - și vezi oameni care, fiind prieteni, nu se întâlnesc cu anii, ca și când ar trăi-despărțiți de cine știe ce mari distante!

— Pentru noi, spuse Cristina, lumea este cuprinsă toată între cei patru pereți ai casei noastre.

— La fel și pentru mine, fata mea! Eu sunt însă bătrână și nu mă interesează nimic.

— Nici pe noi nu ne interesează nimic, baroană! răspunse Zosima. Ne-am obișnuit. De-acum încolo!

— Ah, și tu, cu acest de-acum încolo!

— Mătușa mi-a luat vorba din gură. De ce de-acum încolo?! De-acum încolo! De ce?

— Pentru că așa e! spuse Zosima, cu tristețe.

De pe fotoliile unde-și aveau culcușurile, doi câini începură să tușească, cu hârâituri răgușite.

— Auzi! grăi baroana, către marchiz. Tușesc de patru zile, săracuții de ei! Nici nu se mișcă din culcuș.

— Sunt bătrâni, mătușico!

— Pe ceilalți doi îi țin în odaia mea. Mi-e teamă să nu se molipsească. Aștialalți de-abia sorb puțin lapte cald. Dacă ar muri, nepoate, ar fi un semn prost pentru mine!

— Același lucru îl spuneți și acum nu știu câți ani, când a murit mai întâi Bella, iar apoi Fifi.

— Îi auzi? Îi auzi? Mi se sfâșie sufletul!

Zosima se uită spre el, zâmbind cu bunăvoință la gestul baroanei care-și pusese mâinile la urechi, să nu audă izbucnirile răgușite de tuse.

Iar el plecă, ducând cu sine suava impresie a acelui zâmbet, care îi luminează inima timp de câteva zile.

13

Nu s-ar fi putut spune că marchizul se îndrăgostise ca un tinerel - el se și mira chiar, văzând că nu încerca

pentru domnișoara Mugnos nimic mai mult decât un sentiment de recunoștință și de respect-ci numai că imaginea ei surâzătoare îl liniștea, dându-i o preocupare. Se putea oare ca răspunsul să fie altul decât cel pe care îl dorea?

Deocamdată, trebuia să se gândească la repararea casei, la înfăptuirea unor mari transformări. Niciodată, ca în zilele acelea, ea nu i se păruse un labirint.

Ah, și marchizul *cel mare*, care suferise de boala zidăriei, atât la țară cât și în oraș! Ziditul și dărâmatul însemnaseră pentru el o adevărată îndeletnicire.

Ce monstruozitate fațada aceea masivă, cu portalul acela uriaș și cu consolele greoaie ale balcoanelor, în fundătura aceea, printre căsuțe care nu îngăduiau să fie văzută de aproape! Și vestibulul aceluia urât de la [ntrare, cu puțul în mijloc, cu grajdul în dreapta, cu pivnița în stânga, iar în fund cu magazia pentru lemne și cu cea pentru paie, numai bune să aprindă toată casa, dacă cineva ar fi zvârlit pe-acolo un chibrit aprins! Iar scara! Întunecoasă, întortocheată, nu putea sluji la altceva decât la a-i face pe oameni să-și rupă gâtul. Nefolositoare chiar, fiindcă pe partea cealaltă, intrai crezându-te la parter și numai când ieșeau pe balcoane îți dădeai seama că te afli la etajul al treilea.

Terminase de altfel desenatul unei schițe a schimbărilor ce urmau să fie făcute. Dar inginerul, care părea să nu știe de unde să înceapă lucrarea, voise ca, înainte de orice, să-și dea seama de trănicia temeliiilor și a bolților și de puțința de a croi locuri de trecere.

— Înțelegeți, marchize!

Vorbea cu un ton grav, de om care știe multe și care vrea să-și pună în valoare știința, trăgându-se de favoriții cărunți, că ai lui Franz-Iosif, sucindu-și gâtul în gulerul larg, cu colțuri lungi, potrivindu-și ochelarii fumurii, cu șnur, ale căror uriașe lentile rotunde păreau două găuri

negre sub frunte. Măruntele lui observații începuseră să-l irite pe marchiz.

— Uite, uite: dând jos zidul ăsta, n-o să avem o odaie frumoasă, care să dea aproape direct în sufragerie?

— Înțelegeți însă, marchize, că atunci n-o să mai avem de unde scoate un coridor destul de mare, ca să eliberăm celelalte încăperi!

— Cum adică? Dar spațiul ăsta de aici?

— Ei! Pe hârtie vine bine. Eu însă nu mă uit pe hârtie.

Don Aquilante, care venise să-i dea socoteală marchizului în legătură cu mersul unui proces, îl auzi tipând, încă din anticameră:

— Înțelegeți! Înțelegeți! Nu cumva sunt un prost? Coridorul aici. O ușă. O altă ușă. Și-o să avem astfel un salonaș în fața salonului! Înțelegeți, da ori ba?

Și, întorcându-se către avocatul care intra în momentul acela, strigă tare, ca și când nu și-ar mai fi putut intrâna glasul dezlănțuit:

— Astăzi nu-i cu putință! Măine, poimăine...

— Când vă convine, marchize! răspunse *don* Aquilante, oarecum tulburat de primirea aceea.

Între timp, marchizul continua să discute, ca și când avocatul n-ar fi fost defată, înfuriat din ce în ce mai mult de încăpățânarea inginerului care descoperea greutăți pretutindeni:

— Sunt dator să v-o spun dinainte, marchize: nu vreau să-mi asum răspunderea.

Și își potrivea favoriții.

Stăruind în apărarea proiectului său, marchizul, cerea acum și părerea lui *don* Aquilante, care îl asculta cu ochii pe jumătate închiși, săltându-și, cu obișnuita mișcare a mâinilor și a pântecului, cureaua căzută a pantalonilor, și încuviințând din cap, fără să scoată un cuvânt.

— Am dreptate? Ce spuneți? răcni, în cele din urmă, marchizul.

Era mai mult decât nerăbdător: ca și când obiecțiile inginerului ar fi întârziat lucrările și-ar fi pus cine știe ce piedică în calea reînnoirii vieții sate, pe care trebuia s-o înceapă căsătoria aceea.

Iar după câteva zile, casa era plină de muncitori care dărau ziduri intermediare, desfăceau pardoseli, dădeau jos bolti duble; de băieți care strâneau molozul de-o parte și de alta a porții celei mici, de unde căruțașii porneau cu el mai departe, unul câte unul, ca să nu încurce bulevardul ce ducea spre Esplanada castelului.

Prăfuit mai rău decât salahorii, marchizul trecea dintr-un loc într-altul, dând porunci, strigând furios când vedea că nu era înțeles, luând târnăcopul din mâna unui muncitor, dacă acesta, de teamă să nu vadă prăbușindu-se peste el o bucată de zid, șovăia să izblască:

— Așa, dobitocule! Trebuie să te-nvăț eu meseria?

Iar duminica următoare, nemaiaivând la cine să țipe și nici cu ce să se ocupe, auzi cu plăcere că doi „străini” - ciobani, dacă te luai după înfățișarea lor - cereau să-i înmâneze o scrisoare și să stea de vorbă cu el.

Îi cercetă cu privirea în timp ce deschidea plicul. îmbrăcați de sărbătoare, cu cămașă de pânză groasă, albă ca zăpada, pe sub pieptarul de aba, (esută-n casă, împodobit cu numeroși năsturași de sidef; cu haină de postav negru cu mâneci strâmte, cu pantaloni din aceeași stofă, strânși pe genunchi, la capătul cărora ieșeau - în afară marginile izmenelor, cu ciftrapi de lână cenușie și cu opinci cu vârful ascuțit, din piele de porc, legate cruciș cu curele de piele peste glezna piciorului, cei doi - un bătrân și un tânăr - păreau intimidăți de faptul că se aflau în fața marchizului de Roccaverdina.

— Despre ce este vorba? Scrisoarea nu dă nicio lămurire! spuse marchizul.

— Excelența-voastră o să ne ierte îndrăzneala! bolborosi bătrânul. Asta e fiu-meu.

Îmi pare bine. Frumos băiat!

— Mulțumesc, excelentă! Ne-am spus: E bine să căpătăm mai întâi îngăduința stăpânului. Cei mari se cade să fie respectați. Nu vrem să jignim pe nimeni. Dacă excelența-voastră îngăduie...

— Vorbește lămurit. 1

Se vede că nu era ceva ușor de lămurit, fiindcă tatăl și fiul se priviră în ochi, poftindu-se unul pe altul să vorbească.

— Suntem din Modica, excelență! continuă bătrânul șovăitor. Dar, pentru pășunatul oilor, venim deseori prin părțile astea... Așa sau și cunoscut: din întâmplare. Băiatul mi-a spus: ce crezi, tată? Eu unul aș lua-o de nevastă, dar?

— Pe cine? întrebă marchizu, care începea să se lămurească.

— Pe văduva excelenței-voastre! Adică pe Agrippina Solmo...

— Și de-aia veniți la mine? Ce mă privește pe mine cucoana asta? Vă iert, fiindcă nu sunteți de pe-aici.

— Excelența-voastră trebuie să ne ierte, se amestecă-n vorbă și tânărul.

— Am fost sfătuiți... bolborosi celălalt.

— Ați fost prost sfătuiți. Nu am nimic de-a face cu această femeie. Sunt oare rudă cu ea? Fiindcă a fost în slujba mea? S-a măritat, acum e văduvă, e liberă... Ce amestec am eu?

Marchizul ridică glasul, încruntându-și sprâncenele, făcând gesturi de tăgadă cu mâinile. „Ce amestec am eu?” tulburat de un neașteptat sentiment de ciudă, de gelozie parcă împotriva aceluia care, în sfârșit - recunoștea și asta totodată - venea să-i facă un frumos serviciu ducând-o departe pe femeia aceea care poate că o determina pe domnișoara Mugnos să întârzie cu luarea unei hotărâri afirmative.

— Cine v-a dat acest sfat? Ea?

— Nu, excelență!. Un prieten de-al nostru, care respectă mult pe excelenta-voastră...

— Spuneți-i că-i mulțumesc, dar mai bine-și vedea de treabă decât să vă îndemne la o prostie. Și căsătoriți-vă, da, căsătoriți-vă! E liberă, v-o repet! Eu n-am niciun amestec, și nici nu vreausă am. Vă veți căsători în curând?

— Trebuie să băgăm actele și să facem strigările în biserică.

— Și o s-o duceți ia Modica?

— Dacă excelenta-voastră îngăduie...

— N-am niciun amestec, nu vreți să pricepeți? răcni marchizul.

Rămăsese tulburat. Gata-gata să i se pară că Agrippina Solmo săvârșea acum o nouă trădare, cu care totuși 4 rebuia să fie de acord, dacă nu cumva ascundea o cursă, un mijloc de a-i aduce aminte lui, marchizului de Roccaverdina, că ea trăia și se socotea încă legată! Mărită-se! Numai **t** să dispară din preajmă-i! Nu voia să-i dea nici măcar satisfacția de a-i reproșa infamia! Se grăbea deci să se mărite?

Și din gură îi ieși o vorbă murdară, ca și când Agrippina ar fi fost acolo, să o primească drept în obraz!

Ca să se ușureze, vorbi despre asta cu mama Grazia.

— Mai bine așa, fiule!

— Dacă vine cumva, fii atentă! Nu vreau s-o văd!

— Am întâlnit-o de câteva ori la slujbă. Ultima dată, m-a întrebat: E adevărat că marchizul se însoară?

— Cine i-a spus-o?

— Habar n-am. L-am răspuns: „Dacă ar fi adevărat, aș ști eu înaintea altora”. Ah, dacă sfintele suflete din Purgatoriu ar săvârși minunea asta!

— Și... A stăruit cumva?

— A zis: „Dumnezeu să-i dea fericire!” Nimic altceva. Și-a mar spus, de fiecare dată: „Sărutati-i mâinile, dacă socotiți că e bine!” Eu însă nu ți-am spus nimic, niciodată,

ca să nu te necăjesc, fiule!

Și totuși, nu, nu trebuia s-o lase să plece pe femeia aia, fără ca mai întâi să-i reproșeze trădarea ei nelegiuită! Trebuia, dimpotrivă, să-i smulgă mărturisirea, pentru ca ea, în inima ei, să nu se poată mândri că a izbutit să-și bată joc de marchizul de Roccaverdina. Voia s-o vadă că plânge, că o muștră cugetul pentru fapta mârșavă pe care o săvârșise, și că știa din ce pricină refuzase să o mai vadă și-i închisese în nas ușa casei!

Pe urmă se gândea: „Greșesc. Ducă-se! Departe! Ducă-se!”

Se temea să nu se trădeze, să nu-i dea nici urmă de bănuială. Și se indigna împotriva lui însuși, din pricina lașității care-i răscolea în inimă amintirile din trecut, care-l făcea să «imta din nou atingerea, trupului ei feciorelnic, la fel ca prima dată, la Margitello, când îi jurase:

— N-o să mai am altă femeie!

„Greșesc! Ducă-se! Departe! Ducă-se! Iar dacă ar cuteza.

Dar chiar în seara aceea, când o văzu pe neașteptate în față, înfășurată în șalul ei negru și în veșmintele de doliu, în vestibulul de la poarta cea mică, unde îl așteptase aproape o oră, știind că trebuia să se înapoieze de la Margitello, și o auzi salutându-l, cu un glas emoționat: „Excelenta-voastră să mă binecuvânteze!” marchizul nu se îndură să treacă disprețuitor înainte, și nici să facă vreun gest ori să spună vreun cuvânt nemilos, ca s-o alunge. Atitudinea umilă, timbrul aceluia glas care, fiindcă nu-l auzise de o bucată de vreme, îi vuia de câteva zile în urechi, odată cu amintirea unor cuvinte și a unor fraze evocate fără voia lui – el însuși n-ar fi fost în stare să spună dacă din părere de rău, din indignare, s-au din exces de ură – îl copleșiră, chiar și pentru că îl luaseră pe nepregătite.

— Ce faci aici? De ce n-ai intrat? îi spuse el, ca

răspuns la salut.

— Voiam măcar să vă văd! Pentru ultima oară!

— Intră! Intră!

Glasul marchizului se și schimbase, iar gestul devenise aspru, poruncitor.

Mama Grazia, care alergase să deschidă ușa, auzind clinchetul clopoțelilor catârilor și hurelul roților trăsurii, se dădu înapoi, holbând ochii când îi văzu apărând împreună, și nu se putu opri să nu spună, cu glas șoptit:

— Vai, Sfântă Fecioară!

Agrippina Solmo o salută cu un semn din cap, strecurându-se în spatele marchizului printre schelele și uneltele zidarilor, care umpleau odăile, până în sufrageria rămasă intactă, unde marchizul se opri, trântind ușa nervos, ca s-o închidă.

— Voiam măcar să vă văd! Pentru ultima oară! spuse ea încă o dată, printre hohotele de plâns care o năpădiseră.

— Sunt cumva pe moarte? grăi marchizul, cu o ironie tăioasă. Pentru tine, știu, am murit încă mai de mult!

— De ce, excelență?

— De ce? Nu juraseși? izbucni el. Te-am silit eu, cu forța, în ziua aceea? Ți-am făcut o propunere. Puteai s-o refuzi, să-mi răspunzi că nu!

— Orice vorbă a excelenței voastre era pentru mine poruncă. Am ascultat. Am jurat, cu bună-credință...

— Și pe urmă? Pe urmă? Neagă, neagă, dacă îndrăznești!

— Pe Iisus Cristos, care trebuie să mă judece!

— Lasă-l în pace pe Iisus Cristos! Neagă, neagă, dacă ești în stare!... Te-ai dat soțului tău, ca o dezmațată! Nu-ți era, nu trebuia să-ți fie bărbat numai de formă? O juraserăți, amândoi!

— Vai, excelență!

— Tu, tu însăși mi-ai dat de înțeles!

— Cum e cu putință?

— Ți-era milă de el! Îți părea că e umilit în fața oamenilor! Mi-ai spus-o de câteva ori.

— E-a «tevărat! E-adevărat! Dar gândiți-vă, excelență? La început, nimic. Ca doi străini. Ca frate și soră. Deseori, de-abia îl vedeam o jumătate de zi, duminicile. După patru sau cinci luni... ah! părea că glumește: „Halal viață, ai? Am în față masa pusă și trebuie să stau flămând!” îl lăsam să vorbească. Pe urmă, din când în când, mușcându-și degetele: „Numai dorința sfântă a marchizului de Roccaverdina putea să mămpingă să fac acest sacrificiu!” Iar altă dată: „Crezi că eu nu bănuiesc ce spune lumea? încornoratul ăla de Rocco!” I-am răspuns: „Trebuia să te gândești de la-ricепut!” „Ai dreptate!” Gândiți-vă, excelență. Să-l auzi vorbind astfel! Nu eram nici eu de piatră!

— Și-atunci? Atunci? Nu-mi spuneai totuși nimic!

— De ce? Pentru ca excelența-voastră să se înfurie?

— Și pe urmă?

— Pe urmă... Gândiți-vă, excelență. Într-o bună zi, i-am spus: „Femei ai câte vrei. Cin-te-mpiedică? Nu-ți ajung?” A început să plângă. Ca un copil plângea, ble; înd: „La dracu'! La dracu'! Trebuie să terminăm cu poveste; Wu mai pot! Ce inimă ai oare?” Ce inimă? Mă feream de». ar plângeam pe ascuns, din pricina păcatului de moarte în cai-ăiam...

— Și din pricina lui, de asemeni! Spune-o! Mărturisește!

— Nici vorbă! Nici vorbă, excelentă!... Nu, adăugă ea, după o scurtă pauză, nu vreau să mint! Domnul ne-a pedepsit, însă... numai pentru gândul cel ticălos! Și-n noaptea aia, nu l-a mai lăsat să vină acasă! Ah! Am fi venit la excelenta-voastră, să vă rugăm, să vă rugăm fierbinte... Dȕ altfel, ce i-a mai păsat excelenței-voastre de mine? Soarta mea a vrut astfel! Facă-se voia Domnului! Iar acum,

o să mi se piardă până și numele. Mă duc într-un loc unde nu mă cunoaște nimeni. Din disperare mă duc. Dacă, totuși, într-o zi... Slugă, slugă și nimic altceva! Ah! Aș vrea să-mi dau sângele pentru excelenta-voastră!

Marchizul o ascultase cu o tulburare crescândă, mușcându-și buzele, ca să nu izbucnească. Iar când, după ce se oprise o clipă, ea adăugase: „Nu, nu vreau să mint!”, lui îi zvâcnise sângele, ca și când ar fi trebuit să vadă săvârșindu-se încă o dată trădarea aceea mârșavă, și chiar sub ochii lui.

Rămase nemișcat, simțind că se înăbușă. Imediat însă, pieptul i se umflă într-o răsuflare de aprigă mulțumire. Lovise la vreme! Nu îngăduise să se săvârșească trădarea!

Intenția însă, intenția ticăloasă existase deci! Și, cine știe? – nu îndrăznea să și-o mărturisească – ea îl mai plângea hică pe cel mort!

Un gând cumplit îi trecu prin minte: să o împiedice de a-l înlocui pe cel mort cu unul viu! Să o tină mereu ca pe o sclavă, să o copleșească cu disprețul său, să nu se uite nici măcar în ochii ei! Hohotele acelea, lacrimile acelea, asigurrărilor acelea erau cu siguranță mincinoase!

Și era tocmai gata să-i spună: „Nu te mărita! Rămâi!” Se stăpâni cu greu.

Agrippina Solmo-se apropiase de el cu umilință, ștergându-și lacrimile. Și, luându-i o mână, i-o sărută, cu buzele ei înghețate, ce tremurau:

— Binecuvântați-mă, excelență! Domnul să vă dea fericire, dacă-i adevărat că vă căsătoriți!

Un simțământ trecător de duioșie îl cuprinse la atingerea buzelor și își trase mâna cu greu. Iar după gestul de rămas bun și înainte ca o și mai mare emoție să-l biruie, rosti, cu un glas tulburat, doar câteva cuvinte:

— Dacă, din întâmplare... aș avea nevoie... Adu-ți aminte! –!

Baroana de Lagpmorto, care de zece ani nu ieșea din casă decât duminicile, ca să se ducă să asculte o liturghie în bisericuța Delle Orfaneile din vecinătate, venise acasă la nepot să îi transmită fără zăbavă răspunsul domnișoarei Mugnos, precum și ca să vadă schimbările aduse de el vechiului palat Roccaverdina, în care se născuse și ea.

Ar trebui să-mi aprinzi o luminare mai măricică!

— Și douăzeci, mătușă!

— Dar ce-ai făcut aici? Nu mă descurc de loc!

— Altă viață, altă fată! exclamă marchizul, dându-i brațul să o conducă prin ca-Să.

Mama Grazia, care începuse imediat să plângă de bucurie c-o revedea pe baroană, după atâta amar de ani de când aceasta nu mai dăduse pe acolo, se apropia cu sfială când de-o ușă, când de alta, făcând gesturi ciudate, potrivindu-și șuvițele de păr care-i cădeau peste ochi.

— Ești mulțumită, mama Grazia, acum când marchizul se însoară?

— Vai, excelentă, măcar de-ar fi adevărat!

— Dacă n-ar fi adevărat, nu ți-aș spune-o. Trebuie să te îmbraci mai ca lumea, mama Grazia, să fii pe placul frumoasei stăpâne care-o să vină aici.

— O să mămbac, pentru lumea ailaltă! Vai, aș închide ochii bucuroasă, dac-ar fi adevărat!

Nu îndrăznea să dea crezare veștii pe care o auzea. De ce nu-i făcuse oare băiatul ei măcar o aluzie până atunci? Afla cea din urmă! Nu de mult - își aducea ea aminte - până și *aia* îi spusese: „Am auzit că se-nsoară! u și tocmai de aceea, după fiecare răspuns, mama Grazia adăuga: „Măcar de-ar fi adevărat!”, voind parcă să-l dojenească pe marchiz.

— E-adevărat! E-adevărat! îi confirmă el, dându-și seama că biata bătrână se îmbufnase. Siguranța însă am căpătat-o de-abia acuma „prin mătușa baroană. Iată de ce

nu ți-am spus. Dacă, pe urmă, nu se făcea nimic...

Ai dreptate, băiatul meu!

Și se retrase după o ușă, ca să-și ascundă emoția.

— Iar salonul? întrebă baroana.

— A rămas neatins.

— Cu nerușinata aia de femeie goală pictată pe tavan?

— E Aurora, mătușă, operă de preț a aceluiași pictor care a zugrăvit frescele din biserica Sant' Isidoro.

— Putea să acopere totuși unele părți! Nu, nu vreau s-o văd iarăși! adăugă baroana, în timp ce marchizul întindea mâna spre ivărul ușii.

Altă viață, altă față! O întrunire a oamenilor de frunte la care fusese invitat personal de către primar, pentru luarea de măsuri în legătură cu necazurile celor de jos, îi oferise marchizului pretextul de a se duce la Club, de a sta acolo îndelung, de a se întoarce și-n alte rânduri, cu același pretext.

— A fost nevoie de un an prost, ca să vă vedem aici!

— Totul este să-ți iei avânt.

Convorbirile de la Club nu erau totuși distractive. Nu se auzea vorbindu-se decât de foamete, de mizerie, de familii întregi de țărani emigrate în ținuturi norocoase, unde pământul rodise și unde puteau găsi de lucru, și pâine. De oameni care piereau de tifos, fiindcă dezgropaseră și mâncașpră came de vite moarte din pricina îngrozitoarei molime care nimicea turmele, ca și când foametea nu ar fi însemnat destulă pedeapsă dumnezeiască.

Vai, de data aceasta era cu totul altceva față de recoltele cumplit de proaste, de care mulți își aduceau încă aminte! În '46, lipsea griul. Nu se găsea nici dacă l-ai fi plătit cu greutatea lui în aur! Guvernul cel nou, da, adusese griu de pretutindeni. Dar banii unde erau? Ruinați de impozite și de seceta din anul celălalt, proprietarii nu

mai știau încotro s-o apuce. Nu se mai muncea nicăieri. Cu seceta care nu mai contenea, marchizul însuși nu cuteza să riște a întreprinde ceva pe ogoare! Nu răsărise un fir de iarbă din toată sămânța împrăștiată cu nădejdea că, după aproape un an, cerul o să sloboadă, până la urmă, o ploaie rodnică!

Dincolo de fereastra cea mare a Clubului, spectre de bătrâni, de femei, de copii, se arătau mjute, fără gesturi, cu uluirea sleirii în ochi, așteptând chelnerul să le aducă ceva bani ori să vină să îi alunge, fiindcă niciunul dintre cei dinăuntru nu mai avea nimic de dat.

Ceva mai târziu, iată însă alte spectre, mute, fără gesturi, cu aceeași nluire a sleirii în ochi, care așteptau, care nu protestau văzându-se alungate și porneau să-și târască mai departe, din poartă-n poartă, trupurile scheletice, de-abia ținându-se pe picioare, fără pic de glas pentru a cere de pomană. Apăreau astăzi, mâine, iar după asta, unele chipuri nu se mai iveau. „A murit cutare, de foame! A murit cutărică, de toame!”

Și în fața porții mănăstirii Sant' Antonio - unde primăria împărțea, la amiază, ciorbă de orez fiert în apă, dreasă cu puțină slănină, și bucăți mari de pâine neagră - jandarmii, guarzii silvici și personalul de serviciu al primăriei se trudeau din toate puterile să stăvilească înghesuiala! Nimănui nuri era rușine să se înfățișeze acolo. „Uite-l și pe cutare! Uite-l și pe cutărică! Le rosteau numele, cu o uimire tristă. Oameni care niciodată nu ar fi bănuțit că ar fi cu puțință să se vadă nevoiți a întinde mâna și care, fără nenorocita aceea de ciorbă și fără bucata aceea de pâine neagră, ar fi murit poate și ei de foame!

Seara, nici pomeneală defugăciuni pentru a cere ploaie. *Don Silvio* La Ciura văzuse împuținându-se încetul cu încetul mulțimea care obișnuia să-l urmeze. Cum să te mai Urăști prin oraș în procesiune și să cânți rugăciunile, cu burta goală?

Și în fiecare dimineață, în timp ce oficia liturghia, acest om, însuflețit cu o credință fierbinte și nevinovat ca un copil, ciocănea cu nodurile degetelor în „ușița aurită a tabernacolului și se ruga, cu mișcătoare naivitate:

— Iisuse Mântuitorule! Iisuse Mântuitorule! N-ai uitat, așadar?

Iar după liturghie fuga din casă-n casă, să ceară de pomană pentru cei înfometați umplându-și buzunarele cu codrii de pâine care i se dădeau, ducându-i într-o basma, ba chiar și în „poalele mântăii. Și, doi codri de ici, trei codri de dincolo, fuga din ușă-n ușă prin maghernițele aleamurdare, unde bolnavii de tifos se vindeau ca prin minune, fără ajutorul doctorilor, fără medicamente. Și le-ar fi convenit mai degrabă să moară!

Părea și el tot un spectru. Iar în acest imp urca și cobora scări, alerga dintr-un cartier într-altul, cu pasul lui scurt, ca de pui de prepeliță, ștergând zidurile pe ulițe, ca și când n-ar fi vrut să fie văzut. Ducând pretutindeni, pe lângă ajutorul material, mângâierea unei vorbe frumoase, a unui surâs, a unei binecuvântări. Și pâine, pâine, și iarăși pâine, de nu's «mai înțelegea de unde putea să o scoată: și astfel, lumea credea că ea i se înmulțea în mâini, ca altă dată lui Iisus Cristos.

Baroana de Lagomorto îi spusese:

— Pun să se facă, la fiecare trei zile, un cuptor de pâini din cele mici de tot. Gândește-te să le împarți dumneata.

— Dumnezeu să vă răsplătească, bună doamnă!

— De ce nu vă duceți însă și la nepotul meu?

— Știu că a dat mult grâu și mulți bani la primărie.

— O să-ți dea și dumatăle, n-avea nicio îndoială.

Și se hotărâse să urmeze sfatul, cu toate că își dăduse seama că de la o vreme încoace marchizul de Roccaverdina îl saluta scrâșnind din dinți, ori de câte ori îl întâlnea. Simțea o rană în inimă gândindu-se la păcătosul

acela care nu se hotărâse să-și mărturisească păcatul! Și-n fiecare seară, în odăița goală, unde-l văzuse îngenunchind la picioarele sale se ruga fierbinte pentru ca Domnul să-i înduplece inima și să-l facă să aibă milă de nevinovatul care îndura osânda pentru vina altuia.

Dar chiar în dimineața aceea, ajutându-l să-și îmbrace odăjdiile, pentru slujbă, *don* Giuseppe, paraclisierul, îl întrebă:

— Ați auzit, *don* Silvio? Marchizul de Roccaverdina a dăruit un crucifix mănăstirii șant Antonio. Călugării pun la cale o mare procesiune. Nu știați?

Don Silvio, care nu voia să-și întrerupă recitarea versetelor rituale, îl dojeni, în timp ce îmbrăca stiharul:

— Liniște! Dă-mi brâul!

Și-n vreme ce el își prindea brâul peste șolduri, paracliserul, învârtindu-se în jurul lui, ca să-i potrivească faldurile veșmintelor, și înmânându-i spița, continuă:

— Groaznică jignire pentru parohia noastră! Canonul Cipolla e furios. La fel sunt și ceilalți canonici. N-o să ne ducem, bineînțeles, la procesiune. Părintele stareț a și trimis invitația. S-aștepte ei până m-oi duce eu!

Don Silvio, potrivindu-și mânecuta pe brațul drept, își lăsă capul în jos pentru ca paracliserul să-i pună patrafirul.

— Pe dumneavoastră nu vă interesează de loc jignirea aceasta adusă parohiei?

Luând de pe masă potirul cu antimisul și cu acoperământul, *don* Silvio porni spre altai. Pe pragul sacristiei, îl opri canonicul Cipolla.

— Vi s-a adus la cunoștință: noi nu vom lua parte! V-a spus *don* Giuseppe?

Oaspete supărător, acel crucifix care, din când în când, părea să trezească la viață, să tulbure cu prezența lui inoportună conștiința marchizului.

N-ar mai fi trebuit să-i dea nicio atenție, după ce vărul Pergola îi liberase creierul de toate superstițiile

preoților. De altfel, ce putea să-i facă chipul acelui Cristos care agoniza pe cruce, părăsit acolo, în salonul de la mezanin, cu capul, cu mâinile și cu picioarele ce-i ieșeau prin găurile cearșafului ros de molii, așa cum îl văzuse el, pe neașteptate, în ziua aceea, chipul acela carfc-i dădea o stare de neliniște, de proastă dispoziție, ori de câte ori îi revenea în închipuire... ce putea oare să-i facă?

Și măcar dacă, odată cu imaginea lui, nu i-ar fi apărut în față. la fel de urâte, alte și alte imagini, pe care el le socotea alungate departe. Încă de multă vreme.

Și astfel, iată-l acum pe Rocco Criscione, care călare pe catâr, în beznă, printre gardurile vii de nopali de la Margitello, mergea fredonând - îi rămăsese în u echi *Quannu passu di cea, passu cantannu* - și nu avusese vreme să spună: lisuse!

— Fecioară! Din pricina acelui glonț bine ochit, care-i zdrobise țeasta! Și bufnitura trupului! Și tropăitul catârului, care fugea speriat! Și tăcerea adâncă, în beznă, îngrozitoare, care urmasse după bubuitura puștii!

Și astfel, iată-l acum pe Neli Casaccio care, din boxa de la Jurați, striga, ridicând mâna dreaptă și plângând:

— Sunt nevinovat! Sunt nevinovat!

Și atât de puternic, încât jurământul lui părea să se transforme în urlet, în acele urlete ale vântului, din noaptea spovedaniei, iar el căpăta parcă înfățișarea lui *don* Silvio, palid, cu sfta pe el, și necruțător: 1

— Răul săvârșit trebuie îndreptat! Vai, marchize!

Nervi, imaginație exaltată! Era mai mult decât convins de asta și-o repeta de o sută de ori. Ce putea însă să facă?

Se dusesese să supravegheze, împreună cu ceilalți membri ai Comisiei municipale, împărțirea ciorbei și-a pâinii la lumea sărmană. Iar părintele Anastasio, starețul mănăstirii Sant' Antonio, vorbea de o mare procesiune de pocăință, cu picioarele goale, cu cununi de spini și cu

biciul de flagelat, pentru a împăca mânia dumnezeiască. Urmau să ia parte la ea oameni de tot soiul, preoți, nobili, meșteșugari, țărani, fără nicio deosebire, așa cum visase că-i poruncise Sfântul Anton, două nopt-i la rând.

Marchizul clătina din cap. Părintele Anastasio ăla, înalt, puternic, cu nasul ca o trompă și cu ochii care-i ieșeau din orbite, - nu frecea drept ușă de biserică prin împrejurimile mănăstirii. Ba nu, zău, tocmai la el să se fi dus Sfântul Anton și să-i fi poruncit procesiunea?

Dar ceilalți din comisie încuviințau.

— Și cu statuia Reginei îngerilor! propuse unul. E făcătoare de minuni!

— Cu statuia lui Cristos la stâlp! dădu altul ideea. E și mai făcătoare de minuni! Se spune: *„Roagă-te pentru ploaie.ro (găte pentru vânt. Nu-i sărbătoarea joiei sfinte!”* Și-i chiar cea a lui Cristos la stâlp!

— Am un crucifix uriaș. Vi-l dăruiesc pentru biserica dumneavoastră, părinte Anastasio. Și-o să faceți procesiunea, luându-l din casă. mea.

Ideea îi fulgerase prin minte dintr-odată. Marchizul se mira că nu se gândise mai demult. „Când crucifixul n-o să mai fie acolo, în mezanin, cu învelitoarea roasa de molii, se gândea el, nervii mei se vor liniști, fără îndoială, și nimic altceva nu mă va mai tulbura. Ce dracu’!”

Și surâdea, în fața părintelui Anastasio, care se ploconeia multimind, cu nasul acela care voia parcă să răsunе întocmai ca o goarnă, cu ochii care, de bucurie, se bulbucau mai mult ca de obicei.

— Ce noroc pentru mănăstire! Un crucifix mare?

— În mărime naturală.

— Din carton presat?

— Sculptat în lemn tare și cu o cruce uriașă. Nu-l vor putea ține doi oameni. Închipuiți-v. ci că într-o zi...

Fără să vrea, neputându-se stăpâni, marchizul se simțea îndemnat să povestească ce i se întâmplase în ziua

aceea.

— V-ali speriat?

— Nițeluș.

— Ah, vă cred! Într-o noapte, cu ani în urmă, în mănăstirea de la Nissoria...

Și părintele Anastasio râdea mai dinainte de ceea ce avea să spună: ce frică-i fusese și lui! Ducându-se din chilie în fundul coridorului, într-un anume loc, slăbiciune omenească, trebuia să treacă prin fata unui Sfânt Francisc, imens, pictat pe perete, cu brațele desfăcute și căzut în extaz la sunetul viorii unui înger, plutind pe nori. Îl vedea de cel puțin douăzeci de bri pe zi, de șase luni de când se afla în mănăstirea aceea, trecând pe coridor. Dar noaptea, la lumina lămpitei pe care o ducea în mână. Ca și când Sfântul Francisc acela - care în lumina tulbure era parcă viu și vorbea - ca și când Sfântul Francisc acela i-ar fi poruncit: „Părinte Anastasio, pe aici nu se trece!” Și nici nu trecuse, cu toate că era grăbit! Ce se petrecuse atunci cu el? Slăbiciune omenească URâdea el acum, dar în clipa aceea...

Și pântecelul părintelui Anastasio tresărea sub sutană, iar ochii îi deveniseră strălucitori defrământarea pe care i-o pricinuiseră puternicele - hohote de râs.

15

Cavalerul Pergola îl găsi pe marchiz încă țipând:

— Stăpân în casa mea, eu sunt! Cum adică? Trebuia să-i cer voie canonicului Cipolla? Starețului Montoro? Și chiar lui *don* Giuseppe, paracliserul?

— Cine V'a supărat, vere?

Izbucnirea de furie îl împiedica să povestească liniștit scena petrecută cu puțin timp înainte în fața zidarilor, care tencuiau pereții din odaia aceea. Iar asta, numai fiindcă marchizul dăduse voie să intre acolo, fără nicio ceremonie, prietenește, canonicul și starețul, care veniseră să stea de vorbă cu el. „Frumoasă treabă, domnule marchiz! Dar

parohia? Crucifixul i se cuvenea ei. Pentru capela Răstignirii! Nu ne aduceți jignirea asta! îndreptați răul!”

— Da, domnule, aveau această pretenție! E oare marchizul de Roccaverdina un caraghios, care să facă mai întâi o făgăduială, iar apoi să și-o calce?

— Și vă supărați din pricina lor?

— Vai, vere! Să îl auzi pe stareț spunându-ți: „Vă făcea supărare în casă crucifixul ăla, marchize? Mai bine l-ați fi (mut ascuns în mezanin decât să-l expuneți în biseriçuța unei mănăstiri preschimbată într-o adunătură de desfrânați de către părintele Anastasio și de către ceilalți călugări!” Tocmai dumnealui, domnul stareț, s-a găsit să predice morala, de parcă nu s-ar ști...

— Chiar așa! De parcă nu s-ar ști...

Cavalerul Pergola își freca vesel mâinile și râdea, bătând din picioare, în vreme ce marchizul îi dădea zor mai departe:

— Trebuia să le cer voie lor? Chiar și lui *don Giuseppe*, paracliserul?

Și repeta întruna că-l indignaseră mai cu seamă cuvintele staretului: „Vă făcea supărare în casă crucifixul ăla, marchize?” De ce anume putea să-l bănuie starețul ăla cu mutră de catâr? Fără-ndoială că *don Silvio La Ciura* îi șoptise ceva la urechie!

Iar în ziua procesiunii...

Ce spectacol! Toți în picioarele goale și cu cununi de spini pe cap. O defilare care nu se mai termița, în ciuda canonicilor de la șanț Isidoro! Și plânsefe, și lovituri cu frânghia! Și, amestecați laolaltă, preoți, călugări, congregații, nobili, meșteșugari, gospodari, țărani! întregul Rabbato ieșit în stradă! Și părintele Anastasio, care alerga de la un cap la altul, pe frunte cu cununa din ramuri de răchită pusă nițel cam strâmb și cu frânghia în mână, de formă. Putea parcă să facă două lucruri în același timp: să-și biciuie spatele și să se îngrijească și de ordinea

procesiunii, de opriri, de porniri? Pst! Pst! Pst! înainte! Nu se auzea decât glasul său, nu se vedea decât un braț al său, ieșind din mâneca largă și spintecând aerul cu gesturi iuți. Și trompeta trufașă a nasului și pânțelele impunător ce se revărsa din strânsoarea curelei, se arătau biruitoare când el se oprea cu picioarele desfăcute, în mijlocul drumului, ca un zăgaz parcă, spre a lăsa să treacă la depărtarea convenită cele două șiruri ale procesiunii, care dădeau să se unească, sub presiunea mulțimii.

tar în ziua aceea...

Marchizul trebuise să meargă la mătușa baroană spre a se întâlni acolo cu familia Mugnos, care voia să asiste, de pe o mică terasă, la trecerea procesiunii. Nervos, neliniștit, răspundea deseori într-aiurea la întrebările mătușii și ale doamnei Mugnos. Ieșea, intra, ieșea din nou. Iar procesiunea se scurgea, se scurgea, interminabilă, printre mulțimea nesfârșită.

— Ce ai, nepoate?

— Nimic. Anumite spectacole, știu, și eu?! Au un efect...

— E adevărat.

— A fost o inspirație sfântă, marchize! îi repeta pentru a treia oară, doamna Mugnos.

Sprijinit de grilajul balconului de pe care priveau Zosima și soră-sa, marchizul spuse:

— Zosima, ascultă!

Ea se aplecă cu tot trupul spre el, ținându-se prinsă cu o mână de balustrada de fier.

— Și spune-mi adevărul! adăugă marchizul, în șoaptă.

— Îl spun întotdeauna! răspunse Zosima.

— Spune-mi adevărul: de ce ai întârziat atâta până când să consimți?

— Ca să mă gândesc bine. Și poate că și din pricina...

— Din pricina geloziei față de cealaltă? Ah!

— Poate că da! Ce-a fost nu mai are importanță. Uite

crucifixul.

Trebuie să vină și el în față.

Se aștepta să-i facă o impresie puternică și-ar fi vrut s-o evite. Când colo, în lumina difuză și în întinderea străzii, crucifixul său îi apărură micșorat ca dimensiuni și cu o înfățișare mai puțin dureroasă.

Se trudea să se convingă că era unul și același cu cel care, acolo, pe peretele mezaninului, i se păruse atât de mare și atât de înspăimântător, cu ochii aceia pe jumătate stinși și cu rănilor acelea sângerânde, care se zăreau prin locurile unde cearșaful era sfâșiat.

În timpul acesta, părintele Anastasio și-l ducea cu el, în coada procesiunii, în ciuda canonicilor de la șanț Isidoro. Singur *don* Silvio nu voise să lipsească și, amestecat printre cei mai umili, cu cununa de spini pe cap, cu picioarele desculțe, se lovea din toate puterile cu frânghia peste umerii slabi.

Iar în ziua aceea, privind spectacolul acela, marchizul își confirmă bănuiala că numai *don* Silvo îi sugerase starețului cuvintele: „Vă făcea supărare în casă Iisus Răstignitul? **” Parcă nu. intenționa să i le repete și în clipa aceea, luând parte, el. singur din toată parohia șanț Isidoro, la procesiunea organizată de părintele Anastasio?

Marchizul încruntă din sprâncene și se trase înapoi.

Când stradia rămase iarăși goală și tăcută, străbătută numai de câte o biată femeie care o apuca grăbită pe o uliță, ca să ajungă devreme la biserica Sâni Antonio și să primească bine cuvintarea „Noului crucifix**”, cum i se spunea, deși era vechi de câteva sute de ani, marchizul se liniștise, alinat întru totul de izbăvirea pe care o căpătase, în cele din urmă, și care i se citea în priviri și în întreaga înfățișare.

Văzând că Zosima se pregătea s-o urmeze în salon pe Cristina, îi făcu semn să rămână.

Zosima, totul depinde acum de dumneata.

— Baroana știe?! răspunse ea, mirându-se întrucâtva de vorbele acelea.

— Ce anume?

— Legământul meu...

— Ce legământ? E ceva nou pentru mine!

— De a mă căsători după ce Domnul ne va da ploaie!

— Și dacă nu va ploua?

— Va ploua în curând. Trebuie să avem nădejde!

— Cum de ți-a trecut prin minte?

— Există atâta lume sărmană, care moare de foame!

N-ar fi un semn rău și pentru dumneata?

— Ai dreptate!

O privise cu atenție tot timpul celor două ceasuri de când erau Împreună/Trăsăturile acelui chip, mai ales ochii și gura, exprimau într-adevăr o blândețe plină de gingășie. Sângele nu mai gonea însă repede și fierbinte sub epiderma albă. Inima nu mai bătea însă frământată de avântul cutezător al pasiunii. Nenorocirile, suferințele amortiseră orice clocot în trupul care nu mai era tânăr. Și, - de aceea, se părea e, a și sufletul ei ar fi trăit ca în prada unei necontenite uluiri.

Dar se înșela.

Avusese nevoie de o nemăsurată putere de voință, de un mare curaj și de un nobil orgoliu pentru a se resemna să trăiască cu demnitate în nenorocire, după ce gustase mulțumirea și plăcerile bogăției, iar adeseori chiar pe cele ale fastului pe care îl iubăse și în care trăise, din când în când, tatăl ei.

Iar în clipele în care, fără voia lui, se simțea îndemnat să facă apropieri ce i se păreau profanări, marchizul scutura din cap spre a le alunga, zicându-și întruna în gând: „Asta, asta e femeia de care am eu nevoie!”

Același lucru i-l spuneau și ceilalți, la Club, și i-l spusese până și doctorul Meccio, care voia parcă, să-i între

sub piele, după izbucnirea de furie avută cu câteva luni în urmă.

— Bravo, marchize! Un înger! Ați ales un înger! Toate virtuțile Vreți să v-o spun? Eu am fost cam pornit împotriva dumneavoastră, văzându-vă trăind ca un pustnic! Asta e primul pas. Va veni mai târziu și celălalt. Suntem aici, toți, gata să vă ținem ca-n palmă. Orașul are nevoie de oameni energici și cinstiți, mai ales cinstiți! Mă înțelegeți! Trăim vremuri grele. Biata comună!

— Degeaba, doctore! în privința treburilor comunale...

— Păi dacă oameni ca dumneavoastră bat în retragere!

— Am destule necazuri acasă.

— Și comuna e casa dumneavoastră. Și-a noastră, a tuturor.

— Degeaba! Sunt surd de urechea asta!

Și-l lăsa să se plimbe în sus și-n jos prin salonul Clubului, înalt, drept, trufaș, cu uriașul lui baston d-le trestie înfipt sub braț, ca o spadă.

Așteptând să se usuce tencuiala odăilor și să vină de la Catania pictorul pentru tavane și muncitorii care să tapeteze pereții, marchizul trecea acum aproape zilnic pe la Club, înainte de a lua parte la împărțirea ciorbei și a pâinii, împreună cu ceilalți colegi din Comisie. Prinsese gust de partida de taroc pe care *don* Gregorio, capelanul mănăstirii Santa Colomba, notarul Mazza, *don* Stefano Spadafora și *don* Pietro Salvo o făceau acolo, într-un colț izolat, de două ori pe zi, nemișcați, ceasuri și ceasuri întregi, cu *Jupiter*, cu *Spânzuratul*, cu *Nebunul* și cu *Triumfurile*⁶ în mână, înfierbântându-se, certându-se, ocărându-se cu vorbe urâte și regăsindu-se, ceva mai târziu, și mai buni prieteni decât înainte.

6 Iu pter, Spinzuratul, Nebunul și Triumfurile: [iguri la jocul de mai

Deseori, *don* Pietro Salvo, de îndată ce câştiga câţiva gologani, îi ceda locul:

— Vreţi să vă distraţi, marchize?

Don Stefano bombănea. De fată cu marchizul se cădea să se stăpânească şi era pentru el o mare suferinţă. Marchizul, care îl cunoştea, de îndată ce se aşeza îi şi puneia condiţia:

— Fără înjurături, *don* Stefano!

— Dar jucătorul trebuie să se uşureze! Îmi place cum vorbiţi! Vreţi să crăp?

Şi într-o zi, la fiecare greşeală a tovarăşului de joc. Ia fiecare carte care-i ieşea prost, în loc să trântească o vorbă dintr-acelea în stare să alunge din Paradis jumătate din curtea lui Dumnezeu, *don* Stefano fu văzut scoţându-şi furios jobenul din cap, scuipând înăuntru şi punându-l la loc, imediat.

— Ce faceţi, *don* Stefano?

— Ştiu eu ce fac! Aţi vrea să crăp? Asta tine loc de *Jupiter*.

Şi trinti cartea, lovind puternic cu nodurile degetelor, de parc-ar fi vrut să spargă măsuţa.

Părea că de data aceea cărţile de taroc ar fi făcut-o dinadins, iar tovarăşul de joc aşijderea. Iar *don* Stefano îşi tot scotea furios jobenul din cap, scuipa înăuntru şi-l puneia de îndată la loc.

— Ce faceţi, *don* Stefano.

— Ştiu eu ce fac! Aţi vrea să crăp?

Numai la sfârşit. când el, scos din fire, dădu cu jobenul de pământ, cei de faţă văzură, vârată înăuntru acestuia, imaginea lui Cristos legat la stâlp, pe care el îşi făcuse planul să-l înjure în chipul acela, pe tăcute! Trebuia chiar să crape? Şi puţin îi păsa că din pricina asta i se dădu. porecla de Mahomed. Din ziua aceea, barem, putu să înjure în pace, după pofta inimii, chiar în faţa marchizului.

Între timp, doctorul Meccio şi câţiva alţii reveneau

deseori la atac

— Un nobil ca dumneavoastră! În triumf o să vă ducem la primărie!

Și fiindcă nu voia s-audă nimic în această problemă, marchizul își reluă plimbările de-seară pe Esplanada castelului, unde nu mai îndrăznea să meargă aproape nimeni, atât era de jalnică înfățișarea acelor câmpii fără pic de verdeață și arse de soare, care se întindeau într-o parte până la poalele colinelor, iar într-alta până la poalele Etnei, cu veșnicul ei pampon de fum, numai cu o mică tivitură de zăpadă pe vârful craterului, cu păduri de castani și de stejari în jurul coastelor greu de străbătut spre culmi și brăzdate de fâșii negre de lavă, pe care aerul lipsit de vapori îngăduia să fie văzute clar.

După trei sau patru plimbării trebui însă să se lipsească. Aflându-se singur, acolo sus, în fața aceluia orizont nesfârșit și în mijlocul tăcerii de nepătruns care-l înconjură, se simțea copleșit de o nelămurită tristețe. 'Nenorocirile despre care auzise povestindu-se, sau pe care le văzuse în timpul zilei, îi reveneau în minte. De la Margitello, de la Casalicchio, de la Poggiogrande îi sosiseră una după alta știri proaste. Ieri au murit patru vite! Astăzi, alte trei! Febra aftoasă continua să secere. Cum să nu te îngrijorezi?

Nu de asta era însă vorba, nu!

Presimțiri triste îi întunecau sufletul. Se îngrămădeau, se împrăstiau, ca niște nori mari măturați de vânt, și reveneau, când și când, fătil niciun motiv și fără un înțeles precis. Își alunga gândurile elaborând importante proiecte agrare, pe care să le aducă la îndeplinire îndată după căsătorie: o Asociație a proprietarilor de vii și de livezi de măslini, sub conducerea lui. Și tot felul de mașini din cele mai noi. Și produse de expediat pe piețele din Peninsula și dinafară „în Franța, în Anglia, în Germania!

Altceva decât măruntele încurcături municipale pe

care nu dădea nici doi bani și care însemnau numai: scoală tu, să stau eu!

Și înălță, cu închipuirea, clădiri întinse, acolo jos, la Margitello. Simțea renăscând în el boala zidăriei pe care o avusese și bunicu-său. De o parte, presele pentru măslina și cămara cu vasele de pământ pântecoase, pentru ulei. De cealaltă, teascurile pentru struguri și pivnița, răcoroasă, aerisită, pentru butoaie și butoiașe. Și vedea uleiurile aurii, limpezi ca lacrima, în sticle frumoase, în stare să le învingă, puse alături, pe cele din Lucca și din Nissa. Și vinuri roșii, și tămâioase, să rivalizeze cu cele de Bordeaux, cu cele de Rin, cu cele mai bune vinuri din lume!

16

Sărmanul *don* Silvio aștepta de mai bine de o jumătate de oră în anticameră, iar mama Grazia venea din când în când să-i țină de urât.

— Aveți răbdare! E cu inginerul.

— Nu mă grăbesc, mamă Grazia.

— Suntem cu casa răvășită.

— În vederea căsătoriei, după câte am auzit.

— Ce tuse! Îngrijiți-vă, *don* Silvio!

— Facă-se... voia... Domnului!

Din pricina tusei, care-i înăbușea cuvintele în gât, pieptul acelui biet trupșor, zguduit din greu la fiecare asalt, urma, parcă, să plesnească.

— Stați în pat. Căutați să asudați cât mai mult!

— Iar sărmanii care mor de foame? De asta mă aflu aici.

— Vai, *don* Silvio! Nu se mai termină o dată! Marchizul și-a golit magazia de grâu. Bob, năut, mazărice. Ce nu a dat?

— Știu, știu! Cine are mai mult, e dator să dea mai mult.

— Familii întregi pe spinarea lui!

— Știu. Se va mai găsi însă câte ceva și pentru sărăcuții mei, mamă Grazia.

— Închipuiți-vă! Nici n-o să vă lase să terminați de vorbit. Marchizul, care îl conducea pe inginer până în anticameră, se opri, tulburat de neașteptata vizită a lui *don Silvio*.

— Și mai bateți drumurile, cu tușea asta? îi spuse inginerul, după ce-l salută.

Don Silvio se ridică cu greu de unde stătea, înclinându-se în fața marchizului și a inginerului, făcând să poată rosti un cuvânt, cerându-și iertare printr-un umil gest de resemnare.

— Ce s-a-ntâmplat, îl întrebă marchizul, afișând un aer degajat. Stați aici, pe fotoliul ăsta. Emar comod.

Îl introdusese în încăperea alăturată și se opri în fața lui, cu mâinile la spate, privindu-l drept în ochi, pentru a ghici motivul acelei vizite, înainte ca celălalt să deschidă gura.

— Mă trimite Iisus Cristos! grăi *don Silvio*.

— Care Iisus Cristos? De ce? Spuneți-le femeiuștilor asemenea povești!

Din pricina neprevăzutei tulburări, marchizul, palid, aproape că se bâlbâia.

— Iertati-mă, excelentă! Mă duc...

Și înecat de tuse, *don Silvio* nu mai putu să continue. Văzându-l că se îndreaptă spre ușă, marchizul îl opri, apucându-l de braț:

— De ce-ați venit? Ce voiați de la mine? De ce-ați venit?

— Pentru săraci, marchize! Nu m-am priceput să vorbesc.

— Numai eu sunt în Rabbato? Am dat destul. Prea mult! Sunt sleit.

— Liniștiți-vă. Nu aveți nicio obligație.

— Ei? Dumneavoastră i-ați spus starețului Montoro...

I se plantase în față, mormăind vorbele, privindu-l drept în ochi.

— Ce anume? îl întrebă, timid, *don Silvio*.

— *Ce anume? „Îi făcea supărare în casă, marchizului, crucifixul ăla!”*.

— Și-ați putut bănuî una ca asta, Vai, excelentă! Eu dimpotrivă, am lăudat această faptă frumoasă care scotea sfântul chip. dintr-un loc nevrednic.

— Nevrednic?

— Sigur. Locul ce i se cuvenea era altarul.

— Și atunci, de ce spuneți adineuri: mă trimite Iisus Cristos? Mă luasefi drept o femeiușcă, drept asta mă luaseți?

— Aveți dreptate! Sunt vorbe pline de trufie, acestea! Îmi dau seama, aveți dreptate! Credeam ca acela care se duce să ceară pentru săraci este ca și un trimis al lui Iisus Cristos. Supărați-vă pe mine. Sărmanii căroră le e foame nu trebuie să plătească pentru păcatele mele. Vă cer iertare, în genunchi chiar.

Marchizul îl reținu. Îi era rușine că își ieșise din fire. Nu voia însă să se lase intimidat de acel popă. I se părea că acesta înțelegea să abuzeze de faptul că îi împărtășise cu prilejul spovedaniei o taină îngrozitoare. Trebuia să-l facă să priceapă acest lucru, ca să n-o ia iarăși de la început și să termine o dată pentru totdeauna! Nu îndrăzni!

— Ce vă închipuiți? continuă el, pe un ton mai puțin tulburat. Mi-a rămas de-abia atâta grâu cât a-mi ajungă pentru mine.

— Ah, va avea Domnul grijă să vă umple din nou hambarele.

— Chiar așa! Chiar așa!

— Nu vă pierdeți nădejdea în mila Domnului, marchize!

— Iar între timp, oamenii mor ca muștele. Ar trebui să am monetăria în casă, ori să tipăresc bancnote inise. Nu vedeți că nu vă țineți pe picioare?

Don Silvio, năpădit de un nou și mai puternic acces de tuse, fusese nevoit să stea iarăși jos, pe jumătate leșinat.

— Țineți! Numai ca să vă arăt bunele intenții! adăugă marchizul.

— Știam că n-o să vin în zadar! răspunse *don Silvio*, mulțumindu-i.

Avea lacrimi în ochi.

Marchizul rămase toată ziua cu un fel de iritare surdă în suflet, ca și când sentimentul de milă care îl mișcase în cele din urmă ar fi fost o violentă, o samavolnicie folosită față de el. cu multă finețe, de către preotul acela.

Se descărcă față de mama *Grazia*.

Mai trebuia să vină și el să mă stoarcă!

— E un sfânt, fiule!

— Sfinții să stea atârnați pe perete, ori în Paradis, răspunse marchizul cu asprime.

Iar după două zile, *don Silvio* era într-adevăr pe cale să pornească spre Paradis, acolo unde-l voia marchizul. În fața ușii casei sale, grupuri de oameni consternați stăteau cu ochii ațintiți spre balconușul odăiței bolnavului. Medicul trebuise să ordone să se încuie ușa, pentru ca Odăița să nu fie invadată. Din când în Când, câte unul dintre puținii primiți în casă ieșea afară ștergându-și lacrimile și era imediat înconjurat de ceilalți. Îl întrebau cu privirea, cu o ușoară mișcare a capului, ca și când sunetul vorbelor ar fi putut să-l tulbure pe cel în agonie.

— S-a spovedit! auziți! I se aduce sfânta împărtășanie și maslul!

Clopotul cel mic de la șanț *Isidoro* dădea semnalul, cu câteva sunete grăbite. Și, îndată după aceasta, urma

clopotul cel mare, cu o bătaie, două, trei, – care se unduiau jalnice, încetișor. Toți trăgeau cu urechea, numărându-le:

— Patru! Câtei!

Pretutindeni: la Club, în farmacii, în prăvălii, în fiecare casă, în fața porților.

— Șase! Șapte!

Ca și când dangătele acelea mocnite și încete aveau de vestit o nenorocire publică.

Se știa: opt bătaii pentru femei, nouă pentru bărbați, zece pentru preoți!

Ce-a de a zecea bătaie, și mai mocnită, și mai înceată, undui îndelung prin văzduh.

Alți oameni dădeau fuga: femei din parohie, țărănci, toți săracii miluiți de el, slabi, descărnați, care uitau în clipa aceea anul cel prost și foametea, cu ochii umflați de plâns, cu chipurile năucite. Ah, Domnul trebuia să-l fi luat, în locul lui, pe vreunul din ei!

Iată și sfintele taine! Se auzea clopoțelul care îl preceda pe preotul ce purta artoforul și uleiul sfințit. Sub baldachin, înconjurat de credincioșii care duceau felinarele călăuzitoare și urmat de o sută de inși care intonau rugăciunile Fecioarei, canonicul Cipolla trecea cu greu prin mulțimea îngenuncheată ce umplea ulicioara de la un capăt la altul. Poarta fu deschisă larg: clopoțelul încetă să mai sune.

Marchizul numărase și el: Unu, doi, cinci, zece! bătaile clopotului mare de la șanț Isidoro. De câteva zile, îl trimitea **f** e Titta, vizitiul, de trei, patru ori pe zi, să aducă vești.

1 îngrozea ideea că febra l-ar face pe *don* Silvio să delireze și că în delir i-ar scăpa vreo vorbă, o aluzie! Se putea întâmpla.

Se frământa, așteptând înapoierea celui pe care-l trimisese.

— Ai intrat chiar în cameră? L-ai văzut?

— Este ca un cadavru. Nu mai e nicio nădejde!

Marchizul închidea ochii pe jumătate, puțin dezamăgit, nemilos. Avea pielea groasă, popa ăla? Iar a doua zi:

— Cum merge? De ce-ai întârziat atâta?

— Nu voiau să-mi dea drumul. M-a recunoscut. Mi-a spus: „Spune-i marchizului că-i mulțumesc! și de-abia se auzea ce vorbea. Spune-i să se roage pentru mine!”

— Vai! Sărăcuțul!

În sinea lui, însă, marchizul dădea un înțeles ironic cuvintelor pe care Titta i le adusese la cunoștință: și își justifica astfel supărarea ce îl făcea să dorească o cât mai grabnică pieire a celui care îi cunoștea taina și care era pentru el nu numai o veșnică mustrare, dar și o primejdie; sau, dacă nu o primejdie, o obsesie care îl plictisea.

Iar când auzi la Club – se dusese acolo anume ca să afle ce se mai spunea – când auzi povestindu-se de către notarul Mazza că *don* Silvio îi spusese surorii sale: „Ai răbdare până vineri seara, la ora nouă!” cele trei zile și jumătate care mai rămăseseră i se părură o veșnicie. Să fi fost oare adevărat?

Vineri i-a fost cu neputință să stea și să aștepte până ce clopotul cel mare de la șanț Isidoro avea să sune de mort, la nouă seara, după cum este obiceiul. Chelnerul de la Club fusese trimis să culeagă știri, chiar și din curiozitatea de a afla dacă prezicerea – în care toți credeau – ave? să se adevărească.

Văzând că *don* Pietro Salvo își scotea ceasul din buzunar la fiecare cinci minute, doctorul Meccio spuse tare:

— Stăm aici de parc-am vrea să-i scoatem sufletul din trup. Nu e frumos!

— Puteți pleca. Cine vă oprește?

Erau gata să se ia la hartă, dar de după colț se ivi *don* Marmotta, cum fusese poreclit chelnerul. Venea fără

nicio grabă, împărtaşind ştirea tuturor celor care-l opreau, pornind din nou cu paşi înceţi, clătinându-şi capul în acelaşi ritm cu pasul, păsându-i prea puţin că era aşteptat cu nerăbdare.

Marchizul îi ieşi în întâmpinare:

— Ei, ce e?

— Şi-a dat sufletul exact când a bătut ora nouă!

Îşi închipuise că va răsufla mai uşurat la auzul acelei veşti. Când colo, rămase cu o îndoială în suflet. Nu-i venea să-şi creadă urechilor, ca şi cum *don* Silvio ar fi putut să-i facă proasta glumă de-a se preface c-a murit.

Acasă, o găsi pe mama Grazia spunând rugăciuni întru odihna acelui om sfânt.

— A murit! Ce nenorocire! La treizeci şi nouă de ani! Oameni ca el n-ar trebui să moară niciodată!

— Mor atâţia taţi de familie! o repezi el. Moartea nu ţine seama de nimeni.

Deliul acela al întregului târg îl irita. Îl irita şi gândul morţii; care-i vuia acum în cap cu o vigoare neobişnuită şi cu o stăruinţă ciudată. I se părea că cineva îi şoptea, drept în creier: „Astăzi eu, mâine tu!” Iar acel cineva căpăta, încetul cu încetul, înfăţişarea lui *don* Silvio.

Ar fi vrut să fie surd, să nu mai audă clopotele tuturor bisericilor, care băteau de înmormântare, se potoleau câte puţin şi începeau să bată din nou! S-ar fi refugiat la Margiello, dacă nu s-ar fi gândit că le-ar fi auzit la fel şi chiar mai jalnic, din pricina depărtării.

Şi totuşi, nu se simţea încă liniştit! Voi să vadă înmormântarea de pe terasa din faţă a Clubului. În Piazza dell'Orologio era o înghesuială cumplită. Convoiul funerar care străbătea de o oră, potrivit datinilor, străzile mai de seamă ale oraşului, trebuia să treacă pe acolo pentru a depune cadavrul în biserica şant Isidoro, unde urma să i se facă şi prohodirea. Iar în piaţă, revărsându-se de pe străzile care dădeau în ea, începuseră să se înghesuie cei

ce precedau convoiul.

Procesiunea înainta încet: congregațiile cu prapurii în bernă, călugări capucini, călugării Sfântului Anton, călugări minoriti, preoți cu stihare și sfite negre, canonici cu pelerine de doliu, toți psalmodiind, cu luminări aprinse în mină. Iar în spate, pe nășalie, cadavrul descoperit, cu mâinile încrucișate, în stiharși în sfită, pe cap cu bereta în trei colțuri, care ieșea în relief pe giulgiul negru tivit cu franjuri argintii. Mic, slab, cu fata galbenă, cu ochii întredeschiși și cu nasul ascuțit, părea că își clatină capul la fiecare pas al celor care-l duceau.

Ajunși aproape de Club, aceștia puseră nășalia pe pământ, iar lumea se înghesui în jurul cadavrului să îi sărute mâinile. Pe margini, patru jandarmi stăteau gata să îi împiedice pe cei care ar fi vrut să rupă fâșii din veșmintele mortului, pentru a le păstra ca relicve.

Și astfel, marchizul putu să vadă bine gura aceea închisă pentru totdeauna, care n-ar mai fi fost în stare să spună nimănui, niciodată, niciodată, taina dezvăluită de el, la spovedanie! Se simți atunci puternic, biruitor, ca și când sfârșitul acelui om ar fi fost opera sa. Și numai din decență nu zâmbi, când vărul Pergola îi spuse la ureche:

— Prost trebuie să se fi simțit *don* Silvio, negăsind dincolo Paradisul!

17

Într-o dimineață, când marchizul se aștepta cel mai puțin la asta, *don* Aquilante își făcu din nou apariția, dar nu pentru a-i vorbi, ca de obicei, de afaceri, ci pentru a-i da de veste, cu gravitate:

— S-a imaterializat, în sfârșit!

Marchizul, care nu auzise bine, îl întrebă, după ce îl privi drept în ochi cu uimire:

— S-a ce?!

— Imaterializat! silabisi *don* Aquilante.

Cu toate că ideile și credințele marchizului de

Roccaverdina se schimbaseră cu desăvârșire și că el însuși îl întrebuse, ironic, pe avocat, în câteva rânduri: „Ce zic duhurile? Se mai distrează, tulburându-vă?”-*don* Aquilante îi povestise, mai demult, că unele duhuri rele îi paralizau, din când în când, brațul drept, pentru a-l împiedica să scrie - ciudata veste îl speriasse, ca și când ar fi fost vorba de un fapt de care nu se putea îndoi.

— Ei, și acum? întrebă el, în neașteptata-i tulburare.

— Acum o să fie mai ușor să-l întreb, având siguranța că voi căpăta răspunsuri precise. Ieri, Rocco Criscione mi-a apărut pe neașteptate, numai o clipă. A vrut, poate, să-mi spună: „Iată-mă la dispoziția dumneavoastră!”

— Mai dă-i încolo! grăi marchizul, care-și recăpăta stăpânirea de sine.

— Lipsa dumneavoastră de încredere este nelogică.

— Înainte de orice, însă, ar trebui să mă convingi că sufletul omenesc este nemuritor.

Don Aquilante își înălță capul, mirat de limbajul acesta neașteptat.

— Știința! continuă marchizul.

— Nu-mi vorbiți de știința oficială! îl întrerupse avocatul. Este cea mai grosolană ignoranță!

— Știința pozitivă cere fapte verificate, care pot fi dovedite și răsdovedite. Știința...

Marchizul îi repeta cu emfază fraze și fragmente întregi din cărțile împrumutate de la văru-său și credea c-o să-i închidă gura.

— Fapte, domnule! urmă *don* Aquilante... Verificate, domnule! Numai că, fiindcă unele fapte nu le convin, materialistii se prefac că nu le văd. Nu înseamnă însă că, din pricina asta, (aptele nu sunt adevărate și nu din pricina asta pot fi ele anulate!

— Când nu poți nici să vezi și nici să pipăi cu mâna...

— O să vedeți, o să pipăiți cu mina, dac-o să cutezați să faceți experiența.

— Așa! Crezi, poate, că dacă-mi înfierbânți imaginația și bagi groaza în mine, vei izbuti să mă faci să văd ceea ce nu există? În sfârșit, o fi vreo halucinație și nimic altceva!

— Dar dacă Rocco ar mărturisi: „M-a ucis cutare al lui cutărică”?

— E cu neputință!

— Și dacă ne-ar da și dovezi?

— E cu neputință!

— Ar trebui să slujiți drept medium. Era omul dumneavoastră devotat și credincios. Nimeni mai mult decât dumneavoastră n-ar fi în măsură să-l cheme.

— Eu unul însă nu m-apuc să fac anumite neghiobii!

— Faimoșii dumneavoastră savanți vorbesc exact la fel.

— Și au dreptate.

— Ce-ați avea de pierdut, dându-mi o mână de ajutor?

— Ați venit anume pentru asta?

— Da, marchize: De câțva timp, mă chinuie o remușcare. Am reflectat îndelung asupra procesului și condamnării lui Neți Casaccio. Mă tem că jurații au căzut într-una din acele inevitabile erori judiciare, care fac ca un nevinovat să ispășească delictul unui ticălos, rămas nedescoperit.

— De ce? Și ce-ai vrea să faci?

— Ceea ce-ați face dumneavoastră, ceea ce-ar face orice om cinstit, în cazul acesta: să pun justiția pe calea cea dreaptă.

— În ce chip? Pe baza căror indicii?

— Ar trebui să ne-o spună „el”!

— Ai de gând să mă scoți din minți cu vrăjitoriile dumitale? Mai bine întreabă duhurile dac-o s-avem ploaie în curând. Domnișorii ăștia nu pot s-aducă ploaie? Mă mir că un om inteligent și învățat ca dumneata își pierde

vremea cu asemenea basme. Dorești o explicație? adăugă el. O să ți-o dau eu. care în comparație cu dumneata, nu sunt decât un ignorant. Acum când te-au prins grijile în legătură cu procesul acela, to gândindu-te și iar gândindu-te, închipuirea ți-a luat-o razna Iată în ce chip ți s-a părut că-l vezi apărându-ți în caii pe...

Nu vru nici măcar să pronunțe numele lui Rocco Criscione.

Cum de se apucase *don* Aquilante să se gândească, așa, din senin, tocmai la procesul lui Neli Casaccio? Ce bănuiele ave) oare? Și împotriva cui? Venise să pipăie terenul? Vedenia pute: să fie o poveste, născocită tocmai ca să observe ce impresii făcuse asupra sufletului său. Din fericire, rămăsese liniștit De ce să-i arate că se teme de pretinsele revelații posibile? Și-apoi, de fapt, cine urma să le facă? Odată mort, ești mor. pe vecie!

La toate astea se și gândise, în timp ce vorbea. Și cu toate* că în adâncul inimii îl încercă încă spaima de lucrurile tainice care-i năpădește, în anumite momente, chiar și pe oameni cei mai cutezători, nu așteptă ca *don* Aquilante să răspundă.

— Până una alta, continuă el imediat, ca să-ți arăt că nu sunt nellogic, cum spuneai dumneata, mă declar gata să-ți fac pe frtac. Văzând și pipăind cu mâna, bineînțeles! În felul acesta, nici n-o să mai avem ce discuta. Numai să nu fie vorba de treburi complicate și care să țină prea mult. N-am vreme de pierdut. Și sper să-ți fac marele serviciu de a-ți scoate prostiile astea din cap.

— O faceți din curiozitate, sau cu dușmănie?

— O iei dumneata mai înainte? Sunt de bunăcredință, te asigur. Și m-amestec mai mult pentru dumneata decât pentru mine. O să vezi. O să-ți treacă însă și grijile, și remușcărilor.

— Uite-l! strigă *don* Aquilante. N-a așteptat să fie chemat.

Instinctiv, marchizul își roti ochii de jur-împrejur. Inima îi bătea cu putere, iar limba i se uscaseră în gură, dintr-odată.

— Fiți foarte atent! Glasul lui *don Aquilante* devenise dogit. O să dea un semn că se află aici.

Paloarea, tremurau ușor care-i mișca mâinile și capul, vocea tulburată, arătau că *don Aquilante* nu se simțea, într-adevăr, ca de obicei.

Iar marchizul trăgea cu urechea, ținându-și răsuflarea.

— Ați auzit? Întrebă *don Aquilante*.

— Nu!

— Și, totuși, a ciocănit cu putere în măsută!

— Nu destul de puternic, pare-se.

După acest prim insucces, marchizul începu să se liniștească. Continuă totuși să-și țină răsuflarea și să tragă cu urechea.

— Acum ați auzit?

— Nu!

— A (i auzit? Ciocănește mai puternic.

— Nu cred să fiu surd.

— V-apucă de o mână, spuse *don Aquilante*, după o întrerupere de câteva clipe, pentru a absorbi orice alt fluid al dumneavoastră și ca să poată produce fenomenul în așa fel încât să fiți și dumneavoastră în stare să-l percepeți. Lăsați-vă în seama lui, cedați.

Marchizul simți un fior ca de gheață prin tot trupul. *Don Aquilante* îl privea drept în ochi, cu o intensă neliniște.

— Nimic! exclamă marchizul.

Avocatul își încruntă fruntea și stătu puțin ru capul aplecat, mișcându-și buzele, ca și când ar fi vorbit singur.

— Ei, ce e? Întrebă marchizul, nerăbdător.

— Nu vrea să-mi spună!

— Aha!

— Vrea să vă spună numai dumneavoastră. Făgăduiește c-o să vină să vă vorbească în somn.

— O știam! exclamă marchizul, răsuflând cu putere, mulțumit. Știam că totul o să fie numai o farsă!

— O să vină, nicio îndoială. Iată-l, se duce! A dispărut!

— Și asta numești dumneata a vedea și a pipăi cu mâna?

Marchizul râdea, se învârtea prin odaie, întinzându-și mâinile și picioarele, ca pentru a se dezmoți și a se scutura de senzația aceea de așteptare obositoare care îl făcuse să stea nemișcat mai bine de trei sferturi de ceas.

— Și asta numești dumneata a vedea și a pipăi cu mina?

Voia să se răzbune pe *don Aquilante* care-i băgase spaima în suflet, cu toate că el nu crezuse niciodată-și cu atât mai puțin de data asta – în acele „solomonii”.

În somn? Foarte bine! Și zâmbea în sinea lui.

Îi povesti scena vărului Pergola și râseră amândoi. I-o povesti de asemeni mătușii baroane, căreia nimeni nu-i putea scoate din cap că în această poveste urâtă era amestecată Femeiușcă aia! Și procedând astfel, căpăta parcă o tot mai mare conștiință a siguranței sale.

Câteva nopți în șir se duse însă la culcare cu nedeslușita spaimă de a-și revedea victima în somn. Dacă Rocco se ținea de cuvânt, însemna ca într-adevăr... Nu se ținu însă nici atunci, și nici după!

Marchizul nu putea totuși să-și explice pornirea aceea frenetică spre muncă, pe care de câțeva vreme o simțea împingându-l din spate și care-l îndepărta prea mult de vechile lui de prinderi.

Vărul, doctorul Meccio și câțiva alții, bărindu-l într-una la cap, zdruncinaseră întrucâtva hotărî rea lui de a se menține cu desăvârșire în afara crâncenelor lupte municipale. Rezista încă, dar cu o vizibilă moliciune;

— În ce vreți să mă amestecați? Cu ce scop? oricum, tot n-o să mă convingeți că se poate face ceva ca lumea în încâlcita administrație comunală, care de-abia se menține punând întruna biruri peste biruri!

— Comuna are adevărate comori, marchize! Trebuie să le smulgem însă din mâna celor care le stăpânesc liniștiți, fiindcă nimeni n-a cutezat niciodată să-i tulbure. Treburile comunei, treburile nimănui! Iată o zicătoare frumoasă, care se bucură de cea mai mare trecere.

— Și-ați vrea să mă apuc eu de treaba asta, doctore?

— Dumneavoastră n-aveți interese personale. Adică aveți: sunteți și dumneavoastră debitorul comunei, pentru Margitello, după lichidarea proprietății obștești asupra izlazurilor. Ar trebui să dați o pildă, printr-o înțelegere cinstită.

— Dar sechestrele creditorilor? Mă scăpați dumneavoastră de ele?

— Să fie convocați toți. Să fie invitați să cadă și ei la învoială. Li s-ar părea că sunt poftiți la nuntă. Ei nu văd, de o jumătate de veac, nici măcar culoarea unui ban! Dacă dumneavoastră le-ați putea spune celorlalți debitori: „Faceți cum am făcut și eu”.

— S-ar gândi: Marchizul de Roccaverdina a înnebunit de-a binelea! Și-ar trebui să zgândăr viesparul tocmai eu? Pentru ca toți ceilalți să izbească în mine? Pentru a-mi pierde și fărăma de liniște pe care mi-o lasă propriile mele treburi?

— Nu trebuie să fim egoiști, vere!

— Iar voi? Stați cu mâinile-n sân!

— Eu unul predic în pustiu, de ani și ani în șir! Sunt doar un biet medic, n-am autoritate.

— Și totuși, am auzit spunându-se că o dată, spre a vă închide gura, nu știu care primar v-a spus: „Lucrați! Aveți mână liberă!”

— În vorbe! Nu mă și liti să spun tot ce am pe suflet,

marchize!

Îl trăgeau într-un colț al salonului de la club, stăruitori, vorbind în șoaptă, ca și când ar fi pus la cale un complot misterios, străpungându-i cu privirile pe cei care se fâțâiau încoace și încolo și care, prefăcându-se că vorbesc împreună, trăgeau cu urechea, spioni de-ai primarului și de-ai consilierilor.

— Îl vedeți pe *don* Pietro Salvo ăla? Nu se mișcă niciodată de-aici. S-ar spune că ecu totul cufundat în citirea ziarelor. În schimb, nu pierde nici măcar o silabă din ceea ce se vorbește aici. Iar seara, se duce la cumătru-său, consilierul, *ad referendum* M

Marchizul nu se hotăra să spună nici da,⁷ nici ba.

— O să vedem. Sunt lucruri la care trebuie să te gândești bine. Când cineva își ia o obligație, se trezește pe urmă legat de mâini și de picioare. Nu vreau să mă angajez orbește.

— Se înțelege! Se înțelege!

Dacă începea însă să vorbească despre planurile sale agricole, se înfierbânta imediat. Atunci, se strângeau cu toții roată în jurul lui, își destupau bine urechile și holbau ochii, ca și când s-ar fi pregătit să-și înșface, chiar acolo, cu mâini lacome, partea lor din bogățiile uriașe pe care, cu o lovitură de nuielușă, marchizul le făcea să se reverse în fața imaginațiilor pe care mizeria acelor ani triști izbutea să le înflăcăreze cu ușurință.

Și fiecare butuc de vită se transforma într-unul de aur! Și fiecare bob de strugure într-un briliant! Întinderi nesfârșite de vie! Câmpia uriașă, de acolo de jos, trebuia să devină, în scurtă vreme, o singură vie minunată! La fel colinele, cu pădurile acelea de măslini! Trebuia silite să producă în fiecare an, curățindu-le* bine, nu despuindu-le de crengi, nu distrugându-le prin acea barbară scuturare

⁷ Ca să dea raportul (în lb. lat.).

cu prăjina, care rupea lăstarii încă fragezi și nimicea recolta viitoare.

Numai o Asociație puternică era în stare să săvârșească această minune! Nici măcar un singur ciorchine de strugure de pe întreg teritoriul ținutului Rabbato nu trebuia tescuit în teascurile particulare! Nici măcar un strop de vin nu trebuia să intre în alte butoaie decât în ale întreprinderii lor!

Iar măslinile, culese cu mâna una câte una, proaspete, repede-repede la presă, fără să vadă nici măcar de departe „vetrele” acelea împuțite, sobele acelea care le uscau și le făceau să rânzezească!

Și nicio picătură de ulei în afara vaselor de pământ ale Asociației!

— Iar banii, marchize?

— Se găsesc, trebuie să se găsească! Sertierge la o bancă: Iată aici toată producția noastră. Vrem să așteptăm cu vânzarea, pentru ca prețurile să crească. Până atunci, datini banii de care avem nevoie. Și imediat după asta: Atâta ție, atâta mie! Atâta pentru lucrarea pământului, atâta pentru fondul de rezervă! Așa se face pretutindeni. Numai că noi dormim buștean. Iar când ne trezim, am vrea să găsim masa pusă și să ne așezăm să mâncăm și să petrecem!

Ascultătorilor le lăsa gura apă, savurau bucatele alese, uluiți și de glasul marchizului care se ridicase, încetul cu încetul, la tonurile cele mai ascuțite.

— Degeaba însă îmi scuipe eu plămânii țipând, încheiase el o dată (și-i drept că răgușise). Pentru început, ar ajunge să fim numai vreo zece. Ceilalți ar veni în goana mare după asta și ar trebui să ne roage în genunchi ca să fie primiți în Asociația noastră. Fapte, însă, nu vorbe. Contract în bună regulă, cu semnătură și sigiliu notarial. Altfel, știu bine cum s-ar termina lucrurile. Se și spune: „*Tric-trac* ca la Rabbato”. E lucru sfânt. I.uăm foc, tăcem

puțin zgomot, puțin fum și gata! Ca și cum n-ar fi fost nimic.

— Sunt gata să redactez gratis contractul, spuse notarul Mazza. Cine vrea să-și dea consimțământul, știe unde să mă găsească.

Și *tric-trac*-ul, în ziua aceea, luă foc. Iar Asociația agricolă luă ființă cu opt membri doar, numai ca să înceapă!

— Iar dumneavoastră, *don* Pietro? Cu viile dumneavoastră de la Torretta, cu măslinii dumneavoastră de la Rossignolo?

bon P: etro Salvo, care intra în clipa aceea și pricepuse despre ce era vorba, răspunse cu o ridicare din umeri și adăugă:

— Vreți să aflați o veste? Neli Casaccio a murit în temniță. Mi-a spus primarul chiar acum.

Marchizul tresări.

— Frumoasă știre ne aduceți! spuse el tare, ca să-și ascundă tulburarea.

Timp de câteva minute, nu* se vorbi de nimic altceva. Iar când notarul Mazza, luându-l deoparte pe *don* Pietro, încercă să-l determine și pe el să intre în Asociație, împreună cu ceilalți, *don* Pietro răspunse:

— Cei din neamul Roccaverdina au fost dintotdeauna unul mai nebun decât celălalt. Iar marchizul nu e mai breaz. A și ales bine momentul! Lumea moare de foame. Și, dacă nu plouă, cine știe cum o să sfârșim cu toții!

18

Erau ani de când marchizul și unchiul său, cavalerul *don* Tindaro, nu se uitau unul la altul. Din ziua în care marchizul nu voise să-i îngăduie să răscolească terenurile de la Casalicchio, ca să dezgroape antichitățile care, după el, se găseau îngropate acolo, *don* Tinda **d**, poreclit în batjocură „Marchizul țăran”, încetase până și să-l salute.

Acum se treziseră față-n față în același hotel din

Catania. Marchizul pentru un împrumut de șaptezeci de mii de lire la Banca Siciliei, iar cavalerul *don* Tindaro pentru a-și vinde colecția de vase antice, de statuete și de monezi unui lord englez care, spunea el, dădea de-azvârlita cu sterlinele, ca și când ar fi fost vorba de gologani. Iar bucuria pricinuită de vânzarea aceea fusese atât de mare, încât cavalerul, uitând cât de greu fusese jignit când nu i se îngăduise să întreprindă cercetări la Casalicchio, îi întinse mâna:

— La urma urmelor, ești fiul fratelui meu! Vino să vezi!

Colecția se afla încă în camera lui, expusă pe comode și pe măsuțe. Trebuia s-o predea a doua zi. El nu ieșea din hotel nicio clipă, ca s-o păzească, dar și ca să-și sature ochii pentru cea din urmă oară. N-avea să mai revadă obiectele acelea atât de prețioase care erau de treizeci de ani mângâierea și mândria sa! Simțea cum i se strângea inima când se gândea la asta. Îl întărea totuși gândul că numele său avea să fie citit pe o placă în Muzeul din Londra: așa era înțelegerea. Lordul acela cumpăra pe seama Muzeului din Londra.

— Treizeci de mii de lire, nepoate!

— Vi se pare mult? Ați cheltuit cel puțin de două ori pe atât!

— Povești! Zece lire azi, douăzeci mâine. Și se întorc acasă, toate o dată.

— Îmi pare bine. N-ar trebui însă s-o luați de la început. Le-ați risipi și pe-aslea.

— Ah, dac-ai vrea tu să-mi dai voie! Indicația e precisă: Casalicchio! Acum nu se află acolo nicio așezare omenească: nici mare, nici mică. În vechime însă, trebuie să se fi aflat. Numele nu se dau la întâmplare. Și nu întâmplător se spune: Comoara se află la Casalicchio.

— Dacă v-aș face o propunere? îl întrerupse marchizul.

— Care?

— V-aș scăpa cu siguranță de ispita de a risipi aceste biete treizeci de mii de lire. Folosiți numai două treimi din ele în construcțiile „Asociației agricole”, întemeiată de mine. Mă aflu aici ca să închei un împrumut de șaptezeci de mii de lire, tocmai în scopul acesta.

— O să mai vorbim. Deocamdată, privește: singur vasul acesta, șai e mii de lire! Din cea mai frumoasă epocă grecească! Sisif care împinge în sus o stâncă. Mitologie! Înainte de venirea lui Iisus Cristos!

— Când mă gândesc că ați smuls viile de la Porrazzo, ca să dezgropați morminte. Ar trebui să le plantați la loc. Terenurile de la Porrazzo sunt cele mai bune pentru vii.

— O să mai vorbim, nepoate. Ție ți-e capul la vii, la vin. Eu nu beau vin, doar știi.

— Îl beau alții și sunt siliți să-l cumpere.

— N-o să plantezi vie și la Casalicchio. Lasă-mă mai întâi să fac o încercare. Când se spune despre un loc: Acolo se află comoara, înseamnă că...

— Ei bine, veți săpa la Casalicchio!

Cavalerul *don* Tindaro îi sări de gât, să-l îmbrățișeze.

— În cazul ăsta, tot ce vrei. Două treimi, nu. Jumătate, cincisprezece mii de lire. Chiar dacă nu s-ar găsi acolo decât numai două vase de valoarea acestuia cu Sisif!

— Și dacă nu se găsesc?

— Le văd de-aici. Le am, parcă, în mână. Dar, o clipă! Intră și „păgânul” ăla în Asociația ta?

— Vai, unchiule! Trebuie s-o termini o dată. Oricum, e ginerele dumneavoastră.

— Nici vorbă! Până n-o să se căsătorească în biserică...

— O să se căsătorească, într-o bună zi, vă asigur. Legal, totuși...

Don Tindaro se trase înapoi, îmbufnat.

— Mi s-a spus, continuă el, aproape mestecându-și

vorbele, că v-ați împăcat, ca și când jignirea mi-ar fi fost adusă numai mie, nu întregului neam. O Roccaverdina, tiitoare?! Țiitoare-i e fiică-mea, se aprinse el și mai tare, nu nevastă! În fața Bisericii, căsătoria... cum îi ziceți?

— Civilă...

— Necivilizată ar trebui să i se spună! Căsătorie de animale! În fața Bisericii, nu are nicio valoare.

— Cu prejudecățile pe care le aveți în cap!

— Prejudecăți? Prejudecată, una din cele șapte taine. Ai devenit deci „protestant” ca și el? Și tu, fiindcă te căsătorești, știu că te căsătorești, am aflat-o de la alții, întâmplător. Nu cumva nici tu n-o să te căsătorești în biserică?

— Eu... eu o să fac cum face toată lumea.

Marchizul roși. Trebuise să roșească și să se simtă încurcat în alte câteva rânduri, vorbind cu mătușa baroană și - mai ales

— Cu Zosima, din pricina lipsei de sinceritate în privința sentimentelor sale religioase care se schimbaseră. De rândul acesta, roșise însă și fiindcă înțelesese pe neașteptate că, de un an și mai bine, viața lui era o continuă ipocrizie, o continuă minciună, până și față de el însuși. O clipă fusese de ajuns pentru a-l face să priceapă că nevoia frenetică de a se distra, de a se ameți, de care se simțea târât, era un mijloc inconștient de a adormi, de a face să tacă glasul acela lăuntric ce amenința să se înalțe cu atât mai puternic, cu cât încerca el mai mult să îl înăbușe.

— Cum face toată lumea? continuă *don* Tindaro. Cum se cuvine, îți atrag atenția. Ești creștin catolic, fiu al Bisericii apostolice romane?

— Nu m-am lepădat de botez!

— Nici „păgânur nu s-a lepădat de botez!

— Gândiți-vă că *Evanghelia* poruncește să iertăm jignirile. Și apoi, pe unii oameni trebuie să știi cum să-i iei.

Cu frumosul, obții o mulțime de lucruri pe care nu izbutești să le dobândești cu răul.

— Ai ierta tu, dac-ai fi în locul meu? Ei, tu nu ești tată, nu poți pricepe ce înseamnă să vezi cum ți se smulge din casă singura-ți fiică! Era majoră? Ce importanță are asta? Tatăl rămâne întotdeauna tată, autoritatea lui dăinuie până la moarte, până după moarte! Iar fiica mea – o Roccaverdina! – s-a răsculat, s-a înjosit până la a se... Aș fi vrut să văd ce-ai fi făcut tu, dacă. ar fi venit careva să ți-o ia pe Agrippina Solmo când era cu tine! Și ar fi fost vorba de o amantă. TI ucideai, numai din gelozie, dac-o iubeai cu adevărat! O fiică e însă cu btul altceva. Carne din carnea noastră „sânge din sângele nostru! Nu știu cum de n-am săvârșit eu atunci un omor!

— Aveți dreptate, unchiule. Dar când răul a fost săvârșit, trebuie să căutăm leacul.

— Eu sunt un Roccaverdina adevărat! Nu mă încovoi, mă rup! Dacă tu, în loc de sânge, ai apă în vine... Câți ani sunt de când nu m-am uitat în ochii tăi, din pricina poveștii cu Casalicchio? Astăzi, întâmplarea a făcut să ne întâlnim pe un teren neutru, într-un hotel. Amintește-ți însă că sunt din oțel: nu mă încovoi, mă rup. *Frangar non flectar!*⁸ în veacu 1 trecut, cei din familia Roccaverdina erau porecliți „Hapsânii. Cu strămoșii noștri, nu se glumea. Astăzi, suntem un neam decăzut: tu agricultor, eu barem... Nu ne înțelegem. Să socotim că nu ne-am văzut.

— Nu-mi iau vorba-napoi, nu! Săpați totuși la Casalicchio cât poștiți. Voi da ordin să fiți lăsat să lucrați.

— Cu ce condiție?

— Cu nicio condiție.

— Nu, mulțumesc! Nu vreau>să-ți rămân obligat.

Marchizul stătu câțava vreme uitându-se cu recunoștință la ruda aceea bătrână, care începuse să

8 Se rupe, nu se incovoaie! (În limba lat.).

privească iarăși cu nesaț la acele obiecte prețioase pe care n-avea să le mai vadă niciodată. Îl privea cum se duce de la un vas la altul, suflând grijuliu pe unul din ele, spere a îndepărta cine știe ce firisor de praf, care i se părea că-l murdărește; mutându-l pe câte unul din loc pentru a mai admira încă o dată, cât mai era încă vreme, splendidele figuri desenate în linii negre; pe fond roșcat, precum și ca să pipăie o statueta, sau o pateră, cu mângâiercă gingașă a unui îndrăgostit. Și în timp ce îl privea, simțea că îi renaște în inimă trufia neamului „Hapsânilor**” și mulțumirea de a nu se recunoaște degenerat, cum socotea bătrânul.

Regretul pricinuit de ipocrizia necurmată, de minciuna necurmată care îl tulburase ceva mai înainte, i se părea o slăbiciune nevrednică de un Roccaverdina. „Aș fi vrut să te văd! L-ai fi ucis!” Nu erau cuvinte de aprobare, de justificare? Nu se glumea nici cu el, ca și cu strămoșii lui, căroră nu încapă îndoială că li se dăduse porecla aceea tocmai fiindcă erau puternici și autoritari!

Vremurile se schimbaseră totuși, iar neamul se dădea după vremuri. „Asociația agricolă” îi apărea ca un act de autoritate și de putere. Astăzi, nu mai era cu puțință să te arăți „Hapsân” în alt Tel.

La Margitello, după atâtea luni de tristă inerție, pricinuită de seceta stăruitoare și întreruptă numai de îngrijirea celor ce (n-a boi care mai rămăseseră și de arderea și îngroparea cadavrelor celor pe care molima continua încă să-i secere, de seceta stăruitoare și întreruptă numai de îngrijirea celor vechilul și argații îi văzură sosind pe marchiz, pe inginer și pe câțiva dintre membrii „Asociației agricole”, care rămăseseră acolo o săptămână, pentru a asista la pregătiri și la primele operații de curățire a terenului unde trebuia să se înalțe clădirea proiectată de marchiz.

Mai mult de cincizeci de țărani, bărbați în toată firea și - fjiacăi săpau temelile și transportau pământul scos din

săpături, fericiți săs <? îştige cei câțiva gologani pe zi care, oricum, le erau de folos, căci le îngăduiau să nu moară de foame ei și familiile lor.

Câte unul din membri îi atrăgea atenția marchizului, cu timiditate, că, pentru o simplă încercare, cheltuiala era, poate, prea mare.

— Ca să fie nevoie să luăm totul de la-nceput? În doi ani, ne vom trezi înghesuiți, o să vedeți! Iar dacă vine și ploaia, adio! Vom fi nevoiți să ne ploconim înaintea oamenilor, să aibă bunătatea să vină să lucreze aici!

Nimeni nu mai îndrăznise să sufle după această punere la punct., S-ar fi spus că banii luați cu împrumut de la Banca Siciliei i-ar fi ars mâinile și că de aceea se grăbea să-i cheltuiască până la unul, pe cărămidă, pe lemnărie, pe țiglă, pe var, pe ipsos, pe fierărie de tot felul.

Vestibulul se preschimbase într-un adevărat arsenal, cu o forfotă - aidoma celei dintr-un furnicar plin de hărnicie - de oameni care, în unele clipe, își pierdeau capul, năuciți de izbucnirile de furie ale marchizului, de ordine și de contraordine, atunci când el își schimba pe neașteptate părerea cu privire la construcția unui zid, la așezarea unei uși ori a unei Ferestre, care nu-i mai plăceau, cu toate că el însuși le stabilise locul, și erau trecute pe planul întocmit de inginer, cu consimțământul său.

Atunci când, la fiecare două-trei zile, sosea la Margitello, acesta găsea mereu câte ceva de schimbat.

— Păi, domnule marchiz...

— Mă mir chiar că nu te-ai gândit dumneata mai înainte!

Și explica motivul schimbării, iar greșeala trebuia să fie întotdeauna a inginerului, nu a sa.

Era prins cu desăvârșire de construcțiile acelea: ar fi voit să le vadă imediat în picioare, cu acoperiș, cu obloane și cu toate celelalte, și i se părea că se înălțau prea încet,

parcă, din pricina unei șovăiri dușmănoase.

De-abia duminicile își amintea să facă o vizită în casa mătușii, unde știa că o s-o găsească pe Zosima, împreună cu mama și cu surioara. Doamnei Mugnos nu i se păruse potrivit ca marchizul să meargă la ele acasă.

— Ca să evităm flecărelile! îi spusese ea baroanei.

În realitate, însă, fiindcă voia să-și evite ei și ficelelor sale umilința spectacolului acelor odăi mohorâte în care își ascundeau situația lor mizeră și-n care fetele își petreceau zilele și, deseori, chiar nopțile, îndeletnicindu-se cu cusutul sau cu brodatul. Iar ea, care nu-și murdărisese niciodată mâinile pe vremea când Tamilia era bogată, își bătătorea aristocraticele degete torcând fuiorul din furcă și învârtind fusul, pentru alții.

— Ah, mătușă! Ar trebui să veniți să vedeți, toate patru. O plimbare de câteva ore, cu trăsura.

— Boala zidăriei e ereditară în Familia noastră.

— Dar despre ce este vorba? N-am înțeles bine. Despre un teasc pentru struguri? Despre unul pentru mășline? Întrebă doamna Mugnos.

Iar marchizului nu-i venea să creadă că putea să vorbească încă o dată, să dea lămuriri ample, să facă descrieri amănunțite. Să le ducă, parcă, pe cele patru doamne, de mână, printre zăcătorile, hârdaiele, butoaiele și butoiașele, care nu erau încă la locul lor, dar care aveau să se afle acolo nu peste mult timp, printre mașinile de tocat mășline, printre teascurile și printre vasele pline cu ulei, care nu existau încă nici măcar goale, dar care fuseseră comandate, toate de aceeași măsură și de un singur model, aidoma celor Folosite la Lucca și la Nissa, vopsite pe dinafară și pe dinăuntru, și nu făcute din acel pământ ars care-i dădea uleiului un gust de rânced și îi schimba culoarea!

Zosima stătea să-l asculte cu un aer de gingașă resemnare, zâmbindu-i de fiecare dată când el i se adresa

ei, spre a-i arăta că o socotea mai inteligentă decât celelalte și că încuviințarea ei îi făcea mai multă plăcere decât cea a oricui altcuiva. Dar singurele cuvinte tandre pe care marchizul i le adresa, luându-și rămas bun, erau veșnic aceleași:

— Nu plouă! Vezi? Nu plouă!

— E grabă, poate? răspunse Zosima într-una din zile. Deocamdată, Margitello nu-ți lasă timp să te gândești la altceva.

— O spui ca un reproș?

— N-aș fi în stare să-ii reproșez ceva, nici chiar dacă aș avea motiv s-o fac. Atunci când voi fi cu adevărat marchiză de Roccaverdina...

— Așa și ești, Zosima; cel puțin pentru mine.

— Când voi fi cu adevărat marchiză de Roccaverdina, repetă ea cu un aer glumeț, îmi va fi fără îndoială mai ușor să te văd și să-ți fac câte o rugămintă.

— De ce vorbești astfel?

— Fiindcă ar trebui să-ți vorbesc despre o nefericită, venită alaltăieri la noi...

— Adevărat! spuse doamna Mugnos. O căuta pe doamna marchiză. Aici însă nu-i nicio marchiză, fata mea! Ba, da, excelentă marchiza de Roccaverdina! Nu încă, fata mea. Ba da, excelentă, marchiza de Roccaverdina. Trebuie să m-arunc la picioarele ei pentru creatura asta de lângă mine, pentru orfanul ăsta... Domnul marchiz a făcut atât de mult! îi datorăm viața. Fără el, muream toți de foame, chiar înainte de nenorocirea bărbatului meu... Și-a trebuit s-o las să vorbească - doamna Mugnos zâmbea - cu marchiza de Roccaverdina!

— Pentru băiețașul acela de zece ani... continuă Zosima.

— Ce anume voia? Cine era?

— Biata văduvă a lui Neli Casaccio!

— Dar... spuse marchizul.

— Și stăruia: Pe nimic, numai pe pâine și pe îmbrăcăminte. Cu două-trei zdrențe e îmbrăcat... Sau mai bine să-l ia excelentavoastră pentru trimis încoace și încolo. E ascuțit la minte și iute de picior. Ce puteam să-i răspund. N-a vrut să creadă că nu sunt marchiză de Roccaverdina!

— Iar în privința asta, a făcut bine! răspunse el. Cât despre băiat, nu, nu e cu putință să-l luăm în casa noastră. Prezenta lui mi-ar aminti tot timpul prea multe lucruri triste. Nu, nu!

— Biata femeie! exclamă baroana.

— Dacă ar trebui, mătușico, să faci bine tuturor oamenilor în chipul în care vor ei! Fiecare face ce poate.

— Observ numai, continuă baroana, că bărbații de altă dată erau mai politicoși decât cei din ziua de azi. La prima rugămintă a unei domnișoare - și apăsă pe cuvintele prima. și domnișoară - n-ar fi dat pentru nimic în lume un răspuns negativ. Ar fi făgăduit, măcar, iar pe urmă... Se știe, împrăjurările...

— Zosima, spuse marchizul, presupun că dumneata preferi lipsa mea de politețe.

— Da! răspunse ea.

19

Într-o dimineață, de după dealurile de la Barrese, se iviseră norii, încetișor, ca și când n-ar fi îndrăznit să se arate, după ce se lăsaseră așteptați optsprezece luni, sau n-ar mai fi cunoscut parcă drumul pe care ar fi trebuit s-o ia să se ducă la Rabbato. Se iviseră, înșiruindu-se pe o întindere uriașă, înghesuindu-se unul în spatele altuia, împingându-se unul peste altul. Pe urmă, se opriseră.

De la ferestrele și de la balcoanele care dădeau spre Barrese, bărbați, femei și copii întindeau mâinile, invocându-i, chemându-i ca pe niște ființe vii, în stare să audă și să înțeleagă. Iar lumea ieșea afară din cocioabele de lângă mal, de prin fundături, de pe străzi, revărsându-

se spre loturile unde s-ar fi putut încredința cu propriii ei ochi că zvonul răspândit pretutindeni cu repeziciune: „Norii! Norii!” nu era o glumă perfidă a vreunui mucalit răutăcios.

Esplanada castelului furnică de oameni de toate categoriile, care alergaseră să se uite la nori, ca la un spectacol nou și neașteptat. Aveau să rămână neclintiți acolo? Aveau să se împrăstie? Ce mai așteptau pentru a înainta și a se revărsa sub formă de ploaie?

Groși, negricioși, alburii pe margini, norii se așterneau, se răsuceau, se alungeau, se amestecau între ei, alcătuind o pânză întunecată peste șirul dealurilor de la Barrese.

— Nu se clintesc! Le e teamă de noi, fiindcă stăm să ne uităm la ei! spuse un țăran bătrân, și răs.

Nimeni nu răs însă odată cu el. Toată lumea era atentă să urmărească cu ochi neliniștiți nestatornicele forme, care, binișor, binișor, se schimbau tot timpul, când îngrămădindu-se una într-alta, când subțiindu-se l-ar buzele șopteau rugăciuni, legămintele, îndemnuri către năzuroșii ce nu se hotărau să-și ia zborul și să vină să-și împrăstie rodnicia lor comoară de ploaie peste pământurile acelea de jos, bolnave de sete, care, prin miile de crăpături, ca prin niște guri uscate, cerșeau, de luni întregi, neîntrerupt, răcoarea unei singure picături de apă.

Pe urmă, unul dintre norii cei mai ușori se desprinsese și pomi la drum, ca o navă de avangardă, urmat imediat de un altul, și de un al treilea. Iar pleoapele ochilor celor care stăteau să le spioneze Fiecare mișcare începuse să bată des, din pricina adâncii emoții. Iar inimile acelea, care tremurau datorită așteptării îndoielnice, tremurau acum de bucurie văzându-i că înaintează, dar nu unul după altul, ci împreună, în tăcere, și cuprind cerul albastru, și îl întunecă, coborând spre pământ, îngreunați parcă de încărcătura pe care-o purtau. Iar dincolo de dealurile de la

Barrese se și iveau alții, mai groși, mai întunecați, care se înălțau, împinși în sus de vântul din răsărit, pornit să sufle pe neașteptate, îmbibat de umezeală. Și de îndată ce aceștia începeau să zboare în văzduh, trecând dincolo de linia curbă a colinelor, alții se și înălțau și, biruind spațiul, îi urmăreau de aproape pe cei dinainte, care alergau, tot mai repede către Rabbato, acoperind cu umbra lor câmpiile și văile luminate de soare, ca și când ar fi devorat strălucirea aceea aurită, pe măsură ce se apropiau de brațele ce li se întindeau deasupra orașului și care înaintau zoriți. Iar la cele dintâi picături, rare și greoaie:

— Trăiască! Trăiască providența divină!

Nu strigau numai cei o sută de inși care înnebuniseră parcă de bucurie pe Esplanada castelului, ci toate clopotele bisericilor, care băteau dezlănțuite, întregul Rabbato, de la balcoane, de la ferestre, de pe străzi, din piețele în care lumea se revărsase să se îmbete de spectacolul ploii mărunte, dese, care părea încă de necrezut.

Nimeni nu se gândea să se ferească, toți voiau s-o simtă căzându-le pe capetele descoperite, pe fețele aplecate spre spate, pe mâinile ridicate în sus „cu palmele strânse în chip de cană, săr culeagă în ele acea grație a dumnezeirii, care se năpustea impetuos, izbind zgomotos în țigle, revărsându-se în șanțuri, formând pârlăie și bălți în care se umflau și se spargeau mii de bășicuțe, ca și cum apa ar fi clocotit.

Iar înainte de căderea serii, pe ploaie, câțiva se înapoiaseră acolo sus, pe Esplanada castelului, ca să se uite la câmpurile de dedesubt care sorbeau, sorbeau și iarăși sorbeau, și nu izbuteau să se sature. Dar potecile, drumeagurile, drumurile de care străluceau, trasând pe pământurile de culoare închisă o mare plasă argintie. Strălucia, de asemenea, și râul care crescuse și care șerpuia, udând poalele dealurilor. Străluciau și pârlăieșele

ce se năpusteau peste câmpie din spinarea stâncoasă a colinelor, care nu știa ce să facă cu apa și o trimitea acolo unde era mai multă nevoie de ea.

Iar ploaia cădea mai departe, deasă, egală, neconținut, întinzând un văl uriaș, care ascundea liniile, contururile, culorile, estompind masele colinelor și ale munților, făcând ca Etna însăși să dispară aproape, preschimbată parcă într-un nor ce se topea și el în ploaie, acolo jos, departe.

Cavalerul Pergola, adăpostit sub umbrelă, căuta cu privirile micile lui bucăți de pământ care de-abia se distingeau, una la dreapta, alta la stânga, iar a treia mai jos: se uita de asemeni și către Margitello, unde clădirea „Asociației agricole” se desprindea albă din cafeniul pământurilor îmbibate cu apă, iar găurile negre ale ferestrelor fără obloane și zidurile fără acoperiș o făceau să semene cu scheletul unui animal uriaș, aruncat să putrezească acolo.

— Și dumneata aici, cumetre Santi? Acum nu mai ai nimic de văzut prin părțile astea.

— Vin să privesc ceea ce nu mai am, adevărat grăiește excelenta-voastră. De bunul meu se bucură marchizul de Roccaverdina!

— Ți l-a plătit.

— Cine spune că nu? Dar mi l-a luat cam cu japca. Iar eu a trebuit să mă cocoț pe râpile de la Pietrenere, care-s râpi blestemate!

— Totuși, cu ploaia asta...

— Acolo, la Margitello, era lumina ochilor mei!” Știe excelența-voastră cum s-au petrecut lucrurile? Voiau să mă încurce în proces, fiindcă fuseseră schimbate câteva vorbe de mânie între mine și Rocco „al marchizului”, pentru hotarul dinspre apus. Rocco, Dumnezeu să-l ierte!, apăra interesele stăpânului pe drept și pe nedrept; pe nedrept, în ceea ce mă privea...

— Tot mai vorbești de asta?

— O să vorbesc mereu, pân-o să-mi dau duhul!

— O să vezi: cu ploaia asta, vor rodi și râpile de la Pietrenere. Nu le-ai ales prost, râpile alea. Te plângi de pomană, numai ca să nu-ți pierzi năravul.

— Ei, așa el Noi, ăștia săracii, suntem întotdeauna vinovați!

— Cer înnorat, cavalerie! Fiecare picătură e o bucată de aur. care cade din cer!

— Chiar așa, *don* Stefano!

— Sfântul Isidoro s-a îndurat de noi, în cele din urmă!

— Dumneata, *don* Giuseppe, bineînțeles, tragi spuză pe turta dumitale. Nu degeaba ești paracliser!

Se adunau fără teamă, puțin pășându-le că umbrelele nu prea îi apărau. Iar în locul unuia care pleca, soseau alți doi-trei, neputându-se parcă mulțumi să audă clocotul șanțurilor și să vadă pârâiașele umflându-se pe străzi. Voiau să-și bucure privirile, văzând câmpiile care sorbeau, sorbeau, sorbeau și nu izbuteau să se sature! Ah, ploaia aia ar fi trebuit să dureze o săptămână, fără să contenească o singură clipă! Pentru ogoare, era nevoie de cel puțin trei palme de umezeală.

De la o fereastră de la Margitello, inginerul îi arăta marchizului mulțimea care stătea să privească de pe Esplanada castelului. Cu tot vâlul des al ploii, se deosebeau mici pete negre, care apăreau, își schimbau locul, se răreau, se strâneau din nou laolaltă.

Ajunsesese până jos dangătul prelung al clopotelor tuturor bisericilor, odată cu cele dintâi picături de ploaie. Țărani și muncitori se lăsaseră în voia unei frenetice dezlănțuiri de strigăte, sărind de bucurie prin curte, în vrerile ce copiii se jucau, izbind cu picioarele în băltoace și stropindu-se în față unul pe altul cu apa strânsă în palme.

Acum, ieșiți în ușile odăilor de la parter, se îmbrânceau ca să se zvârle pe rând afară, să capete o

porție din ploaia care cădea deasă, de parc-ai fi turnat-o cu găleata.

— Ei, copii! Terminați! strigă marchizul, aplecându-se peste pervazul ferestrei.

Și, totuși, toată verselia aceea ar fi trebuit să-i facă plăcere! Ploaia atât de dorită și atât de cerută îi stârnise, dimpotrivă, un sentiment de tristețe. Glumele copiilor îl supărau.

Îi repetase Zosimei, chiar și ultima dată; „Nu plouă! Vezi? Nu plouă!” iar răspunsul ei: „Nu-i nicio grabă!” îi făcuse o impresie proastă, care se risipise totuși de îndată ce ea adăugase: „Margitello nu te lasă să te gândești la altceva!” Iar acum, când ploaia venise – și ce ploaie! – acum când singurul obstacol neînsemnat ce se afla între ei fusese înlăturat, el nu numai că nu simțea nicio bucurie, dar stătea acolo, în fereastră, uitându-se țintă la eucaliptii gemând de apa de pe crengile îndoite și de pe frunzele lungi și bătrâne, spălate de stratul de praf din pricina căruia se îngălbeniseră și se uscaseră. Stătea acolo cu ochii țintă, ca și când visul care urma să se împlinească atât de curând, s-ar fi îndepărtat cu repeziciune, iar el n-ar fi putut face nimic ca să-l oprească ori să-l recheme. Iar sentimentul arela de tristețe ce îi năpădisese inima era cu atât mai chinuitor, și mai viu, cu cât vedea tot mai puține prilejuri și împrejurări care să-l îndemne să gândească astfel.

Casă, renovată, era gata. Legământul Zosimei era și el împlinit. Ce altceva îi mai rămânea de făcut decât să plece s-o ia de mână și s-o conducă în fața primacului, iar apoi în fața parohului, ca o confirmare a proverbului deseori pomenit de mătușa baroană: „Căsătorii și episcopate de către cer sunt hotărâte!” în clipa aceea, însă, confirmarea i se părea că ar fi făcută, dar întru totul altfel decât credea el și decât așteptau toți.

Și chiar atunci, ca și când i-ar fi citit în gând,

inginerul îi spuse:

— Domnișoara Mugnos trebuie să fie astăzi tare bucuroasă. Ca să spunem adevărul, își merită norocul de a deveni marchiză de Roccaverdina. Cred însă că, dacă acum câteva luni i-ar fi prezis cineva acest lucru, domnișoara și-ar fi făcut cruce, cum se spune de obicei, ca pentru a alunga o ispită.

— Poate că și eu! spuse marchizul.

— Așa merge lumea, în salturi. Nu-i niciodată nimic sigur, pentru nimeni. Agrippina Solmo, de pildă, cine știe ce-și închipuise că trebuia s-ajungă! Și-a terminat, mai întâi într-un anume chip, iar apoi ca nevastă a unui cioban din Modica, lângă care s-ar putea s-ajungă să-i lipsească pâină. și pâinea.

— Nu. Ba chiar o tratează ca pe o doamnă.

— V-a scris-o ea? Bună fată! continuă inginerul. Nu-i ușor să găsești, printre cele de seama ei, una la - fel. Oricare alta, stăpână, cum era, peste toate, s-ar fi gândit ța interesele proprii, și-ar fi pus ceva deoparte. Ea, nimic. Vrednică de admirație și prin modestia ei. Voise să rămână ceea ce era, chiar și ca înfățișare. Nu și-a dat jos nicibdată basmaua și-ar fi putut să poarte, mai curând decât oricare alta, șalul pe care îl poartă acum toate femeile din popor, chiar cele mai amărâte. Și pe urmă, lacăt la gură! Chiar mai târziu, chiar când nu mai putea să se mângâie cu nicio speranță, niciodată, dar niciodată, n-a spus o vorbă de necaz sau de mânie. În ochii ei, marchizul de Roccaverdina era Dumnezeu! Iar dacă cineva, ca s-o compătimească, ori ca s-o zgândăre și s-o provoace, îi spunea: „Marchizul ar fi trebuit să se poarte mai frumos cu dumneata! ** și alte baliverne de soiul acesta, că doar știți cum sunt unii oameni, ea nici nu-l lăsa să termine ce-avea de spus: „Marchizul a făcut bine! A făcut mai mult decât se cuvenea! Numai Dumnezeu poate să-l răsplătească!” Mi-a povestit nevastă-mea, care a auzit cu urechile ei, fără să fie

văzută. În sfârșit, dumneavoastră, marchize, aveți noroc la femei. Una mai bună ca alta! Să-l puneți pe notarul Mazza să vă spună ce-nseamnă să nimerești prost!

Marchizul ar fi vrut să-l întrerupă imediat, de îndată ce pronunțase numele Agrippinei Solmo. Dar, în tristețea adâncă pe care i-o pricinuia ploaia, fereastra aceea spre trecut, deschisă de vorbele inginerului, precum și evocarea aceea neașteptată îl cam tulburaseră, făcându-l să-și aducă aminte, cu un ușor regret, de atâtea și atâtea lucruri. Fiindcă, până la urmă, vina fusese în întregime a lui. Din înfumurare de castă, pentru a se apăra de el însuși, o măritase pe Agrippina, cu înțelegerea aceea tiranică, fără să se gândească deloc la urmările cu puțință.

Văzând că marchizul tăcea și bănuind că aluziile la trecut îi erau neplăcute, inginerul scoase o țigară din buzunar și, aprinzând-o, se apucă să fumeze și să se plimbe prin odaie, trăgându-se de favoriți.

În timpul acesta, uitându-se încă țintă la eucaliptii care șiroiau de apă, marchizul urmărea cu gândul, ca pe o vedenie, o fată cu fata albă, cu coștile negre, sub basmaua de pânză de un albastru închis. Și urmărind-o prin locuri văzute de el cu ani în urmă, printre cocioabe cățarate pe stâncă, pitulate acolo ca pentru a se adăposti de vânt, simțea o mocnita pornire de gelozie destul de deosebită față de cea de altă dată. Mai putea oare să se îndoiască, acum? Mai putea oare să se indigneze? Nu fusese el mulțumit ca ea să se ducă să locuiască în orașul acela îndepărtat, pe jumătate înghesuit în scobitura unui munte, într-una din acele cocioabe cățarate pe coasta acestuia, ca pentru a se adăposti de vânt?

Și se întoarse pe neașteptate către inginer, care se plimba în sus și-n jos, cu țigara în gură, aranjându-și favoriții, vrând parcă să-i spună: „De ce mi-ai răscolit oare în suiele cenușa asta, încă fierbinte?” Ca și cum tristețea ce-l năpădise ar fi trimis-o asupra-i celălalt, ca și cum tot

celălalt i-ar fi adus-o în fața ochilor pe Zosima, resemnată și mâhnită.

care, cu durere în glas, îi spunea: „Nu-i nicio grabă! Margitello nu-ți îngăduie să te gândești la altceva!”

Și era adevărat!

20

În orele și în zilele în care frământarea în legătură cu construcția și cu muncile câmpului nu-l absorbeau în întregime

— Trebuise să se îngrijească de completarea cirezii mai mult decât decimată de pesta bovină, de deștelenirea ogoarelor, de cumpărarea griului de sămânță, pentru a se reface de pe urma pagubelor suferite după doi ani îngrozitori – el încerca ciudata senzație de a merge pe un teren nu prea sigur care, dintr-o clipă într-alta, i s-ar fi putut prăbuși sub picioare. În ceasurile acelea, în zilele acelea, toată liniștea cugetului i se topea, ca și când s-ar fi putut trezi încă o* dată cu procesul deschis, cu primejdia iminentă ca vreun indiciu, care-i scăpase judecătorului de instrucție la primele cercetări, să-l pună iarăși pe acesta pe urmele lui. ca și când, printr-un procedeu misterios, cuvintele revelatoare, rostite în timpul spovedaniei, ar fi putut să se imprime pe pereții spoiți cu var ai odăiței lui *don* Silvio și să apară pe neașteptate, aidoma biblicelor cuvinte de foc în timpul ospățului lui Baltazar, pentru a-l pierde fără putință de scăpare. Ca și când, datorită unor pricini necunoscute, „solomoniile” lui *don* Aquilante, lipsite de efect altă dată, ar fi putut să izbutească, dintr-o clipă într-alta. Ca și când toate e lucrurile aflate din cărțile ce-i fuseseră împrumutate de vărul Pergola n-ar fi fost decât niște învățături lipsite de temei, înșelătoare, iar el și-ar fi luat zadarnic tot Felul de măsuri în legătură atât cu viața aceasta, cât și cu cealaltă.

Într-o dimineață – împreună cu Titta și cu un dulgher – trebuise să coboare în odăile de la mezanin, să vadă dacă

niște mese vechi, îngrămădite în prima odaie, erau încă bune de Folosit. Coborâse acolo liniștit. Fără să se teamă că amintirea crucifixului dăruit mănăstirii șanț Antonio I-ar mai putea tulbura. Și se înapoiase sus mai răscolit decât dacă i s-ar fi întâmplat să găsească iarăși, la locul lui, trupul însângerat, ținut în cuie pe crucea mare și neagră și înfășurat în cearșaful zdrențuit.

Pe peretele îngălbenit de vreme, spațiul acoperit de cruce și de trupul lui Cristos învăluit în cearșaf păstrase neschimbată culoarea dintru început, iar urma celor trei brațe ale crucii și a trupului lui Cristos rămăsese atât de clară, atât de precisă, încât contururile ei păreau desenate pe galbenul peretelui de mâna destoinică a unui pictor care, pe urmă, n-ar mai fi fost în stare să ducă pictura mai departe și s-o desăvârșească.

Mai târziu, marchizul își explicase pe deplin faptul: impresia neașteptată fusese însă atât de puternică, încât în timpul zilei de-abia putuse s-o biruie.

Într-altă zi, intrând în odăița în care se închisese pentru a-și trage un glonte de revolver în tâmplă, îi revenise în minte scena petrecută afară între el și Agrippina Solmo, care alergase să-l caute acolo. Și i se păruse c-o vede iarăși în față, cu ochii aceia aprinși, care-l scrutau, în vreme ce ea îi spunea:

— Nu mai însemnez nimic pentru excelența-voastră! Mă alungați ca pe-o cățea turbată! Ce-am făcut? Ce-am făcut?

Numai că de data aceasta i se părea că atunci nu observase căutătura îngrozitoare a acelor ochi care voiau poate să spună: „Eu știu! Dar tac! Iar excelența-voastră lasă să se creadă că eu am pus pe cineva să-l ucidă pe Rocco Criscione? Eu știu! Dar tac!”

O bănuială, care nu-i trecuse niciodată prin cap. De ce-i venea în minte acum?

Scurtele scrisori pe care ea i le trimitea din când în

când, parcă pentru a-i aminti că era vie, nu însemnau poate: „Eu știu! Am tăcut până acum, dar aş putea vorbi. Nu mi-ați spus: – își amintește excelența-voastră? – era mai bine și pentru tine și pentru mine dacă puneai tu pe cineva să-l ucidă? Ce voiăți să spuneți prin asta?” 1 se părea că o aude vorbind astfel!

Chiar și în ziua aceea trebuise să se chinuie ca să biruie obsesia groaznicei bănuiei. Și din pricina asta, ca și din altele, avea uneori senzația tulburătoare de a merge pe un teren puțin trainic, care, dintr-o clipă într-alta, i se putea prăbuși sub picioare.

Se agăța de orice ca să se sprijine. Și de îndată ce se simțea din nou liniștit, îi venea să râdă de temerile acelea, punându-le pe seama nervilor săi.

Că marchizul avea nervii zdruncinați, o vedeau toți. Vai de cel ce-ar fi făcut ceva care să nu-i fie pe plac! O știau – din păcate! – mama Grazia, Titta, vechilul și argații, inginerul, zidarii, dulgherii, care lucrau la Margitello, și bieții țărani neîndemânatici când era vorba să folosească plugurile. de tip nou, cu toate lecțiile și sfaturile pe care el le împărțise cu dărnicie.

Erau două săptămâni de când nu se mai înapoia. la Rabbato, între altele și pentru a evita atât plictiseala unei vizite la mătușa baroană, cât și pe aceea a unei întâlniri cu Zosima. Nu mai putea să-i spună: „Nu plouă!” Ploaia căzuse cu găleata, două zile și două nopți în șir! Iar ogoarele își și schimbau fața, înverzeau, grăbite să facă săncolțească semințele a tot felul de ierburi rămase adormite și trândave printre bulgării uscați.

Cum să te gândești însă la căsătorie, având pe cap construcția aceea a întreprinderii, de care el trebuia să se îngrijească din zori și pină-n noapte, pentru ca să poată fi gata înainte de sosirea mașinilor, a vaselor pentru untdelemn și a butoaielor, care se cereau așezate la locul lor?! Cum să te gândești la căsătorie, cu nenumăratele

treburi ale câmpului, din pricina cărora era nevoit să se fâțâie toată ziua-cu trăsura de la Margitello la Casalicchio, și de la Casalicchio la Poggiogrande, ținând să vadă totul cu ochii lui, să supravegheze totul?! Putea parcă să aibă încredere în țăranii ăia proști, caje nu pricepeau nimic sau se prefăceau ca nu pricep și îndeplineau poruncile pe dos, făcându-l să răgușească și s-ajungă la desperare?!

Când însă, după ce prânzea, împreună cu inginerul și cu vreunul dintre asociați - venit de la Margitello să ia cunoștință de mersul lucrărilor - se așeza la fereastră, și mai încolo, la o depărtare de vreo sută de pași*” vedea zidurile cu acoperișul deasupra, ferestrele cu puternicele gratii de fier și cu obloane, și acel du-te-vino al zidarilor, care lucrau în interior, și când auzea zgomotul ferăstraielor, al rindelelor și al ciocanelor dulgherilor care încheiau ușile, își simțea pieptul umflându-se de o mulțumire trufașă.

— V-ar fi trecut prin minte acum câteva luni?

— Minunile dumneavoastră, marchize!

Asociații ceilalți rămâneau întrucâtva năuciți, când se gândeau la grămada de bani cheltuiți până atunci. Îi avansase marchizul, e-adevărat, dar, până la urmă, trebuia scoși din viile lor, din livezile lor de măslini, chiar dacă aceasta avea - să se facă încetul cu încetul. Deocamdată, aveau să înghită.

fără îndoială, cele dintâi câștiguri! Și, pe urmă, erau oare acestea sigure, neîndoielnice?

— Ne-am înhămat la o treabă prea grea!

— Cine nu riscă, nu câștigă. Iată cum sunteți!

Se necăjea văzându-i că aveau îndoieli în legătură cu construcția aceea care răsărise din pământ, ca prin farmec, și care, nu peste mult timp, avea să capete viață datorită activității mașinilor și să se umple, în încăperile deocamdată goale, cu vasele și cu butoaiile pline cu comori! Și pentru a-i încuraja pe cei speriați, îi ducea

acolo, înăuntru, printre grămezile de materiale, urcându-i pe schele încă nedesfăcute, făcându-i să sară înapoi și-ncolo, peste bare de fier, cherestea și scule de zidari, oprindu-i la fiecare doi pași să le dea o dată. explicații, pe care le mai dăduse încă de o sută de ori, să le înfierbânte imaginația, ca să vadă și ei lucrurile așa cum le vedea el, aci, în deplină ordine, cu teascurile ce storceau măslinile sfărâmate, din care uleiul curgea gîrlă, cu mustul care fermenta în zăcători și se urca la cap! Ai fi zis că era gata să tragă vinurile limpezi din butoaie și să li le ofere în pahare, ca să le guste!

— Așadar, nepoate?!

În cele din urmă, trebuise să se ducă la mătușa, pregătit pentru muștrările pe care aceasta avea să i le facă.

— Mătușă dragă! De-ndată ce scap de încurcăturile astea. O s-o facem curând, peste câteva săptămâni.

— Totul liniștit, modest, fără lux, așa dorește Zosima.

— Nu trebuie să vorbească astfel. Marchizul de Roccaverdina nu se poate căsători ca un „domnișor” oarecare.

— La fel socotesc și eu. Biata fetiță nu-și revine însă din uimirea de a-și vedea visul adevărindu-se. îi e teamă să se bucure prea devreme de norocul care-a dat peste ea. Iar eu trebuie să descopăr, de fiecare dată un nou șiretlic, pentru a le hotărî, pe ea și pe mama ei, să primească puținul acela prin care tu și cu mine voim să le facem să-și dea seama că li s-a schimbat soarta. „Ne ajunge ce avem. De acum încolo, suntem obișnuite!” Acel faimos „de-acum încolo” al ei! Până una alta, mi-e milă de cealaltă fată. Spune că o să se călugărească.

— Acum, când se pune la cale desființarea mănăstirilor?!

— Dumnezeu n-o să îngăduie!

— Ne vom gândi și la ea. Se va gândi Zosima.

Marchiza de Roccaverdina va primi o dotă și va putea să dispună de o anumită sumă, după bunul ei plac.

— O cunoști prea puțin. I s-ar părea că abuzează de situația ei. E plină de gingășii, feți, a asta. Acum câteva zile, îmi spunea: „Sigur c-o duce cam greu cu mama Grazia. E o persoană de încredere, iubitoare, întocmai ca o mamă. O casă ca aceea are totuși nevoie de o femeie care să știe...”

— De fapt, are dreptate. De câțva timp încoace, mama Grazia dă înapoi, dă mereu înapoi: e pe jumătate prostită. Pot însă s-o dau afară? Va închide ochii în casa Roccaverdina, sărăcuța!

— Îmi mai spunea... trebuie să-ți aduc totul la cunoștință, pentru că o dezamăgești. Felul tău de a te purta nu e menit, ce-i drept, să o liniștească. Îmi mai spunea: „Dacă o face numai ca să-și mulțumească mătușa, căci știu cât suflet a pus dânsa pentru ca această căsătorie să se facă, dacă inima lui nu simte pentru mine ceea ce simte a mea pentru el - și-i tremura glasul să lăsăm totul baltă! Nu aș vrea ca el să se sacrifice. De-acum înainte!...” Veșnic acel „de-acum înainte”! Am certat-o. Mi-am pus obrazul pentru tine.

— Și bine-ați făcut, mătușica!

— Era mai bine să fi căutat s-o convingi tu însuți, în alt chip. Nu am pretenția ca, la vârsta ta, să te apuci să faci pe îndrăgostitul. Există însă purtare și purtare, nepoate. „E cam ursuz! i-am spus. O să-l îmblânzești, o să faci alt om din el, în scurtă vreme”.

Marchizul nu știa ce să răspundă. își dădea seama că era vinovat. Inima nu-i fusese prinsă, iar când se gândea la Zosima nu era tulburat decât prea puțin, ori de loc. Încerca o senzație plăcută, o mulțumire dulce, nimic altceva. Simțurile lui nu vibrau, cum i se întâmpla atunci când un stol de amintiri, asaltându-l pe neașteptate, îi aprindeau sângele și îl lăsa tulburat și răscolit, cu un

sentiment nedefinit, pe care el nu-l deslușea bine dacă era de ură sau de regret.

Îndată ce-o văzu însă intrând, împreună cu sora și cu mama, o întâmpină și îi strânse cu putere mâna pe care ea i-o întindea, emoționată.

— Câmpul trebuie să fie un rai! grăi doamna Mugnos.

— Răsare văzând cu ochii, parc-ar erupe! răspunse marchizul.

— Era și vremea! exclamă baroana.

Cristina nu spunea nimic. Se așezase alături de fotoliile în care cei doi câini ai baroanei, rămași în viață, stăteau cuibăriți, cu boturile sprijinite pe partea capitonată și cu ochii pe jumătate închiși, și mângâia cu o mână capetele care arătau că iubesc mângâierea, tremurând ușor și aplecându-se când erau mângâiați-mi re timp, luând-o puțin mai la o parte pe Zosima, marchizul îi spunea, aproape în șoaptă:

— Doresc să mă justific.

— De ce anume?

— De ceea ce bănuiești dumneata.

— N-am nicio bănuială, mă tem. E firesc.

— Nu trebuie să te temi de nimic.

Privind-o și auzind-o vorbind, el își d. ideea și mai lămurit seama de vina lui. Iar vorbele de altă dată: „aceasta e femeia care-mi trebuie mie!” îi vuiau prin creier, ca o muștrare.

— Puțină răbdare! continuă el. Câteva luni, încă. Vreau să trec hopul câtorva treburi. În unele zile, am un fel de buimăceală, atât de multe sunt lucrurile de care trebuie să mă îngrijesc. Activitatea asta febrilă ar trebui să-ți facă plăcere, după izolarea mea prostească.

— Nu m-am plâns niciodată de ea.

— Te cred. Ești nemăsurat de bună. Vreau să te fac să râzi. M-am gândit să-i dau numele dumitale butoiului celui mare al „Asociației”. Va aduce noroc în afaceri.

— Mulțumesc! spuse Zosima, zâmbind.

— E o idee neghioabă, poate.

— Niciun lucru nu e neghiob, dacă e făcut serios.

Înveselit de răspuns, el tăcu o clipă. Apoi, continuă:

— E adevărat că sora dumitale se gândește să se călugărească?

— Nu știu. Poate că da.

— Convinge-o să n-o facă.

— Mi-aș asuma o mare răspundere.

— Nu ți-am înfățișat niciodată una din ideile mele. Nu vreau să te despart de mama și de sora dumitale. Casa mea este destul de încăpătoare, ca să le poată primi și pe ele.

— Îți sunt mai mult decât recunoscătoare în ceea ce mă privește pe mine. Mama însă are un fel aparte de a vedea lucrurile.

— Delicatețea ei nu se va putea simți jignită de invitația de a veni să locuiască în casa ficei sale.

— Starea noastră ne impune multe griji în legătură cu demnitatea. De câte ori nu m-am gândit eu: Ce se va spune despre mine?! E adevărat că nu trebuie să te preocupe răutatea lumii. Ajunge propria ta conștiință.

— Mie nu mi-a păsat niciodată de părerea altora. Nu degeaba mă numesc Antonio Schirardi, marchiz de Roccaverdina.

— Dumitale îți este îngăduit. Dar o familie ca a noastră...

— Familia Mugnos nu-i de loc mai prejos de familia Roccaverdirva.

— Nu era!

— Sângele nu se schimbă. Numele înseamnă ceva.

— E o mândrie care nu poate fi despărțită de mijloacele capabile s-o pună în valoare. În privința asta gândesc la fel ca mama. Și de aceea, i-am spus baroanei ceea ce trebuie să-ți fi adus la cunoștință, dacă am înțeles

bine sensul primelor dumitale cuvinte. Fii sincer, în binele dumitale și-al meu! Acum totul poate fi îndreptat.

— Când marchizul de Roccaverdina și-a dat cuvântul...

— Se poate să te fi înșelat. Aici nu-i vorba de vanitatea de a-ți ține sau nu propriul cuvânt. Aș vrea să-mi spui...

Vorbea cu o timiditate drăgălașă, cu toate că vorbele nu erau de loc timide. Glasul îi era întrucâtva slăbit de emoție și de faptul că trebuia să vorbească de fată cu baroana, cu mama și cu sora.

Marchizul admirând înțelepciunea cuvintelor Zosimei, începea să descopere că sub atitudinea aceea nobilă și rezervată mocnea un foc aprig, pe care numai tăria voinței îl oprea să izbucnească.

Avu o pornire. Și luându-i mâinile cu un gest repezit, fără ca ea să aibă vreme să împiedice acel gest, spuse:

— N-am să-ți spun altceva, Zosima, decât că-mi pare cât se poate de rău că ți-am dat prilejul să-mi vorbești astfel!

O ușoară apăsare a mâinilor el fu răspunsul. Zosinja plecă ochii, cu fața colorată într-un trandafiriu de-abia vizibil.

21

Dar nu se hotăra. Simțea înăuntrul său ceva care intervenea veșnic să îl oprească în clipele în care el ar fi voit să ia, în sfârșit, o hotărâre. Ceva care semăna cu o teamă superstițioasă, cu o vagă intuire a primejdiilor ascunse în umbră și gata să se dezlanțuie asupra lui de îndată ce s-ar fi hotărât să înfăptuie proiectul acela prin care avea să înceapă. O nouă fază a vieții sale.

Și descoperea azi un pretext, mâine altul, cu un fel de inconstiență fecundă, care îi dădea o senzație de mulțumire și de ușurare, ca și când scuza, pretextul, nu ar fi fost căutate, ci s-ar fi oferit spontan, prin mersul firesc al

lucrurilor.

Din pricina asta, vărul Pergola, doctorul Meccio și ceilalți izbutiseră să facă o spărtură în sufletul lui, să biruie sila de a lua parte la frământările municipale, cu toate că, după cum spunea el, rezultatul lor nu făcea nici cât o ceapă degerată.

Expira mandatul primarului. Dus de nas de doi sau trei consilieri vicleni și abuzivi, care nu voiseră să facă parte din Comitetul executiv, pentru a scoate castanele din foc cu mâna altuia, acesta nu cuteza să miște un deget fără să se fi consultat mar întâi cu ei. Tocmai numele lor fuseseră trase la sorti în vederea reînnoirii unei cincimi a consilierilor. Trebuia împiedicată realegerea lor, sau măcar făcut în așa fel încât, în locul vreunuia dintre ei, să intre în Consiliu marchizul, care ar fi fost la urma urmei personajul cel mai de seamă printre oile acelea, capabile numai să spună da sau nu, după cum li se poruncea.

Nume, avere, cinste, ce altceva mai de soi ar fi putut să ceară guvernul ca să-l numească primar pe marchiz? Iar huzurul acelor domni ar fi luat dintr-odată sfârșit.

— Marchizul de Roccaverdina, striga doctorul Meccio, nu e o marionetă, care să se miște după cum vor trage domnii ăia sforile din dosul scenei.

— Veți fi ales în unanimitate, vere! adăugă cavalerul Pergola.

Iar între patru ochi, când doctorul Meccio nu mai era acolo, cu ideile lui clericale, ca să-l împiedice să vorbească, își vărsă focul:

— Suntem în mâna unei duzini de paracliseri! Trebuie să-i măturăm din drum. Paracliseri și burbonici! Așteptă dintr-o clipă-ntr-alta înapoierea lui Franciscuțu.

În adâncul sufletului; marchizul era și el nițeluș burbonic.

O Italie unită, da, **f** s-ar fi părut poate un lucru frumos, dacă nu ar fi adus cu sine atâtea biruri, care nu-l

mai lăsau să răsuflă. Lui însă, care nu se ocupase niciodată de politică, prea puțin îi păsa dacă regele se chema Franciscuțu ori Victor Emanuel. Libertatea o înțelegea până la un anumit punct. Cine îl supărase în trecut? În casa lui făcuse întotdeauna ceea ce voise și ceea ce-i plăcuse. Nu dorea altceva.

Și bunicul, și taică-său își pricinuiseră atâtea și atâtea necazuri, fiindcă se amestecaseră în anumite chestiuni: îndeosebi bunicul, carbonar turbat în anul⁹ douăzeci. Ce câștigase? Fusesse silit să se ascundă, ca să trăiască în pace. Iar taică-său, în patruzeci și opt? Fiind căpitan în garda națională, puțin lipsise ca Satriano să pună să fie împușcat. Iată frumoasele câștiguri ale îndeletnicirii cu politica! Cel puțin, cu Ferdinand al II-lea și cu Franciscuțu stăteai liniștit. Nici pomeneală de lupte municipale. Decurionii, cum li se spunea pe atunci consilierilor, erau aleși de Subintendent și nimeni nu îndrăznea să sufle o vorbă.

Când îl auzea repetând toate astea, vărul Pergola se înfuria:

— Iar demnitatea umană n-o puneți de loc la socoteală? Astăzi, ne administrăm singuri „cu deputați și consilieri aleși de noi. Dacă alegem» rău, noi suntem vinovați.

— Întocmai. Și e cu neputință să alegi bine. Oamenii cinstiți nu sunt obraznici, nu le place să dea buzna în față, la fel cu cei cart nu au nimic de pierdut și au totul de câștigat.

— Oamenii cinstiți greșesc. E o prostie să lași pe altul să ți-o ia înainte.

— Uneori, proștii o nimeresc, vere!

Între timp, se lăsa târât de îndemnuri și de pilde.

9 1620: aluzie la mișcările revoluționare din acest an în Sicilia, avînd drept scop eliberarea insulei de sub dominația monarhiei absolutiste a Familiei de Bourbon.

Vărul și ceilalți îi moddau pe alegători, lăsându-i marchizului grija de a face numai operația de ultimă mână, cu un salut, cu un zâmbet, cu un mulțumesc, cu o făgăduială iscusită, care spunea și. nu spunea ceva, pentru a nu se trezi mai târziu prea obligai.

Și astfel, în cele dintâi săptămâni, marchizul se ținuse mai la o parte. Încetul cu încetul, însă, fervoarea luptei îl aprinsese și pe el, împingându-l până la a se duce personal acasă la câțiva alegători mai influenți.

— Ah, domnul marchiz! Prea multă cinste. Închipuți-vă! Numele domniei-voastre...

— Nu-i numai al meu. Pricepeți: aș fi ca o nucă într-un sac. Trebuie votată întreaga listă.

— Aveți dreptate. Dar, cum să facem?

— Să ne-nțelegem. Două, trei nume: acestea!

— I se poate spune „nu” marchizului de Roccaverdina?

Pe ceilalți, țărani, muncitori, pe câte un nobil mai măruntei, din cei cu „don” dar fără bani, trimitea să-i cheme cu felurite motive, sau numai cu: „Marchizul vrea să vă spună o vorbă”.

— O să-ți dau eu buletinul.

— Cum poruncește excelența-voastră.

— Completat, ai grijă!

— Nu pot să-i joc un asemenea renghi cumătrului meu, excelență. Am făgăduit.

— Treacă, pentru cumătrul dumitale.

Câte, unul se scărpnă în cap, încurcat.

— Ce e? Ți se plătește?

— Ce putem face, excelență! Am nevastă și copii. Recoltele proaste. Cu stomacul nu se glumește!

— Îți dau dublu. Dar acasă la mine, în ajun, ca să ne ferim de ispite.

Iar dacă întâlnea vreo rezistentă, „Hapsânul” își ieșea din fire. Se afla în horă și trebuia să joace, în toate

chipurile, cu toate mijloacele, și nu se dădea în lături de la amenințări:

— O să țin minte! Vine o clipă, pe lumea asta, când ai nevoie de cineva. Să nu te plângi, dacă atunci...

Căpătând imediat îndemănare în manevrele electorale. Începea chiar să prindă gust de luptă și se îndârjea atât de tare, cum nu-și închipuise niciodată că i s-ar putea întâmpla. Era deci adevărat că unele lucruri trebuie să le-ncerci, pentru a le judeca cu dreptate.

Se gândea el oare la interesele comunei, la rănilor de vindecate, la problemele de rezolvate, la binele ce trebuia făcut? Nu! îl atrăgea numai lupta. Iar aceasta nu atât pentru nerăbdarea de a învinge cu orice preț forțele dușmane, cât pentru aflarea aceia în treabă cu unul ori cu altul, care nu-i îngăduia să se gândească la altceva și îi dădea prilejul de a se arăta ocupat și preocupat mult mai mult decât era în realitate. Pentru ca, din când în când, o vorbă, o aluzie, o întâmplare, ceva care se răzvrătea în el ajungea totuși să-l facă să-și dea seama de zădărnicia tuturor acelor eforturi ale sale. Peste puțin timp, trebuia să înceapă din nou să combată greaua frământare intimă, care nu voia să-l lase liniștit, ca și când n-ar fi făcut nimic până atunci ca s-o înăbușe, ca s-o nimicească!

Tocmai în zilele acelea i se înfățișase văduva lui Neli Casaccio, cu cei patru copii ai ei.

— Excelența-voastră, care a fost pentru noi Providența divină! Ați făcut atâtea, mai faceți încă una, vă rog din suflet! Luați-l în slujbă pe cel mărișor. O să mă silesc să-i apăr de foame pe ceilalți, cât m-or ține mâinile și sănătatea. Trimiteți-l la țară, cu văcarul. Nu cer simbrerie. E bun și să-l trimiteți ici și colo, unde e nevoie. Acum, când excelența-voastră se însoară. Am rugat-o și pe doamna marchiză. Fusesem sfătuită: „Du-te la ea!” Știu și eu cum merg treburile astea? Iar buna doamnă mi-a răspuns...

— Nimic! E cu neputință! Am făcut tot ce-am putut!

Era furios văzând că tremura, ca înaintea unui judecător, înaintea acelei sărmăne femei, acoperită cu niște amărâte de zdrențe negre, ofilită de durere și de mizerie, nespălată și nepieptănată, și care mai păstra o scânteie din vestita ei frumusețe numai în ochii mari și negri, umflați de lacrimi.

— E adevărat! Vă va înapoia totul, în Paradis, Preasfânta Maică a Domnului! N-am cuvinte să-i mulțumesc excelenței-voasire! Iar Domnul o să vă dea în schimb o sută de ani de sănătate și de bunăstare! După cum va trebui să le dea foc – și pe lumea asta și pe cealaltă – ticăloșilor care l-au făcut să moară în temniță pe nevinovatul de bărbatu-meu! Era nevinovat, excelență! Nevinovat ca Iisus Cristos răstignit pe cruce!

— Nu l-am osândit eu! mormăi marchizul.

— Ce amestec are excelența-voastră? spuneam: ticăloșii!

Fiecare vorbă a ei îi străpungea inima, ca un vârf de pumnal.

Din fericire, venise cavalerul Pergola, obosit, nădușit și cu ochii strălucitori, din pricina veștilor bune pe care le-aducea. Sărmana femeie se întoarce către el:

— Vai, domnule cavaler! Să pună și excelența-voastră o vorbă bună!

— Da, dai. Deocamdată, însă, du-te! Parcă marchizul n-ar avea altceva de făcut!

Iar în noaptea dinaintea duminicii în care urma să aibă loc votarea, marchizul colindase peste tot, întovărașit de văru-său și de câteva persoane de încredere, ciocnind la ușile alegătorilor care dormeau liniștiți, spre a-i încuraja pe cei șovăitori, spre a încerca ultimele atacuri asupra celor care rezistau, spre a-i conduce la el acasă, ca pe niște prizonieri, pe cei în care nu prea se putea avea încredere sau care n-ar fi putut să reziste la presiunile adversarilor. Pe străzi, prin fundături, echipele celor două

partide se întâlneau privind-se chiorâș, schimbând cuvinte ironice sau luând totul în glumă, după dispoziția oamenilor.

Marchizul nu visase niciodată că va trebui să ajungă până aici. În unele momente se simțea scârbit, obosit de intrigile acelea mărunte. Deocamdată se afla în horă: trebuia să joace! Într-o bună zi, când se va plictisi, avea să-i trimită la dracu' pe toți: Primărie, Consiliu, alegători! Nu voia s-ajungă sluga nimănui, v

Se înapoiase acasă în zori și se vârâse în pat, căci nu mai putea. Între timp, dincolo, în sufragerie, derbedeii ăia goleau sticlele de vin una după alta și înfulecau de zor ouă tari, brânză, salam, măline negre sărate, nuci, smochine uscate, cu munți de pâine proaspătă, care dispăreau de pe masă ca niște hapuri mărunte. Mâncau și beau, așteptând să fie conduși în biserița San Luigi, unde avea loc votarea, din pricina lipsei unor localuri mai potrivite.

Veneau să-i ia câte doi, câte trei, câte patru o dată, după prima literă a numelui. Iar cavalerul Pergola și doctorul Meccio făceau pe jandămi, nelăsându-i să se apropie de nimeni, de teamă să nu aibă loc vreun grabnic schimb de buletine, escortându-i până la biroul sediului, printre râsetele, cuvintele sarcastice și amenințătoare voalate ale adversarilor care, totuși, nu protestau, făcând și ei același lucru, în ceea ce-i privea.

Mai târziu, marchizul trebuise să iasă din casă grăbit spre a se duce să-și depună buletinul, la cea de-a doua chemare. Și trecuse prin mijlocul a două șiruri de alegători, rușinându-se aproape de acel prim act de viață publică al său, care-l expunea vederii atâtor oameni ce se mirau nu mai puțin decât el văzându-l apărând acolo.

Iar seara, până târziu, casa lui fusese năpădită de oameni de tot felul, veniți să se bucure de victorie. Povesteau întâmplări, își preamăreau eforturile și se înghesuiau în jurul lui pentru a-i aminti pe tăcute: „Va

trebui să vă aduceți aminte de noi la nevoie! Ne-am trudit pentru ochii dumneavoastră frumoși! N-am înfruntat primejdia numai ca să vă facem pe plac!”

„Așa e lumea! se gândea marchizul. Totul e numai aparentă. Mă cred cinstit și corect, fiindcă n-au habar de nimic. Așa e lumea! Poate că mulți dintre cei de aici au săvârșit lucruri și mai rele decât mine, iar eu, fiindcă nu le cunosc, îi stimez și îi respect. Poate că n-au avut curaj, îndrăzneală, șiretenie, și-au fost cinstiți fără voia lor. Poate că le-a lipsit prilejul, și-au fost cinstiți din întâmplare!”

Simțea renăscând tocmai în clipele acelea obișnuita-i spaimă superstițioasă, obișnuita teamă de primejdiile ascunse în umbră. Socotea că venind în contact-cu atâta lume avea să fie nevoit să trăiască într-o atmosferă de viclenie, în care nu putea să respire în voie. Abia aștepta clipa în care să scape de privirile lor și să se înapoieze la Margitello. Acolo lucrările fuseseră întrerupte. Voia să le supravegheze el însuși, neavând prea multă încredere în inginer. Urmau să sosească în curând teascurile, mașinile de tocat măline, butoaiele, butoiasele, vasele pentru ulei, dar încăperile erau încă ocupate de materiale, iar unele lucrări de zidărie fuseseră de-abia începute!

Pe lângă asta, se grăbea să-și aranjeze locuința sa. viața sa; să-și reia întrucâtva vechiul obicei al izolării; să sez odihnească după atâtea frământări care, până la urmă, nu slujiseră la a-l apăra, cum socotise el, de tulburările lăuntrice ce îl nelinișteau în chip prostesc.

Baroana de Lagomorto nu văzuse cu ochi buni amestecul marchizului în treburile primăriei.

— Ce-ți închipui? Se slujesc de tine pentru scopurile lor. Te-au mai căutat vreodată și înainte?

— Am refuzat întotdeauna.

— Făceai mai bine dacă-i lăsați să-și răcească gura și de data asta. Chiar ieri îmi spunea Zosima: „Are atâtea de făcut la el acasă!” Parcă s-ar teme, săraca. În sfârșit,

când o să te hotărâști? Nu vreau să mor înainte de a lua parte la nunta ta.

— Peste câteva luni, mătușă.

— Le știu eu lunile tale, din experiență! Ai fericirea lângă tine și nu te deranjezi să întinzi mâna! Din ce pricină? Nu te înțeleg. Zosima are dreptate când bănuiește...

— Îmi pare rău.

— O spui într-unctiip ciudat! încep să intru și eu la griji.

— Nu credeam că povestea cu construcția de la Margitello o să mă țină ocupat atâta vreme. Iar pe urmă „alegerile astea de acum...

— Măine, cine știe ce-o să mai fie!

— Nimic, mătușă! Mă simt obosit. Am nevoie de liniște. Iată! Dumneavoastră știți prea bine că dacă mă apuc de-o treabă...

— Tocmai.

— Într-una din zilele astea, duminica următoare chiar, împreună cu dumneavoastră, cu doamna Mugnos și cu Zosima, vom vorbi despre pregătiri. Și în două sau trei săptămâni... M-am gândit, ideea Zosimei rîl-a convins: totul improvizat, fără lux.

fără zgomot. N-o să poată să spună nimeni că procedez astfel din zgârcenie sau fiindcă-mi lipsesc banii. O căsătorie este o petrecere de familie.

— Zosima va fi foarte mulțumită.

Și plecase spre Margitello, împreună cu inginerul și cavalerul Pergola, care stătea pe lângă marchiz mai mult ca oricând. Trebuia să bată fierul cât era cald. Nu cumva să se piardă avantajele marii victorii pe care-o câștigaseră.

— „Amicii” au rămas năucți. Dau însă și din mâini, și din picioare pe lângă subprefect și pe lângă deputat ca să fie ales primar unul de-ai lor.

— Nu mă pot face singur primar! răspunse

marchizul, cam plictisit.

— Dacă-i lăsăm să manevreze, dacă nu dăm un semn de viață! O vizită le subprefect...

— R și cine-l cunoaște pe acest domn? t

— Nu interesează. E un funcționar al guvernului și se va socoti onorat să primească omagiul marchizului de Roccaverdina.

— Să lăsăm, deocamdată, discuția asta. Priviți! Câmpurile par o grădină!

O întindere uriașă de verde, de o mie de tonuri de verde, de la cel mai deschis până la cel mai închis, care părea aproape negru. Un triumf, o nebunie vegetală, până și în terenurile cele mai aride, care nu produsese niciodată măcar un fir de iarbă! Marginile șoselei păreau două nesfârșue răzoare înțesate cu minunate flori galbene, roșii, albe, albastre, care se înălțau pe tulpinile uriașe, printre frunze de smarald, ca și când o mână iscusită de grădinar s-ar fi gândit să amestece culorile și nuanțele lor, ca să le dea naștere unor surprinzătoare efecte decuwiiye. Și erau ierburi sălbătice, lipsite de nume, care se împleteau, se înghesuiau, fără să lase nici cel mai mic spațiu între ele, zâmbitoare, strălucitoare, în soarele care le dădea viață, din înalt.

Dar semănăturile! Un covor de catifea verde, care nu se mai termina, presărat cu petele roșii ale macilor, punctat de broderiile azurii și violete ale irișilor. Aici, macii se revărsau în largi pete sângerii. Dincolo, florile de in acopereau fâșii dreptunghiulare și pătrate cu gingașul lor albastru argintiu. Și pretutindeni, miliarde de iluturi, care se urmăreau cu aripi tremurătoare, mici „mari, de toate formele și de toate culorile, cum nu mai fuseseră văzuți niciodată, și cum.

după cât se ținea minte, nu mai ieșiseră niciodată din crisalide și din gogoși!

Catârii înhămați la trăsură înergeau voioși în trap, iar

stolurile de porumbei de la Margitello, întâlnite la cotitura drumului de care, se întorceau spre casă, filfâind cu grabă din aripi, ca pentru a-i înștiința pe cei de-acolo de vizita stăpânului.

22

Sosiseră între timp mașinile și muncitorii care aveau să le monteze și să le așeze la locul lor. Vestibulul de la Margâtello semăna Iarăși cu un arsenal, mai rău decât altă dată, cu dogarii care legau butoaiile, butoiașele și zăcătorile pentru must, cu cărucioarele ce veneau încărcat? fiecare cu câte un vas pentru ulei și cu salahorii și țărani care, după ce le luau în spate, le duceau în cămară”, gata și ea. cu pardoseala de ciment netedă și puțin înclinată spre centru, unde „moarta**”, adică un vas îngropat în pământ până la buză, își deschidea gura neagră spre a primi uleul, în caz că unul dintre va Se s-ar fi vărsat. Iar pretutindeni, numai strigăte și blesteme. Și peste atâtea felurite glasuri, puternic și stăpânitor, cel al marchizului care împăilea porunci, dojenea, înjura și zăpăcea toată lumea. Trebuisse tocmai bine opt zile, până când îiecare lucru să fie pus la locul său.

În cele din urmă, însă, teascurile, cu șuruburile lor «groase și cu piulițele de oțel, străluceau de parc-ar fi fost de argint în fața morilor de sfărâm-l măslinile, mici și zvelte. Vasele de pământ își scoteau înainte, de jur-împrejur, pântecelul lor smălțuite, iar butoaiile, așezate pe postamente de piatră cioplită, se aliniau în ordine descrescândă, de la butia cea mare la butoaiile și butoiașele cu canalele și cu cepurile ieșite în afară.

— Cloșcă cu pui! exclamase vechilul, admirativ.

Iar imaginea fusese pe placul marchizului, care i-o repetase inginerului.

Când toate fură așezate în ordine, iar sălile golite și măturate, părură mai largi și mai luminoase, ca o biserică.

parcă, în care să oficiezi sfintele slujbe, potrivit unei

alte imagini a vechilului - altarul principal era butia cea mare, iar el ar fi vrut să slujească acolo liturghia atunci când butoaiele ar fi fost pline cu adevăratul sânge al lui Cristos

— Membrii „Asociației agricole” fură chemați la un prânz de inaugurare a localurilor, iar la masa instalată între teascuri și morile de sfărâmat măsline, nu lipsi decât cavalerul Pergola, căruia, din pricina oboselii de la alegeri i se umflaseră amigdalele, așa cum i se întâmpla deseori. Zi de adâncă mulțumire pentru marchiz care, cu prilejul acesta, boteză butia cea mare cu numele Zosimei, în mijlocul urărilor și aplauzelor comesenilor.

— Acesteia de alături, spuse notarul Mazza, o să-i dăm numele Sfântului Giurranni, care este patronul vinului, ca să repete minunea de a ține butoaiele veșnic pline, cum a făcut cu cel sub care îl îngropaseră ucigașii lui, ca să-și ascundă fărădelegea-Cu cât scoteau mai mult, cu atât mai din belșug. Ușnea vinul din butoi. Și de ce calitate! Cum se poate? într-o bună zi, mama Sfântului Giurranni, uitându-se și cercetând, băgă de seamă că o coardă, de vită, verde și înfrunzită, răsarită din pământ în spatele butoiului, se înălțase până la vrana ac-estuia și se vârâse înăuntru. Puse să se sape acolo, dedesubt, și descoperi trupul băiatului, încă intact. Butoiul însă nu mai dădu vin! Trebuie să ucidem vreun sfânt, dragă marchize, încheie notarul râzând, și să-l îngropăm aici!

Marchizul nu râse împreună cu ceilalți. Ba chiar se întunecă la față, ca și când notarul n-ar fi vorbit de sfântul Giurranni, ci de Rocco Criscione. Iar la înapoierea la Rabbato, trecând cu trăsura printre gardurile vii de nopali. din spatele cărora trăsese în noaptea aceea lovitura fatală, i se păru că vede întins pe pământ cadavrul lui Rocco, cu fruntea găurită de glonte și cu fata însângерată.

Nu îl mai revăzuse astfel de o bucată de vreme. I se întâmplase să treacă prin locul acela chiar și fără ca o cât

de rapidă amintire a faptei să i se trezească în minte. De data asta însă, cu toată vederea semănăturilor înalte, care unduiau ca marea, și a marginilor drumului de care, acoperite pe de-a-ntregul cu flori, sub soarele care apunea maiestuos, aurind câmpia din jur, ayu mereu în fața ochilor, tot lungul drumului, viziunea acelei nopți întunecate în care gelozia îl împinsese să se așeze la pândă în spatele gardurilor vii. Iar odată cu lumină orbitoare a flăcării, îl urmărea parcă bubuitura loviturii pe care-o trăsesese, țipătul ascuțit al celui lovit, care cădea de pe catâr și tropăitul animalului care fugea speriat.

Între timp, răspunzându-i notarului Mazza, care stătea alături de el în trăsură, vorbea cu glas tare, ca pentru a-l împiedica să-i citească pe fată gândul care îl tulbura atât de stăruiitor, încât ar li trebuit parcă să fie vizibil. Imbecilul ăla de notar îi preschimbase în venin toată plăcerea acelei zile vesele! Și astfel, marchizul sosi la casă foarte prost dispus.

Mama Grazia îl anunță îndurerată.

— Vărul tău se simte rău, fiule! A trimis să te caute de trei ori de azi-dimineață. Vrea să te vadă înainte de moarte.

— Înainte de moarte? exclamă marchizul, uluit.

— Așa a spus slujnica. Plângea. L-a chemat Domnul; se împacă cu Dumnezeu!

— Da, foarte bine! răspunse marchizul. O să mă duc mâine dimineață.

Clătinase din cap, zâmbind, la auzul ultimelor cuvinte ale mamei Grazia.

Și iată-l pe *don* Aquilante, venit să-i vorbească despre tratativele cu care marchizul îl însărcinase în urmă cu câteva săptămâni, în legătură cu un alt împrumut, de vreo douăzeci de mii de lire, cu ipotecă pe moșia de la Casalicchio, întrucât cele șaptezeci de mii luate de la Banca Siciliei fuseseră înghițite de construcția de la

Margitello, de mâșir: i, de butoaie și de vasele pentru ule-i.

— Încetișor, marchize! îi spusese *don* Aquilante. Nu mi se cade să vă dau sfaturi. îmi cunosc însă puișorii. Să facem! Să facem! înseamnă la noi: Faceți! Faceți!

— Există un act de asociație, timbrat și înregistrat...

— Îl știu. În caz de neînțelegere, mai târziu, dac-o să trebuie să v-apuesti să faceți procese, o să vedeți, marchize, cu ce-o să vă alegeți: cu mâna goală.

— Clădirea, mașinile, fiecare lucru...

— Ce-o să faceți cu ele?

— Ceta ce-o să facem și acum. Așadar, celrdouăzeci de mii de lire?

— Sârst gata, cu șapte la sută. Impasibil cu mai puțin. Canoniculă **1 a**, (ieși sluj ilor al lui Dumnezeu, e totuși un mare cămăiar!

— Ar fi mai bine atunci să recurg din nou la Banca Siciliei. Plătesc în re-te. În douăzeci de ani.

— Poate că da.

Don Aquilante se întoarse dintr-odată înapoi, ca și când N-ar fi strigat cineva.

— Ce e? întrebă marchizul.

— Nimic. E aici. Ca de obicei. De la un timp, îmi iese-n cale fără să-l chem.

După experiența aceea neizbutită, *don* Aquilante nu îndrăznise să mai vorbească despre asta, iar marchizul, furat de atâtea preocupări, nu-l mai întrebasese nici el, ca să-l poată lua peste picior: „Și cu duhurile ce mai e?” Dar în clipa aceea, luat pe neașteptate, se trezi spunând:

— Lasă-mă în pace!

Se corija însă imediat și spuse:

— Începem iarăși cu glumele? Trimite-l la dracu', dacă-i adevărat! Să vorbim de treburile noastre.

— Și asta e o treabă importantă! răspunse cu gravitate *don* Aquilante. De s-ar putea cere măcar reabilitarea acelui sărman, mort în temniță!

— Dumneata n-ai altă treabă?

Și-i tăie, scurt, vorba.

— În ce-l privește pe canonic, adăugă el, după câteva clipe de tăcere, scrie-i să sugrume pe altul.

În vreme ce mama Grazia, pregătea cina, marchizul, cu o luminare în mână, mergea dintr-o odaie într-alta, ca să-și alunge gândurile, studiind. efectul noutăților înfăptuite, rătăcind cu închipuirea în jurul a ceea ce încă lipsea ca mobilier, încercând să și-o închipuie pe Zosima ca stăpână a cosei, acolo unde cealaltă fusese aproape astfel timp de zece ani, gândindu-se la viitorul care trebuia să aducă schimbări deosebit de însemnate în viața lui.

Singurătatea aceea, tăcerea aceea, umbrele acelea ce se strângeau prin colțuri din pricina slabei lumini a luminării îi dădeau însă o senzație de teamă, care-l făcea, să-și rotească ochii cu timiditate de jur-împrejur și de care se dojenea în sinea lui; ca de o lașitate copilărească.

Spaima de necunoscut! Ah! O știa foarte bine. Ea dăduse naștere tuturor himerelor religioase, tuturor legendelor cu privire la lumeade dincolo. îl învățaseră asta cărțile pe care i le împrumutase vărul Pergola! Le recitea din când în când spre a se întări, atunci când convingerile sale se clătinau, când influențele atavice scoteau din nou capul, pentru a-l face aidoma sălbaticilor, aidoma oamenilor primitivi care tremurau de groaza fantomelor născocite de închipuirea lor și luate apoi drept realitate. Cărțile alea aveau dreptate.

Cu toate astea, impresiile din timpul zilei lucrau încă asupra nervilor săi. Trebuia să se resemneze și să le suporte, până când aveau să-și piardă puterea și să se risipească, întocmai ca nălucile iscate de febră, care dispar de îndată ce criza dă înapoi. Tot astfel, uneori, în timpul delirului, îți dai seama că delirezi, dar nu poți să ocolești nălucirile bolnăvicioase.

Simțea că se află într-unul din acele momente.

Judeca, într-adevăr, își bătea joc de spaimile stârnite de vorbele notarului Mazza și de neroziile lui *don* Aquilante, care pretindea că vede duhurile și că stă de vorbă cu ele. Deocamdată însă tresărea la scârțâitul unei mobile, privea bănuitor spre punctele mai puțin luminate, ca și când ar fi ascuns pe cineva, care-ar fi putut să-i apară în față, pe neașteptate... Cu ce scop? Prostii! Și până una alta, se grăbea să se înapoieze în sufragerie, simțind că nu mai are curaj să mai rămână singur.

Ieșise în balcon. În ulicioară, nici măcar un felinar în fața ușilor cocioabelor. Vecinele își spuneau rugăciunile laolaltă. Văpaia vetrelor și sărmănele opaițe din interior aruncau fâșii de tumină roșietice asupra străzii prost pavate, asupra unui grup de oameni, asupra unei bătrâne ghemuite pe banca de piatră, cu capul plecat și cu mâinile în poală. Din când în când, prin fâșiile de lumină trecea câte o umbră. Iar rugăciunile își răspundeau monoton una alteia, de la un punct la altul al micii ulicioare, întrerupte de o chemare, de plânsul unui copil care-o făcea pe maică-sa să dea fuga la el, de sosirea unui țăran, care descărca de pe măgar două sarcini de lemne. Pe urmă, rugăciunea începea din nou, monotonă; puțin grăbită. Iar marchizul se gândea că, în urmă cu un an, nu se deosebea în niciun fel de oamenii aceia sărmani. Ei își închipuiau că rugăciunile lor luau calea cerului, ajungeau la urechea lui Dumnezeu și a Preacuratei, pentru a-i face să se intereseze de nevoile lor, de nenorocirile lor. După asta, mergeau la culcare, mângâiați de o licărire de nădejde. Ceea ce nu împiedica, mai târziu, ca, în unele clipe, oamenii aceia să se poarte ca și când Dumnezeu și Preacurata nici n-ar fi existat.

Și se gândea că lumea asta e o enigmă de neexplicat. De ce se nașteau oamenii? De ce mureau? De ce atâta îndârjire în a trudi, în a te îmbogăți, în a te grăbi să te bucuri și să suferi cu gândul că va veni o zi în care să te și bucuri? Uneori, viața i se părea o fantasmagorie

nebunească. Și se mira de ideile acelea, atât de neobișnuite pentru el, de tristețea aceea care îi apăsă sufletul, de frământarea aceea surdă care îi șerpuia prin toată ființa, ca o presimțire a unor întâmplări nenorocite.

Rugăciunile se sfârșiseră. Toate ușile colibelor fuseseră închise. Pe ulicioara scufundată în beznă nu trecea suflet de om. Și sub cerul fără lună, pătat de nori cenușii, răsună pe neașteptate blestemul de fiecare seară al mătușii Mariangela:

— O sută de mii de draci asupra casei Crisanti! Vai! Vai! O sută de mii de draci asupra casei Pignataro! Vai! Vai! O sută de mii de draci asupra palatului familiei Roccaverdina! Vai! Vai!

Marchizul se retrase de pe balcon. De data asta, glasul bieteii nebune îi păruse insuportabil.

A doua zi dimineață, se duc la văru-său. Cecilia, fiica unchiului *don* Tindaro, îl întâmpină în anticameră, tinindu-și de mână cei doi copii.

— Mulțumesc, marchize! spuse ea, în hohote de plâns. Încurajează-l.

— E aldevărat, așadar? Credeam că e vorba de o exagerare a mamei Grazia.

— De data asta e foarte grav. Poate să se sufoce dintr-o clipăîntralta. Din fericire. Domnul i-a atins inima. A venit starețul Montoro. El l-a dorit, ca să se spovedească.

— Să se spovedească?! întrebă marchizul, crezând că n-a înțeles bine.

Cecilia nu se îngriji să-i răspundă, văzându-l pe stareț ieșind din odaia bolnavului.

— Plec și mă înapoiez imediat! spuse acesta, apropiindu-se, fără să-l salute pe marchiz, căruia îi purta încă pică din pricina crucifixului dăruit. bisericii șant Antonio. Prudentă și nimic altceva, doamnă! Cavalerul poate scăpa de primejdie într-o clipită. E lucru știut în bolile de felul acesta. Nu trebuie pierdută nădejdea.

Doamna Pergola își șterse lacrimile, se liniști și-i spuse marchizului:

— Poftim, poftim!

El însă se opri pe pragul odăii. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Pe scrinul împodobit cu un acoperământ de sitar, printre sfeșnice de lemn aurit cu luminări de ceară aprinse și consumate pe jumătate, recunoscuse de îndată cutiutele de argint ale moaștelor, pe care le văzuse expuse în sacristia de la Sant' Isidoro, cu prilejul ultimei vizite eparhiale a episcopului. Cea mică, cu falangele unui deget al sfântului Biagio, apărător împotriva bolilor de gât. În cealaltă, un antebraț de ceară, care sluja drept teacă pentru un os din antebrațul sfintei Anastasia. În fața scrinului, pe măsuța gătită tot cu un acoperământ de altar, între două sfeșnice cu luminările aprinse, din care picura ceara pe o tavă de cristal, se afla cingătoarea de argint a lui Cristos la Stâlp, din biserica San Paolo, care nu era acordată decât în cazuri disperate și numai credincioșilor de vază.

Putea oare să se aștepte la așa ceva? Și se uită uluit la văru-său care, făcând semne din cap și pronunțând cu greu niște cânturi de vorbe aproape de neînțeles, îl invita să se apropie.

Stând în pat, sprijinit de un vraf de perne, având în cap o scufie albă de bumbac tricotată ce-i ascundea până și urechile, cu săculețele cu plasturi aplicate pe gât și ținute să nu cadă cu ajutorul unei fâșii late de lână cenușie, cu fața congestionată, cu ochii umflați, acoperit cu o pelerină de postav verde închis, printre pulpanele căreia ieșeau afară mâinile ce strângeau un Crist mic de alamă, prins pe o cruce de abanos, cavalerul Pergola, astfel înfodolit, era aproape de nerecunoscut. Și numai prezența doamnei, atât de mahnită, și a copiilor, îl putu împiedica pe marchiz să nu izbucnească într-un hohot de râs prelung și sonor. Râsul însă îi fremăta înăuntru, fiind totodată și ceva amar, de o

adâncă tristețe, zguduire nervoasă și spaimă, pricinuite de imensa deziluzie ce-l țintuia, năucindu-l acolo, în prag. „Dar, cum adică?! Cum adică?!” se gândea cel neliniștit, apropiindu-se de patul bolnavului.

— Lertați-mă! V-am făcut... să cădeți... în ispită!

— Taci! Nu face eforturi! îl întrerupsese el.

Vorbele acelea, care de-abia ieșeau din gâtleej, aproape fără ajutorul limbii, îl făceau, și pe el să sufere.

— V-am făcut... să cădeți... în ispită... cu cărțile alea! Puneți-le pe foc!...

Marchizul se simțea cuprins de amețeli, ca pe marginea unei prăpăstii fără fund. „Dar cum adică?! Dar cum adică?! 1* Față în față cu moartea, ateul, cel care înjura cu atâta cutezanță, dușmanul înverșunat al oricărei religii și al preoților, își renega dintr-odată toate convingerile, se transforma într-o muierușcă, se înconjura de moaște, chema duhovnicul, dorea binecuvântarea căsătoriei sale! Și doar el fusese cel care-l inițiasese, maestrul său, aproape! în cine trebuia să creadă de-aci înainte? în omul sănătos, aflat în deplina stăpânire a tuturor facultăților sale intelectuale, sau în acesta de-aici, slăbit de boală, îngrozit de spaimele renăscute ale lumii de dincolo, dar care poate că întrevedea, într-o pornire lucidă, adevăruri tănuite. minților prea tulburate de simțuri sau rătăcite, poate, de interesele și de patimile lumești?

Și râsul care începea să freamăte din nou în el, amar, profund, trist și sarcastic, îi dădeau o senzație de ascuțită durere fizică în epigastru, în timp ce cavalerul Pergola începea din nou să-și bolborosească vorbele, holbând ochii, în clipele când îi era greu până și să respire.

— Lertați-mă! Rugați-vă pentru ca Dâmnul să-mi acorde măcar mântuirea sufletească, dacă nu și cea trupească!

— Hai, hai! Nici nu te mai recunosc! îi spuse marchizul -, prefăcându-se liniștit.

Și privea în jur, fără să izbutească însă să se încredințeze că spectacolul la care asista era ceva real. O senzație de rătăcire și de adâncă zădărnicie făcea ca prin șira spinării să-i treacă fiori repezi de frig, ca și când totul în jurul său ar fi fost gata să se prăbușească și se scufunde în neant. Iar, de cîta aceasta, fără nădejdea unui ajutor apropiat, fără amăgirea unei îndepărtate salvări!

Și astfel luă parte, ca al patrulea martor, la celebrarea căsătoriei religioase, pe care starețul Montoro o săvârși în grabă, însoțit fiind de *don* Giuseppe și de doi cunoscuți, culeși de pe stradă, nefiind cazul să-și piardă vremea cu alegerea.

Punându-și pe el stiharul, epitrahilul și sfta, înainte de a deschide cartea de rugăciuni pe care i-o întindea *don* Giuseppe, starețul scoase din buzunarul sultanei o hârtie și i-o prezentă, desfăcută, cavalerului:

— Este de neapărată. trebuintă! Chiar și pentru justificarea mea! Trebuie s-o semnați 1

Fu adusă. călimara. Și, în vreme ce bolnavul semna, starețul îi invita pe cei de față să-i mulțumească Domnului pentru retractarea aceea spontană a tuturor ereziilor, a tuturor greșelilor, a tuturor învățăturilor nelegiuite, profesate întru ispitirea atâtor suflete, întru pervertirea atâtaîr inimi.

Emoționată ceremonii *in articulo mortis*¹⁰ nu dură decât câteva minute. Iar soarele, care inunda odaia prin fereastra balconului din fața patului, o făcea încă și mai tristă cu veselia lui luminoasă.

Printre lumânările care ardeau în sfeșnice, în fața sfintelor moaște, în reculegerea tăcută a celor câțiva asistenți îngenuncheați în jurul bieteii neveste, care nu-și putea stăvili lacrâmiile, cei doi „da^{11*}” părură itouă suspine,

10 În Tata morții (în lb. lat.).

11 Vă unesc în căsătorie (în lb. lat.).

iar cele două mâini întinse, una pentru a oferi, cealaltă pentru a primi în deget inelul binecuvântat, fură văzute tremurând.

— *Ego conjungo vos în matrimonio!* 1 rosti starețul, cu glas puternic și solemn, binecuvântându-i pe miri.

Marchizului îi reveniră în minte tocmai atunci cuvintele vărului, spuse cu un an în urmă, când i se plângea că neamurile soției sale erau furioase împotriva lui „fiindcă nu voise să lase să i se arunce în spate, de către un preot murdar, două picături de apă sărată”! Și se ridică în picioare, fără să aibă putere să rostească un singur cuvânt vesel și de urare, din pricina acelei zguduirii de răs amar și sarcastic, pe care deziluzia suferită începea din nou s-o facă să freamăte înlăuntrul său.

23

Ieșind din ulicioara unde se afla pitulată casa cavalerului Pergola, marchizul de Roccaverdina se întâlnise cu *don* Aquilante, care ducea sub braț un sul de hârtii, iar în mână ținea strâns bastonul de trestie groasă, de parc-ar fi trebuit să-i slujească drept sprijin, cu toate că se ținea foarte drept, clătinând din când în când capul pe gâtul înfășurat cu imensa basma neagră pe care o folosea drept cravată. Se înapoia de la Prețură.

— O! Bună ziua, marchize! Ce căutați pe-aici? înțeleg! Cavalerul e deci rău bolnav?

— Foarte rău! N-o să vă vină să credeți: s-a spovedit!

Marchizul, care nu-și revenise încă din uimirea și tulburarea pricinuite de scena la care asistase, fu uimit să audă că i s-a răspunde:

— E firesc. Așa trebuia să se întâmple.

— Pentru ce?

— Pentru că toate. e convingerile superficiale sunt măturate cu ușurință de prima pală de vânt care se abale asupra lor. Bietul cavaler citise, și el vreo jumătate de duzină de așa-zise cărți de știință – mi-a scos de câteva ori

ochii cu ele, când discu

tam-și fiind materialist și ateu numai la suprafață, în fa (at / misterului morții a devenit imediat ceea ce fusese altă dată: „catolic credincios. Dobitoc înainte, și mai mare dobitoc acum! Vă însoțesc...

— Lămurește-mă.

— În două vorbe. Dumneavoastră sunt eliniști, credeți în Biserică, credeți în Sfânta Treime, în infern, în paradis, în purgatoriu, în Maica Domnului, în îngeri, în sfinți. E ușor. Nu vă trece prin minte nici măcar gândul că ar putea să existe un adevăr mai - adevărat decât cel pe care îl propovăduiesc preoții...

Lăsându-și capul în jos, rușinat că nu avusese niciodată îndrăzneala să-și manifeste sincer noile sale convingeri, marchizul întreabă:

— Care?

*

— Cel pe care i l-a revelat lumii Swedenborg *, apostolul noului Ierusalim.

— Aha, înțeleg! exclamă cu amărăciune marchizul. Deci, nu mai suntem siguri de nimic! Te zăpăcești, și mai multe nu!

— Suntem absolut siguri, marchize.

— În sfârșit, după părerea dumitale, există Dumnezeu? Da sau nu?

— Există. Nu însă acela despre care vorbesc preoții.

— Iar paradisul? Infernul? Purgatoriul?

— Cu siguranță, dar nu așa cum bălmăjesc Biserica și teologii ei, cu închipuirile lor păgâne, cu legendele lor bune pentru femeiuști! Foc material, chin veșnic, vedenii aducătoare de fericire! Vă par lucruri serioase?

— Amețești nu alta răspunse marchizul.

— Dimpotrivă. Nimic nu este mai liniștitor decât învățătura cea nouă. Suntem arbitrii propriului nostru destin. Binele și răul pe care le săvârșim înrăuresc asupra

existentelor noastre viitoare Trecem din încercare în încercare, purificându-ne, înălțându-ne, dacă am Fost în stare să ne îndreptăm, să ne spiritualizăm...

— Înțeleg, mi-ai mai spus-o de atâtea ori. Dar siguranța? Siguranța, întreb eu?

— Bateți și vi se va deschide, a spus Iisus. Adevărul vrea să fie căutat. stăruitor, cu sufletul curat și dezinteresat. Dumneavoastră, și toți cei ce se află în situația dumneavoastră, habar n-aveți de așa ceva. V-ați împotmolit în materie. Binele îl faceți numai cu gândul de a vă câștiga un locșor în paradis. Nu faceți răul, când nu îl faceți, numai de groaza iadului și a purgatoriului. Siguranța? în primul rând stă în logică. Dumneavoastră credeți în absurd. Ce siguranță aveți? Fiindcă vi s-a spus: așa e? Iar noi dovedim că nu e așa. Dovedim, luați seama! Biet cavalerul acela!...

— Ametești, nu alta!

Marchizul nu era în stare să spună altceva. Cui trebuia să-i dea dreptate? Ar fi vrut, cu o puternică scuturare din umeri. să se înapoieze măcar la starea de odinioară, când se gândea numai la treburile lui și trăia cum poftea, ca un animal - fie și așa

— Dar liniștit și având încredere în întâmplare, care-i fusese de folos până atunci. Vai! Vărul Pergola îl trădase. Îngrozitor cu convertirea aia a lui. Dar *don* Aquilante, în definitiv, ce mare scofală făcea cu „noile” lui învățături? Vorbe! Vorbe! Vorbe! Și totuși, cărțile pe care i le împrumutase văru-său i se păruseră atât de convingătoare! De ce nu trebuia să aibă încredere în propria lui judecată?

Și-și petrecu toată noaptea citind din nou în ele paragrafele cart-l interesau mai mult. Vai de mine! Rezultatul era cu totul diferit de cel de odinioară! Acum i se părea că toate cărțile acelea făceau afirmații prea grăbite, că îi scăpau printre degete tocmai când ar fi dorit să le strângă mai bine în mină. Se oprea din citit, se

gândea, raționa cu glas tare, ca și când ar fi avut acolo, în fața lui pe cineva cu care să discute, plimbându-se în sus și-n jos prin odaie, încercând zadarnic să lupte împotriva spaimelor ce răsăreau pretutindeni în juru-i, și nu numai ca să-l terorizeze, ci ca să-și bată joc de el. O limpezime de cuget necruțătoare îl făcea să izbucnească împotriva lui însuși: „Ei? Ți-ar fi – plăcut să nu fi existat Dumnezeu –, zeu! Ți-ar fi plăcut ca sufletul să nu fi fost nemuritor! Ai luat viața unei ființe omeneste, ar lăsat să moară în închisoareun nevinovat și voiai să te bucuri de viață, în liniște, ca și când n-ai fi săvârșit niciun rău! Ai văzut, însă: a existat tot timpul cineva care a ținut trează remușcarea în adâncul inimii tale, în ciuda a tot ceea ce ai făcut pentru a-ți astupa urechile și a nu-i mai auzi glasul. Iar acest cineva nu se va opri, nu va osteni până când nu-ți vei fi plătit datoria, până când nu vei fi ispășit și aici, pe pământ!”

Vorbea și se-ngrozea de propria-i voce, care-i părea vocea. altcuiva. Vorbea și-și lăsa capul în jos, ca și când acel „cineva** i-ar fi apărut uriaș în față, fără formă, fără nume, aidoma unei cumplite și misterioase fantome, făcându-l să simtă aceeași forță despotică ce-l târâse, în noaptea când vântul urla pe străzi, până ia casa lui *don* Silvio, pentru a se spovedi și a-și. despovăra cugetul de acel coșmar îngrozitor care îl apăsa. Iar acum, ce trebuia să facă? Să se învihovățească, așa cum îi impusese *don* Silvio? I se părea nefolositor, de-acți înainte. Neli Casaccio murise în temniță. Nimeni, în afară de el, nu se mai gândea la Rocco Criscione! Ce trebuia să facă? Să meargă să se arunce la picioarele papii, pentru a căpăta iertarea, pentru a cere să i se impună un canon? Vai! Așa nu mai putea să trăiască!

Și izbucnea din nou împotriva lui însuși: „Te orbește mândria! Nu vrei să pătezi numele de Roccaverdina! Numele «Hapsânilor»! Vai! Vai! Și ai vrea să continui să

înșeli lumea, cum ai înșelat și justiția omenească! L-ai alungat din casa ta pe Cristos, care te stingherea cu mustrarea prezentei sale! Iar acum, iată unde ai ajuns! El, da, el s-a ținut de capul tău, nu ți-a dat niciun răgaz. Și te va urmări până-n pânzele albe, și va demasca ipocrizia ta, necruțător! Ce-o să poți face tu împotriva lui?”

Cu un dos de palmă făcu să zboare de pe birou cărțile acelea care nu mai izbuteau să-l convingă și care i se păreau a fi o înșelăciune prostească. Stătu apoi îndelung, cu capul în mâini și cu ochii larg deschiși, privind spre patul în care dormise cu o noapte înainte, visând atât de urât, și în care n-ar mai fi putut să dea ochii în geană până când n-ar fi căpătat, prin ispășire, îndurarea dumnezeiască a iertării! Era uimit, văzându-se ajuns în starea aceea, târât parcă de un vârtej neașteptat. I se părea că vremea s-ar fi scurs cu o iuțeală de necrezut și că el ar fi îmbătrânit, numai în câteva ceasuri, cu douăzeci de ani. Și totuși, nimic nu se schimbase în jurul său. Toate obiectele din încăpere erau la locul dinainte, le vedea cu ochii, le număra. Nu, nu se schimbase nimic. Numai el era altul. De ce? Fiindcă văru-său, simțindu-se în primejdie de moarte, își renegase convingerile? De ce trebuia să-și facă griji din pricina lui? Și nu se putea să fi fost vorba de o slăbiciune mai curând fizică decât intelectuală?

Ridicând de jos unul dintre volume, răsfoi câteva pagini și începu să citească din nou, supărat că nu mai găsea în raționamentele acelea evidenta mulțumitoare și convingătoare, care-l cam tulburase mai înainte, iar apoi îl liniștise și-l întărise, făcându-l să vadă lumea și viața sub o înfățișare pozitivă, cu totul nouă pentru el. Forță și materie, nimic altceva. Și lucrurile care izvorau prin propria lor virtute, din sânul materiei cosmice, de la atom la om, treptat, printr-o serie de transformări lente. Și organisme, care se perfecționau printr-o mișcare continuă și interminabilă, de - la coeziunea minerală la

germinația vegetală, de la senzație la instinct și la rațiunea umană. Și totul fără nimic supranatural „fără minuni, fără Dumnezeu! Materia care se dezagrega dobândește forme noi, desfășura forme noi...

Ah! Se lăsase convins cu ușurință, fiindcă îi convenea să creadă că lucrurile stăteau astfel! Și niciodată nu fusese cu adevărat convins. Nu! Nu! Cum să ispășească? Era zadarnic să se amăgească, trebuia să ispășească! 1 se părea cu neputință că vorba aceea să fi ieșit din gura lui. Se simțea însă învins: nu mai putea! Voința sa, orgoliul său, asprimea să se prăbușiseră toate deodată, ca pânzele doborâte de o înfricoșătoare lovitură de vânt. De la o vreme, exista înăuntrul lui ceva care îl consuma; își dăduse și el seama. Încercase să i se împotrivescă, să îl înfrunte. Nu izbutise! Trebuia să ispășească! Trebuia să ispășească!

Tăcerea îl înspăimânta. O pisică începu să se vaite în stradă, cu un glas aproape omenesc, când de copil care plânge, când de bărbat rănit de moarte. Iar vaietul se îndepărta, se apropia, înălțând și coborând prelung tonul: tipăt de rău augur, i se părea marchizului, deși știa că-i o chemare de dragoste.

Nu putu să facă altceva decât să stea și să asculte, schimbându-și gândurile sau confundând mai degrabă cu tipătul acela glasul lăuntric ce i se văita în inimă, în vreme ce pe dinaintea ochilor îi defilau, ihiul după altul sau amestecați între ei, Rocco Criscione, Agrippina Solmo, *don* Silvio La Ciura, Zosima, Neli Casaccio, chipuri dureroase, jertfite geloziei lui, orgoliului lui, stăruinței lui în greșală. Rocco, brunet, cu părul negru și des, cu ochii de-cărbune, pătrunzători, cu avântul acela bărbătesc ce țâșnea din vorba și din gesturile sale, și totuși devotat lui, mândru de a auzi că i se spune „Rocco al marchizului”, și repetind chiar vorbele din ziua aceea: „Cum vrea excelenta-voastră!” Agrippina Solmo, care pleca plângând cu hohote, înfășurată în basmaua ei de pânză neagră, dar cu o

muștrare întunecată-amenințătoare aproape - în privire. *Don Silvio* La Ciura, întins pe nășalie, cu nasul ascuțit, cu ochii înfundați în orbitele învinețite de moarte, cu gura pecetluită pe vecie, așa cum se bucurase el să-l vadă, în fața grilajului de la Club, în marea de oameni. Zosima, cu albeața aceea lipsită de viață, cu zâmbetul acela de tristețe resemnată, neîndrăznind încă să creadă în fericirea apropiată, pe buze cu acel neîncrezător: „De-acum încolo!” care, de data asta îi apărea ca profetic: „De-acum încolo! De-acum încolo!”

Cum ar fi putut să aibă îndrăzneala de-a o lega de viața lui, acum când el simțea că se află la cheremul unei forțe răzbunătoare, împotriva căreia n-avea nicio putere? Nu, nu! Trebuia să ispășească singur, numai singur, fără să-și stârnească o nouă remușcare, târând și fința aceea cumsecade în ruina inevitabilă! Inevitabilă! Nu știa dincotro, nici de; către cine, nici cum, nici când. Nu se mai putea îndoi însă că un „cuvânt revelator avea să fie rostit, că o pedeapsă avea să cadă asupra-i, mai devreme sau mai târziu, dacă n-avea să-și impună singur un canon, o ispășire, atât timp cât n-avea să se simtă purificat și iertat. *Don Silvio* îi spusese;

— Luați seamă! Dumnezeu e drept, dar necruțător! El va ști să-l răzbune pe cel nevinovat! Căile lui sunt nesfârșite!

Și împreună cu tonul acestor cuvinte, îi răsună în ureche și amintirea vântului care scutura obloanele odăiței și se vânzo. le-a prin ulicioară, urlând și șuiuerând.

Nu mai cutezasă se ridice de pe scaun, având senzația stranie că odaia i se preschimbase într-o închisoare, zidită pe toate laturile, unde avea să fie lăsat să moară de groază și de istovire, așa cum *Neli Casaccio* murise, pe nedrept, în locul lui. Își făcuse iluzia că va scăpa de justiția omenească, și de cea divină, după ce jurații își dăduseră verdictul; după ce *don Silvio* fusese

redus la tăcere mai întâi de datoria sa de duhovnic iar apoi de moarte; după ce se amăgise că se descotorosise de Dumnezeu și de viața viitoare și că-și dobândise liniștea, datorită învățăturilor și pildei vărului Pergola. Și deodată...

Ori poate că visase? Sau continua să visez** cu ochii deschiși?

Auzi cel dintâi ciripit al vrăbiilor pe acoperișuri, văzu strecurându-se prin obloanele închise prost ale balconului licărirea zorilor și i se păru că se trezește într-adevăr dintr-un vis groaznic. Deschise larg oblonul, trase adânc în piept aerul proaspăt al dimineții și se simți cuprins de o plăcută senzație de bunăstare, pe măsură ce lumina zilei sporea. Vrăbiile țopăiau, se urmăreau pe acoperișuri, ciripind vesele. Rândunelele gângureau pe marginea streșinii, unde-și agățaseră cuiburile. Pe ulicioară, prin case, reîncepea gălăgia, agitația vieții obișnuite. Iar soarele, aurind vârfurile clopotnițelor și ale turelilor, cobora încet și plin de măreție deasupra acoperișurilor, făcând să înăinteze, ca pentru a le apropia, colinele îndepărtate și munții ce alcătuiau o curbă plăcută la orizont, înconjurând dealurile ce descreșteau treptat și se pierdeau în nesfârșitul șes verde, cu semănăturile strălucind de rouă, ici-colo, în umbră.

Odată cu lumina crescândă a zilei, se împrăștiară și tristele fantasma ce nu-i dăduseră pace. În timpul nopții. Și de îndată ce-i reveni înaintea ochilor chipul vărului Pergola, stând pe pat, sprijinit de vrafu de perne, cu fața congestionată și cu ochii umflați, cu boneta lui albă de bumbac, îndesată până peste urechi „cu gâtul înfășurat în plasturii ținuți de fâșia de lână cenușie răsul acela, acolo, în odaie, printre luminările ce ardeau în sfeșnicele de lemn aurit în jurul cutiuțelor cu moaște și cingătorii de argint a lui Cristos la Stâlp. - răsul acela, pe care și-l înăbușise în gât, nu atât din pricina tulburării cât din pricina soției mahnite și a copiilor, îi țâșni acum nestăpânit înaintea

cerului albastru, luminos, înaintea turelor, clopotnițelor, caselor din Rabbato, câmpiei, colinelor. Și încă fără amărăciunea vreunei dezamăgiri, ca și când și-ar fi dat, în sfârșit, seama că exagerase, că se lăsase și el impresionat, ca un laș! își umflă mulțumii plămânii, respirând prelung, încântat.

24

Aducându-i cafeaua, mama Grazia îi dădu vestea cea bună: 151

— Stai liniștit, fiule! Văm-tău e în afară de orice primejdie. A trimis vorbă doamna. „I-au spart gâlcile” dintr-odată, cam pe la miezul nopții. A putut să mănânce o supișoară. Minunea au făcut-o sfântul Biaglo și Cristos legat la Stâlp.

— În doi, mamă Grazia? Era nevoie chiar de-atât?

Încercă să râdă, dar râsul îi îngheță pe buze.

Mai târziu, dând drumul catârilor de la trăsură în goana mare, acolo unde șoseaua mergea la vale, marchizul se simțea cuprins din nou de o neliniște surdă, de o tristețe neașteptată, care făceau să-i revină în minte îngrozitoarele frământări din timpul nopții. Sforăind și scuturându-și capetele sub dese lovături de bici, apucând-o pe drumul de care dinspre Margitello, catării trecură ca uti fulger printre gardurile vii de nopal și intrară cu zgomot în curte. Iar vechilul, ieșind din ungherul lui de a parter în întâmpinarea stăpânului, nu se putu stăpâni să nu spună în șoaptă:

— Bietele animale!

Marchizul sări jos din trăsură, posomorât, cu sprâncenele încruntate, și de-abia răspunse, numai cu un semn din cap, la salutul vechilului. Se duse de-a dreptul la sediul Asociației agricole, puse să fie deschise larg toate ferestrele și se învârti fără grabă prin sălile acelea, cercetând mașinile, vasele de ulei, butoaiile, încercând un sentiment de tristețe în fața acelor prese, acelor teascuri,

acelor mașini, încă nefolosite, care i se părea în clipa aceea - n-aveau să ajungă niciodată să fie; folosite. În fața acelor butoaie și a acelor vase goale care, de asemeni, i se părea că n-aveau să ajungă niciodată să fie umplute. De ce această presimțire sumbră? Nu-și putea explica.

Ieși afară, dincolo de centura eucaliptilor, la hotarul semănăturilor care începuseră să se îngălbenească. Nu văzuse niciodată un asemenea spectacol minunat de prosperitate desăvârșită. Spicele se aplecau în vârful tulpinilor de grâu atât de înalte, încât un om călare s-ar fi putut ascunde dacă ar fi (pătruns în mijlocul lor. Iar semănăturile se întindeau cât vedeai cu ochii, pretutindeni pe câmpie, unduind încetișor până la poalele colinelor din jurul orașului Rabbato. Acolo, viile alcătuiau mari pătrate negricioase, cu frunzișul compact, iar măslinii cocoțați pe coasta abruptă își plecau crengile în jos, ca și când ar fi vrut să atingă pământul. Dar viile acelea pe care le știa încărcate cu cidrchini mici, care peste câteva luni aveau să crească și să se înnegrească sau să devină chihlimbării sub căldura, binefăcătoare a soarelui. Dar livezile acelea de măslini care, după o înflorire deosebit de fericită, duceau acum povara fructelor ce băteau în verdele sănătos al apropiatei coaceri, nu îi făceau în ziua aceea nicio impresie plăcută. Ca și când atât viile, cât și livezile de măslini n-ar fi trebuit mai târziu să dea de lucru morilor, teascurilor, preselor, și să umple vasele de ulei și butoaiele.

De ce această presimțire sumbră? Nu-și putea explica! Era nemulțumit de el însuși, de planurile sale, de ceea ce făcuse, de ceea ce ar fi vrut să facă mai târziu, de tot. I se părea că fiecare lucru al său trebuia să se preschimbe în zădărnicie, în deșertăciune, și că însăși existența sa ar fi fost o zădărnicie și o deșertăciune mai mare decât altele. Și începu să se gândească din nou: „Nu există nicio siguranță, în nicio privință!”

Și se întreba iarăși: „Și atunci, așadar? Și atunci,

aşadar?”

Mereu de la-nceput! Tocmai când îşi închipuia că a domolit sau că a biruit acel chinuitor duşman lăuntric, îl vedea ivindu-se şi reîncepând-asaltul, mai viguros şi mai stăruitor decât înainte. Fiecare răgaz se dovedea a fi o amăgire, fiecare mijloc, întrebuintat, un paleativ care-l liniştea pentru o vreme, dar nu îl vindeca radical.

Poate că vina era a sa. Nu opunea împrejurărilor şi impresiilor destulă forţă de împotrivire. Nu era deci un Roccaverdina? Vai! Şi vda să fie un „Hapsân”, ca strămoşii săi. Nu putea să fie sigur de nimic? Ei bine, trebuia să se comporte în aşa fel ca şi când ar fi fost pe deplin sigur!

Cu mâinile la spate, cu picioarele desfăcute şi înfipite puternic pe povârnişul dedesubtul căruia semănăturile unduiau, privind rătăcitor de jur-împrejur, până departe, la acea viguroasă explozie de viaţă, stătu câţva timp aproape fără să gândească, adunându-şi cu o aprigă sfortare puterile tainice ale trupului său de atlet şi ale sufletului său aspru. Iar când simţi că sângele clocotitor îi zvâcnea din nou prin încheieturile mâinilor şi prin tâmples, împins în sus de inima ce palpita cu repeziciune, când simţi că în minte i se statorniceau puternic intenţiile de rezistentă răzvrătită împotriva a tot ceea ce se opunea liniştii sale, fericirii sale, înălţă braţele cu o mişcare hotărâtă de afirmaţie şi de sfidare. Şi se simţi altul! Cel dinainte cu câţiva ani, când legea şi norma vieţii sale erau interesul personal, ba chiar capriciul. Toate nenorocirile lui de astăzi izvorau numai din slăbiciunea de-a o fi măritat pe Agrippina Solmo! Şi el, care în ziua aceea socotise că face un act de autoritare!

Trecutul? Trebuia să-l anuleze în sinea lui, fiindcă nu se mai putea face nimic pentru ca ceea ce se petrecuse să nu se fi petrecut. Să îndrepti, până unde era cu putinţă, sigur. Nu însă să te descurajezi, să te umileşti, să deznădăjduieşti. Şi, mai ales, să iei lumea aşa cum e, să

faci ca și ceilalți.

„Dumnezeu, dacă există... Există! Trebuie să existe!
** adăugă el. Dumnezeu va fi, fără îndoială, mai îndurător decât oamenii. Numai el poate să măsoare cu exactitate faptele noastre, numai el poate să citească înăuntrul nostru, mai bine chiar decât noi înșine. Știm parcă întotdeauna de ce ne-am hotărât să acționăm, într-un an urne fel mai curând decât într-altul? Suntem tulpini gingașe, pe care vântul le pleacă încoace și încolo, după direcția din care suflă.

Și privea în jurul său, și-și întindea mâinile să mângâie semănăturile - care se aplecau sub apăsarea aceea ușoară și se înălțau, la loc, imediat - ca și când ar fi vrut ca prin atingerea aceea să obțină, nemijlocit, din partea naturii atotputernice, noi și proaspete elemente de Vigoare trupească și sufletească. Se simțea altul, cel din urmă cu câțiva ani. Iar vechilul, cace-l văzu înapoindu-se cu chipul luminat, îi spuse:

— Excelența-voastră a prins din nou curaj uitându-se la semănături!

— E adevărat, vechilule! răspunse el, zâmbind.

Baroana de Lagomorto se culcase de un sfert de oră. când marchizul bătu în poartă.

— Mi-ai tras o spaimă strașnică, nepoate!

— Dac-aș fi bănuir una ca asta! Și nici nu e târziu, mătușă!

Baroana, cu bonetă, sub baldachinul care acoperea patul, dispărea printre cuverturi. Iar mătunile slabe, care ieșeau prin mânecile cămășii de noapte și încercau să ascundă bigudiurile cu care ea avea încă slăbiciunea să-și încrețească părul, păreau și mai scheletice, și mai negricioase, prin atâta alb.

— R Așadar?! vorbi ea mai departe, văzând că nepotul rămăsese tăcut în picioare și făcându-i semn să se așeze.

— Am venit să vă rog s-o înștiințați pe doamna Mugnos pentru mâine...

— Ah! În sfârșit!

— Și pentru a auzi, mai întâi, ce mă sfătuiți. Căci nu știu...

— Zosima ar dori să fie scutită să meargă la primărie. Amândouă ceremoniile, împreună. Există capela din casa ta, privilegiu căpătat de bunic. Și eu m-am căsătorit tot acolo. Pe atunci, venea în fiecare duminică un preot să facă liturghia.

Bunica nu se ducea la biserică nici măcar de sărbătorile Paștilor. Alte vremuri!

— În privința primăriei va fi greu. Voi vorbi cu consilierul care tine loc de primar. Am auzit spunându-se că nu vor să facă excepții.

— Nici degetele de la mână nu sunt toate la fel! Nu degeaba ești marchiz de Roccaverdina. Aș vrea să văd că ți se spune nu.

— E foarte probabil. Domnii ăia din Comitetul Executiv au ce au cu mine, din pricina frământărilor de acum câteva luni.

— Aș vrea s-o văd și p-asta!

— În orice caz la primărie vom merge seara, târziu.

— Serbare în familie, ai spus rândul trecut. Acum, când nefericitul ăla și-a celebrat și căsătoria religioasă, Tindaro n-o să mai fie supărat pe fică-sa.

— E pornit și împotriva mea, fiindcă nu i-am dat voie să facă săpături la Casalicchio.

— E pornit împotriva tuturor, nebunul ăla! Deocamdată, fiu-său se întoarce din Florența, bolnav, pare-se, de ftizie. Bietul băiat! Cine știe cum și-o fi făcut de cap pe-acolo! Destul, însă: nu se cade s-ajungem de râsul lumii. Căsătoria asta va fi cel mai bun prilej de-a-i împăca pe toți.

— Tot așa gândeam și eu mătușă: În ce privește veșmintele și trusoul Zosimei...

— Lasă asta în grija mea. O să mă înțeleg eu cu doamna Mugnos. O ființă aleasa, dar cam mândră sau, mai bine spus, cu un fel de a vedea lucrurile prea delicat. Știu eu însă cum s-o iau, ca să nu-i jignesc amorul propriu.

— Bine, mătușă. Voi veni mâine aici. La ce oră?

— O să trimit eu să te cheme.

Marchizul nu observase câinii care dormeau în pat, la picioarele baroanei, acoperiți cu o plăpumioară. Treziți de glasul marchizului, își scoaseră capetele pe după marginea plăpumioarei și începuseră să mârâie.

— Cum? Dorm cu dumneavoastră, mătușă! exclamă el.

— Ca să-mi tină de cald la picioare. Le e frig și lor, sărăcuții!

Ieșind din micul palat al baroanei, marchizul șovăi mai întâi o clipă, după care se îndreaptă spre casa vărului Pergola. Se simțea destul de tare împotriva gândurilor pe care ar fi putut să le aibă. Se hotărâse, de data aceasta. „Voi lua lumea așa cum e! Voi face la fel cu ceilalți!” N-avea de gând să fie un sfânt.

Cavalerul Pergola stătea încă în pat, dar fără boneta albă îndesată până peste urechi, fără plasturii din jurul gâtului, apărat numai cu o batistă de mătase. De pe birou și de pe scrin dispăruseră sfeșnicele de lemn aurit, cutiuțele cu moaște și cingătoarea de argint a lui Cristos la Stâlp. Iar de vorbit, vorbea iute, deși vocea era încă puțin răgușită. Stând pe pat, sprijinit de vrafu de perne, le povestea, chiar în clipa aceea, un basm, copiilor, care se arătară foarte nemulțumiți de întreruperea pricinuită de această vizită. Și într-adevăr, de îndată ce cavalerul termină de povestit cum îi spărseseră amigdalele umflate, așa, dintr-odată, tocmai când simțea că se înăbușă - văzuse, re-i drept, moartea cu ochii! - cel mai mare dintre copii, nerăbdător, spuse:

— Și atunci, tată, ce-a făcut balaurul?

— O să vă spun mâine. Acum, duceți-vă la culcare.

— Nu, vrem s-o știm acum! adăugă surioara, aprera bâzâind.

— Ce-a făcut? continuă cavalerul. Până s-o mănânce de vie pe copilă, a înhățat capra care era cu ea și-a im ulecat-o ca pelin singur dumicat. Grăbindu-se însă. s-o înghită, i s-a pus un os în gât și a murit înecat. Iar copila s-a înapoiat, liberă, la ea acasă. Și-am încălecat pe-o șa, și v-am spus povestea-așa! Mulțumiți? La culcare!

La sosirea marchizului, doamna Pergola încetase să maicoasă, alături de măsuță. Sculându-se de pe scaun și luându-i de mână pe cei doi copii, dezamăgiți de sfârșitul prea grabnic al basmului, ieși cu ei din odaie. Cavalerul, zorit să rămână între patru ochi cu vărul, grăi:

— De data asta era s-o pățesc! E greu să-ți închipui ce înseamnă să-ți dai seama că mori în puterea vârstei și având toate facultățile intelectuale pe de-a-ntregul lucide. Primejdia te face să-ți pierzi capul e prostește. În bolile obișnuite, puterile sunt slăbite, mintea este împăienjenită: și mori, ca și când ai adormi, fără să-ți dai seama de nimic. Dar când o piedică materială îți îneacă gâtul, îți taie respirația și te face să simți cu încetul toate grozăviile morții apropiate, vai, credeți-mă, vere! Nu poți să rezști. Mi-aș fi sfâșiat gâtulejul cu propriile mele inimi. Dumncavoa tră zâmbiți și înțeleg pentru ce. Am făcut o prostii –, Vampirul ăla >are este starețul Montoro a profitat de iuprejiinuva a-ia. Mi-a smuls o retractare. O să trebuie să mi-o dea înapoi. O să-l iau de gât.

— Mi-a spus verișoara că dumneavoastră ați trimis după el.

— Parcă-mi mai amintesc ce-am făcut în clipele alea? Aș fi pus mâna pe brici. Nevastă-mea, care stătea înaintea mea, cu ochii roșii de plâns. Copiii. Nu mai judecam.

— Așa că Sfântul Biagio, Cristos la Stâlp...

— Nu-mi mai pomeniți de asta, vere!

— Iar dumneavoastră, v-o pun în vedere, să nu-mi mai pomeniți, de cărțile alea. Vi le trimit mâine înapoi. Nu vreau să-mi pierd mințile. Am altele la care să mă gândesc. Și pe urmă, lumea va fi întotdeauna. aceeași. Dibuim orbește în beznă. În orice caz, e mai bine să ne punem la adăpost. Ce-avem de pierdut? Da că dincolo nu e nimic, noroc bun! Dar, dacă e?

— E o muștrare?

— Nu! Fiecare gândește cum îi place. Iar în legătură cu unele lucruri, chipul cel mai nimerit de-a te gândi la ele. după părerea mea, e să nu te gândești deloc. Mănsor, am treburile mele, vreau să trăiesc liniștit. Ce-ați câștigat cu faimoasele dumneavoastră cărți? Nu ne dau nici de mâncare, și nici nu ne scapă de vrețin necazj. și-avem atâtea! Așadar? Așadar? Așadar să înălțăm din umeri și să lăsăm lucrurile să meargă, cum trebuie ele să meargă. Și pe urmă, dragă vere, noi nu suntem savanți. Savanții fac atâtea descoperiri frumoase: să și le țină pentru ei! Noi nu putem să spunem: E-adevărat! Nu e adevărat! Ce știm noi? Trebuie să ne încredem în ei. Greșesc însă și ei. Și-atunci? Am plecat. E târziu.

— Preoții nici nu vor altceva. Se bazează pe ignoranta noastră.

— Aveți ce aveți cu preoții. După mine, sunt oameni ca și noi. De ce s-au preoțit? De ce slujesc liturghia? își fac. meseria. Stau și-i ascult, iar pe urmă... iac ce cred eu. Și *don* Aquilante ace ce are cu preoții. Iar între timp, minte mai rău că ei. De azi înainte, nu vreau să mai dau dreptate ni - mânuî. Faceți ca mine. O să vă fie bine. Ce rău s-ar fi întâmplat, dacă v-atf și celebrat căsătoria religioasă la timp? Ați îndreptat lucrurile acum. și vă aprob.

— Ca să-i dau satisfacție nevastei mele...

— Trebuia să-i dați satisfacție mai înainte, dac-o iubeați. V-a fost teamă. Înseamnă că, în fond. - nu sunteți convins cu adevărat nici dumneavoastră...

— Aș fi vrut să vă văd în locul meu, cu afurisitele astea de amigdale! Dar am să le smulg. Un fleac de operație, fără durere și fără sânge. Ți le prinde cu un instrument, care taie și. cauterizează în același timp, jar într-un minut s-a făcut!

Bravo! Deocamdată, însă, v-a fost frica!

Marchizul râdea, încântat că putuse să-și umilească vărul și să: și ia revanșa pentru tulburarea pe care o suferise în dimineața aceea din pricina spovedaniei, a vederii moaștelor și a celorlalte. Cât despre sine, întorcându-se acasă, era mulțumit să-și spună încă o dată, în minte: „Eu unul. nu țin să tiu sunt!”

25

După două luni de când devenise marchiza de Roccaverdina, Zosima Mugnos aproape că încă nu îndrăznea să creadă în fericirea la care ajunsese, și nu atât din pricina bogăției în care se afla, după sărăcia penibilă a familiei sale, cât din pricina că, în cele din urmă, vedea cu ochii îndeplinirea a tot ceea ce fusese pentru ea visul îndelungat al tinereții. Vis tainic, amăgire, mai curând amintire decât amăgire, după ce marchizul, mult prea tânăr - trezindu-i dragostea în inimă prin lapte* și prin vorbe care o înșelaseră, făcând-o să creadă că n-ar îndrăzni să-i spună deschis ceea ce i se părea că ghicește - se îndepărtase de dânsa tocmai când avusese loc neașteptata ruinare a familiei sale, iar mai târziu adusese în casă o femeie, pe care toți o credeau destinată să ocupe într-o zi sau alta locul pe care ea și-l închipuise că ar putea să fie al ei.

Plânsese în odăița sa, se retrăsese într-o umbră discretă, păstrând în inimă veșnic viu chipul celui care o făcuse să palpите pentru întâia oară. Și se dăruise acelei amintiri, în singurătate, fără nicio speranță și fără să îndrăznească măcar să se plângă de soarta sa rea, îndurând cu o resemnare minunată toate umilințele

sărăciei sale; mângâindu-se numai cu amintirea acelor zile îndepărtate, a acelor luni, a celor doi ani în care atâtea fapte mărunte, atâtea indicii neînsemnate îi umpluseră mintea cu himere plăcute și-i înveseliseră, cu un zâmbet statornic, frumoasa ei gură și ochii albaștri.

Și astfel se ofilise aproape, rugându-se în fiecare seară pentru el. Păstrându-i recun Qștintă, fiindcă îi datora o mângâiere de care sigur că el nici mâncăr nu știa. Recunoscătoare. fiindcă din când în când, putea s-o ia razna cu închipuirea? i să se gândească la ceea ce ar fi fost cu puțință să se întâmple și nu se întâmplase. iar după părerea ei nici n-avea să se mai întâmple. Orgolioasă - Încât niciodată un gest sau un cuvânt al ei nu i-ar fi dezvăluit cuiva supraviețuirea unei iluzii a tinereții sale - fusese tulburată în ziua în care baroana de Lagomorto îi dăduse să înțeleagă, în treacăt și cu părere de rău, că și ea se legănase cu credința că o s-o vadă intrând în familia Roccaverdina, să ducă-mai departe tradiția sfintelor femei gospodine și miloase, a căror amintire dăinuia încă.

Sfântă fusese bunica, o bătrânică grasă și scundă, care în ultimii ani ai vieții se ducea la liturghie cu bastonul, tirându-și aproape picioarele, și rostea rugăciunile din strana familiei, așezată dedesubtul amvonului, strană în care nu trebuia să s-așeze niciodată vreun străin și a cărei scândură pentru așezat, tocmai de aceea era ridicată și pusă sub cheie îndată ce se termina slujba. În fiecare vineri dimineața, buna bătrânică își aștepta săracii ei. așezată pe un jilt îmbracal în piele, având de-o parte și de alta două coșuri încărcate cu felii mari de pâine-făcută anume în acest scop - pe care le împărțea chiar ea. Ținând ca săracii să-i troacă prin față. unul, câte unul, spunându-i āstuia o vorbă bună, dându-le porție dublă celor pe care îi știa cu familie numeroasă, interesându-se dacă vreunul, care nu se înfățișase, nu era cumva bolnav.

Sfântă fusese mama, bunica marchizului Antonio. Îndurase tot felul de necazuri de pe urma nesocotințelor soțului. Acesta era tatăl baroanei, dar ea obișnuia să spună:

— Adevărul înainte de orice!

Și, pe urmă; cine nu știa că biata maică-sa fusese o martiră? Printre copoi, ogari, prepelicari. câinii de toate neamurile și pândari înarmați până-n dinți și cu niște nlutre de te treceau florii - veneau, dispăreau, căutați fiind de jandarmi, apăreau din nou ceva mai târziu. fără bărbi, sub alte nume, cu alte haine, și erau datori să-l însoțească pe stăpân, pretutindeni, ca garda personală-sfinta femeie tremura în fața bărbatului și trebuia să facă milosteniile pe furiș, fiindcă marchizului nu-i plăcea să vadă casa năpădită de sărăcime, cum se întâmpla pe vremea când bunica era încă în viață și nimeni nu putea s-o oprească să facă ce voia.

Sfântă și martiră și ea, cumnata, cu bărbatul ce nu se gândea decât la ogarii pe care să-i pună să alerge. îmbrăcat ca un mușunache. după moda englezească, și care risipea banii cu mania asta a lui și cu actrițele din Palermo, lăsând să se topească de gelozie și de umilință ființa aceea frumoasă și bună pe care, mai târziu, o tântuise Dumnezeu, paralizat-i în pat, unde și murise, istovită.

Vai! Când începea să vorbească despre cei din neamu' lei, baroana nu se mai oprea și era atât de categorică și de sinceră, încât mai că-ți venea s-o bănuiești că simțea un fel de pl ere arătând că, mă rog, cei din familia Roccaverdina țineau. parcă-și-n bine, și-n rău - de o rasă, alta decât cea obișnuită. Femeile însă fuseseră toate sfinte; și poate că își atribuia puțină sfințenie și ei însăși, gândindu-se la necazurile pe care le îndurase de să se (ul ei, baronul.

Zosima stătea s-o asculte cu o plăcere deosebit de vie

ori de câte ori baroana vorbea despre cei din familia Roccaverdina. Iar în seara aceea când, luându-și rămas bun, auzi șoptindu-i-se la ureche: „Ah, fetița mea, poate că Dumnezeu o să-mi împlinească rugăciunile! **”, iar tonul și privirea ochilor o făcură să priceapă despre ce era vorba, se îmbujoră la față și nu putu nici măcar să răspundă, așa cum ar fi vrut: „De ce-mi vorbiți astfel? **”, fiindu-i rușine s-arate că înțelesese imediat.

După ce marchizul îi ceruse mâna și în timpul îndelungatelor luni ce se scurseseră între cerere și săvârșirea căsătoriei, câtă frământare, câte plânsete tăcute în odăița ei, gândindu-se la „cealaltă**”, care lăsase poate vreun semn adânc în inima marchizului și îndoindu-se că va izbuti să șteargă orice urmă!

Îi mărturisise temerile ei mai întâi mamei, ca s-o consulte în privința răspunsului pe care urma să-l dea. Pe urmă, baroanei, ca să-și ceară iertare pentru întârzierea acelui răspuns, care părea ciudat și de neexplicat.

Doamna Mugnos o certase:

— Cum adică? Te compari cu o femeiușcă oarecare? Te prețuiești atât de puțin, încât să nu-l poți face s-o uite? Nefericitele alea, fata mea, nu lasă urme. Iar adevărul e că a măritat-o încă înainte de a te cere pe tine și gândindu-se, poate, la tine. Și atunci, de ce ți-e frică?

Iar baroana:

— N-ai dreptate, fata mea! Pot să te asigur că aia i-a ieșit cu desăvârșire din inimă. Nepotu-meu nu vrea nici măcar s-audă vorbindu-se de ea. Dacă cineva îi pomenește numele, i-o retează scurt.

Și totuși, ce să facă? După două luni, când nu mai avea deci niciun rost să se îndoiască de faptul că îi aparținea pentru totdeauna celui care fusese visul tinereții sale, și pe care II vedea în jurul ei, grijuliu, drăgăstos și dând vădite dovezi de supunere sinceră, marchiza de Roccaverdina simțea renăscând în ea mocnitele accese de

gelozie care o tulburaseră în taină atâta amar de ani. Ca și când tocmai acele atenții drăgăstoase, tocmai acele dovezi de supunere ar fi fost – din partea marchizului – în primul rând, eforturi de voință cu care el ar fi căutat să-și ascundă adevărata stare sufletească.

Când o văzuse venind de la primărie, ca să primească binecuvântarea nupțială în capela familiei unde – după moartea marchizei mame – nu mai fusese oficiată nicio slujbă religioasă, mama Grazicăzuse în genunchi, plângând de mulțumire și sărutase pardoseala, ca să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru mângâierea pe care i-o dăruise înainte de a închide ochii, exclamând:

Acum, casa asta e iar binecuvântată! Acum a pătruns în ea mila Domnului!

Iar în zilele următoare, biata bătrână, puțin cam prostită, repetase de atâtea ori exclamațiile acelea, încât o făcuse pe marchiză să o întrebe:

— De ce? Ce vrei să spui?

Mama Grazia. își vărsase focul, povestind tot ceea ce trebuise să sufere în tăcere ca să nu-l supere pe „băiatul ei, marchizul” și cum fusese nevoită să o slujească. pe intrusa aia, care venise să facă pe stăpâna, acolo unde nu era vrednică nici măcar să măture odăile.

— Nu pot totuși să o bârfesc! adăugase ea. M-a respectat întotdeauna. Și m-ar pedepsi Dumnezeu dacă aş spune că era rea, apucătoare ori trufașă. Nu, nici pomeneală! Locul ei însă nu era aici. Și i-o spuneam: Ce i-ai făcut? L-ai fermecat? Acum, însă, o am aici. pe stăpâna mea cea frumoasă! O am aici pe fetița mea cea frumoasă, care-mi dă voie să-i spun așa, fiindcă e nevasta celui care îmi este ca și un copil. Acum casa asta este. iar binecuvântată. Păcatul de moarte s-a dus pe pustii! Acum, aici a pătruns, într-adevăr, mila Domnului!

Venind să locuiască împreună cu marchiza, în cele dintâi săptămâni, doamna Mugnos ținuse să se înapoieze

împreună cu fata mai mică în casa unde se născuse, unde fusese câțiva ani soție și mamă fericită și unde asistase, pe urmă, cu inima sfâșiată și cu ochii înlăcrimați, la prăbușirea ce avusese loc îndată după moartea neașteptată a bărbatului. De două-trei ori pe săptămână. ea. împreună cu Cristina, prânzeau în Casa Roccaverdina, iar duminicile rămâneau toată ziua acolo. Asta însă nu era o piedică pentru ca mintea marchizei să nu fie năpădită de obsesia „celeilalte” care se învârtise vreme de zece ani prin odăile acelea și care lăsase parcă acolo mirosul acela neplăcut de femeie păcă. toasă, atât de respingător pentru una ca ea, cinstită și trupește, și sufletește.

Marchizul își reluase viața lui de om prins de treburi, care-l silea să plece mai în fiecare zi la Margitello, unde culesul viilor era în toi, iar culesul măslinelor bătea la ușă. În două rânduri o dusese acolo și pe marchiză, mândru de a-i arăta mașinile acelea care străluceau ca și când ar fi fost de argint și care în curând. aveau să aibă de lucru din belșug. Mândru de a-i arăta treierătoarea pe care o luase cu împrumut de la Comisia agricolă provincială și care, cu gura ei largă, înghițea snopii cu lăcomie, iar prin deschizăturile din spate dădea drumul griului curățit de neghină, în sacii gata pregătiți să-l primească. Ea se prefăcuse că ar interesa-o treierătoarea, pe care o curea lungă o puneă în legătură cu motorul de alături, ce scotea fum). că ar interesa-o mașinile, care nu peste mult timp, aveau să fie înroșite de must, unse de ulei murdare de praf și mult mai frumoase decât puteau să pară acum, cu aerul acela de unelte de lux, așezate acolo, la vedere, pentru desfătarea ochilor.

Dar în timp ce marchizul o ducea să viziteze fiecare lucru, dând lămuriri amănunțite, ridiendu-și în slăvi inițiativa și năzuința sa și descriind viitorul Asociației agricole ca și când nu s-ar fi îndoit – cătuși de puțin de faptul că acesta nu putea să fie altul decât cel pe care-l

vedea în închipuirea sa, ori pe care-l dorea, Zosima se simțea copleșită de un fel de dezamăgire, de o tristețe neașteptată, începând să-și dea seama că intrase în viața lui având aceeași importanță pe care o aveau și mașinile, și treierătoarea, și teascurile, și toate celelalte unelte care-l preocupau, fără a face însă să îi vibreze în inimă un lucru mai intim, mai gingaș, de care ea însăși nu avea o idee limpede și precisă, dar de a cărei lipsă evidentă era „nevoită, cu durere în suflet, să ia act.

Se temea, totuși, să nu se înșele. Se temea mai cu seamă să mi pară. Ori să nu fie, o ființă nemulțumită sau chiar nerecunoscătoare, cerându-i sortii o răsplată mai bogată decât cea care-i fusese dată acum, în schimbul suferințelor ei îndelungate, în schimbul statorniciei ei, în schimbul acelui legământ tainic cu care i se jurise lui, atunci când el o uitase cu desăvârșire, prins întru totul de către „cealaltă”, mai tânără.

mai proaspătă decât ea și care trebuie să-i fi părut, fără nicio îndoială, chiar și mult mai frumoasă.

și tocmai de aceea, gelozia fată de trecutul acela începea să-i încolțească din nou în inimă, ca și artă dată. Atunci, se resemnase. Simțea însă că astăzi nu s-ar mai fi putut resemna. Ce apropierei făcea oare marchizul? Ce anume era necesar pentru a-l împiedica să le facă?

Doamna Mugnos. baroana, Cristina, și toți cei care dintr-o pricină sau din alta îi veneau în preajmă, o făceau să priceapă limpede că o socoteau fericită. Iar atunci când – dându-și seamă de ușoara umbră de tristețe ce-i învăluia ochii sau se desprindea dintr-o expresie caracteristică a buzelor sau din aerul ei de oboseală – o întrebau dacă nu cumva se simțea ușor indispusă, zâmbeau, crezând că era vorba de semne care puteau prevesti lucruri plăcute. Ea nega:

— Nu, nu! Mă simt bine, chiar foarte bine! Ce-mi lipsește?

— Ce poate să-ți lipsească, fata mea? îi spunea baroana. Nu-i însă cazul să te-nroșești, dacă ai cumva norocul...

— Nu, mătușă! Vă asigur!

— Și atunci, ce simți? Ești cam palidă.

— Nu simt nimic, mătușă. Am fost întotdeauna cam palidă.

— Cu o lună în urmă deveniseși trandafirie. Păreai alta. Acum, maică-ta e puțin. Îngrijorată. Ar trebui să lepezi veșmintele astea prea închise la culoare. Adu-ți aminte că te-ai măritat, că ești marchiza de Roccaverdina.

Zosima ar fi voit să-și păstreze aceeași înfățișare modestă, de pe vremea când era numai domnișoara Mugnos, între altele și din atenție față de mamă și față de soră. Prin contractul de căsătorie, marchizul îi constituise ca dotă întinsa moșie de la Poggiogrande, autorizând-o verbal, ba chiar ținând ca ea să dispună de venitul acesteia în favoarea mamei și a surioarei, în așa fel încât să nu le jignească orgoliul lor îndreptățit. Doamna Mugnos îi răspunsese fetei:

— Suntem două găze: ceea ce ne rămâne, ne e destul!

Și fusese nevoie de o mare stăruință din partea marchizei ca să le facă să primească atâta griu, atâta vin și atâtea lemne încât să nu mai trebuie ca mama și Cristina să fie silite să lucreze mîi departe, ca două sărăntoace, în vreme ce ea trăia în bogăție. Câteva lucruri de prisos, din casa Roccaverdina, plecaseră și ele să facă mai puțin mohorâte, odăile familiei Mugnos.

— Vai, mamă! Aș putea eu să mă simt fericită, gândindu-mă la situația dumitale și la cea a Cristinei? Faceți-o pentru mine.

He vreme ce nu v-a plăcut să veniți și să trăiți împreună cu noi, în casa noastră, așa cum o dorisem și eu, și marchizul.

Când însă inima începuse să i se tulbure, obsedată de chipul „celeilalte”, care mâncase față-n față cu marchizul, în aceeași sufragerie, și șezuse poate în același loc unde ședea ea acum; care dormise, dacă nu în același pat și în aceeași odaie, cu siguranță sub același acoperiș, atingând cu mâinile ei aceleași albituri și cele câteva lucruri ce îi stăteau în față și trezeau neîndoielnic fantoma ei în închipuirea marchizului, atunci, bucuria de a-și face mama și sora să împărtășească schimbarea condițiilor sale de trai nu mai fusese de ajuns pentru a compensa frământarea pricinuită de vicleanul gând ce i se strecura în minte în fiecare clipă, de îndată ce rămânea singură, și, mai ales, ori de câte ori mama Grazia îi dădea prilej să asculte refrenul ei de bătrână nițel zăpăcită:

— Acum casa asta e iar binecuvântaia! Acum a pătruns cu adevărat mila Domnului în ea!

Și încercă o grea suferință în ziuă în care marchizul, auzind-o pe mama Grazia repetându-și refrenul, o mustră cu asprime:

— N-ai altceva de vorbit? Mai taci din gură! M-ai pisat destul cu binecuvântările tale!

— Sărăcuța! interveni marchiza.

Și ar mai fi dorit să-l întrebe: „De ce nu-ți place?”

26

La rândul lui, în primele săptămâni după căsătorie, marchizul simțise cu plăcere: nespusă desăvârșita schimbare a existenței sale, văzând însuflețite de trei chipuri femeiești odăile acelea în care, de peste un an, nu-i apărea în față altă femeie afară de bătrâna mama Grazia, care umbla încoace și-ncolo. adusă de spate, nepieptănata, târându-și papucii, fantomă de femeie mai curând decât femeie.

Doamna Mugnos și Cristina o ajutaseră pe marchiză să dea mobilelor, lucrurilor și treburilor casnice, amprenta aceea pe care numai instinctul, ochiul și mina femeii știu

să le-o imprime. Iar marchizului i se părea că de data asta casa lui mohorâtă ar fi luminată în întregime de o lumină nouă, că ar zâmbi și că ar cânta, atât de neobișnuit era zumzetul acela de glasuri femeiești - când într-o odaie, când în alta-căruia clinchetul argintiu al râsetelor Cristinei îi dădea ceva din voioșia unor triluri vesele, întinerind totul.

Când însă doamna Mifgnos și Cristina plecaseră, marchizul avusese neplăcuta surpriză de a-și da seama că senzația aceea de reînnoire provenea mai ales din impresiile întru toiul materiale ale prezentei unor persoane străine de el, și că înăuntrul lui nu se schimbase nimic, sau aproape nimic. În intimitatea primelor conversații, Zosima săvârșise imprudenta de a-i vorbi de trecut, de anii aceia de tristețe petrecuți în odăița ei, fără cea mai slabă licărire a unei speranțe îndepărtate, despre îngrijorările și descurajările care o făcuseră să șovăie dacă să primească ori nu chemarea spre fericire atunci când el îi ceruse mâna.

— Voi ști oare să te fac să uiți totul?

— Am și uitat, de vreme ce ești aici.

— Aș vrea să te fac pe de-a-ntregul fericit. Mă simțeam mai sigură, mai curajoasă, atunci când așteptam, zi după zi. clipă de clipă, o vorbă care nu-ți ieșea de loc de pe buze și pe care mi se părea totuși căți-o citeam limpede în ochi.

— Nu te înșelai. Eram timid. Și apoi, trăiau pe-atunci și tatăl și mama mea. Mi se părea că n-aveam dreptul să-mi manifest o dorință, să iau o. hotărâre. Mă crescuseră într-o supunere desăvârșită. Pe urmă, când am căpătat deplină libertate de a face pe placul meu, se schimbaseră atâtea și atâtea lucruri. De la o vreme, rău te mai vedeam. Familiile noastre rupseseră orice legătură. Mătușa spune însă bine: „Căsătorii și episcopate, de către cer sunt hotărâte”. Întocmai așa a și fost. Nu ești mulțumită că a

fost tocmai așa?

Vai, dacă era mulțumită! El însă nu putea face altceva decât să-și amintească, să compare. Iar Zosimai se părea prea rezervată, prea rece în comparație cu „cealaltă”, spre care, fără voia lui, îi fugea gândul. Se rușina, ca și când ar fi săvârșit o nelegiuire în clipa aceea, dar nu putea să scape, nu putea să alunge spectrul care îi apărea din nou, trezindu-i în suflet, încetul cu încetul, alte amintiri, pe care credea că numai faptul că Zosima era nevasta lui legitimă ar fi trebuit să le anihileze.

Iar când marchiza îi repeta, convingător, cu o - dulce mângâiere în glas: „Voi ști să te fac. să uiți totul!”, el se indispunea, se simțea tulburat, căutând să priceapă ce anume voia ea să spună cu cuvântul *totul*.

Din păcate, nu izbutea să uite! Ba începea chiar să simtă că apăsa asupra-i fatalitatea aceea sumbră, amenințarea aceea neîntreruptă și nelămurită din urmă cu câteva luni. Și-l încerca remușcarea de a o fi făcut și pe ea părtașă la urmările acelei fatalități, la efectele acelei amenințări, legând-o necugetat de viața lui.

Și astfel, încă din primele săptămâni ale vieții lor în comun, între marchiză și el intervenise ceva care ei i se părea răceală, iar lui, repulsie instinctivă. Ei. fireasca trezire la viață a unor senzații și sentimente ce-l împingeau la comparații în care își închipuia că ea trebuia să se afle mai prejos de „cealaltă”. Lui, dacă nu ranchiună, dojana îndurerată, din pricină că se descoperise înșelată fără să merite asta.

Nici unul dintre ei nu îndrăzneă să înfrunte o lămurire. Se temeau să nu facă mai rău; să nu afle lucruri pe care ar. îi vrut să nu le cunoască și în privința cărora siguranța ar fi fost mai rea decât bănuiala.

Ea căuta să-i prevină orice dorință, să-l facă să-și dea seama că dacă în viața lui intervenise cumva o schimbare însemnată, aceasta, fusese în bine. iar nu în rău. El încerca

să arate. În fiecare împrejurare, o încredere nețărmurită în bunătatea și în dragostea ei. Și făcea astacu un fel de emfază, pe care marchizul o observa și n-o socotea de bun augur.

Într-o zi, ea îi spuse cu timiditate:

— Biata mama Grazia obosește imediat. Nu poate să aibă grijă de toate. N-aș vrea s-o îndurerez dându-i prilejul să vadă în casa noastră pe altcineva care să ne slujească: o ajut unde pot și cum pot. Dar nu numai că-i lipsesc puterile, își pierde și memoria pe zi ce trece.

— Ești stăpână. marchiză. Fă ce crezi de cuviință, fără să mă consulți. Aprob dinainte tot ceea ce hotărăști sau poruncești. Arată-mi prin fapte că te simți aici cu adevărat marchiză de Roccaverdina.

— Nu așa! răspunse Zosima. S-ar cuveni ca mai întâi să stai de vorbă cu ea. Merită această atenție. Femeile ca ea sunt sensibile. Ți s-a adresat întotdeauna cu drăgăstosul nume de fiu. Trăiește aici de atâția ani, aproape ca o rudă. Și-i atât de bună. atât de iubitoare!

ta clipa aceea, mama Grazia apăruse în ușă. De diva timp, făcea unele lucruri ciudate. Alerga. Alerga, închipuindu-și c-a fost chemată, iar deșeori, după câteva minute, se înfățișa din nou. cu același motiv.

— Ai auzit, mamă Grazia, ce spune marchiza?

— Nu, fiule.

— Vrea să-ți pună o slujnică la dispoziție, ca să te ajute la treburile casei. Te obosești prea mult. așa i se pare.

— Nu sunt o doamnă.

— Ești bătrâioară. te cam dor-oasele. Ai?

— Cât mă mai țin picioarele, copiii mei...

— Ți se cuvine să te odihnești. O să-mi faci o mulțime de ciorapi. O să să-și pe scaun în odaia ta. sau la soare, într-un balcon, când e vreme frumoasă.

— Nu-ți place, mamă Grazia? adăugă marchiza.

— O slujnică?! Pentru mine?! Înseamnă că nu mai sunt bună de nimic, copiii mei! Aveți dreptate. Nu mai sunt huna de nimic! Nu mai m-ajută capul...

— E nevoie să plângi? o muștră marchizul.

— Aș fi Vrut să vă slujesc totdeauna, numai eu.

— Și ne vei sluji totdeauna! Cealaltă le ve ajuta. Iar pe marchiză, de altfel, n-o vei sluji decât tu. Deocamdată, cealaltă va face treburile mai grele.

Mama Grazia își ștergea lacrimile cu șorțul, spunând din nou:

— Știu! Nu mai sunt hună de nimic!

— Ciiie-ți spune așa ceva. mamă Grazia? Dacă nu-ți face plăcere, să lăsăm totul baltă, să nu mai vorbim de asta.

— Ai dreptate, fata mea! Nu mai sunt buna de nimic!

— Taci din gură! O să-mi faci o mulțime de ciorapi frumoși! îi spusese încă o dată marchizul, ca s-o mângâie.

Nu spusese el: „Aprob dinainte lot ceea ce hotărâști sau poruncești”? Iar marchiza crezuse că se putea sluji de această largă dezlegare pentru a săvârși o faptă de milostenie.

După o săptămână, venise iarăși la ea sârmana văduvă a lui Neli Casaccio. s-o roage din nou să-l ia în slujbă pe cel mai mare dintre copiii ei.

— Iată-l aici: am vrut să-l aduc cu mine, pentru că e. \ celența-voastră și marchizul să vă încredințați că e puternic și sprinten, deși n-are decât zece ani. Faceți ce vreți cu el: în oraș. la țară. oriunde, numai să știu că nu-i lipsește o bucată de pâine. Nu mai știu ce să mă fac. Nu-mi rămâne decât să plec și să cer de pomană pentru mine și pentru bieții mei copilași! Va trebui însă să mă ia Dumnezeu, înainte s-ajung la aceasta ultimă osândă și să-i ia și pe ei toți. În rai, înaintea mea.

Marchiza nu m-i putuse să răspundă în chip evaziv, ca data cealaltă. Iar la vederea copilului desculț, acoperit

de zdrențe, palid și istovit – dar căruia îi citeai pe chip și mai ales în ochi o inteligentă precocă – se simțise mișcată.

— Vrei să rămâi aici? îl întreabă ea...

— Da, excelentă!

— Sau vrei să te duci la țară?

— Da, excelentă!

Marchiza zâmbi. Sărmana mamă îndrepta cu degetele părul cârlionțat al băiatului, zâmbind și ea, iar genele îi tremurau, lăsând să picure câte o lacrimă pe obrajii scofâlcifi. De oitva timp încoace, marchizul nu-și mai amintise de ea. Mama Grazia nu mai apăruse să-i aducă acel mie ajutor care-i ținuse în viață, pe mamă și pe copii, în vremea cumplitelor zile de secetă. Ea, biata femeie, nu se plângea. Se descurcase, ca atîta alții, ducându-se să culeagă cicoare, păpădie și tot felul de alte ierburi bune de mâncat pe care ploaia le făcuse să răsară cu duiumul pe câmpii, hrănindu-se cu ele pe sine și pe copii, iîtîndu-le numai cu puțină sare și cu câte-o picătură de ulei „ar. leseori chiar fără de acesta, și binecuvîntînd Providența divi: care, pe această cale, nu îngăduise ca atîta lume sărmana să moară de foame.

— Acum mă strădui spre mai bine! adaugă văduva. Cos, torc. Voi merș să culeg măslîne, lăsînd copiii în mila unei vecine. Suntem însă cinci guri, excelentă!

— Iau băiatul! hotărî marchiza, pe neașteptate. Trebuie îmbrăcat. Încălțat. Pentru haine, cumpără stofă și du-i-o meșterului Biagio. croitorul. Îl cunoști? Ghetete trebuie să le comanzi pe măsură, cred. Îți dau banii trebuincioși pentru toate. Ce-ți rămîne. Ține-i pentru dumneata.

Iar lacrimile sărmaneii femei îi scăldaseră mîna. pe care voia să i-o sărute cu forța.

În seara aceea, marchizul, înapoiat tîrziu de la Margitello, se așezase la masă bine dispus.

Stînd în fața lui, marchiza i (aștepta să termine de

vorbit, despre minunățiile mașinilor de strivit măslinile și ale teascurilor pentru struguri, care lucrau cu precizia unui ceasornic.

— Când mă gândesc”. spuse el mai departe, că în vinul ăsta de-aici s-au bălăcit picioarele unui strivitor, m-apucă greața! Nici pe timpul lui Noe nu se iăcea altfel! Un derbedeu voinic cât o namilă se fâțâie încoace și-ncolo prin lin, sculimdându-și picioarele păroase, până la gleznă, în strugurii strânși grămadă acolo, sprijinindu-se într-un bat. să nu alunece. strivind boabele cu tălpile lui murdare. Iar porcăria asta de necrezut ar trebui să continue și pe vremea noastră!

— N-o să mă cerți, îl întrerupse în cele din urmă marchiza, dac-o să-ți spun. că și eu sunt mulțumită de cum mi-am petrecut ziua. Am făcut o faptă bună: am angajat un mic servitor.

— Adică?

— M-am lăsat înduioșată. Un băiat de zece ani. Bietul copil! Orfanul ăla mititel, ți-aduci aminte?, de care (i-am vorbit acum câțva timp. fiul nenorocitului de Noii Casaccio! Am făcut rău?

Se opri pentru o clipă, mirată să-l vadă posomorându-se din nou la chip și lăsându-și ochii în jos ca și când ar fi vrut s-o ocolească cu privirea sau să se ferească de a fi el privit. După asta; repetase întrebarea:

— Am făcut rău?

— Nu! Desigur, continuă marchizul, cu voce schimbată, că n-o să-mi fie plăcut să-l am mereu înaintea ochilor, să îmi aducă aminte de întâmplări care m-au întristat atât de mult.

— Pot să îndrept, dacă am greșii.

— Când își dă cuvântul, marchiz» de Roccaverdina trebuie să „și-l tină, cu orice preț.

— Dar, la urma urmelor, ce lucruri triste îți poate aminti băiețașul ăsta? Nu-i vina lui. dacă taică-său a murit

în închisoare. Păcatul, dacă e cumva un păcat. 1. - a săvârșit acela. Vorbesc astfel, fiindcă a ucis din gelozie. Nu era un om rău. nu Jura, se întreținea lichid pe vânătorul. Toți îl prezintă chiar, drept un om cumsecade, își iubea prea mult soția. Gelozia l-a pierdut. În unele clipe când pasiunea ne tulbură mintea, nu ne mai dăm seama ce facem. Eu una l-aș fi achitat.

— Iar cel ucis?! întrebă marchizul.

Imediat însă, ca și când întrebarea asta iar îi scăpat fără voia lui. se grăbi să adauge:

— Frumoase discuții la masă!

— Nu credeam să te văd încruntându-te pentru o faptă miloasă de-a mea! răspunse Zosima cu hîndete. Și lotuși, biata văduvă nu obosește binecuvîntându-le. plină de recunoștință pentru tot ce-ai făcut pentru ea și pentru copiii ei, în timpul secetei. Voiai să-i faci singur bine. Ei. de-acîi încolo, va trebui să facem lot împreună și faptele bune.

Zâmbea, încercînd să șteargă impresia rea pe care-o lăcuse fără voia ei. Și se mira văzîndu-l că tăcea mai departe și că nu mîncă.

— N-aș fi crezut niciodată să-ți fac o asemenea supărare! exclamă ea.

— E o teamă de-a mea. nejustificată. iartă-mă! răspunse ol P poate că mă înșel. Și, pe urma... O să mă obișnuiesc să văd băiatul. Să vorbim despre altceva.

Luă din irtictiera un ciorchine frumos de struguri și i-l întinse marchizei pe o farfurie, spunîndu-i:

— E de la tine. de la Poggiogrande.

Văzînd că ea. după ce gustase numai cîteva boab econtinua să bată distrată în masa cu coada furculiței marchizul i în a bji, puțin cam încurcat:

— Nu-ți place?

— E minunat! Vorbeai despre cel ucis?

Marchizul o privi în ochi, uluit de a o auzi că reia

discuția de mai înainte.

— Cel ucis, înțeleg, îți era om de casă. continuă ea. I se spunea: „Rocco al marchizului”! Țineai la el. fiindcă ora destoinic, credincios. N-ai găsit încă un altul care să-l poată înlocui. Dar... fiindcă, din întâmplare. tot am ajuns să vorbim despre asta, vreau să-ți spun deschis impresia mea.

— Spune-o.

— Dacă trăia, omul ăla mi-ar fi făcut silă.

— Silă?

— Da! Unul care se poate însura cu amanta stăpânului. din interes, nu pentru altceva. -... Vai! O dovedește chiar purtarea! ul. Dacă ar fi luat-o din pasiune, astăzi l-aș compătimi. N-o iubea însă și nu. Se îngrijea nici măcar să salveze aparențele. Se ținea după nevestele altora. Voi bărbații aveți însă un fel al vostru de a judeca lucrurile. Nevastă-sa însăși poate ca îl disprețuia. Vezi? În clipa asta îți amintesc vie oameni și de fapte pe care aș vrea să le uiți; de care mi-ai spus în câteva rânduri că de-abia îți mai amintești, ca de ni? te năluciri dintr-un vis de demult.

— Nu m-ai crezut?

— Dacă nu te-aș fi crezut, nu ți-aș vorbi de „le. Cu toate că din când în când... Uite, o să-ți vorbesc despre asta. Trebuie să fiu sinceră, să am curajul să te întreb... Și când colo procedez ca cei care fac un mare ocol ca să ajungă într-un loc unde se tem că vor afla o \este tristă, ca și când întârzierea pe drum ar însemna o alinare anticipată.

— Ce e cu tine. Zosima? întreba marchizul. scul în (i. u-se de unde ședea și apropiindu-se de ea, îngrijorat. Ce ți s-a spus? Ce bănuiești? Neroada aia de mama Grazia, poate...

— Nu, sărăcuța! Am inima îndurerată. S-o știi. Antonio. Nu simt că... mă iubești!

Câteva hohote de plâns înăbușiră însă aceste ultime cuvinte.

— De ce? De ce? bolborosi marchizul.

— Ar trebui să-mi spui tu de ce!

27

Nu fusese în stare să-i spună nimic, afară numai de câteva cuvinte hazlii „și nu prea. care ar fi trebuit s-o liniștească, datorită tonului cu care le rostise și care, în schimb, o tulburaseră și mai mult. Rămăsese foarte tulburat și el. I se părea că marchiza, primindu-l în casa lor pe băiatul acela, ar fi lăsat să pătrundă acolo, mai mult. decât o prevestire proastă, un germene de fatalitate. Și se gândea la chipul în care să împiedice aducerea la îndeplinire a acestui lucru, fără ca ea să-l bănuiască de vreun amestec.

— Dar, până la urmă, nu era totul o copilărie?

Ridică din umeri... Iar a doua zi. când să plece la Margitello, ca să-i arate marchizei că nu era el omul. care să se lase stăpânit de o prejudecată. îi spuse:

— Ar trebui să comanzi. O livrea mică pentru băiatul ăla: pantaloni și jachetă din postav de culoare închisă, garnisite cu galben, culoarea familiei Roccaverdina, cu bonetă galonată.

— Oh!

— Așa trebuia să se îmbrace servitorii noștri, pe vremea bunicului. Mama Grazia știe unde se află vreuna din acele livrele vechi, roase de molii, și pălăriile de fetru.

— Alte vremuri, alte obiceiuri!

— Vrei să mă ocup eu de asta?

— Nu! O să-l trimitem la țară. Văcarul de la Poggiogrande îmi spunea chiar săptămâna trecută că ar avea nevoie de un băiat.

— Poate că pentru băiat u și, fie mai bine.

— Și pentru noi! adăugă marchiza, cu un accent de tristețe de-abia simțit.

Marchizul. În picioare, sorbea încetișor cafeaua, în vreme ce marchiza, stând pe gânduri lângă măsuta, amesteca zahărul cu lingurița în fundul ceștii, care-i aburea dinainte.

— Mi-era teamă c-o să vă găsesc plecai la Margitello, spuse cavalerul Pergola. intrând pe neașteptate, iertati-mă. verișoară. La naiba! Sculata cu noapte p-n cap! Vă credeam încă în pal. Bună ziua.

— O ceașcă de calea?

— Bucuros, n-am băut acasă, din graba de a veni aici.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă marchizul.

— Prietenul, ăla de la subprefecturi, mi-a scris. Sunteți cel dintâi dintre primii trei. Lovitura a reușit!

— Zadarnic: nu vreau să fiu primar!

— Cum? După tot ceea ce-am făcut?

— Ce-mi pasă mie? Descurțați-vă între dumneavoastră. Eu am treburile mele. Trebuie să mă-ngrijesc de prea multe lucruri.

— Marchizul are dreptate, vere.

— Eh! Ne-am făcut de râs. S-a făcut de râs și el.

— În orice caz, ajunge să fiți măcar cu numele și să vă înconjurați cu consilieri de încredere.

— De-abia am încredere în mine însumi, răspunse marchizul.

— La una ca asta nu se aștepta nimeni! Gândiți-vă bine, vere!

— Când am zis nu. e nu! Vreți să veniți cu mine la Margitello? Astăzi punem în butoi vinul alb. Puțin, dar totul numai din struguri unul și unul.

— Aștept să degust la vremea lui!

Și marchizul plecă, lăsându-l acolo pe cavaler, care înjura, dar numai în sinea lui. din respect lată de verișoară.

— Ne părăsește așa, în plină încurcătură! Ar trebui să-l convingeți dumneavoastră, grăi ei, adresându-i-se marchizei și împreunându-și mâinile. a rugăciune. Femeile

lac minuni, dacă vor!

— L-ați auzit: „Când am zis nu, e nu!” Și pe urmă... îl cunoașteți mai bine decât mine.

— Din păcate, e un Roccaverdina. Când a apucat-o pe un drum. nu mai e chip să-l întorci. Trebuie să-l lași să obosească. Acum nu știe alta decât uleiurile și vinurile, nu se poate discuta cu el altceva. Probabil că peste un an sau doi. va azvârli în aer mașinile, butoaiele, vasele de ulei! Cu femeia aia - vă vorbesc despre ea, fiindcă e ceva care a trecut de multă vreme - a făcut la fel. Se părea că, după zece ani, avea să facă prostia de-a se-nsura cu ea... și. Într-o bună zi, i-o da de nevastă lui Rocco Criscione... El i-a dat-o, aproape că i-a impus-o. Rocco nu putea să-i spună nu, s-ar fi lăsa t căsăpit pentru stăpânu-său. îi era nevastă, și nu-i era, spuneau gurile rele, iar când Rocco a fost ucis, toată lumea credea: acuma, Agrippina Solmo se-ntoarce la stăpân. Dar de unde! Tocmai d-aia v-am vorbit de ea: n-aveți de ce să fiți geloasă. Iar dacă sunteți cumva, atunci fi (i pe mașini și pe Asociația agricolă, în privința femeilor, nu seamănă-n neam. Toți cei din familia Roccaverdina au fost cunoscuți ca muieratici: Marchizul *cel mare*, tatăl vărului, chiar bătrân fiind... E adevărat că, mai târziu, își găsea scuză cu paralizia nevestei. Biata mătușă! Multe i-a mai fost dat să-nghită! Și era tare frumoasă, aii cunoscut-o? Nu, nu se poate s-o fi cunoscut. Iar cu alegerile comunale? O altă toană. A obosit însă imediat. Faceți minunea asta, verișoară! Trebuie să lăsăm Primăria pe mâna unor ticăloși? Ce se va crede? Că marchizului de Roccaverdina i-a fost teamă! Nu-i adevărat, dar așa se va gândi și așa se va spune! îmi vine și-mi mușc mâinile! Frumos o să ne stea în fața subprefectului! El l-a propus, fiind sigur că marchizul o să accepte numirea. Ne-am trudit atâta! Faceți minunea asta!...

Dar, vai, ea - ar fi vrut să facă o cu totul altă minune. Se simțea însă neputincioasă. Și i-o spunea în aceeași zi

maică-sii care stăruia pe lângă ea:

— Ce ai. oare? pe e cu tine?

— Poate că am greșit, mamă!

— De ce?

— Mă simt singură, singurică, mamă!

— Ce vrei să spui?

— Ne-am făcut iluzii, și eu, și el. Inima lui e închisă pentru mine. M-a luat, cum ar fi luat-o pe oricare alta. Poate, că vina să fie a mea, nu ar fi trebuit să intru în casa asta. Există încă. aici fantoma „celeilalte. O simt, o văd...

— Dar ce anume simți? Ce anume vezi?

— Nimic! Nu știu! Și, tqtuși, sunt sigură că nu mă-nșel.

— Fecioară preaslăvită! Ce gust și-asta să te frământă așa!

— Vai, mamă! N-aș vrea să-ți vorbesc despre asta, ca să nu te neliniștesc. M-aș înăbuși însă, dacă n-aș puta să-mi vărs focul. Lasă-mă să-mi vărs focul... Mă resemnasem, de ani de zile. Tu n-ai știut nimic, până acum câteva luni. Aveai necazuri mult mai mari decât a e mele, ce rost ar fi avut să ti le mărturisesc și pe-aslea? Iar atunci când, pe neașteptate, ceea ce părea o speranță prostească mi se înfățișă ca fiind cu puțință să se înfăptuiască, îți amintești?, am șovăit, am șovăit îndelung, Fiindu-mi teamă de ceea ce, din nefericite; s-a întâmplat! Da, mamă! între mine și el stă tot timpul „cealaltă”, amintire vie! Nu mă înșel. Sunt eu parcă aici o ființă, sunt eu o inimă? O mobilă, asta sunt!

— Ce rătăcire, fata mea! E o neînțelegere între voi. Ar trebui să vă lămuriți. Așa trebuie să facă bărbatul și femeia, căci altfel lucrurile iau proporții. Fiecare și-nchipuie că există ceva grav dedesubt. Și, când colo, nu e nimic! 1

— Iar dacă e mai rău decât bănuiește unul dintre ei?

— Nu poate să fie! După numai șase luni! Marchizul

are o sută de lucruri pe cap. Treburile te-absorb, îți dau atâtea griji. Tu o iei razna cu închipuirea și te chinui... Ce Vrei să știe el? De ce-i pretinzi să ghicească?

— I-am spus-o: „Antonio, nu simt că mă iubești!” I-am spus-o, plângând în hobotă.

— Și?

— A început să râdă, mi-a răspuns cu o glumă, dar râdea fără chef, gluma era greoaie.

— Ți s-a părut: „Are dreptate... Bărbații nil pot pricepe, când e vorba de noi, femeile, unele lucruri care n-au importantă pentru ei. Iar între timp, tu îți macini sănătatea. Nici nu-ți dai seamă că te topești pe zi ce trece. Ești palidă, n-ai fost niciodată așa. Ce-ai crezut când te-ai căsătorit? Că n-o să ai de îndurat, nicio suferință?” E o fire ciudată, suportă-l așa. cum e! Am suportat eu altul și măi rău! Am împlinit voia Domnului, m-am resemnat întotdeauna, ai văzut! Ce te face să fii geloasă?. - Tăcerea lui, mamă!

— Marchizul nu e expansiv. Așa e el făcut-Ai vrea să-l schimbi?

— Știu și eu? Uneori cade pe gânduri, cu chipul întunecat de tot: iar pe urmă, când se trezește, mă privește cu ochii răătăciți, de parcă s-ar teme să nu-i ghicesc gândurile. Iar dacă-l întreb: „La ce te gândești?”, răspunde, ca să scape de mine: „La nimic! La nimic!”

— Și poate că nu e, într-adevăr, nimic. Vrei să stai eu de vorbă cu el? Ori s-o pun pe baroană să-iivorbească?

Nu. Poate că mă înșel eu.

— Cu siguranță că te înșeli.

— Da, da, mamă, mă-nșel, înțeleg! Nu te necăji pentru mine!

La plecare, marchizul îi spusese: „Astă seară măntorc devreme”. Trecuse însă o oră de când se înnoptase, iar marchiza, ieșind pe terasa de la parter, alături de poartă de la intrare, începea să se îngrijoreze din pricina

întârzierii. Se îngrozi când îl văzu venind numai pe Titta, călare pe un catâr.

— Marchizul?

— Nu e nimic, excelentă!

După ce descălecă și legh catârul de unul din inelele de fier înfipite anume în zid, de-o parte și de alta a porții, Titta se grăbi să intre. Ea dădu fuga să-l întâmpine, în anticameră.

— Stați liniștită, excelentă! S-a întâmplat...

— Nu-i bine marchizului?

— Ba da, excelentă! Trebuie să mă duc la pretor și la jandarmi. S-a spânzurat unul la Margitello: cumătrul Santi Dimaura.

— Vai, Doamne! De ce? Cum?

— A venit să se-spânzure pe bucata lui de pământ, vândută marchizului acum doi ani. O spusese de-atâtea ori. „O să vin să mor aici, odată și-odată!” Și-n cele din urmă, nenorocitul s-a ținut de cuvânt. Ti păruse rău că vându-se bucata aia de pământ. Din când în când, îl găseai acolo, pe drumul de care, cu coatele pe genunchi și cu capul în mâini. „Ce faci aici, cumetre Santi?” „Mă uit la pământul meu, care nu mai e al meu!” „Ai căpătat o grămadă de bani!” „Da, dar eu vreau pământul meu!”

— De ce l-a vândut?

— Ah! Obişnuia să spună o poveste lungă. Din pricina procesului lui Rocco Criscione. Era supărat pe marchiz, care n-avea nicio vină. Judele instructor... ştiți, excelentă, când se face un proces, se iau în seamă toate zvonurile. Și fiindcă judele instructor... O. poveste lungă! Venise însă chiar el să-i spună marchizului: „Excelenta-voastră vrea bucata asta de pământ? Luați-o!” Era chiar în mijlocul moșiei Margitello și, din când în când, bătrânul strica hotarul. Când pot să fure o bucată de pământ, țăranii n-au muștrări de cuget. Cumătrul Rocco, răposatul, nu era omul care să-l lase să-și facă de cap, împotriva intereselor

stăpânului. Iar marchizul n-o să găsească un altul la fel, excelență! Bătrânul i se-nfățișase, așadar, marchizului: „Excelenta-voastră vrea bucata aia de pământ? Luați-o!” Pe urmă, bătrânul se căise. Venea acolo să plângă, ca după un mort. Ce vină avea stăpânul? Iar acum, ca să-i facă-n necaz, s-a spânzurat de un copac. Cine-a observat? Se bălăbănea înaintea colibei. Catării de la trăsură – animalele au mirosul mai bun decât noi; oamenii – nu mai voiau să meargă nici înainte, nici înapoi. Mă uifam împrejur, să văd de ce anume se speriaseră bieteles dobitoace.

— Vai, Maică Preacurată! Sar jos de pe capră, coboară și marchizul din trăsură, amândoi mai palizi decât mortul. N-o să-l uit, cât oi trăi!

Vânăt, cu ochii și cu limba afară. TI ating. Era rece! Ne-am întors atunci la Margitello. Marchizul, tulburat, nu putea să vorbească. A trebuit să se întindă în pat... Acum se simte mai bine. Și m-a trimis s-o înștiințez pe excelenta-voastră. Trebuie să mă duc la pretor și la jandarmi. Mortul e-acoto, se mai bălăbănește încă. A vrut să se osândească la chinurile iadului!

Marchiza stătuse să-l asculte, fără să-l întrerupă, simțind cum o treceau Fiorii prin tot trupul, de parc-ar fi avut înaintea ochilor trupul bătrânului țăran cu fata palidă, cu ochii și cu limba afară, bălăbănindu-3 e, atârnat de craca copacului unde se dusesese, deznădăjduit, să se spânzure.

— Domnul l-a și iertat! spuse ea, mișcată. Dar marchizul de ce nu s-a întors? Spune-mi adevărul, Titta, se simte rău?

— Nu, excelență? Așteaptă „justiția*” cu jandarmii și cu ajutoarele, care vor trebui să-l ia de acolo pe mort. M-a trimis anume. Iar dacă excelenta-voastră îmi dă voie...

În noaptea aceea, marchiza se temu să doarmă singură, în odaia ei. Îi spuse mamei-Grazia:

— Să spunem niște rugăciuni întru iertarea nefericitului.

La mijlocul rugăciunilor, mama Grazia adormise în fotoliu] în care îi spusese marchiza să se așeze. Iar aceasta se trânti pe pat îmbrăcată, sigură că n-o să-nchadă ochii și având în inimă o teamă nelămurită, o presimțire cu neputință de biruit, a unor întâmplări mai mult decât neplăcute, care aveau să urmeze mai curând sau mai târziu, sub înrâurirea nefastă a mortului aceluia.

28

În noaptea aceea, nici marchizul, la Margitello. nu putuse să doarmă. Trimisese doi oameni să stea de pază lângă spânzurat, până venea vreunul dintre nepoții acestuia. Și de îndată ce-și revenise din indispoziția pe care i-o produsese priveliștea aceea dezgustătoare, cobarâse în odaia de la parter, unde argații, vechilul și ceilalți oameni mâncau ciorbă de bob.

oiscutind despre cele întâmplate. Prezenta marchizului îi făcu să tacă.

Pe urmă, unul dintre oameni, întinzându-i vechilului farfuria goală, ca s-o umple din nou, i-i îngădui să spună:

— Să-L trimitem și cumătrului Santi o farturie de bob!

Și râse de gluma aia. Câțiva râseră împreună cu el. Vechilul, adresându-se marchizului, observă: /

— A trecut o bun bucată de vreme de când nu S: a mai spânzurat nimeni la Rabbato. Doar cu mulți ani în urmă Rospo, ipsosarul, curând după ce se înapoiase de la ocnă. Pe urmă, meșterul Paolo, băcanul, fiindcă-i fugise nevasta cu pândarul familiei Pignataro, iurându-i aurăriile și banii. Iar după asta. s-a pus punct!

— Cumătrul Santi a fost al treilea! Trebuie să ai curaj ca să te spânzuri cu propriile tale mâini! spuse unul dintre argați.

— Și-acum, s - va răspândi zvonul că s-a spânzurat

din pricina mea! rosti, apăsător marchizul.

— I-a zis oare excelența-voastră: Spânzură-te?!
răspunse vechilul.

— Parcă i-aș fi furat cele câteva pietroaie blestemate!
A venit fa mine fără să-l cheme nimeni. A luat cele șaptezeci. de uncii, în tot. atâtea piese de argint de doisprezece *tari*, una mai frumusească decât alta! Și pe urmă. umbla spunând în dreapta și-n stânga că-l amenințasem cu procesele, când de fapt. bătrânul tâlhar muta hotarul... Asta însă nu o spunea!

— Așa a vrut soarta! grăi vechilul, grav. Ne cheamă soarta. Când ne bate ceasul. Vorbeam de Rospo. ipsosarul. îmi povestea tata... Ala da, bine-a făcut că s-a spânzurat!

— De ce? întrebă un țăran tinerel, continuând să mănânce.

— Furase giuvaierele Madonei. Inele, cercei, ace, toate darurile credincioșilor, și cununa de argint – chiar și aceea a copilului Iisus – din capela de la șanț Isidoro, precum și potirele și farfurioarele pentru anafura, din sacristiei Fuseseră patru. Și-au fost descoperiți, fiindcă Rospo își luase parte dublă, iar unul dintre ei „a cântat”. Au fost osândiți la temniță pe viață. Pe atunci nu se glumea, când era vorba de lucrurile sfinte. În patruzeci și opt însă. revoluția i-a pus în libertate pe toți ocnașii. Iar ipsosarul, găsind acasă o fată de șaisprezece ani. n-a vrut să creadă că era a lui. cu, toate că nevastă-sa a jurat că o lăsase însărcinată într-o lună. când fusese arestat. Ce trebuia să facă? Să-și ucidă nevasta pentru trădare și să se întoarcă la ocnă? Excelența-voastră se plictisește cu povestea asta. Ați putea, desigur, s-o spuneți mai bine decât mine...

— Continuă! răspunse marchizul. Am auzit pomenindu-se de ea o singură dată, dar nu cunosc toate amănuntele.

— De-ați fi auzit-o povestită de taică-meu... Rospo

locuia în fala casei noastre, unde locuiește acum *don* Rosario. farmacistul, care a clădit deasupra încă un etaj, cu balcoane, și a vopsit fațada cu roșu. Spunea taică-meu ca Rospo era un omuleț scund, uscățiv, numai vine. Vorbea puțin, iar de la ocnă* se întorsese cu pielea albă. Cred și eu! Stătuse șaisprezece ani la umbră. Cine s-ar fi așteptat să-l vadă înapoindu-se? Iar nevasta și fata l-au văzut ivindu-se în fața lor ca un înviat din morii. Nici măcar nevasta nu l-a recunoscut. Când a auzit că i se spune: „Asta e fiică-ta!”. s-a uitat la fată cu niște ochi! „Să-i mulțumim lui Dumnezeu!” a răspuns el sec. Nevasta a priceput și-a început să plângă. Rospo se făcuse verde la față, povestea taică-meu... Toți vecinii, care dăduseră iuga, au sărit în apărarea nevestei. Iar Rospo își lăsa capul în jos: „Da, da. foarte bine. Am spus ceva? Să-i mulțumim lui Dumnezeu!” Dar băga groaza-n tine. povestea taică-meu. iertați-mă excelență! adăugă vechilul, adresându-i-se din nou marchizului, care asculta parcă distrat. Eu nu știu să povestesc frumos întâmplarea asta. Nu eram pe atunci. Nici nu mă născusem măcar. Am auzit-o însă de-atâtea ori, povestită de taică-meu. incit pol >-o repet cu înseși vorbele lui.

— Și s-a spânzural din pricina trădării? intrvbă un alt țăran.

— Da' de unde! Toată lumea credea: Acum își ucide nevasta! Nici pomeneală. Chiar de-a doua zi și-a reluat meseria lui de ipsosar. Iar cu nevasta, niciun cuvânt. niciun gest. Numai că din când în când, își ducea fata la cuptoarele unde-și cocea ipsosul. Iar nevasta tremura: Ce-o să facă? O s-o înjunghie pe biata copilă? Nu îndrăznea însă nici să sufle. Jar vecinii, tăceau și ei. Le era frică de el. fost ocnăș, cu fața aia palidă care se înverzea tot mai mult, ca și când. soarele și vântul n-ar fi izbutit s-o bronzeze. Ce să mai vorbim?! Fecioară Preacurată! Pare cu neputință! Acum era încredințat că aia nu era fiică-sa. De altfel, se

convinsese de asta și ea. nenorocita, influențată de el. Și începu să-și urască mama. În fiecare zi, certuri, vorbe urâte. când nu se ducea la cuptor cu taică-său. În cele din urmă, mama înțelese cum stăteau lucrurile. Și-n zilele când rămânea singură, plângea de dimineța până seara. Vecinile: „Ce ai. cumătră?”

— Ani blestemul lui

Dumnezeu în casă!” Nu dădea lămuriri. Pe urmă, lucrurile au ajuns limpezi pentru toată lumea. Trebuia să fii orb, ca să nu înțelegi. Nerușinata aia nu se stăpânea. Până la urmă, biata mamă trebuia să vadă și să tacă. Să fi fost o alia femeie, mai treacă, meargă! Dar propria fică! Un scandal cumplit! Iar vecinii se prefăceau că n-au habar de nimic, de frica ocnașului.

— Cristoase! Bine-a făcut, de vreme ce nu era fică-sa!

— Nu vorbi așa, cumetre Gola! continuă vechilul. Era chiar fică-sa! Într-o zi, nevasta cade bolnavă, ajunge pe pragul morții, și, înainte de a primi sfintele laine, i-o ju Fă în iala preotului, cu sfânta cuminecătură în mină, și-n fata tuturor: – Sunt gata să mă înfățișez înaintea lui Dumnezeu!” Vai! Pe pragul morții nu se minte. Iar. după două zile... Povestea taică-meu: Aveam nevoie de o încărcătură de ipsos, și o întreb pe lată} „Unde e taică-tău?” îmi răspunde: în grajd, dă paie la V măgari”. Avea șase măgari, pentru transportul ipsosului. Și mă îndrept spre grajd, care avea ușa alături. Strig. Nu-mi răspunde nimeni. Împing ușa, intru... – când ajungea aici. taică-meu își făcea în totdeauna semnul sfintei cruci – Rospo se spânzurase de unul din inelele de la iesle, cu căpăstrul unui măgar. Cei șase măgari mâncau liniștiți paiele. Își făcuse dreptate „cu propriile-i mâini! Iar oamenii spuneau că fusese pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă Rospo furase gim aerurile Fecioarei, și potirele, și farfurioarele pentru. anafură!... A fost. intimi din Rabbato. Nimeni nu-și amintea

ca un rabbatan să-și fi luat singur zilele, până atunci.

— Rospo a deschis calea, iar ceilalți merg după elf spuse cumătrul Cola. Până una-alla, eu mă duc să mă culc.

— Și eu! Și eu! E târziu. Noaptea bună!

Rămăseseră numai trei și marchizul cu vechilul.

— Și excelentei-voastre îi e somn.

— Nu, vechilule.

— Și-acum. cine-o să mai treacă noaptea pe drumul de care?! spuse unul dintre țărani, aprinzându-și pipa.

— Ți-e teamă de duhuri? Ha - ha!

— Râzi, cumetre. Dar cine-a văzut cu ochii lui, cum văd eu în clipa asta, pe durțineata și pe slăpit

— Erai beat de data aia.

— Ei da, cu vinul ce-l dan cei din familia Crisanti! Oțet botezai. Credeți-mă. pe drum mă ghiulcam la maică-mea. pe care o lăsasem bolnavă, sărăcuța! Era o lună ca un fir de ață. Cerul, senin, cu stelele (are clipeau. Câinele lui Sidoli chelălăia în fala casei, a cărei ușă era deschisă, iar oamenii stăteau de vorbă. Se auzeau glasurile, nu și cuvintele. Asta, ca să vă spun că nu era târziu. Întâiul ceas al nopții, poate ceva mai mult...

— Ei și?! spuse marchizul, văzând că țăranul se opri să-și reaprindă pipa.

— Simt că mi se zbârlește pielea ori de câte ori vorbesc despre asta. Înainte, spuneam și eu: Prostii! închipuire bolnăvicioasă! când auzeam vorbindu-se de astfel de lucruri. Acum însă. fiindcă ăsta e adevărul, mai curând aș lăsa să mi se taie gâtul, excelentă, decât să fiu silit să spun că nu-i adevărat. A/unsesem la jumătatea drumului de care, aici spre Margitello. și irtaintea mea nu era nimeni. Se vedea bine. Să zicem că dacă ar fi fost vorba de unul pe jos. poate că nu l-aș fi putut observa. Dar de unul călare! Ar fi trebuit s-aud măcar zgomotul copitelor catârului! Dintr-odată!... Ca și când caiârul și omul care îl călărea ar fi țâșnit din pământ! Câtimi sărea,

se învârtea, ba la dreapta, ba la stânga... La douăzeci de pași. excelentă, am strigat: „Hei, ia seama!” Mă temeam să nu dea peste mine. Din pricina nopărilor nu. mă puteam da la o parte, așa că m-am oprit. Iar catârul sărea și se răsucea, furios, pufnind pe nări. L-am. văzut atunci pe omul ăla clatinindu-se și am auzit bufnitura căderii. Am vrut să alerg într-acolo. Iisuse Cristoase! Om și catâr, îi înghițise pământul din care ieșiseră. Dacă în clipa aia m-ar fi împuns cineva. nu mi-ar fi curs o picătură de sânge! Chiar în locul unde fusese ucis cufa Atrul Rocco Criscione, excelentă! Mă gândeam la mama mea. bolnavă, nu mă gândeam la mort! Am văzut cu ochii ăștia, am auzit cu urechile astea. Și n-aș mai trece pe-acolo. noaptea târziu. nici dacă mi-ar spune cineva: îți dau o mie de uncii! Nu mă credeți, excelentă?

Marchizul se ridicase de unde ședea, palid, cu limba uscată și cu un tremurat, din cap până-n picioare, pe care căuta să-l ascundă, plimbându-se în sus și-n jos prin încăpere. Întors cu spatele către vechil și către cei trei țărani.

— De oameni mi-e mie frică, nu de sufletele răposăților! spuse tare, vechilul. Mă întorceam odată de la câmp, spre miezul nopții. Și era o lumină de lună. de se vedea ca ziua. Iar în șesul de la șanț Antonio, iată o fantomă înfășurată într-un cearșaf și ținând pe cap o vârtelniță. ce se-nvârtea.

se-nvârtea întruna! Mă opresc, se oprește și fantoma. Vârtel” nita, însă, se învârtea mai departe, în clipa aia, bineînțeles, am simțit că-mi îngheață sângele în vine. Mi s-a părut însă că lantoma voia să mă împiedice să trec. Și-atunci am strigat: „Pe Sfânta Fecioară! ** Cu cheia de la casă și cu un cuțitaș cu minerul de fier - din alea de doi gologani - am făcut un zgomot ca atunci când salfi cocoșul unui pistol și m-am azvârlit cu forță, s-apuc de unul din colțurile cearșafului. Currtetre Nunzio, ce faci? Era cutra

aia de Testasecca. Dumneata, cumetre? Gura, n-ai văzut nimic! Iar ceea ce-am văzut, într-adevăr, n-am spus-o niciodată, nimănui. Un om care cobora de la un oarecare balcon, cu o scară de frânghie.

— Un hoț?

— Bineînțeles. Unul din ăia care lac să răsară ceva pe frun - tea soților. Oricare altul s-ar fi întors din drum, iar acum ar povesti, ca dumneata, basmul fantomei cu cearșaf și cu vârtel nita pe cap.

— Dar catârul și călărețul, care; s-au topit într-o clipă, ca înghițiți de pământ? răspunse că/anul. care terminase de fumat și-și golea pipa în palma mâinii.

— Excelenta-voastră ce părere are? întrebă vechilu4.

Marchizul nu răspunse și continuă să se plimbe în sus și-n jos prin încăpere, cu capul plecat, cu mâinile la spate, strângând din când în când din buze, ca pentru a nu lăsa să iasă cuvintele ce i se trămtau pe limbă, ridicând deseori din umeri? bsorbit într-o conversație lăuntrică „din pricina căreia uitase până și locul unde se găsea.

— Haidem să ne culcăm și noi! spuse unul dintre țărani.

Ceilalți doi se ridicară și ei.

— Noapte bună. excelentă!

Marchizul răspunse clătinând din cap la salutul lor și se opri în mijlocul încăperii.

— Soarta! exclamă vechilul. Ce putem face, excelență? Bolovani din văzduh care se prăvălesc peste noi. când nici nu ne-așteptăm! Dacă-mi dați voie, o să mă trântesc pe patul lui Titta, căci exclenta-voastră o să aibă poate nevoie de ceva.

Și luă lampa în mână, să-l însoțească

— Da! răspunse marchizul.

curtea era scăldată în lumina lunii. În liniștea adâncă a nopții, se auzea în depărtare un glas care cânta.

că zisecasa plină de lume.

— Doamna Mugnos, Cristina, cavalerul Pergola, *don* Aquilante, alergaseră la cele dintâi vești răspândite în Rabbato în legătură cu sinuciderea bătrânului Dimaura. Circulau zvonuri năstrușnice. Bătrânul, după ce-și pregătise ștreangul, îl așteptase pe marchiz, îl împroșcase cu toate blestemele cerului și se spânzurase chiar sub ochii lui. De spaimă, marchizul se prăbușise la pământ, ca mort. și fusese dus la conac, unde își venise în fire de-abia după-două ore! Bătrânul se prezentase în fața marchizului cu frânghia în mină:

— „Vă înapoiez cele șaptezeci de uncii. Ori îmi dați pământul, ori de nu, jur pe Dumnezeu, că mă spânzur acolo, de un copac!

— Spânzură-te, dacă-ți face plăcere! Nu vrei și puțin săpun pentru frânghie?

Iar în fața răspunsului aspru al marchizului, bietul cumătru Santi plecase într-adevăr să se spânzure. Marchizul îl privise pe fereastră, fără să fie mișcat și fără să trimită pe cineva să împiedice asemenea faptă de nebun!

Bătrânul îi spusese unui nepot:

— Mâine, marchizul o să găsească un fruct nemaipomenit pe una din crengile migdalului de pe pământul meu de la Margitello. O să-l facă să icnească!

Nepotul:

— Ce fruct nemaipomenit?!

— O să vezi!

Iar dimineața plecase fără să mai spună nimic. Nepotul îl credea la liturghie. Când colo. amărâțul. fugise să se spânzure!

Titta, plecat dis-de-dimineață cu pretorul și cu jandarmii, o lăsase pe marchiză într-o mare frământare. Văzând-o pe maică-sa, Zosimai se azvârli în brațe, plângând cu hohote:

— Ce nenorocire, mamă, ce nenorocire!

Sosise însă, aproape imediat, cavalerul Pergola:

— Se poate, verișoară? Ce vină are marchizul?

Pe urmă, o mai încurajase puțin *don* Aquilante, povestindu-i cu de-amănuntul cum se desfășuraseră lucrurile: nimeni nu putea să le cunoască mai bine decât el, care încheiase afacerea. Pe atunci, marchizul avea pe cap cu toiu alte griji decât pământul cumătrului Santi!

— Bătrânul a venit la mine: „Domnule avocat, să terminăm!” La început n-am înțeles nimic. Ce trebuie să terminăm? „Povestea asta cu pământul meu de la Margitello”. Te-ai hotărât. În sfârșit?

— Dar pentru ce oare? exclamase marchiza până la urmă, frângându-și mâinile. Dar pentru ce oare?

— Pentru că zgârcitul de bătrâni ar fi vrut în același timp și banii și pământul. Toți țărani sunt la fel. unul mai tâlhar decât altul. Bestii! Suflă de animale în trup omenesc!

Și rostea aceste cuvinte cu un aer tainic, clatinind din cap, închizând ochii pe jumătate, ca și când ascundea o idee adâncă pe care ar fi fost în zadar să o lămurească. Nici doamna, nici cavalerul Pergola nu l-ar fi priceput!

La apariția marchizului în ușa salonului, nimeni nu cutezase să scoată o vorbă.

— Ce e? Sunteți în doliu? întrebă el cu asprime.

Chiar avusese de altfel impresia de-a fi intrat într-una din acele odăi în care neamurile răposatului primesc în tăcere persoanele cele mai apropiate, după un obicei poate oriental., existent încă în Sicilia.

— Cum le simți? îl întreba marchiza.

— Eu? Minunat!

Era, însă, palid, iar în tonul cu care vorbea se simțea o adâncă supărare.

— Îți spun că minunat! răspunse el încă o dată. Ia un gest de îndoială al marchizei.

— Atâta ne-ar mai lipsi, interveni cavalerul Pergola. ca vărul să se îmbolnăvească fiindcă s-a spânzurat un imbecil!

— Îmi pare rău numai că n-am putut să dorm noaptea trecută! adăugă marchizul. Mă duc imediat să mă culc câteva ore.

Marchiza îl urmă în odaie.

— Mulțumesc, n-am nevoie de nimic! îi spuse el.

— Ia cei puțin un gălbenuș de ou cu calea.

— Nimic. Lasă-mă să dorm câteva ore.

— Știi că te-ai simțit rău.

— Rău? De ce? Sunt oare un copil?

— L-au luat de-acolo? întrebă marchiza, după o clipă de tăcere.

— Da, l-a luat dracul! Dar nu pricepi că nu vreau să vorbesc despre asta? Că vreau... să dorm?

Marchiza II privi uluită și ieși din odaie, - groaznic de umilită, ca și când fusese dată afară. Închizând ușa și ținând o mină pe minerul de aramă al broaștei, rămase acolo câteva secunde, să-și vină în fire, înainte de a se înapoia în salon.

— S-a și culcat? o întrebă unchiul *don* Tindaro. care sosise și el între timp. Păcat! Voiam să-i arăt...

Și luă din mâna cavalerului Pergola un mic și ciudat idol de argint, cea mai frumoasă achiziție a lui din anul acela, după cele spunea.

— Ei, nepoată? O comoară! Lucru egiptean! Un Anubis zeul câine. Cum a ajuns aici? De câte veacuri? Era la un metru sub pământ. L-a dezgropat, din întâmplare, un țăran, și mi l-a adus mie. „Îți dau doi piaștri, ești mulțumit?” * Și încă nu-i înțelesesem importanta, mărturisesc. Pe urmă, uitându-mă mai bine la el, argint. nicio îndoială! Dar chiar dacă n-ar fi? Valoarea nu stă în material, ci în ceea ce înfățișează. Gândește-te, nepoată, că ai în mână un obiect de câteva mii de veacuri! Venisem

anume să i-l arăt. dar și ca să știu ce e adevărat din cele. ce-am auzit. S-a spânzurat sub ochii marchizului? Dar nu s-a gândit nimeni să taie ștreangul? Asta trebuia făcut.

— Lucrurile nu stau chiar așa napa! îl întrerupse cavalerul Pergola.

— Tot asta am spus-o și eu: lucrurile nu stau chiar așa!

— Vi s-ar putea întâmpla și dumneavoastră. Să ne închipuim că un răuvoitor i-ar spune țăranului care v-a vândut acest mic idol: „Nătăreule! Ai lăsat să-ți scape din mână o comoară.1 Fleacul ăla face peste o mie de uncii.1* Și că acesta, de supărare...

— Dar eu i-am spus de la bun început: Jaaminte. îți dau doi piaștri! Dacă e cumva cineva care-ar vrea să-ți dea mai mult... Arată-l cui crezi de cuviință. Nu-ți cer decât să mă preferi pe mine. E cineva care-ți. dă zece? O să-ți dau și eu zece piaștri și jumătate. ** Dacă acesta ar veni însă să-mi spună - sunt atât de rgnoranți țăranii! Se cred întotdeauna furați de boieri! - eu i-aș răspunde: Poftim! înapoiază-mi cei doi piaștri ai mei. Și-ar trebui să fac un mare efort. Nepotul meu. marchizul, e de altă părere. Afacerile sunt afaceri, nu se fac pentru a îi desfăcute. Are dreptate. Dar când ai de luptat cu ignoranții, care pe deasupra, mai sunt și bănuitori și răi? Cel mai bine e să nu ai nimic de împărțit cu ei. Și pe urma, ce trebuia să-i pese dacă stăpânea ori lui stăpânea palma aia de pământ? Văzând că bătrânului îi părea rău e «vândut-o și că se ducea acolo să plin & 3 pe brazde: unui tânin poți să-i M nevasta, fata. tace din gură, închide ochii, dar un petec de pământ, nu! * e ca și cum i-ai smulge o bucată din inimă. Văzând deci că bătrânului îi părea rău că-l vându-se, e o unul i-aș fi propus imediat: să desfacem contractul-Poftim pământul dumitale, scoate cele șaptezeci de uncii ale mele și să batem palma, cum se spune de obicei. Așa îl și sfătuisem. acum câteva săptămâni: „Nepoate,

decolorosește-te de cumătrul Santi Dimaura ăsta! ^{12*}
Bărbatul tău, iartă-mă, nepoată, are un cap!... Capul celor
din familia Roccaverdina! Dacă-mi da ascultare, nu s-ar
mai fi întâmplat ce s-a întâmplat, iar tu n-ai sta acum
moartă de spaimă, cu ochii ăia care privesc, dar nu văd.
Te-ai uitat bine la idolul meu? Nici n-ai oăgat de seamă că
are capul de câine!

Era chiar moartă de spaimă, cum zicea unchiul
Tindaro. îi vuia în urechi tonul aspru, aproape grosolan, al
vocii marchizului, ceea ce până atunci nu i se întâmplase
să audă, când acesta i se adresa ei. Ca să ajungă până aici.
își spunea ea. tulburarea marchizului trebuia să fi fost
uriașă: mai curând remușoare, decât tulburare, dacă
unchiul îl sfătuisese: „Descotorosește-te de cumătrul Santi
ăla! **”, iar el nu voise să-i dea ascultare, pentru că o
afacere, când e încheiată, e încheiată!

Într-un colț al salonului, cavalerul Pergola discuta cu
glas tare cu *don* Aquilante, în legătură cu primele capitole
ale Genezei. Din când în când se auzea glasul aspru al lui
don Aquilante, care repeta: „

— Cuvinte al căror sens nu a fost încă priceput!

Și răspunsul cavalerului:

— Tocmai pe dumneavoastră trebuia să vă așteptăm,
ca să ni-l explicați.

Cum ajunsese până la Geneză, vorbind despre
sinuciderea cunătrului Santi, n-ar fi putut s-o spună
niciunul din cei doi. Sigur că merseseră repede. Unchiul
don Tindaro, care se apro> plase de ei, auzind despre ce
era vorba, își privise ginerele în față și, clătinând din cap,
se îndepărtase bombănind:

— Și pe urmă se face apel la moaștele sfinților!

12 Fideicomisul înfățișa în dreptul mai vechi o dispoziție testamentară
prin care testatorul încredința moștenitorului- sau legatarului său un
bun. cu îndatorirea de a-l păstra, de a-l transmite altcuiva sau de a se
asigura folosirea lui și de către alte persoane.

Trecând prin fata doamnei Mugnos și a Cristinei, care căutau s-o îmbărbăteze pe marchiză, cavalerul *don Tindaro* făcu gestul - pe care-l face cel care nu vrea să tulbure o convorbire intimă, dar doamna Mugnos îl chemă:

— Spuneți-i și dumneavoastră, cavaliere: nu e o imprudentă să pretindă ca marchizul să dea pământul acela moștenitorilor?

— Și fără să ceară înapoierea prețului, aş adăuga eu! Șaptezeci de uncii nici nu-l îmbogățesc, nici nu-l sărăcesc pe marchizul de Roccaverdina. Cu palma aceea de pământ, ori fără ea, Margitello va rămâne tot Margitello. Margitello a făcut întocmai ca peștele cel mare, care-l înghite pe cel mic: a înghițit Roccaverdina. Roccaverdina, care este titlul de familie, s-a topit în Margitello -, după desființarea fideicomisuri-l or. O bucată lu', o bucată eq o hicată ăla, ca hainele lui Iisus Cristos, pe care le-au jucat în zaruri cei ce l-au răstignit. Ce spun eu este însă numai un fel de-a vorbi. Nici marchizul, pe de altă parte, nu e vinovat. De ce trebuie să am eu bucluc pe pământul meu? Doar de asta am cumpărat ba ici, ba dincolo, debarasându-mă de toți vecinii. Margitello este acum un dreptunghi uriaș, mărginit pe cele patru laturi de șoseaua națională și de drumurile comunale și izolat cu desăvârșire. Bătrânul ăla încăpățânat voia să stea înfipt acolo, ca să-i facă în ciudă marchizului.

— Vai! Nu pot nici să mă gândesc la asta! Mi se pare că pământul ăla e „blestemat!

— Cine poate să spună altfel, nepoată dragă?

— Mama se teme că marchizul...

— Nu crezi că e imprudent să-l înfrunți tocmai acum? o întrerupse doamna Mugnos. Mai târziu, poate. Cel mai bine ar fi însă să-l lași să facă cum vrea.

— Și e în stare să facă mai departe cum vrea, numai de necaz! încheie *don Tindaro*, râzând.

— Pa, mamă! Vreau să văd dacă mă iubește! exclamă Zosima, ceva mai târziu, de îndată ce rămase numai cu

doamna Mugnos și cu Cristina. Vreau să-l pun la încercarea asta!

— Și pe urmă? spuse Cristina, privindu-și sora cu o expresie de adâncă dezamăgire.

— Și pe urmă? O să am măcar certitudinea.

— Eu n-aș căuta-o.

— De ce?

— Pentru că... Așa gândesc eu.

Ea gândea altfel. Intrase cu multă grijă în odaie, nevoind să-l trezească pe marchiz, dacă din intîmplare ar fi dormit încă. Văzându-l culcat, cu ochii deschiși, nemișcat, de parcă nici nu-și dădea seama de prezența ei. marchiza strigă:

— Antonio! Vai, Doamne! M-ai speriat! Tot te mai simți rău?

Se apropiase de el, îngrijorată, tremurând, și îl luase de-o mână.

— Dar ce-ți închipui oare? îi spuse el, cu un glas care ascundea cu greu supărarea. Ce ți s-a spus?; Ce (i s-a strecurat în suflet?

— Vai! Ascultă, continuă ea. împreunându-și mâinile ca pentru rugăciune, ți-o cer ca pe o favoare! Dacă mă iubești cu adevărat...

— Ai nevoie de alte dovezi?! După ceea ce am făcut?!

— Nu de alte dovezi. M-am exprimat greșit. Pentru liniștea noastră, pentru a risipi orice prevestire rea, ce vrei?, sunt superstițioasă, ca toate femeile. Poate că voi, bărba 1 îi. nu puteți crede că deseori unele sentimente sunt prevestiri, avertismente ale inimii. Pentru liniștea noastră, ascultă-mă!

Șovăia, nu îndrăznea să-și exprime dorința ei fierbinte prin cuvinte mai lămurite și mai simple, să i-o impună, chiar, cu ajutorul dragostei care în clipa aceea vibra în toată ființa ei. și pe care ar fi vrut ca el s-o ghicească măcar, dacă nu. putea s-o vadă, Șovăia,

așteptându-l să-i vină spontan în ajutor, și să i-o ia înainte, acordându-i – ca pe un dar – ceea ce ea îi cerea, cu un sfielnic gest rugător. De îndată ce observă însă că marchizul o privea bănuitor și în poziție de apărare și de rezistentă, pe e simți cuprinsă de un tal de curaj și de forță și vorbi, mai departe, pe un, ton hotărât:

— Ascultă: trebuie să dai pământul acela moștenitorilor, cum te-a sfătuit unchiul *don* Tindaro, și fără să le ceri înapoierea costului. Te rog să faci asta, din dragoste pentru mine!

— Și să confirm astfel că bătrânul s-a spânzurat din vina marchizului de Roccaverdina!

Sări jos din pat, zvârlind în lături cuverturile sub care se vârâse îmbrăcat.

— Unchiu-meu. cu antichitățile lui, nu pricepe nimic.

— Ți-o cer ca pe un dar, ca pe un sacriiciu. N-aș vrea să mă refuzi. N-o să pot fi liniștită atâta timp cât pământul ăla blestemat va face parte din Margitello.

— Ce bănuieli ai? Ce ți s-a spus? Vorbește!

— Ce mi se putea spune? Ce-aș putea bănuî? Întrebă ea încet, retrăgându-se puțin în fața acelei întrebări, tâșnită cu un urlat de mânie.

— Să nu-mi mai spui nimic, să nu-mi mai pomeniști de asta! grăi marchizul.

Iar. În expresia feței și în tonul glasului său semnele de groază și de frământare erau atât de evidente incit marchiza nu putu să-i răspundă decât cu o mișcare gingașă a mâinilor:

— Voi face cum vrei tu!

Și ieși din odaie.

30

Și nu-i mai vorbise, ce-i drept, despre asta. Amândoi își dădeau seama însă că fiecare dintre ei se gândea tot timpul numai la tăcerea aceea pe care și-o impusese și că fiecare suferea în felul lui.

— El, furios că marchiza, cu atitudinea ei resemnată și cu o durere mută, îi amintea că aștepta un răspuns, o revelație, sau o faptă, fapta aceea pe care i-o ceruse ea, cu cuvinte rugătoare, ca o dovadă de dragoste; ea, jignită de refuzul inexplicabil și de posomoreala și asprimea cu care se vedea tratată și pe care fantezia ei aprinsă le exagera și le făcea încă mai penibile.

În răstimpul ultimelor trei luni, sărmana mama Grazia plecase pe lumea cealaltă, fără ca măcar să-și dea seama, rămânând nemișcată, cu ciorapul în mină, în scaunul, pe care ședea pe balcon, ca să se bucure de soarele de februarie. Iar după douăzeci de zile o urmăse și baroana de Lagomorto, stingându-se în liniște, sub pologul alb al patului ei, cu cifnii cuibăriți acolo, dar fără să mai fie în stare să-i încălzească picioarele.

— Îi las în grija ta! îi spusese ea marchizei. Ca pe niște copii! Și adăugase: Mor mulțumită. Nu mi-ați dat însă măcar mângâierea de a ști că un marchiz mititel s-ar afla pe drum. Nu e nimic, o să vină. O să-l cer eu. de-acolo de sus, cu rugăciunile mele.

— Dar cum de vorbiți astfel, mătușă!

— Oh! Să nu-ți închipui că nu-mi dau seama că de data asta... s-a terminat! vorbi mai departe baroana. Ce rost mai am pe lumea asta? Tu n-o să mă uiți. Mi-am avut și eu partea mea la fericirea ta. Ești fericită, nu-i așa?

— Da mătușă!

— Atât cât poți să fii fericită în această vale a lacrimilor. Vale a lacrimilor, spune *Sălveregina*¹³. Căci *noartea este...* di nu-m mai aduc bine aminte canțoneta, care începe astfel și se termină cu:

*Un leac în toate nenorocirile Muritorilor nefericiți.
De suferin (e obosiți!*

13 Rugăciune catolică, in Ib. lat., adresată Sfintei Maria.

1 Pietro Metastasio (1698—1782). poet ital ân. autor a numerpase tragedii și al altor opere poetice.

Mă puneau s-o recit când eram copilă. O repeta deseori maică-mea...

Cu o extraordinară limpezime de minte, baroana se îngrijise în acele ultime două zile să-și modifice testamentul.

— Eram certată pe vremea aceea cu fratele meu și cu nepoată-mea. Nu vreau să-mi ponegrească amintirea: Tu ești destul de bogat, îi spuse ea marchizului: Tindaro are mai multă nevoie decât tine. Iar Cecila are doi copii...

Și murise după două zile, mormăind cântoneta lui M'etastasio², s tângându-i mâna Zosimei. făutând cu privirile câini ghemuti la picioarele patului și care numai cu greu au putut fi îndepărtați. Amenințau să se năpustească și să muște pe oricine se apropia de stăpâna lor, care stătea țeapănă sub cuverturi, cu capul răsturnat pe perne, și. În al cărei păr, pe sub scufie, se aflau încă bigudiurile pe care ținuse să și le pună în ajun. seara, fiindcă de ani și ani de zile făcuse la fel. În fiecare seară.

Marchiza se mai gândea încă și după o lună la cuvintele baroanei: „Ești fericită, nu-i așa?”, și la răspunsul ei: „Da. mătușă! *⁴ Acum, de-acoto de sus. baroana vedea, desigur, că o mințise, ca să nu-i tulbure ultim, ei e zile de viață. Nu* i se destăinuise niciodată, cum făcuse cu mama și cu sora: baroana n-ar fi avut prudența s-o încurajeze și să nu-i spună nepotului. Iar Zosima nu voia ca între ea și marchiz să existe¹ intermediari: prefera să sufere.

Pe urmă, fusese tarată de grija de a muta și de a pune la locul lor mobilele, tablourile și tot felul de alte lucruri, pe care marchizul le adusese acasă din palatul baroanei, rămas moștenire nepoatei măritată cu cavalerul Pergola, grăbit să iasă cât mai curând din ulicioara în care acum i se părea că-i lipsea aerul și că nu? cea destulă lumină. Marchiza pusese bijuteriile antice, de mare valoare, pe care i le lăsase mătușa laolaltă cu cele ale familiei. Iar într-o zi, când admira printre alte lucruri

moștenite, două veșminte de brocart, țesute cu fir de aur, din prima jumătate a veacului al optsprezecelea, păstrate în perfectă stare, împreună cu toate accesoriile și cu pantofiorii – baroana nu i le arăta decât rareori, atât era de dornică să le păstreze – se simțise cuprinsă de curiozitatea de a se îmbrăca cu unul din ele, care după ochi – părea croit și cusut anume pentru ea.

Marchizul, înapoiat pe neașteptate de la Margitello, o, surprinsese pe jumătate îmbrăcată și, cu o neobișnuită amabilitate o ajutase să se schimbe. Acel *canluscio* venea ca turnat pe ea. De îndată ce terminase cu îmbrăcatul și se privise în oglindă, se rușinase însă de curiozitatea ei, ca și când s-ar fi mascat când nu trebuia.

— Îți stă foarte bine! Pari un alt om! îi spuse marchizul. Marchizul *cel mare* povestea că, de fiecare dată când străbunica mea, marchiza, îmbrăca veșmântul acesta, el obișnuia să-i repete; „Profită de împrejurare, marchiză, în clipa asta n-aș putea să-ți refuz ceva!” Marchiza însă, adăuga el, nu a profitat niciodată.

— Era o femeie prudentă, răspunse Zosima.

Marchizul o privi întrebător.

— Pentru că o doamnă, explică că, nu trebuie să ceară, ci să aștepte ca dorința ei să fie ghicită.

Pentru o clipă, se amăgise în legătură cu planurile marchizului. iar când îl văzuse îngândurat, puțin încruntat, așteptase să-i spună: „Ți-am ghicit voia. Se va face precum dorești”. Când colo, el schimbă vorba:

— Vii mâine la Margitello? Vom degusta vinurile. Este cea dintâi petrecere a „Asociației agricole”.

— Mulțumesc! răspunse ea. rece.

[ar a doua zi, dimineață, se prefăcu că doarme, ca să nu-i dea prilej marchizului să-și repete propunerea, în clipa când era gata de plecare.

El se învărtise puțin prin odaie, șovăind dacă s-o trezească sau nu. Se opri să o privească, iar marchiza,

care stătea cu ochii întredeschiși, se miră văzându-l că face un gest prin care parcă voia să alunge cu mâinile cine știe ce gând trist ce-l tulbura, atât era de îndurerată expresia chipului său în clipa aceea.

Suferea așadar și el? Pentru ce anume? Din ce pricină? Avea deci dreptate maică-sa când îi spusese că între soț și soție, intervenise o neînțelegere, un echivoc, iar faptul că niciunul dintre ei nu încerca să le lămurească sau să le risipească, nu tăcea decât să prelungească acea penibilă stare sufletească și să o înrăutățească?

— Cum? Verișoara nu vine? întrebă cavalerul Pergola, care se și urcase în trăsură oprită în fața porții.

— Nu se simte prea bine! răspunse marchizul.

— Ceilalți ne așteaptă la Cappelletta, spuse cavalerul, după ce aprinse o țigară. Iată-l și pe *don Aquilante*!

Don Aquilante venea în goană, scuzându-se de întârziere. Tăta plesni din bici, iar catării porniră în trap întins.

Cavalerul Pergola nu putea să se afle împreună cu avocatul fără să-și satisfacă plăcerea de a-l provoca la vreo discuție. Când trăsură le ajunse din urmă, la Cappelletta, pe celelalte două, cu membrii „Asociației agricole”, și le-o luă înainte la coborâș, cavalerul îi spuse:

— Astăzi vreau să vă văd cherchelindu-vă. *In vino veritas*¹⁴. O să ne spuneți astfel adevărul adevărat în legătură cu duhurile dumneavoastră. Și chiar credeți în ele?

— Nu m-am cherchelit niciodată în viața mea. Și nici n-am nevoie să mă cherchelesc pentru a spune adevărul! răspunse *don Aquilante*, cu asprime.

— Duhurile beau și ele vin?

— Aș putea să vă spun că da. Și vi s-ar părea o

14 Adevărul este în vin (în limba italiană).

prostie.

Cavalerul izbucni într-un hohot de râs:

— Cu atât mai bine! Dacă pe lumea cealaltă nu s-ac mai putea bea vin, mi-ar fi tare necaz. Ai auzit vere? Trebuie să-nfunzi bine butoaiele, la Margitello. S-ar putea să găsești vreunul gata golit. 1

Și râdea, dând din picioare, frecându-și mâinile. ca întotdeauna când era bine dispui.

— Ceea ce nu pot duhurile să golească, sunt anumite capete în care. nu-i nimic, răspunse *don* Aquilante, închizând ochii pe jumătate și clătînând compătimator din cap.

Marchizul nu răspunse imediat De câtva timp încoace simțea unele întreruperi în gândire, de care se scutura pe loc, ca și când și-ar fi revenit dintr-o uluială. Trebuia să facă un efort. ca să-și aducă aminte ideea ori faptul în urma căruia se rătăcise, iar uneori nu izbutea să-i dea de urmă. I se părea că făcuse un drum lung printr-o ceată deasă, fără să deosebească nimic, în jurul său, printr-un spațiu pustiu, tăcuseră pe marginea unui abis unde putea să pună piciorul greșit și de a cărui groază se simțea năpădit, când își revenea.

Avusese o tresărire ușoară la întrebarea cavalerului și zâmbea chinuit, ghicind cui i se adresa răspunsul lui *don* Aquilante.

— Vărul meu este incorigibil! spuse el, în vreme ce cavalerul râdea.

— Ține însă în păstrare binecunoscutele moaște, pentru când se vede în primejdie! răspunse *don* Aquilante, fără să-și piardă cumpătul.

— Să nu vă închipuiți c-o să-mi închideți gura, reproșându-mi

O slăbiciune de muribund! exclamă. cavalerul. Iată, acum sunt sănătos tun și pot să vă țin piept și

dumneavoastră, și tuturor popilor de pe pământ. Iar ia Margitello o să fac* o urare în cinstea Diavolului, în fața butoiului celui mare, cu cel mai bun vin al „Asociației**:

Trăiască Satana!

Răzvrătire.

Ori forță răzbunătoare

A rațiunii!

Le-am citit ieri într-o gazetă. Versuri ale unui mare poet *, spunea gazeta.

— Poeților li se îngăduie să nege și să afirme, în același timp.

— Să afirme și să nege?!

— E vin a mea, oare, că nu mă înțelegeți? Dumneavoastră vă închipuiți că faceți cine știe. ce mare scofală cu o urare în cinstea Diavolului! Credeți în el, deci. Și vă mai proclamați Jiber-cugetător!

— Sunteți mai absurd dumneavoastră, care credeți în duhuri. Diavolul, cel puțin, este o forță care ispitește, împinge spre păcat și duce în iad, el singur, mai multe suflete decât duc în rai toți sfinții și toți îngerii. Pe ăsta II îndeamnă: „Fură! ** Celuilalt îi șoptește: „Ucide!” Unuia: „Destrăbălează-te!

Altuia: Jrădează!” Și îl ascultă toți și îl urmează toți, dacă-i adevărat că există!

— Vulgaritatea străveche, râncedă. dragă cavaliere! Sunteți rămas în urmă cu un veac. cel outin.

— Iar dumneavoastră în copilăria umanității!

— Deocamdată, cu discuțiile astea. îl Facem pe marchiz să adoarmă! spuse *don Aquilante*.

Marchizul căzuse din nou în starea aceea de oprire pe loc a gândirii. din care se trezise cu o clipă mai înainte. Îi răsunau numai în urechi, slabe, aproape nedesluite, cuvintele vărului: „ăluia îi șoptește: ucide! ăstuia îi șoptește: ucide!” Da, da! Diavolul îi suflase în ureche, vai Doamne! cuvântul îngrozitor, o săptămână întreagă. Iar el

ucisese! Tot astfel, mai târziu, diavolul îl sfătuisese pe cumătrul Santi: „Spânzură-te! Spânzură-te!” Iar el se spânzurase!

N-avea să mai scape niciodată de aceste coșmaruri? Nu dormea, cum spusese tocmai atunci *don Aquilante*. Și dormea puțin. de câteva săptămâni. În pat, alături de marchiză. Căci nu se putea numi somn acea închidere a ochilor pentru câte un sfert de oră, trezindu-se apoi brusc, cu spaima ca nu cumva ea, dându-și seama de asta, să îl întrebe: ce ai? Exista și așa o neîncetată întrebare în ochii ei, în resemnarea aceea tăcută, în răspunsurile acelea scurte, care păreau fără nicio însemnătate, dar care însemnau atât de mult, cu toate că ea se prefăcea a fi nepăsătoare.

Avea un înțeles trist chiar și refuzul ei de a merge în ziua aceea la Margitello. Iar notarul Mazza îi aduse aminte de asta, în clipa când cobora din trăsură, în curte:

— Păcat că lipsește scumpa noastră marchiză!

Deocamdată trebuia să se arate vesel cu oaspeții, să dea un oarecare aer solemn acelei degustări, botez al întreprinderii care îl costase atâția bani, atâtea griji și atâta entuziasm, și care stârnise atâta lăcomie și atâtea nădejdi.

Din fericire, membrii „Asociației” erau veseli. Notarul Mazza se prosternase aproape în genunchi înaintea butoiului celui mare, ridicându-și brațele în sus și rostind cu glas tare, în latinește:

— *Adoramus et benedicimuste!*¹⁵

Între o înjurătură și alta, cavalerul Pergola vorbea despre „tipuri” d evinurii

— Dacă nu izbutește să se creeze un „tip”, totul e de zadarnic!

15 Giosue Carducci (1835—19d7). C vorba de poemul intitulat: Inno a Satana (Imn către Satana).

Și astfel, ceva mai târziu, chiar și marchizul se inlierbintă atunci când cei zece membri se aflară cu paharele în mină, ascultând, cu oarecare nerăbdare, explicațiile sale în legătură cu amestecurile pe care le operase și cu lucrările care fuseseră necesare, tocmai pentru a crea tipul acela, ce urma să se cheme Rabbato, nume frumos și straniu, menit să poarte noroc.

Pe urmă, vinul țâșni din canaua butoiului Zosima, limpede, rubiniu-aprins la culoare, încununând paharele cu un ușor cerc de spumă roșietică. Notarul Mazza. Însă, după ce-l degustă, voind să facă o urare, se opri. Încercă să-i simtă gustul plescăind din buze, îl degustă încă o dată, și se uită în ochii tuturor celorlalți care-l degustaseră la lei cu el. fără ca vreunul să se hotărască să-și spună părerea, ca și când fiecare s-ar fi temut să nu se fi înșel.

— Ei, ce spuneți? întrebă marchizul.

— Cavaliere, vorbiți dumneavoastră!

— Vai! Dumneavoastră, dragă notare, sunteți un cunoscător mult mai fin decât mine.

— Atunci, *don* Fiorenzo Mariani! spuse mai departe notarul.

— Eu?! îl întrerupse acesta, îngrozit că trebuie să emite o părere în fața marchizului.

— Să vorbească avocatul, iar de data asta ca judecător.

— Îmi mărturisesc nepriceperea! se grăbi să răspundă *don* Aquilante, care-și și pusese la lot: pe lavă paharul încă plin.

— Tipul Chianti, dar mai tare! spuse marchizul, după ce degustă.

— Prea tare, poate! adăugă, răutăcios, notarul.

— Și pe urmă, vinurile se degustă la masă.

— Are perfectă dreptate cavalerul!

Îleșiseră astfel din încurcătură. La masă. cu scuza că vinurile noi sunt viclene, băuseră cu toții vin vechi. Iar

cavalerul Pergola, de unde voia să-l chercehelească pe *don Aquilante*, se cam cherchelise el – ca și *don Fiorenzo Mariani*, care stătea în fața lui – nu prea tare, ce-i drept, dar arătându-se pus pe glume și repetând cu încăpățănare: „Chemați duhurile, *don Aquilante*, căci de nu, le (? bem eu!”, în vreme ce *don Fiorenzo*, ridicat în picioare și cu paharul în mină, pentru a dovedi că avea mintea limpede, spunea întruna, ca să-l provoace pe cavaler:

— Petre iubește virtutea! Care-i subiectul propoziției?

Numai notarul mânca și bea pe tăcute. „Tipul Chianti, se gândea el. ceva mai tare! Oțet de-a binelea!”

— M-am înșelat eu, sau totuși? îl întrebă în șoaptă vecinul lui de masă.

— De pus în salată, vreți să spuneți?

— Acesta este Rabbato alb.

Marchizul făcea înconjurul mesei ca să umple el însuși paharele mesenilor, și ajungând în spatele cavalerului, care continua să strige: „Cheamă duhurile, *don Aquilante*. căci de nu le chem eu!”, îi spuse pe un ton aspru:

— Gata, vere, termină cu gluma asta proastă!

— Glumă?! răspunse cavalerul, roșu la față. cu ochii aprinși» i ou limba înpleticită. Dar vorbesc serios... Cărțile ne masă! Unde sunt duhurile astea ale lui?: Să vină, să vină aici. Vă chem în numele Diavolului. Duhuri răătăitoare, care nu puteți părăsi locul unde-ați murit. În numele Diavolului! Ha-ha-ha! A? a se face? Ori este neapărată nevoie de măsuță? Masa e-aici. gata pregătită. Este și vinul și chiar oțetul pe care l-a pregătit vărul. Vere, de data asta, oțet pentru ardei! Oțet Rabbato!

Notarul Mazza și ceilalți voiau să-i închidă gura și să-l ia de-acolo.

— Om de treabă cavalerul, dar un deget de vin-nai: uuli îl înveselește imediat!

Văzând chipul întunecat al marchizului, care dădea

din umeri și voia să lase impresia că nu pune niciun preț pe vorbele vărului, notarul căuta să atenueze impresia urâtă făcută de scena aceea.

În timp ce *don* Aquilante, cu coatele sprijinite pe masă, cu capul între mâini și cu ochii întredeschiși. nici măcar nu-l asculta, cavalerul repeta neîntrerupt:

— Așa se face? Așa se face, vrăjitorule? Cheamă-l pe cumătrul Santi Dimaura! Cheamă-l pe Rocco Criscione! Trebuie să fie pe-aici. pe aproape. Duhuri răătăcitoare! Sau ești un vrăjitor mincinos!

Marchizul, alb la față. strigă cu putere:

— Vere!

Iar strigătul acela de muștrare păru să-i limpezească dintr-odată mintea. Cavalerul tăcu. zâmbind prosteste.

Între timp, la celălalt capăt al mesei, *don* Fiorenzurla:

— Cine nu e beat să răspundă: Petre iubește virtutea! Care-i subiectul propoziției?"

31

Maria, noua slujnică; venise în întâmpinarea marchizului să îl anunțe:

— Doamna marchiză s-a culcat după-amiază. E puțin indispusă. O doare capul, îngrozitor!

— De ce n-ai trimis s-o cheme pe maică-sa?

— N-a vrut.

— Doarme?

— Nu, excelență, e trează. Cred că are și puțină febră. Nimica toată. Aduc lampa. A vrut să stea pe întuneric.

Maria intră înaintea lui în odaie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el, plecându-se asupra bolnavei.

— Nu știu. M-am simțit rău dintr-odată. Acum parcă mi-e mai bine răspunse marchiza, cu un glas nesigur.

— Să „trimit după doctor?

— Nu e nevoie.

— Îi trimit vorbă să vină mâine dimineată, devreme.

— E inutil. Mă simt mai bine.

El vârî mina sub cuvertură, spre a-i pipăi pulsul. Și fiindcă marchiza evită atingerea, silindu-se să zâmbească și terindu-se, marchizul îi puse mâna pe frunte.

— Arzi!

— E căldura patului! răspunse ea.

— N-a luat nimic? o întrebă marchizul pe slujnică.

— Nimic. Supa e gata, în bucătărie.

— Soarbe măcar o ceașcă. Nu poate să-ți facă rău! spuse el, pe un ton rugător, adresându-se marchizei.

— Poate inși târziu.

— Adu-o! îi porunci el slujnicei. Va fi mai bine s-o iei imediat! adăugă apoi, punând din nou mâna pe fruntea nevestei.

Aceasta nu răspunse și închise ochii.

— Te supără lampa?

— Puțin.

Marchizul luă lampa de pe locul unde o pusese slujnica, o așază pe o măsuță, o acoperi cu un abajur - care aproape că întunecă odaia-și rămase în picioare, lângă marginea patului, așteptând ca slujnica să aducă ceașca cu supă.

— Te-au trecut fiori reci? întrebă el, după o pauză îndelungată.

— Nu.

— Puteai să fi trimis măcar s-o cheme pe mama, adăugă el, după o altă pauză.

— Pentru atâta lucru?

El luă ceașca din mâna slujnicei și spuse:

— E doar o înghițitură. Soarbe-o până nu se răcește.

Marchiza se ridică într-un cot și bău încetișor.

— Mulțumesc! spuse ea apoi, lăsându-se să cadă din nou pe pat.

El o privea foarte îngrijorat. I se părea că avea să se

petreacă o altă nenorocire și că acea sărmană flință nevinovată trebuia să plătească pentru el. De aici izvora neobișnuita duioșie a gesturilor și a glasului său.

Și. În vreme ce el stătea acolo, în picioare, sprijinindu-se, tăcut, cu mâinile de marginea patului, puțin aplecat și cu privirile încordate, marchiza se gândea la gestul acela, la expresia aceea dureroasă a chipului lui, pe care o observase dimineța, când marchizul se pregătea să plece la Margitello, și care o ținuse într-o frământare adâncă. Se gândea și la coșul și la scrisoarea sosite, tot în ziua aceea, de la Modica. Le adusese un cioban tânăr, trimis anume în acest scop.

— Cine te-a trimis? îl întrebase ea. cu toate că pricepuse de la cine puteau să provină coșul și scrisoarea.

— Mătușa mea, Spano. Solmo, cum i se spunea aici. Ti sărută mâinile și excelentei-voastre.

La auzul aceluia nume, marchiza se simțise tulburată.

— Marchizul e la țară. Vrei să-l aștepți? spuse ea.

— O să aștept pentru răspuns. Mătușă-mea vrea răspuns. Roagă pe excelentele-voastre să-i ierte obrăznicia, e cașcaval. Aici nu se face, de aia a îndrăznit.

— Foarte bine. Ești obosit? Să iei o îmbgătură.

Și după ce-i poruncise slujnicei să-l servească în bucătărie, rămăsese și mai tulburată în fața scrisorii aceleia, pe care o aruncase pe măsuță, ca și când i-ar fi ars degetele.

— Ce mai voia aceea? De ce dădea semne de viață? I se păru c-o vede, dintr-odată, învârtindu-se din nou prin odăile acelea unde, aproape zece ani, fusese stăpână absolută a casei și - mai mult - a inimii marchizului, așa cum ea. nevastă, nu izbutise să fie. I se păru că scrisoarea aceea și coșul acela ar fi ascuns o cursă, menită să-i înlesnească celeilalte să-și recapete vechiul loc și s-o izgonească pe cea care devenise soție legitimă. Și fixa. cu priviri neîncrezătoare, coșul în care putea să se afle - mai

știi? - vreo vrăjitorie oarecare. Ti veneau în minte întâmplări pe care le auzise povestite de femei din popor - pe atunci o făcuseră să zâmbească cu neîncrederecazuri de farmece, amestecate ori într-o tortă, ori într-o omletă, de pe urma cărora fuseseră pricinuite fie o boală lentă, având ca urmare pierderea puterilor și apoi moartea, fie o reaprindere a pasiunii, vecină cu nebunia. Nu, n-avea să îngăduie ca marchizul să mănânce din cașcavalul acela, iar ea n-avea nici să-l atingă măcar. Cine știe?! Atâtea lucruri, care par basme, se adevăresc. Altfel nici nu s-ar povesti. Și, încetul cu încetul, se adânci atât de puternic în această bănuială încât începu s-o ia drept certitudine. Simțea cum se împrăstie, printre nuiielele coșului, influența nefastă închisă acolo, cum năvălește peste ea, cum îi molipsește sângele și-i otrăvește izvorul vieții. Se simțea ispitită să deschidă scrisoarea", ori s-o rupă chiar fără s-o citească, întrucât până și cuvintele scrise acolo puteau să aibă cine știe ce putere vătămătoare. Rezistă. Deocamdată* îi porunci slujnicei să pună coșul și scrisoarea într-o cămară.

— Ce ți-a spus omul ăla? o întrebă ea.

— Zice că mătușă-sa e toată ziua cu numele stăpânului pe buze, binecuvântându-l.

— Nimic altceva?

— Zice c-ar vrea să vină să-i sărute mâinile, și c-o să și vină într-o bună zi. Și m-a întrebat dacă stăpânul a avut cumva un copil.

— Ce-l privește?

— Așa mi-a spus.

— Mătușă-sa are copil?

— Dorește excelența-voastră să-l întreb?

— Nu!

Când slujnica duse însă de acolo coșul și scrisoarea, marchiza se gândi iarăși îndelung la întrebarea aceea, care-i parca la fel de înșelătoare ca darul și „ea scrisoarea. Și toată dimineața, nu se putu ghidi la al Uvv.i. avni 1 n-ai

itea ochilor chipul Agrippinei Șoim... iş; i cum o văzuse în r-a-at. În două. trei rânduri, cu ani în urmă. O pizmuise, pe vremea aceea, simțindu-i-se inferioară, ca tinerețe și ca frumusețe, dar fără dispreț și fără ură. Fiindcă atunci socotea că nu era vina ei dacă marchizul o plăcuse și și-o păstrase în casă. II Fusesse chiar milă de ea, biata tânără! Mizeria, stăruințele marchizului... Cum să nu cadă în păcat? Ba uneori o și admirase pentru devotamentul, pentru supunerea desăvârșită, pentru dezinteresul ei aproape de necrezut. Toată lumea spunea asta. Dar mai târziu? Zosima își amintea bănuiala baroanei, care o învinovăța pe Agrippina de uciderea bărbatului. își amintea suspinul de ușurare al bătrânei doamne, atunci când Agrippina plecase din Rabbato, cu al doilea soț

— Nici nu-mi vine să cred, fata mea! spusese ea. Ai scăpat de

O vrăjmașă aprigă.

În zilele acelea, însă, era toată numai iluzii și încredere, iar cuvintele baroanei i se păruseră exagerări și-n schimb...

În schimb, astăzi, le găsea mult mai puțin grave decât adevărul. Pe vrăjmașa aceasta aprigă o regăsise imediat, invizibilă, dar prezentă în casa aceea în care ea se amăgise că va domni singură și Fără nicio împotrivire. O regăsi în pragul inimii marchizului, unde nu-i îngăduise nevastei să pătrundă. Și iat-o acum: sosită de departe, cu darul și cu scrisoarea, pentru a-și întări puterea pe care o crezuse probabil pe punctul de a se micșora, Iat-o sosită poate pentru a-și aduce la îndeplinire o vrăjitorie purtătoare de moarte, îndreptată neîndoielnic împotriva ei.

Umblând dintr-o odaie, într-alta, iringându-și mâinile, vorbind cu glas tare, stăpânindu-se, din când în când. de frică să nu fie observată, cu ochii plini de lacrimile care nu puteau să țâșnească din plin, ea confrunta toate astea cu atitudinea marchizului față de ea și descoperea o

confirmare sigură a ceea ce gândea și a ceea ce n-ar fi voit să creadă. Dar cum să nu creadă? Vai. Doamne! Ce păcate săvârșise ca să-și merite o atare pedeapsă? Nu renunțase oare la Frumosul vis al tinereții sale? Nu se resemnase să moară în casa aceea tristă, unde acum

I se părea că nu îndurase nicio suferință în comparație cu ce suferea aici, în bogăția și în luxul care-o făceau să simtă și mai mult jalea bieteii sale inimi?

Se simțea cuprinsă de o moleșală. iar un cerc de fier îi strânsese tâmplele și i le strângea încă. În timp ce marchizul, în penumbra odăii, cu mâinile sprijinite de marginea patului, nu mai îndrăznea s-o întrebe nimic, iar ea ar fi vrut să-i strige: „Scrisoarea e dincolo! Coșul e dincolo! 1*, ca și când marchizul ar fi stat mut și aplecat asupra ei, tocmai în așteptarea unei asemenea revelații, căci era la curent cu cele petrecute!

Deschise ochii mari, îl privi drept în față și cu un glas voalat, din pricina tulburării. îi spuse:

— L-ai văzut pe ciobanul venit de la Modica?

— Nu. Ce vrea?

— O să-ți spună el și scrisoarea pe care a adus-o. A adus și un coș.

— Of! spuse marchizul. Încruntându-se.

— Scrisoarea și coșul sunt în cămară.

Marchizul răspunse ridicând din umeri.

— Dacă te-aș ruga... spuse marchiza, aproape bâlbâindu-se de emoție.

Și se opri pentru o clipă, după care continuă:

— Sunt o proastă! Nu vreau să mă refuzi!

Izbucni în hohote de plâns.

— Zosima! Zosima! Ce s-a întâmplat? Să nu-mi ascunzi nimic! strigă marchizul uluit.

— Tu, tu îmi ascunzi mie ceva! răspunse ea, printre hohote de plâns.

Se ridică, se așeză pe pat și. Înirânându-și plânsul,

repetă:

— Da! Da! Mi-ascunzi ceva! Mă tratezi oare ca pe-o nevestă? Nici măcar ca pe-o prietenă! Unei prietene i se mărturisește deseori totul, i se cer îndemnuri sau sfaturi. Eu, însă. nu sunt aici decât o străină, care nu trebuie să știe nimic, care trebuie să-și chinuie inima în beznă! Vai, nu vorbesc numai pentru mine, nu mi-e grijă numai de mine! Suferi și tu: văd bine! Nu ești tot timpul îngrijorat? Nu te face să intri la bănuieli fiecare întrebare, ba chiar fiecare vorbă a mea? Crezi că nu mi-am dat seama? De multă vreme! Dacă nu te-aș iubi. nu mi-ar păsa de nimic. Dacă nu te-aș iubi, nu m-aș chinui gândindu-mă și iar gândindu-mă: „E din pricina mea? Cu ce-am putut să-l supăr?” Iar dacă da, fără voia mea. Și-ar trebui să mi-o spui. Dacă-ai încercat o mare dezamăgire, la fel ar trebui să mi-o spui. Eu, una, n-am vrut să te dezamăgesc. Singur ai venit să mă cauți când nu-mi mai făceam nicio iluzie, când nu mai trăgeam nicio nădejde!

— Vai, marchiză! Vai, Zosima!

— Spune-mi Zosima! Marchiză de Roccaverdina n-am fost în stare s-ajung până acum!

— Nu vorbi așa!

— Sunt nevoită s-o spun! Ai vrea să mă faci să cred, de pildă, că știrea în legătură cu coșul și cu scrisoarea nu ți-a propus nicio impresie? Cr iei de impresie, nu știu. Ai ridicat din umeri. Dar asta nu dovedește nimic, nu dezvăluie ceea ce ai gândit, nici ceea ce gândești în clipa asta. Cheam-o pe Maria, cere-i să-ți dea scrisoarea. Cuprinde poate lucruri menite să-ți iacă multă plăcere, să te emoționeze, să le smulgă din prezentul care se pare că te apasă. Dacă aș fi o piedică... Vai, nu-s altceva decât un Fulg, pe care poți să-l alungi numai c-o răsuflare! Știi bine! Știi bine!

Glasul, țâșnind o clipă cu dureroasă ironie și devenind apoi tremurător, nesigur, i se slăbise în hohotele

de plâns care o năpădeau din nou. Iar ultimele cuvinte îi ieşiseră de pe buze înăbuşite de izbucnirea de plâns care o doborâse pe perne, cu

— Spune-mi adevărul! Ce ți s-a insinuat? Spune-mi adevărul!

Marchizului nu-i venea să creadă că numai coșul și scrisoarea iscaseră răbufnirea aceea de gelozie, strigătul acela al unui suflet zbuciumat! Își închipuia că, în absența lui, se va fi întâmplat un lucru neașteptat, grav, și de aceea repeta stăruitor... Spune-mi adevărul! Spune-mi adevărul!

— Strângându-și cu tărie fruntea, cu mâinile care nu-și găseau locul, se duse să pună zăvorul la ușa, cu mare grijă, pentru a nu-i da voie Mariei – neobișnuită încă să bată la ușa înainte de a pătrunde într-o odaie – să intre pe neașteptate. Și înapoindu-se lângă pat, mângâind dragăstos cu o mină capul marchizei, o ruga, în șoaptă, să se înfrâneze, să se liniștească.

— Ești tristă! Poate ai febră! Tu, să fii o piedică?! Cum de-ai putut să rostești vorba asta? Ce fel de piedică? Vai, nu vreau să te jignesc, socotindu-te geloasă pe o umbră, ar fi nevrednic de tine. Mă judeci rău. Coșul ăla? O să-l azvârl cât colo, cu tot ce este în el. Scrisoarea aia? N-o s-o citesc, o s-o arunc la foc, fără s-o deschid. Ar trebui s-o citești, ca să cunoști adevărul. Ce-aș putea să-ți ascund? Viața mea se desfășoară sub ochii tăi. Nu sunt amabil, o știi. Sunt chiar necioplit în purtări. „Marchizul țăran” îmi spunea odată unchiul *don* Tindaro. și mă mândresc cu asta, ți-o mărturisesc. Puteam să trăiesc în trândăvie, ca atâția alții, și mai bine decât atâția alții, și-o fac pe țăranul. Ar trebui să fii și tu mândră de asta. Aș putea să am ambiții neroade. ca atâția alții, și mai mult decât atâția alții. Ai văzut: am refuzat să fiu primar, pentru a continua s-o fac pe țăranul. Vărul Pergola îmi poartă pică; doctorul Meccio mă vorbește de rău la Club, prin farmacii, pretutindeni. Ba m-a și poreclit: „Păpușă de că pă, Pulcinella *!” Ce-mi

pasă? Dar tu, lu'. Zosima, n-ar trebui să mă judeci ca unchiul *don* Tindaro, ca vărul Pergola, ca de dorul Meccio! Da, am griji, din pricina afacerilor. Sunt lucruri care nu te privesc. Se vor aranja. Poate că dau prea multă importanță anumitor greutăți, anumitor întâmplări. Mi-o spunea mai zilele trecute, *don* Aquilante. Dar nici măcar el nu mă înțelege. Asta este viața mea: nu pot să stau fără să muncesc, nu mă pot potoli. Dacă o să vină un copil – și trag nădejde că o să vină – nu va trebui să spună că taică-său a fost un târie-brâu, mândru numai de titlul său de marchiz. Iar dacă nu va voi să fie un marchiz-țăran, ca mine, dacă va voi să fie cu totul altceva, nu va putea să spună că am înjosit numele de Roccaverdina. Nu va putea spune...

Vorbind, vorbind întruna, cu un avânt de care se mira el însuși, marchizul simțea că o ia razna, că face un efort ca să lupte împotriva cumplitei fatalități, care se repeta tocmai când el începuse să creadă că s-a terminat cu ea; care se ivea din nou, necruțătoare, tocmai când el o credea măcar îndepărtată; care, prin gura altuia – ca în ziua aceea, chiar, la Margitello – sau prin mijlocirea conștiinței sale – în timp ce el crezuse că va putea să scape de obsesia amintirii, scufundându-se în luptele municipale, în afaceri, schimbându-și felul de trai – venea să-l răscolească, să-l tulbure! Timpul, împrejurările, nu însemnau deci nimic? Și glasul i se înmuia, înduioșat de gândul că ființa aceea blândă, care hohotea pe perne fiindcă îl iubea, nu cerea până la urmă altă răsplată afară de puțină dragoste, de o vorbă bună, de un gest mângâietor: puțin, aproape nimic! Vai! Exista ceva care-i îngheța inima, care-i înțepenea limba, care-i înăsprea purtările, tocmai atunci când voia să se arate așa cum era într-adevăr. opusul celui care apărea mai apoi, datorită vorbei pe care n-o găsea, datorită mângâierii pe care n-o dăruia. Și de aceea Zosima trebuia să creadă că el nu-și dădea seama de nimic, că rămânea nepăsător la frământările ei, la chinurile ei, și că trecutul...

Ah, dacă Zosima ar fi putut ști cât îl blestema el în fiecare zi! De-ar fi putut să știe!

Iar între timp, continua să vorbească, să vorbească întruna, fără să bage de seamă că, treptat, glasul îi devenea mai puțin blând, mai puțin șoptit, între altele, din pricina efortării de-a se gândi în același timp la lucruri diferite. De asemeni.

din pricina efortării încă și mai mari de-a se împotrivi neprevăzutei ispite de a-i striga marchizei: „O să-ți explic. O să-ți spun totul!”, ispită care căuta să-i înlocuiască pe buze, cu vorbele acestea, vorbele celelalte, care nu lămureau nimic și nu dezvăluiau nimic.

— Ascultă, Zosima! Ascultă-mă bine. Nu pot să te văd plângând, nu vreau să te mai văd plângând, niciodată, dar niciodată! Ești marchiză de Roccaverdina! Fii curajoasă și înândră, cum sunt eu! Și nu-mi mai spune niciodată, dar niciodată. că te îndoiești de mine, că nu te simți iubită! Mă jignești cumplit, nu-ți dau voie! Gelozia este apucătură de muierușcă-Gelozia pe trecut este mai rău decât o apucătură de muierușcă. Am nevoie de liniște, de pace, de asta am venit să te caut. Te-am socotit vrednică de casa asta, și nu cred să mă fi înșelat. Înțeleg că nu te simți bine, poate că ai febră. Mâine o să trimit să chem doctorul, și pe maică-ta, care e femeie cu mult bun-simț și care va ști să te sfătuiască de bine. sunt sigur. Nu ai însă nevoie să te sfătuiască altceva afară de mine. Trebuie să ai încredere în mine. Iar asta să fie ultima oară când vorbim despre un subiect atât de neplăcut. Dacă mă iubești, așa se va întâmpla! Dacă nu viei să mă mârșești, așa se va întâmpla!

Glasul îi devenise, în cele din urmă, atât de aspru, încât marchiza, aproape intimidată, încetase să plângă și după ce-l urmări puțin cu privirile – în vreme ce el, cu capul plecat, cu fruntea încruntată și cu mâinile la spate, se plimba în sus și-n jos prin fața patului, de la un capăt la celălalt al odăii – nu se putu stăpâni să nu-i facă semn să

se apropie:

— Iartă-mă! îi spuse ea. N-o să mai fac! N-o să mai iac!

— Vom vedea! răspunse marchizul, cu glas slab.

32

Don Aquilante, care venise să-i vorbească despre procedeele primejdioase ale Băncii Siciliei. îl auzi pe marchiz întrerupându-l, cu o întrebare neașteptată:

— L-ați mai văzut?

— Pe cine?

— Pe el! Și pe celălalt?

Vorbea încet, de parcă se temea să nu fie auzit de cineva. În birou, nu erau însă decât ei amândoi, iar ușa era închisă. Și spunând: *el* și *celălalt*, clipea, răcind cu ochiul. Lui *don Aquilante* i se păru curios ca marchizul să aibă chef de glumă, tocmai când vorbeau despre treburi serioase. Totuși, răspunse:

— Nu m-am mai ocupat cu așa ceva. Dar despre asta vom mai vorbi altă dată. Acum să ne gândim la Banca Siciliei.

— Da, să ne gândim la Banca Siciliei. Gândiți-vă bine! adăugă marchizul.

Și rămase cufundat în gânduri, cu privirile ațintite în gol. *Don Aquilante* îl privi uluit și-l întrebă, șovăitor:

— Nu vă simțiți bine?

— Cine v-a spus-o? grăi marchizul tresărind. Am un cui aici. chiar în mijlocul frunții. Are să treacă. Nu dorm de câteva nopți, parcă mi-ar tine cineva pleoapele cu două degete, să nu le lase să se închidă.

— Mă întorc mâine. Va fi mai bine.

— Va fi mai bine! răspunse marchizul, distrat.

Don Aquilante ieși din birou, clătinând din cap. Trecând prin fata ușii salonului, se auzi chemat:

— Domnule avocat!

Ah doamna marchiză!

— Plecați atât de repede? Luați loc!

— O să mă întorc mâine. Marchizul spune că nu se simte prea bine.

— Într-adevăr...

— Se surmenează prea mult...

— Nu îndrăznesc nici măcar să-l întreb cum se simte. Se înfurie, nu răspunde.

— Urmările insomniei.

— Și ale slăbiciunii. De câteva zile, nu mănâncă mai nimic! Sunt îngrijorată. Stă închis în birou, cotrobăind prin hârtii. Vizita dumneavoastră, iertati-mă, mă neliniștete. Afaceri care merg prost, cumva?

— Le-a cam neglijat. Vremurile sunt grele. Iar marchizul nu e obișnuit să țină socoteala banilor pe care îi cheltuiește. Blestemata aia de „Asociație agricolă” a înghițit o mulțime. Dacă m-ar fi ascultat! Eu știu cum merg, din nefericire, treburile astea pe la noi. Marchizul, însă, vrea să facă întotdeauna după cum îl taie capul!

— Nu e vorba de lucruri grave, nădăjduiesc.

— Dar care pot să devină grave, dacă nu se iau măsuri de urgență. Povestea cu bulgărele de zăpadă: se rostogolește, se rostogolește și crește, și ajunge avalanșă.

— Trebuie să fie îngrijorat de asta.

— Deocamdată n-are nici un motiv.

— O știe și el? Vă întreb pentru că, repet, atitudinea lui mă pune pe gânduri. Nu l-am mai văzut niciodată atât de concentrat, atât de tăcut! De ieri, de-abia dac-a mai rostit douăzeci de cuvinte. Și-a trebuit să i le smulg din gură și pe-alea.

— E puternic, are o sănătate de fier. Puteți sta liniștită în această privință. Închipuți-vă! Începuse să glumească cu mine, ca de obicei, dar făcea o efortare.

— Ieri, n-a vrut să-l vadă pe unchiul Tindaro, care venise la el.

— Nu prea s-au înțeles niciodată. Și el, cu

antichitățile lui!

— De când i-a dat voie marchizul să sape la Casalicchio, vai!, nepoate-n sus, nepoate-n jos! Chiar ieri, venise să-i dăruiască o statueta de teracotă, găsită cu prilejul săpăturilor de săptămâna trecută. Iat-o, aia de-acolo. Eu nu mă pricep. Dacă te iei după unchiul Tindaro, face cât o comoară.

— Frumoasă și bine păstrată. Ceres, se vede după snopul de spice pe care-l poartă.

— Iar marchizul, când i-am arătat-o, mi-a spus: „Zvârle-o de-aici! Vrei să mă joc cu păpușile? Unchiu-meu e nebun!”

Don Aquilante zâmbi.

— Ce v-a spus? Ce-l doare? Întrebă marchiza.

— Puțină durere de cap, nimic altceva.

De patru zile, atitudinea marchizului era atât de ciudată, încât Zosima nu mai știa ce să creadă și ce să facă. Făgăduise: „N-o să mai fac! N-o să mai fac!”, și se temea că vorbele sale să nu provoace vreo scenă violentă, ca data trecută. Mai știi? Poate că el se gândea s-o pună la încercare. Iar îndoiala aceasta o făcea timidă, atentă la fiecare faptă, la fiecare vorbă.

Vechilul de la Margitello ceruse instrucțiuni în legătură cu unele lucrări care urmau să fie începute. Trebuia să-l aștepte pe stăpân? Să facă după capul lui? Iar pe marchiz îl apucaseră furiile, de îndată ce Titta deschisese gura:

— Spune vechilul...

— Dobitoci, și tu, și el! Dobitoci! Dobitoci! Dobitoci! Ar trebui să vă dau afară! Vite-ncaltate!

Iar după ce se închisese în birou, trântind ușa cu putere, continuase să strige mai departe: „Dobitoci! Dobitoci!” cu glasul acela răstit, care nu mai fusese – auzit în casă, atât de puternic, de-o bună bucata de vreme.

La cină, în aceeași seară, mănă puțin și fără poftă.

— Asta știu că-ți place! spuse marchiza, punându-i în farfurie o aripă de pui fript.

— Gata, dă-mi în gură. ca la un copil! grăi marchizul, pe un ton sarcastic...

Și împinse farfuria, supărat.

Era palid, cu ochii amenințători, care priveau parcă fără să vadă, chiar când se aținteau asupra unui punct, asupra unui obiect ori asupra chipului altcuiva, cum se întâmpla în clipa aceea. Tulburată de privirile acelea, marchiza simți atunci nevoia să-i spună:

— Nu te simți bine. Antonio! Ce ai?

— E-adevărat, răspunse el, cu blândețe. nu mă simt bine. Nu mă lasă să mă simt bine! Nu vrea să mă simt bine.

— Cine? Cine nu vrea?

— A! Nimeni, nimeni! Cuiul ăsta de-aici!

Și făcu gestul de a-și smulge furios cuiul pe care și-l simțea înfipt în frunte.

— Culcă-te! Odihna o să-ți facă bine! adăugă marchiza.

— Să ne culcăm, să ne culcăm! Vino și tu!...

Se retrăsese într-un colț al patului, cu genunchii îndoiți, aproape ghemuit, cu mâinile la ochi. după ce. împotriva obiceiului, se lăsase să fie dezbrăcat de către marchiză. Și dădu impresia că ar fi adormit imediat. Ea stătu să îl privească, cu inima îndurerată de presimțirea tristă a unei boli grele. Și de teamă că, vârându-se și ea în pat, l-ar fi putut trezi, se așeză pe scaunul de alături, așteptând. Se ruga în gând și tresărea de fiecare dată când marchizul începea să bolborosească în somn cuvinte de neînțeles. Într-un moment de liniște al celui adormit, ieși de-acolo și-i porunci lui Titta să-l cheme pe doctor pentru a doua zi dimineată și s-o înștiințeze și pe doamna Mugnos.

— E bolnav stăpânul?

— Nu se simte prea bine. Așa să-i spui mamei.

Iar mai târziu, poruncindu-i Mariei să se culce, se grăbise să se înapoieze în odaie.

— Nu, nu! Nu-l lăsa să intre! închide bine ușa! bolborosi marchizul. Vino aici la marginea patului. Așa n-o să-mi mai poată t>ne degetele pe pleoape, să nu mă lase să dorm. Ție nu-ți poate face niciun rău. Tu n-ai fost acolo!

Cu ochii holbați, cu mâinile moi, cu un tremurat în tot trupul și în glas, marchizul se frământa sub cuverturi, întorcându-se neliniștit pe o parte și pe-alta, săltându-și capul de pe perne pentru a arunca jur-împrejur priviri bănuitoare și speriate, uitându-se țintă la marchiză, de parc-ar fi vrut s-o întrebe ceva și n-ar fi cutezat. Ea nu știa ce să-i spună, îngrozită întrucâtva de cuvintele acelea fără șir, pe care marchizul începea iarăși să le rostească, și-i potrivea cuverturile, căutând să împiedice astfel haoticele mișcări de furie, cu care el își însoțea vorbele.

— A șters-o! Umblă înapoi și-ncolo. *Don Aquilante* ar trebui să-l alunge

— O să-i spun. O să-l alunge! răspunse marchiza, ca să-i țină isonul și să-l liniștească.

Tăcu fără să-și ia totuși privirile bănuitoare de la ea, iar apoi, pe șoptite, cu grijă, continuă:

— Nimeni nu m-a văzut. Cu vijelia aia! Nu era nici suflet de om pe drum. Și, la urma urmelor, un duhovnic are gura ferecată. Nu-i așa?

— Fără îndoială.

— Și. În sfârșit, morții nu vorbesc. Nu-i așa? Stătea galben pe năsalie, cu ochii închiși, cu gura închisă, cu mâinile încrucișate. Cum se numea? Aha, *don Silvio*.

Ce însemnau vorbele alea? Marchiza nu pricepea la ce împrejurări se referea. Deocamdată, ele o făceau să întrevadă în beznă ceva neplăcut. Și, împinsă de o chinuitoare curiozitate, ar fi vrut să împrășteie beznă.

— Marchizul tăcea însă iarăși, sau bolborosea cuvinte care pentru ea nu puteau să aibă niciun înțeles.

— Da, au jurat? De ce au jurat? Voiau să-și râdă de mine?

Începea însă să se agite din nou, să se frământa, să răvăsească așternutul. Din gură îi ieși o înjurătură. Nu se putea să-i fie adresată ei. El o repetă pe un ton îndârjit, ca și când ar fi azvârlit-o în obrazul unei femei îndepărtate. Se vedea bine, și din căutătura lui, și din gest. Marchiza simți o strângere de inimă. Ideea vrăjitoriei, care o îngrijorase în ziua când sosiseră coșul și scrisoarea de la Agrippina Solmo, îi veni din nou în minte. Îngrozind-o. Începuseră cumva să se arate urmările?

Și scoase un țipăt, chemând: „Maria! Titta! 1* la o săritură a marchizului, care dându-se jos din pat, se apucase să se îmbrace în mare zor. Deschise ușa, strigând tot mai tare, până când auzi că i se răspunde. Apoi, biruindu-și groaza pe care i-o inspira gestul marchizului, încercă să-l împiedice de a termina cu îmbrăcatul.

— Antonio! Marchize! se ruga. ea. apucându-l de mâini, fără să-i pese de izbiturile grele cu care el o respingea.

Drept, cu buzele strânse și cu ochii întunecați, marchizul respingea cu și mai multă putere încercările Mariei și ale lui Titta, care dăduseră fuga, pe jumătate dezbrăcați, în ajutorul's. tăpânei.

Aiurează! Are febră! explică ea.

Maria fusese răsturnată pe marginea patului de o mișcare brutală a unui braț al marchizului, iar Titta zăpăcit de o lovitură cu dosul palmei, nu mai îndrăznea să se apropie.

— Antonio! Antonio! Te implor! se ruga marchiza.

El o privea, în timp ce-și încheia nasturii de la vestă și nu părea să o recunoască. Iar de îndată ce termină cu îmbrăcarea hainei, o înlătură pe marchiză din fata lui cu un gest violent și ieși din odaie, izbindu-l de perete pe Titta, care încercase să-l oprească.

— Vai, Doamne! Ce să facem? Unde se duce? Chemați lumea! Titia, cheamă lumea!

În zăpăceala aceea, nu mai știau unde să-i dea de urmă. Titta rămăsese cu lampa în mână, avându-le în spate pe marchiză și pe Maria, care se ruga: „Fecioară Preacurată!” și nu știa să spună nimic altceva.

— Cheamă lumea, Titta! stăruia marchiza.

Văzând deschisă ușa anticamerei, Titta ieși pe palierul scării.

— A luat pușca! Vai, Sfântă Fecioară! strigă el. A plecat!

Și toți porniră pe drum, strigând, alergând după el, aproape fără să-și dea seama ce fac. El cobora în mare grabă pe drumul de sub castel, surd la chemările marchizei și ale lui Titta, cu pușca în bandulieră.

— Mă duc singur.

— Înapoiati-vă acasă, excelentă!

Iată niște oameni! Trei țărani veniseră în goană, la auzul strigătelor „Are febră. E-n delir! Prindeți-l! Opriți-l!”

La Cappelletta, plângând în hohote și istovită de iugă, marchiza căzu în brațele Mariei. Nu izbutiseră să-l ajungă.

Timp de câteva clipe, marchiza putu să audă vocea lui Titta, care striga: „Domnule marchiz! Excelentă!” și zgomotul pașilor țăranilor, care alergau împreună cu el. Pe urmă, în întuneric.

nu mai auz* decât scârliitul roților unui faeton, care breă încet pe șosea, și lătratul unui câine.

33

Dimineața, întregul Rabbato aflate vestea neașteptatei nebulii a marchizului. „Da reum? Dar cum?”

Într-un târziu, pornise într-acolo unchiul *don* Tindaro; nimeni nu se gândise să-l înștiințeze. Iar pe drum, îl oprise multă lume, cerându-i amănunte – se spuneau atâtea! – minunându-se că *don* Tindaro susținea că nu știe nimic și

că fuge într-acolo tocmai spre a se convinge - i se părea ceva imposibil, un om atât de echilibrat ca nepotul său, marchizul! - dacă era vorba de un delir pricinuit de febră ori de nebunie adevărată. În cele din urmă, în șesul de la șanț Isidoro, îi ieșise în cale notarul Mazza:

— E-adevărat? Ce nenorocire!

— Știu mai puțin decât dumneavoastră! Locuiesc, ca să zic așa, la celălalt capăt al lumii. Vreau să văd mai întâi cu ochii mei.

— A încercat s-o ucidă pe marchiză.

— Asta-i bună!

— Luând-o drept Agrippina Solmo. Foc care-a mocnit sub cenușă.

— Ce să mai vorbim!

Canonicul Cipolla a spus o prostie și mai mare:

— De vină e numai *don* Aquilante, care i-a tulburat mintea cu spiritismul, apucându-se să-l cheme pe Rocco Criscione!

— Tot ce se poate, cavalerie! Tot ce se poate! Și de fapt, se pare că marchizul se acuză de a-l fi ucis el...

— În delir, fiindcă am impresia că e vorba de un caz de febră gravă, se spun atâtea trăsni!

— Să dea Dumnezeu, dragă cavalerie! Dar țăranii care l-au prins, împreună cu Titta, vizitiul, pe drumul de care de la Margitello...

— Pe drumul de care de la Margitello?

— Ei da! A fugit de-acasă. cu pușca. Dar chiar că nu știți nimic! Iar acolo, printre gardurile vii de nopali, a tras chiar în locul unde a fost ucis Rocco Criscione, strigând: „Cline trădător! Juraseși! Câine trădător!” Mare minune că nu l-a nimerit de data asta pe Titta! Au fost siliți să-și scoată hainele de pe ei - căci nu aveau altceva la îndemână - și să-l lege strâns cu ele, ca să-l împiedice să-și facă vreun rău. Spiritismul? Se poate foarte bine și asta! Și-o să vedeți că *don* Aquilante o s-o sfârșească și el tot nebun!

— Am impresia că visez!

— Biata marchiză! Nici măcar un an de fericire!

Fuseseră nevoiți să bată de mai multe ori până să vină cineva să le deschidă poarta, care fusese închisă, pentru ca mulțimea curioșilor să nu dea năvală în casă.

— Dar cum? Dar cum? repeta întruna *don* Tindaro, în salonul în care marchiza leșinase pentru a treia oară. În clipa când intrase el, împreună cu notarul.

Dintre atâtea persoane, nimeni nu-i dădea ascultare. Doamna Mugnos și Cristina, ajutate de cavalerul Pergola, o duseră în odaie pe marchiză, care părea un cadavru „cu brațele atârând, cu ochii închiși, cu fata albă ca varul.

— Dar cum? Dar cum? Doctore!

— E dincolo, în birou! răspunse doctorul Meccio. Nebunie furioasă! V-aduceți aminte, domnule notar, la Club, atunci? Ei, ei, acum ce mai aveți de spus?

Și se duse după femeii în odaie, să-i dea ajutor celei leșinate.

Din coridor, *don* Tindaro și notarul, cu toate că ușa biroului era. Închisă, auzeau urletele marchizului. Cavalerul Pergola venise și el acolo.

— Ar fi trebuit o cămașă de forță! Unde s-o găsești însă în porcăria asta de târg? Am fost obligați să-l legăm într-un scaun cu brațe, de mâini și de picioare! Cine-ar fi putut să bănuiască vreodată?

Unchiul *don* Tindaro nu îndrăznea să facă un pas mai departe, îngrozit de vederea nefericitului năarchiz, care se zbătea, urlând cuvinte fără șir, cu bale la gură, cu părul răvășit, mișcându-și capul înapoi și-ncoace, holbindu-și ochii, aproape de nerecunoscut! Frângerii puternice îl țineau legat de scaun, iar Titta și meșterul Vito Noccia, cizmarul, (ineau de câte-o parte scaunul ce trosnea, ștergând, din când în când, balele care, din gură, se scurgeau pe bărbie și pe pieptul nebunului.

— Dar cum? Dar cum?

— Pe neașteptate! îl lămuri cavalerul Pergola. Seplingea, de mai multe zile. de o înțepătură în creier, de un cui, spunea el. Înfipt în frunte. Boala a lucrat, a lucrat întruna, pe ascuns. Acum e sigur! continuă el. la un gest întrebător al socrului. El \-a ucis, din gelozie!

— De neînțeles! exclamă notarul Mazza.

— Ba dimpotrivă, acum se lămurește totul! adăugă cavalerul Pergola.

Și rămaseră o vreme ca muți. uitându-se la marchiz, care nu înceta o clipă să-și miște capul, să holbeze ochii, urlând într-un fel de ritm: „Ah! Ah! Vai! Vai! **”, făcând spume la gură, amestecând printre urlete cuvinte care dezvăluiau rapidele halucinații ale unei minți adânc tulburate:

— Uite-l! Uite-l! Goniți-l! Ah! Ah! Vai! Vai! Tăcere! Ești duhovnic! N-ai voie să vorbești! Ești mort!... Nu poți vorbi! Nimeni nu trebuie să vorbească! Ah! Ah! Vai! Vai!

— Tot timpul același lucru! spuse Titta zdruncinat.

— Tot timpul același lucru! confirmă meșterul Vito. Iar acum o săptămână, trecând prin lata atelierului meu. de-aici, de-alături, se opri în prag: „Bravo! Dis-diminează la muncă, meștere Vito.4* „Cine nu lucrează nu mănâncă, excelentă!” „Vai. doamne! Cât sfniem de mici!”

Și-n timp ce. În ultimele două zile. cu toată groaznica destăinuire - care-l făcea pe fiecare să-l compătimească pe sărmanul Neli Casaccio. osândit pe nedrept și mort în temhiță

— Lumea se-nduioșă în toate chipurile de nebunia marchizului. Zosima singură rămânea neiertătoare, neînduplecată, surdă la orice argument.

— Nu, mamă, nu pot să iert! A fost o ticăloșie, o mare ticăloșie! Nu înțelegi, oare? A iubit-o până la a deveni ucigaș din pricina ei! Ți-am spus-o! Eu n-am fost niciodată nimic, vai, nimic, pentru el!

— Ce se va spune însă despre tine?

— Ce-mi pasă de ce se va spune? Vreau să plec de aici! Nu vreau să mai stau nici măcar o singură zi în casa asta. Mă îngrozește!

— Și asta e tot nebulie! Ti ești nevastă! Acum el este un nefericit, un om bolnav.

— Are atâtea neamuri, să-l îngrijească ele. Aici e un blestem! Simt că-mi vine să mor! Vrei oare să mă vezi moartă?

— Vai, Zosima! Iisus ne poruncește să ne iertăm vrăjmașii.

— Tu să taci! Nu ești în stare să pricepi! îi răspunse ea disprețuitoare, surioarei. Dacă nu mă vreți în casa voastră...

— Fetița mea, cum poți vorbi astfel?

— S-ajungă ucigaș pentru aia!

Nu se putea liniști. Inima îi era plină de ură. după cum cu câteva zile în urmă îi fusese prea plină de iubire. Sângele i se preschimbase în fiere. Vai! acum, ea trebuia - cu și mai multă îndreptățire - s-o pizmuiască pe aceea care putea să se mândrească, aflând că fusese atât de iubită! Se simțea umilită, rănită de moarte în ce avea mai gingaș, în acel legitim orgoliu al femeii care-și făcuse un cult din prima și singura ei pasiune și suferise în tăcere, pe ascuns, fără iluzii și fără Speranțe, atâția ani. De ce nu ascultase de avertismentul șovăielilor sale? De ce se lăsase înduplecată de maică-sa și de baroană? N-ar mai fi fost, precum fusese, marchiză de Roccaverdina numai cu numele! Nimic, nimic nu mai era în stare s-o consoleze, s-o vindece! Și trebuia să se prefacă, de ochii lumii? Să se vadă compătimită? Vai, cine știe câte nu râdeau în clipa aceea de ea! Toate cele care ar fi voit să fie în locul ei; erau mai multe, știa! Nu, nu!

Acum se terminase! Chiar dacă marchizul s-ar fi vindecat, nu la fel se putea vindeca și rana cumplită care se deschisese în inima ei! Cu câteva zile în urmă, putea să-

și dea curaj, să se lase amăgită de vorbe frumoase, de aparente. De data asta, cu neputință! Trebuie să se considere o străină în casa aceea, pe care nici măcar prezenta ei de soție legitimă nu putuse s-o scape de blestem. Mama Grazia, biata bătrână, se înșelase!

Și neclintită în hotărâre a de a pleca, spuse mai departe:

— Astă-seară, târziu, când nimeni n-o să mă poată vedea, numai cu hainele de pe mine! Este zadarnic, mamă, n-o să mă poți convinge!

— Dacă l-ai vedea, ți-ar fi milă de el!

— Dumnezeu e drept! Mâna lui e cea care îl pedepsește!

— Te va pedepsi și pe tine, dacă n-o să-ți faci datoria. Nu te recunosc, Zosima! Tu, atât de bună!

— El m-a făcut rea! El m-a ticăloșit! M-a făcut să mă schimb într-o ființă fără inimă! Cu atât mai rău pentru el!

Doamna Mugnos, adânc îndurerată de această nouă nebunie - nu înceta să numească astfel încăpățânarea fetei - voise să stea de vorbă cu unchiul *don* Tindaro și cu cavalerul Pergola. Bătrânul răspunse aspru:

— Asta drept mulțumire pentru binele pe care i l-a făcut?

Cavalerul Pergola înălță din umeri, bombănind o suldamă și întrebă:

— Casă, pe mâna cui lasă casa?

— Iese așa cum a intrat! răspunse cu mândrie femeia, care în clipa aceea simți că-i freamătă în piept întregul orgoliu al nobilelor Familii Mugnos și de Marco - că fată se numise de Marco - ale căror nume le purta.

Cu toate astea, veni să stăruie din nou pe lângă fiicăsa:

— Gândește-te bine! Ai atâtea răspunderi!

— M-am gândit destul! răspunse Zosima.

— Sfătuiește-te cu duhovnicul tău!

— În clipa asta nu pot asculta decât de inima mea. Nu vreau să fiu ipocrită, ar fi ceva josnic. Vai, mamă!

Și îmbrăcată în negru, aproape ca o văduvă, sub șalul negru care-i acoperea fruntea, ea coborî, seara târziu, împreună cu maică-sa și sprijinită de braț de sora-sa Cristina, pe scara din vestibul și ieși în ulicioara întunecată din josul palatului Roccaverdina. Voise să evite să traverseze coridorul și să treacă prin fața ușii biroului, unde de patru zile, marchizul urla zi și noapte - asistat de Titta și de meșterul Vito, care făceau cu schimbul - frământându-se pe scaunul cu brațe, fără ca măcar o singură dată să-i fi ieșit de pe buze numele Zosimei.

Unchiul *don* Tindaro și cavalerul Pergola intrau, din când în când, la nebunul care nu-i recunoștea și ieșeau îngroziți.

În locul doctorului Meccio, care dăduse fuga încă din prima zi, mai mult dintr-o mulțumire răutăcioasă decât din zel, îl vizita acum doctorul La Greca, medicul, de familie supranumit „Doctorașul”, pentru că era mic de statură și firav. Frânghiile, el le înlocuise cu feșe largi, până când aveau să vină cămașa de forță și aparatul pentru dușuri, care fuseseră conrandate la Catania. Cu el se putea sta de vorbă. În schimb, clericalul ăla care era San Spiridone îl scosese cu desăvârșire din fire pe cavalerul Pergola, repetându-i în mai multe rânduri:

— Cavaliere dragă, aici se vede mâna lui Dumnezeu! Ce se întâmplă atunci cu mătușa Mariangela, care înnebunea la fiecare sarcină? Și blestema și înjura, cu toate că atunci când își venea iarăși în minți era femeia cea mai cumsecade și cea mai cinstită? Iar ceilalți nebuni? Mâna lui Dumnezeu! Dezechilibru al nervilor, tulburare a creierului, pricinuită de un gând statornic, fixat tot timpul asupra aceleiași idei.

Doctorul La Greca era de acord cu el. Iar dacă fanaticul acela de *don* Aquilante îl inițiasse într-adevăr pe

marchiz în practicile spiritiste, atunci nu mai trebuia căutat nimic altceva pentru a explica în chip desăvârșit ceea ce se vedea cu ochii. Spitalele din Paris, din Londra, din New York - afirma el - erau ticsite de spiritiști înnebuniți, bărbați? i femei. Din această pricină, cavalerul îi dăduse de înțeles avocatului să nu mai pună piciorul în casa Roccaverdina.

— În definitiv, doctore, nu se poate face nimic? Trebuie să stăm cu brațele încrucișate?

Unchiul *don Tindaro* ar fi vrut prescrieri de leacuri, fie numai ca încercare. Urletele marchizului îi sfâșiau inima. Și-l dezamăgea răspunsul doctorului:

— E destul dacă izbutim să-l facem să mănânce!

Erau nevoiți să-i dea în gură, să-l hotărască să înghită, cu ajutorul amenințărilor, să-l îndoape uneori, ca pe un animal. Se împotriva, își încleșta dinții, dădea din cap, furios. „Of! Of! Vai! Vai! **”, iar ritmul acelor urlete se auzea tocmai de pe Esplanada castelului, acum când doctorul poruncise ca marchizul să fie transportat într-o încăpere mai largă și cu mai mult aer, unde putuse fi instalat, în bune condiții, aparatul pentru dușuri, sosit în ajun.

Întins pe pat, în cămașa de forță, nebunul părea să aibă răstimpuri de liniște, când - cu ochii holbați, fixați asupra vreuneia din neîntreruptele lui halucinații - bolborosea tot felul de sunete, care ar fi vrut să fie cuvinte; era însă numai o liniște amăgitoare. Puterea halucinației îl biruia, tulburându-l lăuntric, și ieșea din starea aceea izbucnind în urlete tot mai violente, lot mai puternice. În răcnete de groază:

— Uite-l! Uite-l! Alungati-l! Ah! Ah! Vai! Vai! Crucifixul. Puneți-l la locul lui, jos, la mezanin! Vai! Vai! Ah! Ah!

Iar numele lui Rocco Criscione, al lui Neli Casaccio și al cumătrului Santi Dimauro lăsau să se înțeleagă cât de

mare era jalnica îngrămădire a impresiilor ce-i tulburaseră creierul, în care nebunia se și preschimbase în prostrație, fără nădejde de vindecare.

Din pricina vârstei sale, unchiul *don* Tindaro nu rezista la tortura acelui spectacol cutremurător. Iar cavalerul Pergola, după cincisprezece zile de ședere în casa Roccaverdina, nu mai putea să mai rămână, între altele și pentru că trebuia să-și vadă de propriile sale treburi, căci în privința celor ale vărului nu știa ce măsuri să ia. Hotărârea de neiertat a marchizei îl făcea să fiarbă de mânie:

— Și își mai spun creștine! Și se spovedesc, și înghit anafură! Și...! Și...! Și...!

Înșiruirea ocărilor nu sc. 4 n-ai termina, atunci când vreunul, venit să se intereseze de starea marchizului, căuta s-o scuze pe biata femeie, care, de cum ajunsese acasă, trebuise să se așeze la pat, cu o febră care ținea încă și îi punea viața în primejdie.

— Aici, aici era locul ei! Iar ceea ce v-am spus dumneavoastră. O să i-o spun și ei în față! Vreau s-o știe!

Putea să mai țină mult așa?

— N-o să mai țină mult, îi răspunse într-o seară doctorul. Prostrația se agravează cu o repeziciune îngrozitoare.

Și atât el, cât și doctorul care se pregătea să-și ia rămas bun, rămaseră uluiți, aproape fără să le vină să-și creadă ochilor, văzând-o ivindu-se în ușa salonului pe Agrippina Solmo, pe care Mâna nu izbutise s-o facă să rămână în anticameră.

— Unde e? Lăsați-mă să-l văd!

Maria ținea încă cu mâna de un colț al șalului acelei necunoscute, care i se păruse a fi nebună, atunci când îi deschisese ușa de la intrare.

— Unde e? Lăsați-mă să-l văd! Vă rog, cavaliere!

Și-i căzuse în genunchi, la picioare.

Doctorul se amăgise cu ideea că vizita femeii aceleia ar fi putut produce o schimbare în starea nebunului. Trebuse însă să constate că se înșelase. Marchizul, după ce o fixase cu ochii aceia răătăciți, în care pupila era parcă acoperită cu un strat ușor de pulbere, rămăsese câteva clipe tăcut, concentrându-se, ca și când și-ac și scotocit în străfundurile memoriei, pentru a găsi o amintire îndepărtată. Pe urmă. își reluase, indiferent, ritmul trist al strigătelor sale: „Ah! Ah! Vai! Vai!”, agitându-și capul, lăsând să-i curgă din colțurile gurii balele pe care Agrippina Solmo, palidă ca o moartă, cu părul ei negru în neorânduială, după ce-și zvârlise șalul pe jos, se apucase să i le șteargă, fără o vorbă, fără o lacrimă, cu o uimire compătimitoare în ochii pe care nu și-i mai lua de pe chipul desfigurat al „binefăcătorului ei”, numai așa îi spunea.

Se rugase să rămână acolo toată noaptea. Și o veghease, ștergându-i buzele, în picioare în fața patului, fără să simtă oboseala, cu un plâns înecat, care o înăbușea, iar în unele clipe îi încețoșa privirea, dar nu izbutea să țâșnească; cu mâinile încrucișate durere, și gâfâind, de teamă, la vederea neîntreruptei mișcări a capului, cu care marchizul își însoțea. acele „Ah, Ah! și Vai! Vai!”, atunci când halucinațiile îi îngăduiau câte o oră de liniște.

— Du-te de te odihnește! Noi am dormit destul! îi spuse Titta, înapoi ndu-se în odaie, către dimineață.

— Vai, cumătră Până! Cine-ar fi bănuțit una ca asta! exclamă meșterul Vito, somnoros în

— Nu! Lăsați-mă să stau aici! le răspunse ea, fără ca măcar să se întoarcă spre ei.

— Dar dumitale, cine ți-a dat de veste, tocmai la Modica? întrebă Titta.

— Un domn din Spaccaforo. ti scrisese un prieten de aici. L-a înștiințat pe bărbatu-meu. Și-am alergat, cu moartea-n inimă. Două zile de călătorie, împreună cu un

argat Mi se părea că n-o să mai ajung niciodată!

— Du-te de te odihnește. E un pat în odaia cealaltă.

— Lăsați-mă să stau aici. meștere Vito.

— Cumătră, spuse acesta, șovăitor, acum n-are niciun rost să te mai prefaci. Dumneata știuseși... de Rocco!

— Îți jur, meșiere Vito! N-am știut nimic! Nici măcar n-am bănuț! Ba, dimpotrivă, voisem să plec din Rabbato, ca să nu-l mai încurc. Marchizul nu mai voia să mă vadă, se purta urât cu mine. Ce vină aveam eu? El fusese cel care... Eu aș fi vrut să mor aici, chiar ca slujnică, din recunoștință. Iar mătușă-sa pretindea că aș fi pus eu pe cineva să-l ucidă pe Rocco Criscione, ca să mă înapoiez la marchiz și să mă ia de nevastă! Să nu-i ceară Dumnezeu socoteală de asta, acolo unde se află! Vina e a rudelor lui, și mai ales a baroanei. Acum n-ar fi în halul ăsta! Ce chin, meștere Vito!

— Poți fi mândră! Te-a iubit mult!

— E-adevărat! E-adevărat! răspunse ea, clătinând cu tristețe din cap, ștergând balele nefericitului care ucisese din gelozie pentru ea și care acum nu o mai recunoștea și se frământa: „Ah! Ah! Vai! Vai!”, țintuit strâns și nemișcat, în cămașa de forță. Fecioară Sfântă, ce jale!

Dimineața, aflând de la ginere-său de sosirea Agrippinei Solmo, cavalerul *don* Tindaro îi spusese:

— Ai făcut râu lăsând-o să intre.

— Ca să-i fac în ciudă marchizei! Și pe urmă, unde să găști în clipa asta o ființă mai de încredere? L-a vegheat singură, toată noaptea.

— Marchiza poate trimite să o alunge. Ea e stăpână.

— Și-a pierdut orice drept, părăsindu-și casa și bărbatul. O admir nespun pe această biată femeie, care a făcut două zile pe drum, călare, aproape fără să se oprească, numai ca să-l vadă. Aseară, când a sosit și a căzut în genunchi, rugându-se, eu. care nu sunt prea slab

de inimă, eu și doctorul eram emoționați ca doi băiețași. Nu am putut să-i spunem „întoarce-te de unde ai venit”, ar fi fost o cruzime prea mare.

— Acum, însă...

— Acum, o vom lăsa aici, până vor veni s-o alunge, dacă vor avea îndrăzneala. A fost iubita lui? Aveți și dumneavoastră asemenea scrupule?

— Să nu vorbim de scrupule. Marchizul de Roccaverdina nu trebuie să moară cu femeia aia la căpătâi. Ar fi un scandal!

— Trebuie să moară ca un câine, pe mâinile unor oameni plătiți, ca Titta și ca meșterul Vito! Asta nu vi se pare un scandal?! Și pe urmă spuneți că eu sunt nelegiuit! Îți vine să te lepezi de-o sută de Cristoși, văzând asemenea lucruri!

După trei zile, prostrația înaintase cu pași uriași. Marchizul, scos din cămașa de forță, stătea așezat pe scaunul cu brațe, mohorât, tăcut, cu mâinile pe genunchi.

Agrippina Solmo îl îmbrăca, îi spăla fața, îl pieptăna, îi dădea să mănânce, cu o grijă de mamă. Uneori, la sunetul vocii care-l chema: „Marchize! Marchize! –, care-l certa cu blândețe, când se încăpățâna să refuze mâncarea, el întorcea încetișor capul spre ea, cu un aer bănuitor, ca și când vocea aceea ar fi trezit în «I reminiscențe ale unor senzații îndepărtate, care dispăreau însă cu mare repeziciune și-l doborau iarăși în acea nemișcare mohorâtă, de ore întregi.

În timpul zilei, ședea de asemeni lângă el. Și în vreme ce trupul acela ca de animal părea să se bucure întrucâtva de căldura ușoară și plăcută a unei raze de soare, care-l învăluia din când în când, acolo, aproape de balcon, ea îi vorbea încetișor, ca să-și ușureze inima, deși știa bine că nu era înțeleasă:

— De ce-ați făcut asta, excelență? De ce nu mi-ați spus niciodată o vorbă? Vai, dacă mi-qtî fi spus: „Bagă de

seamă.

Agrippina!" O fărâamă de vorbă era de-ajuns! Nu era excelentavoastră stăpânul? De ce era nevoie să-l ucideti? Soarta a vrut așa! Nu s-a gândit nimeni să facă rău! Vai, Doamne!

Se bucura că-l vedea liniștit, că nu-l mai auzea strigând și nici văitându-se. I se părea că asta însemna o ameliorare. Și se minuna, îndurerată, văzând că doctorul, de fiecare dată, venea, se uita, clătina din cap și pleca, săltând din umeri, fără să-i răspundă nici măcar când îl întreba:

— E mai bine, nu-i așa? Acum e ascultător ca un mieluşel!

Simțea însă că i se strângea inima, când îl vedea întorcându-și mâinile și pe-o față, și pe alta, uitându-se îndelung la vârfurile degetelor și pipăindu-le, unul câte unul, ca și când ar fi vrut să le numere, fără să-i pese de balele care începeau din nou să-i curgă. I le ștergea ea cu batista și îi urmărea fiecare mișcare a capului și a ochilor, pentru a descoperi vreo scânteiere de conștiință, în timp ce-i repeta:

— Eu sunt, Agrippina Solmo! Nu mă recunoașteți, excelentă? Am venit anume! N-o să mai plec de-aici!

Pe urmă, auzindu-l bolborosind câte-o vorbă, îngenunchea în fața lui și, apucându-l de mâinile care pipăiau pantalonii, căuta să se facă privită cu atenție de ochii aceia ce păreau Fără viață.

— Eu sunt, Agrippina Solmo! Dați-vă osteneala, excelentă! Amintiți-vă, amintiți-vă! Priviți-mă în față!

Ti sălta bărbia pe care barba crescuse aspră, țepoasă, îi înlătura de pe Frunte părul căzut în jos din pricină că ținea capul tot timpul aplecat, ca și când ar fi fost îngreunat de boala aceea a creierului. Și, în cele din urmă, ridicându-se într-o izbucnire desperată, își ascundea fata în mâinile crispate, de-abia gemând:

— Ce pedeapsă. Dumnezeule! Ce pedeapsă!

Și spunea asta gândindu-se și la ea, ca și când ar fi fost în mare parte vinovată de faptul că marchizul îl ucisese pe Rocco Criscione.

Din când în când, Titta venea să stea împreună cu ea.

— Dumneata nu l-ai văzut în primele zile. Nu se liniștea nicio clipă! Am stat trei zile și trei nopți fără să-nchid un ochi! Te îngrozea!

— Dar marchiza? Cu ce inimă a putut să-l părăsească?

— Mulțumește-i lui Dumnezeu! Dacă rămânea ea, n-ai fi fost tu aici!

O cerceta cu privirea. Era tot Frumoasă, mai Frumoasă decât marchiza, cu Fata aceea prelungă, albă ca laptele, cu ochii aceia întunecați și cu părul acela negru ca tăciunele. Înaltă și zveltă. Și vorbind despre ea cu meșterul Vito, Titta mărturisise că după părerea lui, marchizul săvârșise cea dintâi nebunie atunci când i-o dăduse de nevastă lui Rocco Criscione, care nu era vrednic de ea.

— Nu cunoști înțelegerea? Nu trebuia s-o atingă nici măcar cu un deget. De asta l-a ucis marchizul.

— Pusese iasca alături de foc! Dumneata ce-ai fi făcut?

— Toană de boier mare! Dumitale și mie nici nu ne-ar fi trecut prin minte o asemenea înțelegere. Și-a trebuit să moară un nevinovat! Marchiza nu știe că Agrippina e aici! Ar veni să-i scoată ochii. Mi-a povestit Maria c-a auzit-o spunându-i maică-sii: „Nu pot să-l iert! A ajuns un ucigaș din pricina acelei femei! 1* Și-a ținut să plece de-aici!

— Bărbatul tot bărbat rămâne! Și. pe urmă. În stajjea asta...

— Se zice că s-ar fi lipsit de zestre în fața notarului. Marchizul ai dăruise ei Poggiogrande.

— În fața notarului?! Crezi dumneata una ca asta?! Deocamdată, aș vrea să știu cine-o să poruncească aici și

cine-o să se-ngrijească de treburile mele.

Unchiul *don* Tindaro și cavalerul Pergola veneau de trei. patru ori pe zi, împreună cu doctorul La Greca.

— Vai, doctore! Nu mai vrea să mănânce! Strânge din dinți, se-ntoarce cu fata încolo! Ce e de făcut?

— S-a terminat!

Doctorul nu dădu niciun alt răspuns. Iar Agrippina Solmo, care pricepu înțelesul, se trânti pe un scaun, cu mâinile în păr, hohotind:

— Dragule, dragul meu!

Jalnica gingășie a acestor cuvinte nu îl mișca pe bătrânul unchi al marchizului, care se apropie de ea și o luă de braț, cu băgare de seamă, dar și cu asprime:

— Trebuie să înțelegi, îi spuse el, nu mai e cu putință să stai aici! Meștere Vito, ai dumneata grijă. Biata de ea!

Ea alergă să sărute, o dată și încă o dată, mâinile acelea aproape fără viață, care uciseseră din gelozie pentru ea. Și parca voia să-și lase acolo tot sufletul, recunoscătoare și mai (lr; i de o îi fost iubită până-ntr-atât de către marchizul de Roivaverdiiij.

— Dragule, dragul meu!

Și se lăsă târâtă afară de meșterul Vito, fără să opună vreo împotrivire, resemnată, cum fusese întotdeauna, încredințată și ea că nu mai putea să rămână acolo, fiindcă asta fusese voia sortii!

Iarnă căzută-n genunchi de DAN CLAUDIU
TĂNĂSESCU

Iubiri paralele de CELLA SERGHI

Călugări și ispite de DAMIAN STĂNOIU

Piatra șoimului de ION MUSCALU

Măgărușul Năzdrăvan de STELIAN GRUIA

Unchiul Andi detectivul de VLAD MUȘATESCU

Studenta de la seral de V.V. MIHĂILESCU

Un nebun a fugit cu o fecioară de ELEFTERIE
VOICULESCU

Asasinul de rezervi de ALEXANDRA CONTA și
CONSTANTIN GHIBAN.

Visul de GIB MIHAESCU Genflane de CELLA
SERGHI

Pe firul de păianjen al memoriei de CELLA SERGHI

Monahul Dam ian de V. DEMETRIUS

Cazul maicii Varvara de DAMIAN STA NO IU

Cu ștreangul. de gât de EMILE GABORIAU

Gherila galactici de DAVID MÂINE

Căpitanul Rox de GEORGE ȘOVU

Cele două diane de ALEXANDRE DUMAS

Visul de EMILE ZOLA

În colecția BIBLIOTECA ELEVULUI:

Poezii de GEORGE COȘBUC

Amintiri din copilărie de ION CREANGA

Poezii de VASILE ALECSANDRI

Poezii de OCTAVIAN GOGA

Povestiri de AL. BRĂȚESCU-VOINEȘTI

Culegere de probleme de aritmetică și algebră cis. V-

VIII.

puana

(n

1 *Pares cum paribus facillime congregantur*: Cine se
aseamănă se adună (în limba latină).

1 După unirea Siciliei cu Italia (1860), Palermo a
devenit capitala provinciei și sediul noilor autorități,
reprezentând monarhia de Savoia.

1 *Joc de cărți*.

1 *Emmanuel Swedenborg* (1688 - 1772): teosof și
vizionar suedez, ale cărui teorii s-au bucurat o vreme de
popularitate...

1 Teadorăm și le binecuvinum (în limba latină)

1 Pulcinella: personaj burlesc din comediile populare
napolitane, introdus ulterior în teatrul italian.